

FORSVARETS FELLESOPERATIVE DOKTRINE DEL B – OPERASJONER

Første utgave

FORSVARETS OVERKOMMANDO
Februar 2000

TITTEL:

Forsvarets fellesoperative doktrine

UTGITT AV:

Forsvarets overkommando

UTARBEIDET AV:

Forsvarets stabsskole

LAYOUT, OMSLAG OG TRYKK:

AS Gutenbergs Eftf., Oslo

FOTO:

Forsvarets rekrutterings- og mediesenter

Forsvarets overkommando/Presse og informasjonavdelingen

FORSVARSSJEFENS FORORD

Forsvarets fellesoperative doktriner har til hensikt å formulere et helhetlig syn på Forsvarets operative virksomhet og grunnlaget for denne.

Av praktiske hensyn er doktrinen utgitt i to bind. Del A – Grunnlaget – presenterer på en pedagogisk måte de militærteoretiske, politiske og geografiske rammebetingelsene som Forsvaret må forholde seg til under utøvelsen av sin operative virksomhet. Del B – Operasjoner – oppstiller på den ene siden de militære basisfunksjonene som er sentrale for strukturplanlegging og på den andre siden viktige begreper og faktorer knyttet til planlegging og gjennomføring av operasjoner.

Forsvarets fellesoperative doktriner er plassert øverst i det nasjonale hierarkiet av doktrinedokumenter og skal være retningsgivende for utviklingen av andre nasjonale doktriner. Verken denne eller andre nasjonale doktriner er utviklet til erstatning for de allierte doktrinene, men skal utfylle disse der særlige nasjonale forhold tilsier det.

Forsvarets fellesoperative doktriner skal i første omgang være et felles begrepsapparat og en felles forståelse for de utfordringer Forsvaret står overfor ved inngangen til det 21. århundre. Første utgave har derfor som hovedformål å etablere en «avfarende plass» for en fortsatt nasjonal doktrineutvikling. I tilknytning til denne utgivelsen vil det bli etablert et Forsvarets doktrineforum som skal forestå revisjon av doktrinen, andre nasjonale doktriner og gi innspill til allierte doktrinedokumenter.

Det er min intensjon at Forsvarets fellesoperative doktriner også skal være et hjelpemiddel for de operative brukere, spesielt ved beskrivelse av felles kjernefunksjoner og prosesser.

Higved Friisvold

INNHold

1	INTRODUKSJON	17
1.1	Innledning.....	17
1.1.1	<i>Formål og målgrupper for Del B.....</i>	17
1.1.2	<i>Grenvise og andre doktrinedokumenter.....</i>	18
1.2	Strukturen i Del B	18
1.3	Den «indre» doktrinesløyfen	19
2	KOMMANDO OG KONTROLL	21
2.1	Definisjon.....	21
2.2	Henvisninger og sammenhenger i behandlingen av kommando og kontroll	22
2.3	Karakteristikk.....	23
2.4	Tilnærming til kommando og kontroll	25
2.5	Kontrollbegrepet.....	26
2.6	Kommando- og kontrollsystemet (K2S)	27
2.6.1	<i>Doktrine.....</i>	28
2.6.2	<i>Informasjon.....</i>	28
2.6.3	<i>Personell.....</i>	28
2.6.4	<i>Støttestruktur .....</i>	29
2.7	Kommando og kontroll - usikkerhet og tid	29
2.8	Kommando og kontroll (K2) og informasjonsteknologi	30
2.9	Operasjonsprinsipper	31
2.9.1	<i>Enhetlig målsetting.....</i>	31
2.9.2	<i>Enhetlig kommando.....</i>	32
2.9.3	<i>Tempo og initiativ.....</i>	33
2.9.4	<i>Enkelhet.....</i>	34
2.9.5	<i>Fleksibilitet.....</i>	35
2.10	Sjefen	35
2.10.1	<i>Den undergitte .....</i>	36
2.11	Krav til sjefer	36
2.11.1	<i>Forutseenhet og innsikt .....</i>	37
2.11.2	<i>Dømmekraft.....</i>	37

2.11.3	<i>Intuisjon</i>	37
2.11.4	<i>Initiativ</i>	37
2.11.5	<i>Kreativitet</i>	38
2.11.6	<i>Faglige studier</i>	38
2.11.7	<i>Mot og beslutsomhet</i>	39
2.11.8	<i>Selvtillit</i>	39
2.11.9	<i>Integritet og eksemplets makt</i>	39
2.11.10	<i>Evne til å kommunisere</i>	39
2.12	Krav til KKI-systemet.....	40
2.12.1	<i>Krav til doktrine</i>	40
2.12.2	<i>Krav til staber</i>	40
2.12.3	<i>Krav til støttefunksjoner</i>	40
2.12.4	<i>Krav til kommunikasjons- og informasjons-systemer</i>	41
3	ILDKRAFT	43
3.1	Definisjon.....	43
3.2	Karakteristikk.....	43
3.3	Operasjonsprinsipper	44
3.4	Anvendelse av ildkraft	45
3.4.1	<i>Kampoperasjoner</i>	45
3.4.2	<i>Fredsstøttende operasjoner</i>	46
3.5	Krav og konsekvenser.....	46
4	MOBILITET	49
4.1	Definisjon.....	49
4.2	Karakteristikk.....	49
4.2.1	<i>Oppdragets lengde og omfang</i>	49
4.2.2	<i>Utnyttelse av mobilitet</i>	49
4.2.3	<i>Fysiske ramme faktorer</i>	50
4.2.4	<i>Mobilitetens nivåer</i>	50
4.2.5	<i>Strategisk mobilitet</i>	50
4.2.6	<i>Operativ mobilitet</i>	50
4.2.7	<i>Taktisk mobilitet</i>	51
4.3	Operasjonsprinsipper	51
4.4	Krav og konsekvenser.....	52

5	BESKYTTELSE	53
5.1	Definisjon	53
5.2	Karakteristikk	53
5.3	Operasjonsprinsipper	54
5.3.1	<i>Passive beskyttelsestiltak</i>	54
5.3.2	<i>Aktive beskyttelsestiltak</i>	55
5.4	Krav og konsekvenser	55
6	ETTERRETNING	57
6.1	Definisjon	57
6.2	Karakteristikk	57
6.2.1	<i>Strategisk etterretning</i>	57
6.2.2	<i>Operativ etterretning</i>	58
6.2.3	<i>Taktisk etterretning</i>	58
6.3	Operasjonsprinsipper	59
6.3.1	<i>Enhetlig kommando og enhetlig målsetting</i>	59
6.3.2	<i>Fleksibilitet</i>	59
6.3.3	<i>Tempo</i>	59
6.3.4	<i>Kraftsamling</i>	59
6.3.5	<i>Sikkerhet</i>	59
6.4	Lokalisering av motstanderen	60
6.5	Målinformasjon	60
6.6	Analyse av skadevirkning (Battlefield Damange Assessment, BDA)	60
6.7	Krav og konsekvenser	61
7	LOGISTIKK	63
7.1	Definisjon	63
7.2	Karakteristikk	63
7.3	Anvendelse av styrker og styrkeproduksjon	65
7.3.1	<i>Logistikk og anvendelse av styrker</i>	65
7.3.2	<i>Logistikk og styrkeproduksjon</i>	66
7.4	Logistikk og beredskapslovgivningen	67
7.5	Operasjonsprinsipper	67
7.5.1	<i>Enhetlig kommando og målsetting</i>	67
7.5.2	<i>Tempo</i>	68

7.5.3	<i>Fleksibilitet</i>	68
7.5.4	<i>Ressursøkonomisering</i>	68
7.6	Anvendelse av logistikk.....	69
7.7	Krav og konsekvenser.....	70
8	INFORMASJONSOPERASJONER	71
8.1	Innledning.....	71
8.2	Informasjonsoperasjoner	71
8.3	Kommando- og kontrollkrigføring (C2W)	72
8.3.1	<i>Integrering av C2W</i>	73
8.3.2	<i>Kommando- og kontrollnoder</i>	73
8.4	Offensiv og defensiv C2W	74
8.4.1	<i>Offensiv C2W</i>	75
8.4.2	<i>Defensiv C2W</i>	75
8.5	Virkemidler innenfor C2W.....	76
8.5.1	<i>Operasjonssikkerhet</i>	76
8.5.2	<i>Villedning</i>	76
8.5.3	<i>Psykologiske operasjoner</i>	76
8.5.4	<i>Elektronisk krigføring</i>	77
8.5.5	<i>Fysisk ødeleggelse</i>	78
8.6	Planlegging av C2W	78
8.6.1	<i>Planlegging av offensive C2W-tiltak</i>	78
8.6.2	<i>Planlegging av defensive C2W-operasjoner</i>	79
9	KRISEHÅNDTERING	81
9.1	Innledning.....	81
9.2	Definisjoner	81
9.3	Karakteristikk.....	83
9.3.1	<i>Viktige trinn i en kriseutvikling</i>	84
9.3.2	<i>Krisehåndtering og avskrekking</i>	84
9.4	Krisehåndtering og manøverteori	85
9.4.1	<i>Symmetriske virkemidler</i>	85
9.4.2	<i>Asymmetriske virkemidler</i>	86
9.4.3	<i>Sivil-militært samarbeid</i>	86
9.5	Operasjonsprinsipper	87
9.5.1	<i>Enhetlig målsetting</i>	87
9.5.2	<i>Enhetlig kommando</i>	88

9.5.3	<i>Initiativ</i>	89
9.5.4	<i>Fleksibilitet</i>	89
9.5.5	<i>Sikkerhet</i>	89
9.5.6	<i>Legitimitet</i>	90
9.6	Basisfunksjonene.....	90
9.6.1	<i>Kommando og kontroll</i>	90
9.6.2	<i>Ildkraft</i>	91
9.6.3	<i>Mobilitet</i>	91
9.6.4	<i>Beskyttelse</i>	91
9.6.5	<i>Etterretning</i>	91
9.6.6	<i>Logistikk</i>	92

10 FELLESOPERASJONER 93

10.1	Innledning.....	93
10.2	Definisjoner	93
10.3	Karakteristikk	94
10.4	Militærstrategisk nivå.....	95
10.5	Operasjonelt nivå	96
10.6	Taktisk nivå	97
10.7	Sjefen	97
10.8	Spesielle forhold ved operasjoner på operasjonelt nivå	98
10.8.1	<i>Politiske forhold</i>	98
10.8.2	<i>Ressurser</i>	98
10.8.3	<i>Sivile forhold</i>	98
10.8.4	<i>Forholdet til medier</i>	99
10.9	Planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner for en operativ-taktisk kommando	99
10.9.1	<i>Sammenheng mellom målsettinger, oppdrag og sluttsituasjon</i>	99
10.9.2	<i>Metodevalg</i>	101
10.9.3	<i>Bruk av styrkene</i>	104
10.9.4	<i>Organisering</i>	104
10.9.5	<i>Reserve</i>	105
10.9.6	<i>Organisering av operasjonsområdet</i>	105
10.9.7	<i>Organisering av et fellesoperativt hovedkvarter</i>	107
10.9.8	<i>Koordinering og integrering av operasjonene</i>	108
10.9.9	<i>Ramme</i>	109

10.9.10	Manøvrere	110
10.9.11	Skjerme	110
10.10	Planlegging av fellesoperasjoner	111
10.10.1	Innledning.....	111
10.10.2	Sammenheng mellom planlegging og gjennomføring.....	111
10.10.3	Planleggingsprosedyre	112
10.10.4	Prosessen i planleggingen.....	113
10.10.5	Sjefens rolle i planleggingen.....	114
10.10.6	Operasjonsplaner.....	114
10.10.7	Sjefens intensjon	115
10.10.8	Operasjonskonsept.....	115
10.10.9	Oppdragsformuleringer.....	116
10.10.10	verksettelse og justering av operasjonsplanen	117
10.11	Gjennomføring av fellesoperasjoner	117
10.11.1	Innledning.....	117
10.11.2	Kampanjeplanen og nåsituasjonen.....	117
10.11.3	Suksesskriterier	118
10.11.4	Fortsatt planlegging.....	118
10.11.5	Situasjonsbildet	119
10.11.6	Etterretning	119
10.11.7	Logistikk	120
10.11.8	Målbekjempelse (targeting).....	120
10.11.9	Vurdering av effektoppnåelse (Battle Damage Assessment, BDA)	122
10.11.10	Beslutningsprosessen	122
10.11.11	Rapportering og oppfølging av erfaringer	123
10.12	Krav og konsekvenser.....	124
10.12.1	Sjefer og staber	124
10.12.2	Doktrine.....	124
10.12.3	Støtteelementer	124
11	FREDSSTØTTENDE OPERASJONER.....	127
11.1	Innledning.....	127
11.2	Definisjoner	128
11.3	Karakteristikk.....	128
11.4	Spesielle forutsetninger	129

11.5	Operasjonsprinsipper	131
11.5.1	<i>Sikkerhet</i>	131
11.5.2	<i>Enhetlig målsetting</i>	131
11.5.3	<i>Fleksibilitet</i>	132
11.5.4	<i>Legitimitet</i>	133
11.6	Regler for opptreden (ROE)	134
11.7	Basisfunksjonene.....	135
11.7.1	<i>Kommando og kontroll</i>	135
11.7.2	<i>Etterretning</i>	137
11.7.3	<i>Ildkraft</i>	138
11.7.4	<i>Mobilitet</i>	139
11.7.5	<i>Beskyttelse</i>	140
11.7.6	<i>Logistikk</i>	141
11.7.7	<i>Oppdragets karakter og basisfunksjonene</i>	142
11.8	Krav og konsekvenser.....	143
11.8.1	<i>Beslutningsprosesser</i>	143
11.8.2	<i>Styrkeproduksjon</i>	144
11.8.3	<i>Organisasjon</i>	144
11.8.4	<i>Utrustning</i>	145
11.8.5	<i>Kompetanse</i>	145
12	LANDOPERASJONER.....	147
12.1	Innledning.....	147
12.2	Karakteristikk	147
12.3	Landstyrkenes inndeling.....	148
12.4	Operasjonskjernen	149
12.4.1	<i>Ramme</i>	150
12.4.2	<i>Manøvrere</i>	150
12.4.3	<i>Skjerme</i>	150
12.5	Operasjoner	151
12.5.1	<i>Offensive operasjoner</i>	153
12.5.2	<i>Defensive operasjoner</i>	153
12.5.3	<i>Integrering og samvirke</i>	154
12.6	Basisfunksjonene.....	155
12.6.1	<i>Kommando og kontroll</i>	155
12.6.2	<i>Ildkraft</i>	156
12.6.3	<i>Mobilitet</i>	158

12.6.4	<i>Beskyttelse</i>	159
12.6.5	<i>Etterretning</i>	161
12.6.6	<i>Logistikk</i>	161
12.7	Territorialforsvaret.....	162
12.7.1	<i>Territoriale styrker</i>	162
12.7.2	<i>Landheimevernet</i>	162
12.7.3	<i>Støtte til det sivile samfunn</i>	163
13	MARITIME OPERASJONER	165
13.1	Innledning.....	165
13.2	Maritime egenskaper og karakteristikk.....	165
13.2.1	<i>Sjøen som operasjonsområde</i>	165
13.2.2	<i>Operasjoner i kystnære områder</i>	167
13.2.3	<i>Sjømilitære begreper</i>	168
13.2.4	<i>Maritime krigføringsområder og operasjoner</i>	170
13.2.5	<i>Organisering</i>	171
13.3	Operasjonskjernen.....	173
13.3.1	<i>Ramme</i>	173
13.3.2	<i>Manøvrere</i>	174
13.3.3	<i>Skjerme</i>	175
13.4	Basisfunksjonene.....	176
13.4.1	<i>Kommando og kontroll</i>	176
13.4.2	<i>Ildkraft</i>	176
13.4.3	<i>Mobilitet</i>	177
13.4.4	<i>Beskyttelse</i>	178
13.4.5	<i>Etterretning og overvåkning</i>	178
13.4.6	<i>Logistikk</i>	178
14	LUFTOPERASJONER	179
14.1	Innledning.....	179
14.2	Begrepsapparat, særtrekk og roller.....	179
14.2.1	<i>Definisjon av luftmakt</i>	179
14.2.2	<i>Den tredje dimensjon</i>	179
14.2.3	<i>Luftmaktens operasjoner</i>	181
14.3	Luftmakt.....	181
14.3.1	<i>Kommando og kontroll</i>	182
14.3.2	<i>Bakkebasert støtte</i>	184

14.3.3	<i>Kontraluftoperasjoner</i>	185
14.3.4	<i>Strategiske angrepsoperasjoner</i>	190
14.3.5	<i>Antioverflateoperasjoner</i>	190
14.3.6	<i>Overvåkning og rekognosering</i>	191
14.3.7	<i>Lufttransport</i>	192
14.3.8	<i>Elektronisk krigføring</i>	193
14.3.9	<i>Søk- og redningstjeneste</i>	193
14.3.10	<i>Luft-til-luft-tanking</i>	195
14.4	<i>Operasjonskjernen</i>	195
14.4.1	<i>Ramme</i>	196
14.4.2	<i>Manøvrere</i>	197
14.4.3	<i>Skjerme</i>	197
14.4.4	<i>Luftoperasjoner og synergi</i>	198
14.5	<i>Basisfunksjonene</i>	199
14.5.1	<i>Kommando og kontroll</i>	199
14.5.2	<i>Ildkraft</i>	199
14.5.3	<i>Mobilitet</i>	200
14.5.4	<i>Beskyttelse</i>	201
14.5.5	<i>Etterretning</i>	202
14.5.6	<i>Logistikk</i>	202
15	SPESIALOPERASJONER	203
15.1	<i>Innledning</i>	203
15.2	<i>Definisjon</i>	203
15.3	<i>Oppgaver for spesialstyrker</i>	204
15.3.1	<i>Generelt</i>	204
15.3.2	<i>Spesiell rekognosering (SR)</i>	204
15.3.3	<i>Offensive operasjoner (DA)</i>	205
15.3.4	<i>Militær assistanse (MA)</i>	206
15.4	<i>Særtrekk ved spesialoperasjoner</i>	206
15.4.1	<i>Generelt</i>	206
15.4.2	<i>Tidlig bruk av spesialstyrker</i>	207
15.4.3	<i>Integrering</i>	207
15.4.4	<i>Operasjonssikkerhet</i>	207
15.4.5	<i>Planlegging</i>	207
15.4.6	<i>Målbekjempelse (targeting)</i>	208
15.4.7	<i>Kommando og kontroll</i>	208

15.4.8	<i>Etterretninger</i>	208
15.4.9	<i>Logistikk</i>	208
16	KONSEKVENSER FOR STYRKEPRODUKSJON	209
16.1	<i>Innledning</i>	209
16.2	<i>Definisjon</i>	210
16.3	<i>Omgivelser og betingelser</i>	210
16.3.1	<i>Hvordan vil fremtidens omgivelser se ut?</i>	210
16.3.2	<i>Doktrinens særpreg</i>	211
16.4	<i>Doktrinell utvikling</i>	212
16.4.1	<i>Bevisstgjøring og videreutvikling</i>	212
16.4.2	<i>Grenvis utvikling som bidrag til den fellesoperative doktrine</i>	213
16.4.3	<i>Tilpasning til gjeldende allierte doktriner</i>	213
16.5	<i>Krigsorganisasjonen</i>	213
16.5.1	<i>Sammenhengen mellom basisfunksjonene og operasjonsskjernen</i>	215
16.5.2	<i>Mer fokus på kapasiteter enn plattformer og koordinering av utvikling mellom forsvarsgrenene</i>	215
16.5.3	<i>Fellesaspektet i fokus, organisasjonens bidrag til fellesoperasjoner</i>	216
16.6	<i>Organisering av styrkeproduksjon i fred</i>	216
16.7	<i>Teknologi</i>	217
16.7.1	<i>Generelt</i>	217
16.7.2	<i>Kommando og kontroll</i>	217
16.7.3	<i>Ildkraft</i>	218
16.7.4	<i>Mobilitet</i>	218
16.7.5	<i>Beskyttelse</i>	219
16.7.6	<i>Etterretning</i>	219
16.7.7	<i>Logistikk</i>	220
16.7.8	<i>Krav til interoperabilitet</i>	220
16.7.9	<i>Oppsummering</i>	221
16.8	<i>Krav til kompetanse</i>	221
16.8.1	<i>Grunnleggende organisasjonskompetanse</i>	221
16.8.2	<i>Mannskapskompetanse</i>	222
16.8.3	<i>Offiserskompetanse</i>	223

VEDLEGG A - KOMMANDO- OG KONTROLLDEFINISJONER OG NASJONAL TOLKNING	225
1 Innledning.....	225
2 Alminnelig kommando (<i>Full Command</i>)	225
3 Operativ kommando (<i>Operational Command, OPCOM</i>)	226
4 Operativ kontroll (<i>Operational Control, OPCON</i>)	226
5 Taktisk kommando (<i>Tactical Command, TACOM</i>)	227
6 Taktisk kontroll (<i>Tactical Control, TACON</i>)	228
7 Administrativ kontroll (<i>Administrative Control</i>).....	228
8 Andre kommando- og kontrollrelaterte begreper	228
8.1 Tildele (<i>assign</i>).....	228
8.2 Underlegge (<i>attach</i>).....	229
8.3 Koordinerende myndighet (<i>Co-ordinating Authority</i>).....	229
8.4 Støtte (<i>Support</i>)	229
8.5 Støttet sjef (<i>Supported Commander</i>).....	230
8.6 Støttende sjef (<i>Supporting Commander</i>)	230
VEDLEGG B - ORDLISTE	231
VEDLEGG C - BIBLIOGRAFI.....	248

1 INTRODUKSJON

1.1 Innledning

Formålet med del B – Operasjoner – er å utlede hvilke konsekvenser det konseptuelle grunnlaget i del A har for utviklingen av Forsvarets operative virksomhet og styrkeproduksjon.

Operativ virksomhet omfatter planlegging og ledelse av militære operasjoner i krig og fred. Det hører også med under operativ virksomhet å føre tilsyn med mobiliseringsforberedelsene og å planlegge og lede videregående øvelser i samarbeid med de instanser som er ansvarlig for styrkeproduksjonen.

*Innstilling fra Utvalget for Forsvarets regionale ledelse
(Hauge II-utvalget), Oslo 1969; s 3*

Hele spekteret av militære operasjoner vil bli behandlet. Med hensyn til planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner vil doktrinen være i overensstemmelse med NATOs doktrinepublikasjoner og utfyller dem der det er nødvendig for å klargjøre nasjonale forhold. Norske styrker vil normalt operere i en alliert eller multinasjonal ramme – det være seg operasjoner i eller utenfor Norge. Doktrinen vil dessuten beskrive fellesoperasjoner i Norge under væpnet konflikt og krig. Med forankring i NATOs doktriner vil den utdype hvilke konsekvenser et manøverorientert operasjonskonsept har for slike operasjoner.

1.1.1 Formål og målgrupper for Del B

Del B vil på den ene side, sammen med de politiske sikkerhetsinteresser og de militærstrategiske føringer, gi et utgangspunkt for strukturplanlegging og på den annen side et utgangspunkt for planlegging og gjennomføring av forskjellige former for fellesoperasjoner. Del B retter seg derfor

hovedsakelig til offiserer knyttet til staber som driver med strategisk planlegging, og til offiserer knyttet til staber med ansvar for planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner.

Del B vil samtidig i flere av kapitlene utdype og konkretisere flere forhold som er behandlet i Del A. Det gjelder blant annet informasjonsoperasjoner, krisehåndtering og fredsstøttende operasjoner. Derfor vil også denne del være et nyttig pedagogisk redskap ved Forsvarets skoler.

1.1.2 Grenvise og andre doktrinedokumenter

Forsvarets fellesoperative doktrine skal utgjøre grunnlaget for utvikling av de grenvise doktrinedokumentene. Utvikling av tilleggsdokumenter for policy og konsepter innenfor basisfunksjonene, spekteret av operasjoner og andre områder knyttet til forsvarets virksomhet skal ta utgangspunkt i denne doktrinen.

1.2 Strukturen i Del B

Som nevnt i pkt 1.1.1 har denne delen to primære målgrupper: de som har ansvar for strukturplanlegging og -utvikling, og de som har ansvar for operativ planlegging. Del B har en inndeling som forsøker å skille mellom disse to oppgavene. I Del A har vi innført begrepet *operasjonskjernen* med faktorene *ramme*, *manøvrere* og *skjerme* (dvs operasjonsfaktorene), som vil være sentrale i operativ planlegging. Videre har vi innført begrepet *basisfunksjoner* – *kommando og kontroll*, *ildkraft*, *mobilitet*, *beskyttelse*, *etterretning* og *logistikk* – som er viktige analytiske verktøyer for utvikling av militære kapasiteter og styrkestrukturer.

Det er viktig å se forskjellen mellom operasjonsfaktorene og basisfunksjonene:

Mens operasjonsfaktorene er rettet mot bruk av militære styrker (operativ planlegging), er basisfunksjonene rettet mot utvikling av militære styrker (strukturplanlegging).

Første del av Del B, kapittel 2 til og med kapittel 7, beskriver basisfunksjonene. Disse kapitler oppstiller hvilke krav vi må stille til kommando og

kontroll, ildkraft, mobilitet osv i fremtiden, hvis vi aksepterer manøverteoriens konsekvenser. Disse kapitlene beskriver materielle krav som det kan ta mange år å innfri, men også enkelte krav til utdanning og trening av sjefer som kan innfris innenfor en kort tidshorisont.

Kapittel 10 – *Fellesoperasjoner* – beskriver hvordan vi bør planlegge og gjennomføre fellesoperasjoner. Fokus er her virksomheten under kampoperasjoner på operasjonelt nivå. Her beskrives retningslinjer som straks kan etterleves.

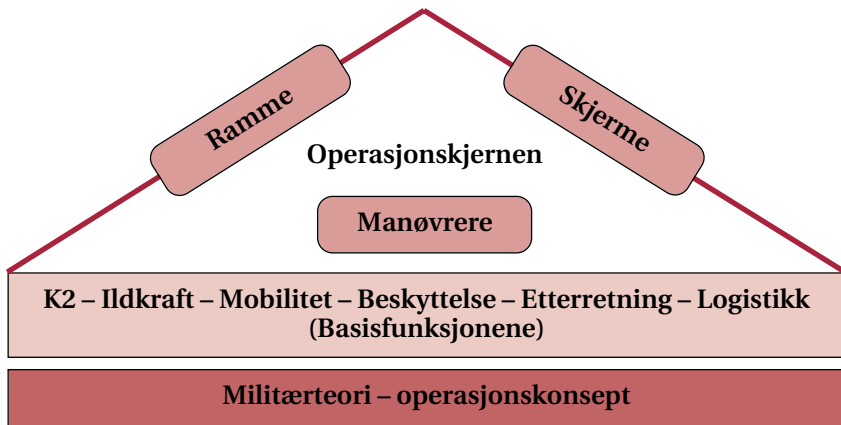
Utover disse kapitlene finner vi flere som inneholder både operative retningslinjer og krav til utvikling av kapasiteter knyttet til basisfunksjonene. Kapitlene 8 og 9 omhandler henholdsvis informasjonsoperasjoner og krisehåndtering. De kommer foran kapitlet om fellesoperasjoner, for her er det politisk-strategiske og militærstrategiske overveielser som står i fokus. Kapittel 11 – *Fredsstøttende operasjoner* – de grenvise kapitlene 12-14 og kapittel 15 – *Spesialoperasjoner* – kommer etter kapitlet om fellesoperasjoner, for her er det igjen det operasjonelle nivået som står i fokus, og hvordan disse operasjonene påvirker og kan bidra til planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner.

Siste kapittel er både en oppsummering av doktrinenes innhold og en beskrivelse av hvilke krav vi må stille til styrkeproduksjonen i fremtiden.

1.3 Den «indre» doktrinesløyfen

Fra et militært perspektiv finnes det en klar gjensidig sammenheng mellom operasjonskjerne, basisfunksjoner og operasjonskonsept. Operasjonskonseptet hviler på en militærteoretisk idé om hvordan militære styrker kan brukes mest mulig effektivt for å løse tildelte oppgaver. Forsvaret har valgt manøverteorien som utgangspunkt for utvikling og bruk av militære styrker.

Endring i operasjonskonseptet vil ha en umiddelbar betydning for utdanning, trening og øvelser. Vekting og bruk av operasjonsfaktorene vil være forskjellig i et defensivt statisk operasjonskonsept og i et manøverorientert operasjonskonsept. Gamle strukturer og kapasiteter som er utviklet og tilpasset andre konsepter, vil sette klare grenser for hvor omfattende endringer i øvelser og operasjonsmønstre kan bli på kort sikt. Derfor er det viktig at den nye teorien og det nye operasjonskonsep-

Figur 1.1 Den «indre» doktrinesløyfen

tet også legges til grunn for utvikling av kapasiteter og strukturer som er nødvendige for å operere etter de nye prinsipper. Det vil skje ved å stille nye krav til de enkelte basisfunksjonene og endre balansen mellom dem.

Den «indre» doktrinesløyfen virker på følgende måte: Militærteorien og operasjonskonseptet som er avledet fra den, vil på *kort sikt* føre til endringer eller justeringer i utdanning, trening, øvelser og operasjonsmønstre. Operasjonskonseptet vil samtidig kreve endringer av militære kapasiteter og av forsvarsstruktur. Det gjør det ved å stille «krav» til utvikling av basisfunksjonene. Det er noe som planprosessen må fange opp, og disse endringer vil først vise seg på *lengre sikt*. Analyser av den justerte trening og øvelses- og operasjonsaktivitet vil også bli viktige bidragsyttere til utvikling av basisfunksjonene. Mangler og kapasiteter som er kritiske i forhold til det nye operasjonskonseptet, vil hurtig vise seg under denne typen aktivitet og forsterke eller svekke de krav som teorien stiller til de enkelte funksjoner. Tilsvarende vil også erfaringer fra militære operasjoner utenfor Norge bidra til å justere teorien og kravene til basisfunksjonene.

2 KOMMANDO OG KONTROLL

2.1 Definisjon

Innenfor planlegging og ledelse av militære operasjoner brukes begrepene kommando og kontroll. De brukes ofte sammen, men de er ikke synonyme:

- kommando er den myndighet en militær person har til å lede, koordinere og kontrollere militære styrker
- kontroll er den myndighet en militær sjef utøver over deler av aktiviteten til undergitte styrker eller andre styrker som ikke normalt er under hans kommando. Den omfatter ansvar for å iverksette ordrer og direktiver. Hele eller deler av denne myndighet kan overføres eller delegeres.

Kontroll er ikke bare uttrykk for en myndighet, som definert ovenfor og utdypet i vedlegg A, men også uttrykk for

en prosess som sjefen bruker eller forholder seg til når han organiserer, leder og koordinerer aktivitetene til de styrker som er tildelt ham.

Hvordan denne kontrollprosessen utøves i praksis vil være avhengig av hvilken ledelsesfilosofi som legges til grunn (jf pkt 2.5).

Begrepet kommando og kontroll (K2) er det militære begrepet for planlegging og ledelse av militære operasjoner. Det vi her betegner for basisfunksjonen K2 består av

organisasjonen, prosessen, prosedyrene og systemene som er nødvendige for å foreta politiske og militære beslutninger til rett tid og som gjør sjefene i stand til å lede og kontrollere militære styrker.

Kommando- og kontrollsystemet (K2S) er et integrert system som består av

doktrine, prosedyrer, organisasjon, personell, utstyr, anlegg og kommunikasjoner som gir myndigheter på alle nivåer tilstrekkelige data til rett tid for å planlegge, lede og kontrollere sine aktiviteter.

Den mikro-elektroniske og teknologiske delen av et kommando- og kontrollsystem (datamaskinene og de elektromagnetiske kommunikasjonene) betegnes for et kommando- og kontrollinformasjonssystem (K2IS), som kan defineres på følgende måte:

et informasjonssystem som gir militære myndigheter støtte i utøvelsen av kommando og kontroll (K2).

2.2 Henvisninger og sammenhenger i behandlingen av kommando og kontroll

Forhold knyttet til planlegging og ledelse av militære operasjoner behandles flere steder i doktrinen. Nedenfor er det foretatt en oppstilling av de viktigste forhold knyttet til K2 og hvor i doktrinen de er behandlet:

- formell myndighet til å utøve militær kommando. Den ligger i kommando og kontrollbegrepene som er definert i vedlegg A
- sjefens lederegenskaper og faglige dyktighet, herunder mellommenneskelige egenskaper. Disse forhold utdypes i siste del av dette kapitlet og tar utgangspunkt i den ledelsesfilosofi som er beskrevet i doktrinen del A, kapittel 2
- et kommando- og kontrollsystem, herunder et tilpasset kommando- og kontrollinformasjonssystem (K2IS) for utøvelse av effektiv kommando og kontroll. Forhold knyttet til K2 som basisfunksjon, K2S og K2IS beskrives i første del av dette kapitlet. Praktiske forhold knyttet til K2 på operasjonelt nivå beskrives utfyllende i kapittel 10.

2.3 Karakteristikk

Hensikten med kommando og kontroll er å lede planlegging og gjennomføring av operasjoner raskere enn motstanderen eller andre aktører i hele spekteret av militære operasjoner.

Fundamentet for all kommando er den myndighet en sjef har overfor undergitte. Myndighet har en formell side basert på grad og stilling. I tillegg kommer en personlig myndighet, som er en funksjon av lederegenskaper og faglig dyktighet. Evne til å utvikle og utnytte mellommenneskelige relasjoner betraktes som en viktig del av lederegenskapene.

Formell myndighet hjemler myndighet til å iverksette eller å handle, men er avhengig av en personlig myndighet for å utøve effektiv kommando og kontroll. Effektiv kommando og kontroll forutsetter derfor at sjefer både har en formell og en personlig myndighet. Ansvar for å nå resultater er en naturlig konsekvens av myndighet. Når militære sjefer tildeles ansvar for å nå resultater, kreves det at de gis myndighet til å planlegge og iverksette nødvendige tiltak. Det innebærer at sjefens primære oppgaver er knyttet til lederskap og beslutningstaking.

Øverstkommanderende inspiserer sine tropper.

Manøverteoriens ledelsesfilosofi danner fundamentet for vår forståelse av kommando og kontroll. Fordi alle konflikter er en kamp mellom selvstendige viljer, tar basisfunksjonen kommando og kontroll hensyn til at en motstander alltid vil søke å påvirke vår planlegging og gjennomføring av operasjoner. Manøverteorien bygger på at vi erkjenner at militære operasjoner og spesielt kampoperasjoner preges av uoversiktighet, friksjon og usikkerhet. I et slikt miljø vil sjefens lederegenskaper og hans faglige dyktighet sammen med et kommando- og kontrollsystem (K2S), herunder et kommando- og kontrollinformasjonssystem (K2IS), som er fleksibelt og kan operere i høyt tempo, være avgjørende. De mest dominerende prinsippene for kommando og kontroll er: *enhetlig målsetting, enhetlig kommando, fleksibilitet, initiativ, tempo og enkelhet*. Disse prinsippene skal legge grunnlaget for å gjennomføre operasjoner som skaper fordelaktige avgjørelser. Den oppdragsbaserte ledelsesfilosofien setter mennesket og spesielt sjefen i fokus. Teknologien (primært K2IS) betraktes bare som et støtteelement for å gi sjefen de beste muligheter til å utøve effektiv kommando og kontroll. Ledelsesfilosofien skal derfor prinsipielt oppfattes som uavhengig av teknologi.

For at militære styrker skal kunne virke effektivt og kunne settes inn på rett sted til rett tid, kreves effektiv kommando og kontroll som dekker alle nivåer. Under en operasjon må vi alltid forvente at situasjonen endrer seg underveis i forhold til den opprinnelige planen. Vi må dessuten forvente at en motstander vil legge vekt på å sette vårt kommando- og kontrollapparat ut av spill. Angrep mot kommando- og kontrollapparatet kalles kommando- og kontrollkrigføring (C2W). Derfor må kommando- og kontrollapparatet struktureres slik at vi sikrer størst mulig grad av fleksibilitet og utholdenhet, samtidig som vi skal ha evne til å lede operasjoner i høyt tempo for å ramme motstanderen og skjerme egne styrker. Det stiller store krav til de militære sjefen og til hvordan myndighet og ansvar fordeles i kommandokjeden.

Ingen annen funksjon er av større betydning enn kommando og kontroll fordi all aktivitet baserer seg på effektiv kommando og kontroll. En effektiv K2 må betraktes som en styrkemultiplikator. Mangelfull kommando og kontroll kan ha katastrofale følger selv mot en antatt svakere motstander. Kommando- og kontrollapparatet skal hjelpe sjefen til optimal utnyttelse av alle de ressursene han rår over.

Kommando og kontroll berører alle de andre basisfunksjonene og der-

med all operativ aktivitet. Det vil si at kommando og kontroll gir de andre basisfunksjonene mening og setter dem sammen i en funksjonell helhet. Ingen av de andre basisfunksjonene har noen mening uten kommando og kontroll. Derfor er kommando og kontroll alltid et sjefsansvar.

Kommando og kontroll utgjør et system av ulike elementer som sjefen anvender for å oppfatte hva som må gjøres, og for å iverksette nødvendige tiltak. Det kan f.eks. være:

- drillbaserte reaksjoner som iverksettes uten omfattende forutgående vurderinger
- operasjoner som bare lar seg gjennomføre med omfattende datastøtte under planlegging og gjennomføring – f.eks. kommando og kontroll av et styrt missil på vei mot målet
- godt planlagte beslutninger som er forankret i en omfattende planleggingsprosess. Planleggingen omfatter målsettinger, intensjoner, operasjonskonsepter, fordeling av ressurser og nødvendig koordinering
- forhold som krever dømmekraft og intuisjon som bare lar seg utføre av dyktige, erfarne offiserer
- operasjoner som iverksettes som følge av en endret situasjon.

2.4 Tilnærming til kommando og kontroll

Tradisjonelt oppfattes kommando og kontroll som at «kommando» og «kontroll» virker i samme retning fra toppen av organisasjonen og nedad, med andre ord at sjefen utøver kontroll over sine undergitte. Vår ledelsesfilosofi har en annen og mer dynamisk tilnærming. Kommando må ses på som utøvelse av myndighet, og kontroll som den tilbakemelding som gis for å informere om de resultater som er oppnådd.

Militære operasjoner er i sin natur komplekse, og det er dermed også kommando og kontroll. Kommando og kontroll skal finne løsninger på hvordan vi kan operere effektivt med denne innebygde kompleksiteten. Effektiv kommando og kontroll må være sensitiv for endringer i situasjo-

nen. Det tilsier at en militær organisasjon må betraktes som et åpent system, som må forholde seg til sine omgivelser, spesielt en motstander. Kommando og kontroll kan betraktes som en prosess som er i kontinuerlig forandring. En militær organisasjon som skal basere seg på et manøverorientert operasjonskonsept, kan sammenlignes med en levende organisme som er i konstant endring for å tilpasse seg sine omgivelser. Kommando og kontroll er en kontinuerlig pågående prosess av signaler vi sender, og reaksjoner vi mottar. En slik tilbakemeldingsløyfe viser at kommando og kontroll er en dynamisk og interaktiv samarbeidsprosess. Kommando og kontroll dreier seg i mindre grad om å «få kontroll over» noe, men mer om å binde alle elementer sammen i en felles målsetting. Sjefen betraktes her ikke som en som står over eller på utsiden av systemet, men som en integrert del av et komplekst nettverk.

Effektiv kommando og kontroll skal bidra til å utvikle etterretninger om motstanderen og det miljøet vi til enhver tid opererer i. Så langt som mulig skal kommando og kontroll bidra til å identifisere motstanderens kapasiteter, intensjoner og sårbarheter, i tillegg til egne sårbarheter. Kort sagt, kommando og kontroll skal bidra til å skape situasjonsbevissthet.

Helt sentralt under kommando og kontroll står evnen til å generere et høyt operasjonstempo, i den erkjennelse at tempo betraktes som et våpen. Effektiv kommando og kontroll skal bidra til å generere hurtige, tilpassede, avgjørende operasjoner med størst mulig grad av sikkerhet.

2.5 Kontrollbegrepet

Kontroll kan beskrives som den prosessen hvor sjefen, støttet av sin stab, organiserer, dirigerer og koordinerer aktiviteter til de tildelte styrker. Ofte oppfattes effektiv kommando og kontroll som ensbetydende med at den som utøver kommando, også må utøve kontroll. Et velkjent begrep er at sjefen «har kontroll over situasjonen», eller at «situasjonen er under kontroll». I realiteten utøver sjefen nesten aldri full kontroll over sine styrker. Jo lenger unna sjefen oppholder seg fra dem som gjennomfører selve operasjonene, desto mindre direkte kontroll har han. Gitt krigens natur må vi erkjenne og akseptere at formålet med kommando og kontroll ikke er å oppnå fullstendig og detaljert kontroll. Manøverteorien erkjenner den usikkerhet og det kaos som vil råde under kriser, væpnet

konflikt og krig. Forsøk på å opprettholde full kontroll under slike forhold vil hemme tempo og det initiativ som forventes av undergitte sjefer.

Kontroll må hovedsakelig ses på som tilbakemelding, dvs som den kontinuerlige flyt av informasjon om den pågående operasjon tilbake til sjefer som skal gi dem mulighet til å foreta justeringer eller endringer. Tilbakemeldingen kan komme fra ulike kilder og i ulik form, f eks etterretninger om hvordan motstanderen reagerer, informasjon som gir status hos undergitte eller sideordnede avdelinger, eller justerte direktiver eller ordrer fra overordnede nivåer. Tilbakemelding må ses på som den mekanisme som tillater sjefer å tilpasse seg de endrede forutsetninger, utnytte de muligheter som oppstår, reagere på oppståtte situasjoner og justere sine planer. I dette perspektiv vil tilbakemeldingen «kontrollere» de påfølgende operasjoner. Kommando og kontroll må her ikke oppfattes som en kontroll foresatte utøver over undergitte, men at operasjonen holdes «under kontroll» basert på tilbakemelding om hvordan situasjonen utvikler seg. Kommando og kontroll må derfor ses på som en interaktiv prosess som involverer alle delene i et system og virker i alle retninger.

2.6 Kommando- og kontrollsystemet (K2S)

Et kommando- og kontrollsystem er et integrert system som består av doktrine, prosedyrer, organisasjon, personell, utstyr, anlegg og kommunikasjoner som gir myndigheter på alle nivåer tilstrekkelige data til rett tid for å planlegge, lede og kontrollere sine aktiviteter. For å få et K2S til å fungere effektivt, vil de følgende deler være viktige:

- doktrine, herunder ledelsesfilosofi
- informasjon
- personell (undergitte sjefer og staber)
- støttestruktur.

2.6.1 Doktrine

Doktrine skaper et felles språk og et felles fundament for hvordan vi skal forholde oss til kontrollprosessen og forskjellige militære problemstillinger. Utgangspunktet for effektiv kommando og kontroll er en etablert manøverorientert doktrine, en ledelsesfilosofi som støtter opp under manøverteorien, og offiserer med personlige egenskaper og faglige kvalifikasjoner som er i stand til å planlegge og gjennomføre operasjoner etter ambisjonene i et manøverorienterte operasjonskonsept.

2.6.2 Informasjon

Informasjon kan beskrives som ord, bokstaver, tall, bilder og symboler vi nytter for å presentere ting, hendelser, ideer og verdier. Skal disse utgjøre informasjon, må de ha en mening eller betydning for mottaker, hvis ikke blir det støy. Det kan sies at kommando og kontroll i stor grad dreier seg om informasjon. Informasjon er en forutsetning for å forstå hendelser og våre omgivelser. Verdien av informasjon er nær knyttet til tid fordi betydningen av informasjon som oftest avtar med tiden.

Fundamentalt skal informasjon anvendes til å:

- skape situasjonsbevissthet som grunnlag for beslutninger
- lede og koordinere operasjoner.

Former for informasjon spenner fra rådata til bearbeidet informasjon som er evaluert og integrert som kunnskap og forståelse. Informasjon som basis for situasjonsforståelse gir sjefen mulighet for å ta fornuftige beslutninger. Effektiv kommando og kontroll dreier seg om langt mer enn å generere tilstrekkelig informasjon. Det er ikke mengden av informasjon som er avgjørende, men at vesentlig informasjon er til stede til rett tid og i en anvendbar form.

2.6.3 Personell

Mennesker samler informasjon, tar beslutninger, handler, kommuniserer og samarbeider med andre for å nå felles mål. Det er mennesker som er kjernen i kommando- og kontrollsystemet, og de øvrige delene av systemet er derfor til bare for å la mennesker fungere best mulig i syste-

met. Fordi mennesker alltid vil være i fokus, er kommando og kontroll nær knyttet til lederskap. Selv om den menneskelige hjerne har en evne til å oppfatte, analysere, vurdere og bedømme som langt overstiger ethvert annet system, må et kommando- og kontrollsystem ta hensyn til de menneskelige begrensninger og samtidig kunne utnytte menneskets unike kapasiteter.

2.6.4 Støttestruktur

Støttestrukturen til kommando og kontroll er til for å hjelpe de mennesker som skaper og anvender informasjonen. Den inkluderer prosedyrer, organisasjon, materiell, informasjons- og kommunikasjonssystemer, utdanning og trening. Høyteknologiske hjelpemidler og avansert teknologi er ingen garanti for effektiv kommando og kontroll. Støttestrukturen må betraktes som et hjelpemiddel som er til for å bidra til å skape de rette beslutninger og gjennomføring av effektive operasjoner.

2.7 Kommando og kontroll – usikkerhet og tid

Usikkerhet og tidsfaktoren er to grunnleggende og dominerende forhold som vi i operasjoner under væpnede konflikter og krig alltid vil måtte forholde oss til, og som i stor grad påvirker kommando og kontroll.

Den største utfordringen kommando og kontroll står overfor, er at den alltid vil forholde seg til en stor grad av usikkerhet. Clausewitz beskrev dette slik:

Krig er usikkerhetens verden; tre fjerdedeler av de faktorer man baserer seg på i krig, er omgitt av usikkerhet i større eller mindre grad. Dette krever vurderingsevne, dømmekraft og dyktig intellekt for å identifisere det rette situasjonsbildet.¹

Usikkerhet er en del av krigers og væpnede konflikters natur. Derfor vil en overordnet målsetting med kommando og kontroll være å samle og

¹ Clausewitz, *Vom Kriege*; bok I kap 3

utnytte informasjon slik at usikkerhet kan reduseres til et akseptabelt nivå. Fordi krig og væpnede konflikter er dominert av den menneskelige natur, vil usikkerhet aldri fullt ut kunne elimineres. Vi må derfor ta utgangspunkt i en ledelsesfilosofi som erkjenner og aksepterer at vi må leve med en større eller mindre grad av usikkerhet. Trygghet og sikkerhet kan beskrives som en funksjon av kunnskap og forståelse. Informasjon må ses på som råmateriale for kunnskap og forståelse. Teoretisk sett kan vi redusere usikkerheten ved å fremskaffe mer informasjon, men dilemmaet er at å frembringe informasjon tar tid.

Usikkerhet reduseres imidlertid ikke i seg selv med mer informasjon, det bestemmes av evnen til å bearbeide, bruke og utnytte den informasjon som er tilgjengelig. Erkjennelsen av at krig og konflikter er en kamp mellom viljer, kan medføre at motstanderen iverksetter mottiltak mens vi fremdeles søker informasjon. Kommando og kontroll kan derfor betraktes som en kontinuerlig kamp mot tiden. En overordnet målsetting vil være å operere i et høyere kommando- og kontrolltempo enn motstanderen.

Det grunnleggende motsetningsforhold mellom usikkerhet og kampen mot tiden må ses på som den overordnede utfordring for kommando og kontroll.

2.8 Kommando og kontroll (K2) og informasjonsteknologi

Det som preger dagens informasjonsamfunn, er de store og kontinuerlige endringer. Den teknologiske utvikling gir økende kapasiteter innenfor mobilitet, rekkevidde og presisjon. Informasjonsbehandlingen komprimeres både i tid og i rom. En konsekvens av denne utviklingen er at operasjonstempoet også må økes, noe som igjen stiller store krav til effektiv informasjonsbehandling. Militære styrker må kunne forflyttes over store avstander og engasjere motstanderen på lange avstander. Konsekvensen av denne utviklingen er mer flytende og raskt endrede situasjoner. Våpensystemenes forbedrede effekt og rekkevidde tvinger militære styrker til spredning og forflytning for å overleve, noe som stiller store krav til kommando og kontroll.

Ny teknologi innenfor kommando og kontroll gir muligheter som for bare få år siden var utenkelige. Men som tidligere nevnt er det en feilslutning å tro at teknologien kan løse alle kommando- og kontrollproblemer. Det vil alltid være slik at teknologiske fremskritt innenfor kommando og kontroll vil bli møtt av effektive mottiltak. I tillegg vil en usystematisk bruk av informasjon kunne medføre at beslutningstakere overveldes av ikke-bearbeidet informasjon som vil virke hemmende på beslutningsevnen.

Den stadig økende utnyttelse av de teknologiske muligheter innenfor militær virksomhet gjør den mer og mer sårbar, spesielt gjelder dette innenfor kommando og kontroll. Truslene spenner over et bredt spekter og omfatter langt mer enn fysisk ødeleggelse. Komplekse kommando- og kontrollsystemer er sårbare overfor mange former for manipulering og angrep fra en motstander. Men den innebygde kompleksiteten gjør også kommando og kontroll sårbar overfor problemer vi selv genererer, som følge av manglende filtrering av informasjon, desinformasjon, interferens, mangel på menneskelig innsikt og forståelse, mangel på teknisk innsikt og systemkollaps.

2.9 Operasjonsprinsipper

2.9.1 Enhetlig målsetting

Vår manøverorienterte doktrine baserer seg på at myndighet til å planlegge og lede operasjoner delegeres i størst mulig grad, og at sjefer på alle nivåer viser initiativ og fleksibilitet til å utnytte de situasjoner som oppstår. En slik målsetting forutsetter klare, entydige overordnede målsettinger og offiserer som har utdanning, trening og erfaring til å forstå høyere sjefers intensjoner.

Delegering av myndighet. Hvis en operasjons omfang og kompleksitet er slik at én person alene ikke kan lede eller føre oppsyn med alle oppgaver, bør kommandomyndighet delegeres. Delegering betyr:

- sjefer kan delegerer hele eller deler av sin myndighet og avgjør hvor mye myndighet staben og underordnede sjefer skal utøve på deres vegne
- myndighet som er delegert, kan tas tilbake eller justeres når som helst

- overføring av myndighet og tildeling av ansvar for funksjoner eller oppgaver innenfor styrken eller enheten vil ikke under noen omstendigheter frita sjefene for deres overordnede ansvar
- kontrollspennet må være slik at sjefen kan lede eller kontrollere styrken eller enheten. Moderne teknologi og oppdragsbasert ledelse vil gi mulighet for økt kontrollspenn.

2.9.2 *Enhetlig kommando*

I en militær styrke eller enhet skal en enkelt sjef være gitt myndighet til å planlegge og lede operasjoner. Sjefen har ansvar for om operasjonen lykkes eller ikke, og har kommandomyndighet til å lede og kontrollere enheter/personell som er avsatt til oppgaven.

Kommandokjeden må være enkel og ikke skape tvil om ansvarsforhold. Det tilsier at prinsippet om én sjef og én klar kommandokjede må legges til grunn. Sjefers oppdrag, fullmakter og ansvar på de ulike nivåer må fastlegges som en del av planleggingen.

Oppbyggingen av en kommando- og kontrollstruktur er hierarkisk. Sjefen på hvert nivå svarer på ordrer og direktiver han mottar fra en foresatt myndighet, og utsteder selv ordrer og direktiver til undergitte. Å forbigå kommandonivåer, i begge retninger, kan bare forsvares under de mest ekstreme situasjoner, f.eks. når behovet for å handle er umiddelbart stort, eller ved tap av kommunikasjonen med tilstøtende nivåer. I slike tilfeller skal forbindelsen mellom nivåene gjenopprettes så hurtig som mulig og nærmeste foresatte sjef informeres om det som er foretatt.

Uavbrutt ledelse. Det skaper større utholdenhet og fleksibilitet i kommandokjeden når det initiativ som utøves på alle nivåer bidrar til at operasjonene ikke stanser opp, selv om vi tidvis mister kontakt med nærmeste sjef i kommandokjeden. For å sikre dette må følgende betingelser oppfylles:

- undergitte sjefer må ha full forståelse av foresatt sjefs intensjoner og operasjonskonsept slik at hvis de mister kontakt med sine foresatte sjefer og sitt hovedkvarter, vil de være i stand til å fortsette operasjonen uten overordnet ledelse eller konsultasjon inntil kommunikasjonen er gjenopprettet

- sjefer må etablere en entydig prosedyre for hvordan kommando skal overføres hvis de selv mister evnen til å utøve ledelse
- det må etableres planer, organisasjoner, lokaliteter og informasjonssystemer for å skape seighet i kommando- og kontrollapparatet.

2.9.3 Tempo og initiativ

Tempo er tidligere definert som relativ hurtighet over tid i forhold til en motstander. Det er sjefens lederegenskaper og faglige dyktighet støttet av sitt kontrollapparat som skaper forutsetningen for overlegent tempo. Tempo i K2 skapes i en kombinasjon av:

- sjefens lederegenskaper og faglige dyktighet, herunder beslutnings-evne
- desentralisert myndighet hvor undergitte sjefer har rom for å utvise initiativ og risikovillighet
- stabens faglige dyktighet, herunder evnen til å arbeide hurtig
- informasjonssystemer som raskt kan formidle bearbeidet relevant informasjon horisontalt og vertikalt i organisasjonen.

Det er viktig at sjefer på alle nivåer kan vurdere om den gevinsten som ligger i øyeblikkets handling, er større enn den som kan oppnås ved å sette inn større styrker på et senere tidspunkt. Vanskeligheten ligger i at de sjefer som konfronteres med øyeblikkets muligheter, ofte befinner seg på lavere nivåer enn der styrkeinnsatsen koordineres fra, og således kan ha begrensede muligheter for å foreta en slik avveining. Dette må imidlertid ikke føre til at sjefer på lavere nivåer bindes sterkere til ordrens ordlyd av frykt for at gale vurderinger kan ødelegge høyere sjefs kraftsamling og koordinering. Den eneste måten å redusere problemet på er å ha sjefer på alle nivåer med god forståelse av høyere sjefs intensjon. Det krever velutdannede offiserer som foretar kontinuerlige konflikt- og krigshistoriske studier og sjefstrening på de ulike nivåer (øvelser, stabs- og leder trening). Denne utdanning og erfaring skal danne grunnlag for opparbeidelse av nødvendig evne til å tolke og forstå forskjellige situasjonsbilder (situasjonsbevissthet) og til å handle deretter.

Det vil ofte være bedre å iverksette en operasjon så tidlig som mulig med færre styrker og med et mindre fullkomment beslutningsgrunnlag enn å utsette operasjonene i påvente av en mer detaljert oversikt over situasjonen. Spørsmålet for sjefen vil være om han totalt sett tjener eller taper på å vente til større styrker og ressurser kan settes inn. Erfaringer viser at de sjefer som venter, for å få tak i detaljerte oversikter, som oftest går glipp av de muligheter som oppstår for å skape avgjørelser. Derfor bør normalt tempo og initiativ tillegges betydelig vekt.

Kunsten å lede ligger i stor grad i evnen til situasjonsbevissthet og dermed til å kunne se tidspunktet for når en må ta nye beslutninger. Oppdragsbasert ledelse vektlegger at sjefer på alle nivåer griper muligheter som oppstår under operasjonenes gang.

Selv om sjefen personlig er ansvarlig for å ta beslutninger, betyr ikke det at hans stab og undergitte sjefer ikke er med i beslutningsprosessen. Hvis sjefen har tid og anledning, treffer han sin beslutning på bakgrunn av råd fra undergitte sjefer og fra sin stab. Men ansvaret for den endelige beslutning ligger alltid hos sjefen.

Den oppdragsbaserte ledelsesfilosofien skal bidra til å øke tempoet i operasjonene ved at muligheter som oppstår underveis, utnyttes. Straks oppgaven eller oppdraget er bestemt og de nødvendige ordrer er gitt, må undergitte sjefer gis størst mulig frihet til å ta initiativ. Det kan være avgjørende å bruke deres ferdigheter og kunnskap om den lokale situasjonen i planlegging og gjennomføring av operasjonen.

Risikovillighet. Manøverkrigføring retter seg mot den fiendtlige sjefs vilje på alle nivåer. Dette stiller store krav til egne sjefer. De må kunne forestille seg hvordan fienden vil reagere på de tiltak som iverksettes. Denne forestilling må delvis basere seg på faktisk kunnskap om motstanderens doktrine og tenkesett, men også på et mer intuitivt bidrag, som støtter seg til situasjonsavhengige forhold og det inntrykk man har fått av fiendens besluttsomhet under operasjonene. Det krever sjefer med klassiske militære lederegenskaper, dvs sterk selvstendig operativ intuisjon og vilje til å akseptere risiko.

2.9.4 Enkelhet

Under krigsoperasjoner vil situasjonen være preget av uklarhet, usikkerhet og store mentale påkjenninger. I denne situasjonen må sjefer alltid ta

hensyn til enkelhet i alle deler av virksomheten. Enkelhet oppnås ved å legge planer som er enkle, og som ikke hviler på et system av usikre forutsetninger som i seg selv er komplekse. I enhver form for kommunikasjon må sjefen uttrykke seg enkelt. Bare på denne måten vil han kunne sikre at hans intensjoner blir etterlevd. Enkle kommando- og kontrolltiltak bidrar til å unngå misforståelser. En felles doktrine som er forstått på alle nivåer, vil kunne bidra til å redusere behovet for omfattende ordrer og direktiver.

2.9.5   *Fleksibilitet*

Vår manøverorienterte doktrine vektlegger både en menneskelig og en strukturmessig oppfatning av fleksibilitet. Offiserer, og spesielt sjefer, med stor mental fleksibilitet er en forutsetning for å kunne operere i et stridsmiljø preget av kaos, usikkerhet og uoversiktighet. Med mental fleksibilitet menes også evnen til å tilpasse lederskapet til det daglige fredsmessige miljø, men ikke minst å kunne operere under ulike former for fredsstøttende operasjoner hvor kamphandlinger ikke er overveiende sannsynlig. Strukturmessig og organisasjonsmessig fleksibilitet tilsier en kommando- og kontrollstruktur og en organisasjonsstruktur som gir størst mulig handlefrihet for å komponere ulike task-organiserte styrker som kan settes sammen avhengig av situasjonen. Dette tilsier evne både til å inngå i allierte formasjoner og til integrering på tvers av forsvarsgrener.

2.10   Sjefen

En avdelings suksess avhenger i hovedsak av hvordan sjefen leder avdelingen, og dermed blir hans lederegenskaper og faglige dyktighet helt avgjørende. Lederegenskaper er den viktigste del av ledelse og er på alle nivåer avgjørende for å oppnå suksess. Det finnes ingen oppskrift på hvordan lederskap skal utøves og sjefer vil motivere sine befal og mannskaper på ulikt vis.

Det er sjefen som er garantisten for gjennomføringen av et oppdrag. Sjefens lokalisering er avgjørende for effektiv kommando og kontroll. Han bør plassere seg slik at han får avgjørende innflytelse på utfallet av

operasjonene. Han bør være i stand til å se og bli sett i den grad de operative forhold tillater. Hans stab må ikke danne en form for barriere mellom sjefen og hans enheter.

Sjefen har avgjørende innflytelse på soldatenes moral. Ved å vise interesse for enkeltindivider bedres sjefens evne til å vurdere enheters totale kampkraft, og ikke minst enhetenes moral. Lederegenskaper sammen med disiplin, kameratskap og selvrespekt er grunnelementene i å skape høy moral og danner grunnlaget for å lykkes selv under de mest ekstreme påkjenninger.

2.10.1 Den undergitte

Doktrinen erkjenner at sjefens rolle er avgjørende under alle militære operasjoner, selv om utfordringen er størst under krigsoperasjoner. Denne erkjennelsen stiller krav til sjefen og den enkelte soldat. Militære operasjoner avhenger av befals og mannskapers individuelle kvaliteter: moral, mental fleksibilitet, initiativ, selvtillit, lagånd og spesielt fysisk og mental utholdenhet. Utholdenhet skapes best når det kan trenes mest mulig realistisk i forhold til hva som kan forventes under krise, væpnet konflikt og krig. Vektlegging av gjensidig tillit og samhold er avgjørende for at militære organisasjoner skal fungere under vanskelige forhold med store påkjenninger.

Oppdragsbasert ledelse fordrer at den undergitte er villig til å ta ansvar, samarbeide og handle selvstendig og kreativt i henhold til sjefens intensjon og den foresatte sjefs vilje til å akseptere at den undergitte har et handlingsrom. Det forventes at alt norsk befal og alle mannskaper viser en høy grad av selvstendighet og initiativ. Dette kreves for at den oppdragsbaserte ledelsesfilosofien skal kunne gjennomføres ned til det laveste nivå. Under vanskelige forhold har befal og mannskaper ikke bare ansvar for seg selv, men for alle i sin nærhet. I denne sammenheng er kameratskap viktig.

2.11 Krav til sjefer

For å kunne beherske de utfordringer som militære sjefer står overfor i dag og i fremtiden, må visse operative egenskaper legges til grunn for utvelgelse av fremtidens sjefer og dyrkes i løpet av karrieren. Disse er:

2.11.1 Forutseenhet og innsikt

Evnen til å utvikle situasjonsbevissthet forutsetter at sjefen har en faglig kompetanse som han kan anvende ved tolkning av tilgjengelige informasjoner. Den kan oppøves ved trening, for eksempel ved bruk av stabs- og ledertrenere. Evne til å være forutseende er viktig på alle nivåer, men det kreves mer av sjefer på de høyere nivåer hvor både alternative handlemåter og tidsperspektivet utvides. Utvikling av denne evne eller innsikt gir sjefen mulighet til å se i hvilken retning operasjoner utvikler seg, og gjør ham i stand til å foreta nødvendige endringer og justeringer for å nå den ønskede sluttsituasjon.

2.11.2 Dømmekraft

Evnen til å bedømme en situasjon hurtig og riktig er grunnlaget for beslutningstaking og er en av pilarene i den oppdragsbaserte ledelse. Oppdragsbasert ledelse krever tidsriktige avgjørelser av sjefen basert på ufullstendig informasjon. Beslutninger er en avveining mellom analytisk tilnærming og intuisjon. Det kreves mot og mental fleksibilitet å oppgi en plan og bestemme seg for en ny handlemåte for å utnytte muligheter som har oppstått når situasjonen har endret seg.

2.11.3 Intuisjon

Intuisjon er et resultat av bevisst bruk av trening, øvelser og teoretiske studier. Betydningen av intuisjon øker når bare begrenset informasjon er tilgjengelig og det ikke er tid til å foreta grundige analyser. Intuisjon spiller en nøkkelrolle i manøverkrigføring for å utnytte uforutsette muligheter. Evnen til intuisjon blir dermed også en forutsetning for å basere seg på oppdragsbasert ledelse. Betydningen av intuisjon øker også hvis det er for mye informasjon. Intuisjonen skal her være med på å identifisere det vesentligste i en uoversiktlig situasjon.

2.11.4 Initiativ

I enhver situasjon vil sjefen alltid ha for øye å nå de målsettinger han er pålagt. Hvis det oppstår endringer i det grunnlag og de forutsetninger en høyere sjef la til grunn for spesifikke ordrer, kan han om nødvendig fra-

vike gitte oppdrag for å bidra til å nå en foresatt sjefs målsettinger. Sjefer skal oppfordres til slike handlinger. Dette krever at sjefer skaper holdninger som stimulerer til og gir muligheter for å trene på slike situasjoner. Initiativ er nær knyttet til evnen til å ta kalkuleerte risikoer for å skape avgjørelse, i motsetning til reaktiv (vente og se) opptreden som bare leder mot nederlag. Frihet til å ta initiativ stiller også krav og forpliktelser til sjefen. Han må alltid rapportere vesentlige endringer i planen til foresatt sjef og eventuelt andre som har behov for disse opplysningene.

2.11.5 Kreativitet

Evnen til å planlegge og gjennomføre tiltak eller handlinger som kommer uventet på en motstander, kan være avgjørende for å lykkes i en operasjon. Kreativ bruk av styrker og virkemidler forutsetter at sjefen er i stand til å formidle sine ideer til sin stab og sine undergitte sjefer, hvis ikke, vil det skape forvirring og uklarheter i egen avdeling.

2.11.6 Faglige studier

I tillegg til å beherske sin egen jobb må sjefer ha bred innsikt i og forståelse av sin profesjon som offiser. En vesentlig del av denne kunnskap og innsikt baserer seg på erfaring, spesielt fra sjefsstillinger. Operativ erfaring under fredsforhold vil normalt ikke være tilstrekkelig for å bygge opp nødvendig kompetanse og dermed sette sjefer i stand til å takle de utfordringer og krav som stilles til dem når de skal lede under et manøverorientert operasjonskonsept. Det vil være behov for å tilegne seg kunnskaper gjennom studier av konflikt- og militærteori og nyere og eldre militærhistorie. I tillegg til studier av egne og alliertes operasjoner må de også omfatte studier av alle parter som er involvert i væpnede konflikter og kriger. Spesielt bør man studere de erfaringer sjefer har gjort. Studienes formål er ikke bare å tilegne seg fakta. Formålet er primært å skape en militærteoretisk basis og en forståelse av konflikter og krigers natur, for dermed å høste erfaringer og kunne vurdere hvilken påvirkning og betydning dette kan ha for fremtidens konflikter. Ikke minst utvikler dette egen evne til å bekle sjefsstillinger i eventuelle fremtidige konflikter hvor Norge blir innblandet.

2.11.7 Mot og besluttsomhet

Mot er en kombinasjon av fysisk og moralsk mot. Det forventes at sjefer har det moralske mot til å ta upopulære beslutninger når det er nødvendig, og stå ved dem. Det krever besluttsomhet av sjefen. Mot og besluttsomhet bygger på fysisk og mental styrke.

2.11.8 Selvtillit

Selvtillit bygger på sjefens personlige kvaliteter, kunnskap og erfaring og er et vesentlig bidrag til å opprettholde avdelingsmoral. Selvtillit må ikke utvikle seg til arroganse og overdreven tiltro til egen vurderingsevne og kapasitet. Sunn selvtillit skaper anerkjennelse og trygghet hos undergitte. Selvtillit gjør også at sjefen lettere aksepterer kritikk av sine egne ideer. Med dette viser også sjefen at han ikke har svar på alle problemer, og at han verdsetter gode ideer.

2.11.9 Integritet og eksemplets makt

Opprettholdelse av høy moral og disiplin krever at sjefen går foran med et godt eksempel og viser integritet. Ved å stille høye krav til seg selv skaper han respekt hos sine undergitte. De høye krav en sjef setter til seg selv, baserer seg på profesjonalitet og personlige verdier og normer, slik som ærlighet, lojalitet og moralsk mot. Sjefer spiller en avgjørende rolle for å sikre at avdelingene etterlever de etiske og folkerettslige normer. Utover ansvaret for anvendelse av undergitte avdelinger har sjefen også ansvar for å sikre enkeltindividets rettigheter.

2.11.10 Evne til å kommunisere

Hvis ikke sjefen er i stand til klart og entydig å forklare sine intensjoner og planer, vil ikke planen fungere etter sin hensikt, uansett hvor gode planer og beslutninger er. I tillegg må sjefen kunne lytte til sin stab og sine undergitte. Tålmodighet er derfor viktig for å skape gjensidig forståelse. Sjefer bør ikke la seg friste til å kommunisere skriftlig hvis planer kan forklares muntlig. Muntlige ordrer bør imidlertid bekreftes skriftlig for å unngå eventuelle misforståelser og sikre dokumentasjon.

2.12 Krav til Kommando- og kontrollsystemer (K2S)

2.12.1 *Krav til doktrine*

Fundamentet for utøvelsen av effektiv kommando og kontroll er en felles doktrine som bidrar til en felles forståelse, herunder et felles begrepsapparat.

2.12.2 *Krav til staber*

Hovedoppgaven til staber er å gi sjefene ærlige og oppriktige råd. Det forutsetter offiserer med høy integritet, moralsk mot og faglig dyktighet, og offiserer som forstår og kan anvende doktrinen. Det betyr at utdanning, trening og øvelser må legge vekt på de retningslinjer som doktrinen gir.

Store staber er i seg selv hemmende for tempo og effektivitet. En kombinasjon av høy kompetanse og tilpasset kommunikasjon- og informasjonsteknologi vil redusere stabers størrelse og samtidig øke utholdenheten. Økt kompetanse er det som vil gi størst effekt. Målet må være små staber med høyt kompetente stabsoffiserer med nødvendig innsikt over flere fagområder.

2.12.3 *Krav til støttefunksjoner*

De dominerende krav til støtteelementene i et K2S er beskyttelse og fleksibilitet. Beskyttelse skapes primært gjennom evnen til å forflytte støttefunksjoner, kamuflasje og villedning og ved en innebygd motstand mot ulike former for elektronisk angrep. Fleksibilitet oppnås best ved:

- at kommando og kontroll kan utøves flere steder
- etablering av mest mulig felles prosedyrer
- størst mulig grad av interoperabilitet og bruk av like komponenter, samt utnyttelse av sivile hyllevarer i størst mulig grad.

2.12.4 Krav til kommunikasjons- og informasjonssystemer

Vi har tidligere sagt at grunnleggende anvendes informasjon til (i) å skape situasjonsbevissthet som grunnlag for beslutninger og (ii) å lede og koordinere operasjoner. Det er ikke mengden av informasjon som er avgjørende, men at relevant informasjon er til stede til rett tid og i en anvendbar form. Det stiller spesielle krav til kommunikasjons- og informasjonssystemer:

- alle informasjonssystemer må være interoperable på tvers av forsvarsgrener, nivåer, mot allierte systemer og den sivile del av Totalforsvaret
- et mest mulig åpent og internettlignende informasjonssystem som lar informasjon flyte relativt fritt mellom nivåer og på tvers av forsvarsgrener
- informasjon må hurtig kunne bearbeides og presenteres i passende oppløsning til beslutningstakerne på de ulike nivåer
- de operative krav må være styrende for utvikling og investering i kommunikasjons- og informasjonssystemer. De operative systemene må være slik at de i størst mulig grad også kan anvendes i fredsmessig virksomhet.

3 ILDKRAFT

3.1 Definisjon

Ildkraft kan beskrives som *det volum av ild som kan leveres fra en posisjon, enhet eller et våpensystem, og gir et uttrykk for den virkning forskjellige våpen har i målet.*

3.2 Karakteristikk

Ildkraft er et uttrykk for virkningen av de våpen som er anvendt. I prinsippet dekker uttrykket alle våpensystemer og enheter, uavhengig av våpen eller forsvarsgren. Ildkraft kan oppnås gjennom bruk av dødelige våpen som geværer, kanoner, missiler, torpedoer osv, men også gjennom bruk av ikke-dødelige våpen, for eksempel elektromagnetiske våpen, datateknologi, psykologiske operasjoner og bevegelseshem-

Multiple Launched Rocket System (MLRS) har en betydelig momentan ildkraft.

mende midler (klister). Ofte vil ikke-dødelige og dødelige våpen brukes i kombinasjon for å oppnå ønsket virkning. Et eksempel på det er elektroniske mottiltak sammen med fly- eller missilangrep. Ildkraft kan anvendes både i en defensiv og en offensiv ramme. I defensiv sammenheng er den avgjørende for å skjerme egne styrker, materiell og infrastruktur. I offensiv sammenheng vil ildkraften primært brukes for å ramme fiendtlige tyngdepunkter, vitale punkter og kritiske sårbarheter.

F-16 jagerfly er en fleksibel, mobil og effektiv våpenplattform.

3.3 Operasjonsprinsipper

Evnen og viljen til å anvende ildkraft er fundamentet i militære operasjoner. For at ildkraften skal kunne oppfattes som en trussel, stilles det krav om at vi har evne til å *kraftsamle* den i tid og rom. Det tilsier at den må kunne anvendes mest mulig *fleksibelt* for blant annet å skape usikkerhet hos motstanderen om hvor, når og eventuelt om vi vil anvende den. Det

vil si at den også må ha stor *mobilitet*, kunne settes inn *overraskende* og kunne kraftsamles med stort *tempo* i tid og rom.

3.4 Anvendelse av ildkraft

Hensikten med ildkraft er å:

- ramme motstanderen og/eller å skape forutsetning for manøveren ved å binde og nøytralisere motstanderen
- forstyrre og/eller bryte ned motstanderens kommando- og kontrollapparat, hans ildstøttesystemer og hans kapasitet til å støtte operasjoner over lengre tid
- bryte ned motstanderens vilje og evne til å fortsette kampen.

3.4.1 Kampoperasjoner

I kampoperasjoner vil alltid målsettingen være å påføre motstanderen tilstrekkelig tap eller true ham slik at han oppgir sine ambisjoner. Ildkraften anvendes koordinert med manøver for å true motstanderen på en slik måte at hans evne og vilje til strid reduseres så mye at han ikke lenger er i stand til organisert motstand. Det kan i ytterste konsekvens innebære å nedkjempe all fiendtlig motstand. Konsentrert anvendelse av ildkraft i tid og rom mot punkter som vi vet vil knekke evnen og viljen til å føre striden videre, har større effekt enn en operasjon som trekker ut i tid. Hvor store deler av motstanderens stridskrefter som må nøytraliseres eller ødelegges, blir i betydelig grad et resultat av egne styrkers evne til å påvirke motparten gjennom hurtige manøvrer og evne til å angripe og slå ut vitale punkter og utnytte kritiske sårbarheter. Ildkraften rettes først og fremst mot vitale punkter og for å utnytte kritiske sårbarheter. Ildkraften må kunne kraftsamles suksessivt mot flere områder. Dersom en ikke maktet å skape tilstrekkelig relativ kraftsamling, vil egne tap øke, og vi vil miste initiativet. Det må etableres lokale styrkeforhold som ikke gir motstanderen mulighet til å tilrive seg initiativet og oppheve den ubalanse som vår manøver og ildkraft har skapt. Kampoperasjoner dreier seg om å koordinere og vekte faktorene i operasjonskjernen – ramme, manøvrere

og skjerme. Ildkraften har imidlertid også en viktig oppgave når det gjelder å skjerme egne styrker og punkter som er avgjørende for å lykkes med operasjonene. Ved at ildkraften er viktig både i en defensiv og en offensiv rolle, må det være en målsetting at den høyest prioriterte ildkraft sett fra et operasjonelt nivå både kan delta i offensive og defensive operasjoner, samt virke både mot land-, sjø- og luftmål.

3.4.2 Fredsstøttende operasjoner

Under fredsstøttende operasjoner vil en av ildkraftens hovedoppgaver være avskrekking. Den skal skape nødvendig troverdighet for å hindre partene i å anvende vold mot de fredsstøttende styrkene eller enheter/grupper som støtter disse. Fredsstøttende styrker må være i stand til å beskytte seg selv. Ildkraften skal bidra til at de fredsstøttende styrkene er i stand til å gjennomføre sitt oppdrag innenfor rammen av gitte regler for opptreden (ROE). Under fredsopprettende operasjoner vil ildkraften brukes som i kampoperasjoner. Dette vil bli nærmere omtalt i kapittel 11.

3.5 Krav og konsekvenser

Et manøverorientert operasjonskonsept stiller følgende krav til ildkraft:

- anvendelse av ild koordineres gjennom alle nivåer i organisasjonen. Full utnyttelse av dens potensial oppnås bare når den koordineres fra ett sted i organisasjonen, og når utførelsen er mest mulig desentralisert
- for å skape størst mulig fleksibilitet og usikkerhet hos en motstander må de høyst prioriterte våpensystemer kunne levere effektiv, koordinert og hurtig ild mot både land-, sjø- og luftmål i store deler av operasjonsområdet. For å skape størst mulig fleksibilitet for egne styrker og usikkerhet hos en motstander kreves det at ildkraften består av ulike midler, f.eks. rakettsystemer, missilsystemer, elektromagnetiske systemer, spesial-/jegeravdelinger og avdelinger med stor mobilitet og ildkraft

- enheter og avdelinger som, sett i et operativt perspektiv, representerer den mest potente ildkraft, må integreres i et felles K2S som gir mulighet til å lede utførelsen fra ulike nivåer i organisasjonen
- tempoet i anvendelsen av ildkraften er nær knyttet til de midler vi har til måloppdagelse. Derfor vil det alltid måtte være en balanse mellom sensorer og våpensystemer. Effektiv utnyttelse av ildkraften vil derfor kreve et integrert K2S som knytter sammen ledelse, sensorer og våpen
- på samme vis som det kreves at våpensystemene er fleksible i anvendelse, stilles det de samme krav til sensorene. Det må være et spekter av sensorer med ulike karakteristika. De må kunne anvendes på flere nivåer og på tvers av forsvarsgrener i nettverk
- under kampooperasjoner vil militære sjefer definere de høyest prioriterte fiendtlige mål. Overraskende og hurtig bekjempelse av disse vil være avgjørende for suksess.

4 MOBILITET

4.1 Definisjon

Mobilitet er en kvalitet eller kapasitet som militære styrker/enheter har som gjør dem i stand til å forflytte seg fra sted til sted mens de samtidig er i stand til å løse sitt primære oppdrag. For kampavdeling/enhet innebærer dette at den kan bevege seg som en kampklar formasjon fra ett sted til et annet.

4.2 Karakteristikk

Mobilitet er forskjellig fra forflytning eller bevegelse (en forflytning fra ett sted til et annet) og manøvrering. Mobilitet er et relativt begrep og er bare viktig når den betraktes i forhold til en motstanders tilsvarende kapasitet. Mobilitet skal bidra til en militær enhets eller avdelings styrke ved å muliggjøre hurtige manøvrer, deployering og omgruppering, tilstrekkelig logistisk støtte osv.

4.2.1 Oppdragets lengde og omfang

Mobilitet kan være avgjørende for en styrkes evne til å løse sitt oppdrag når den kommer frem til bestemmelsesstedet. Oppdragets omfang og/eller lengde har en direkte innflytelse på behovet for forsyninger og utstyr og vil dermed være bestemmende for avdelingens mobilitet. Vi kan derfor oppleve at en avdeling har mobilitet bare for visse typer oppdrag og i et begrenset tidsrom.

4.2.2 Utnyttelse av mobilitet

Mobilitet er ikke bare en funksjon av tilgjengelig transportkapasitet. Mobilitet er også avhengig av sikre transportakser og av organisasjonens evne til å gjennomføre og utnytte mobiliteten. Mobilitet forutsetter derfor beskyttelse og et hensiktsmessig kommando- og kontrollapparat.

4.2.3 Fysiske rammefaktorer

Terreng og klima påvirker mobiliteten i varierende grad. Norsk terreng og klima gir militære avdelinger store utfordringer med hensyn til mobilitet. Evnen til å utnytte alle transportressurser, dvs land-, sjø- og lufttransport, har spesiell gyldighet for kystområdene i Norge. En slik evne er en forutsetning for å oppnå god mobilitet i dette terrenget.

4.2.4 Mobilitetens nivåer

Mobilitet forholder seg til kommandonivåene, strategisk, operativt og taktisk. Kravene til og konsekvensene av mobiliteten på de tre nivåene er forskjellige. Det at vi har mobilitet på ett nivå, betyr ikke at vi automatisk har mobilitet på de andre nivåene. Taktisk mobilitet gir f eks ikke nødvendigvis en avdeling strategisk mobilitet. Mobilitet er også forskjellig i forhold til hvilke elementer de militære styrkene opererer i, og mobilitet har derfor forskjellig betydning for land-, sjø- og luftstyrker.

4.2.5 Strategisk mobilitet

Strategisk mobilitet er den evne avdelinger har til å forflytte seg mellom strategiske og operative kommandoers operasjonsområder. Vår nasjonale evne til å forflytte avdelinger mellom Nord- og Sør-Norge, er strategisk mobilitet sett i en nasjonal sammenheng, og forflytning av avdelinger til og fra operasjoner utenfor landet er strategisk mobilitet sett i en alliansesammenheng. Strategisk mobilitet er påvirket av den fysiske distansen forflytningen foregår over, og det tidsforbruket forflytning over store distanser krever. Transportbehovet og dermed tidsforbruket kan reduseres gjennom forhåndslagring av tynge og/eller voluminøst utstyr. Sjø- og luftstridskrefter har gjennom sin egenart en innebygd evne til strategisk mobilitet. Landstridskrefter er i de fleste tilfeller avhengige av eksterne transportmidler for å oppnå strategisk mobilitet. Strategisk mobilitet utføres i hovedsak ved hjelp av sjø- og lufttransport, samt jernbane der det er mulig.

4.2.6 Operativ mobilitet

Operativ mobilitet er den evne avdelinger har til å forflytte seg innenfor ett operasjonelt nivå's operasjonsområde. Taktiske hærenheter er som

regel avhengige av eksterne transportressurser for å oppnå operativ mobilitet. Nasjonalt oppnås operativ mobilitet gjennom alle typer transportmidler Forsvaret og den sivile beredskapsorganisasjon disponerer.

4.2.7 Taktisk mobilitet

Taktisk mobilitet er mobilitet innenfor et taktisk nivå's operasjonsområde hvor avdelingen i hovedsak benytter egne organiske ressurser, til å forflytte seg. Taktisk mobilitet vil normalt være mer utsatt for fiendtlige handlinger enn operativ og strategisk mobilitet. Taktisk mobilitet er derfor ikke bare avhengig av tilgang og kapasitet på transportmidler, men også av den beskyttelse avdelingen har. Operative eller taktiske manøvrer er avhengige av mobilitet. Evnen til mobilitet er derfor en forutsetning for å operere i henhold til et manøverorientert operasjonskonsept. Utfordringene for Forsvaret blir å gjennomføre mobile operasjoner, samtidig som tempo, kraftsamling og den nødvendige sikkerhet blir oppnådd. Det krever en utstrakt utnyttelse av Forsvarets og den sivile beredskapsorganisasjons ressurser.

4.3 Operasjonsprinsipper

Mobilitet er en forutsetning for å utnytte faktorene i operasjonskjernen – ramme, manøvrere og skjermes – og kunne foreta en fleksibel bruk av dem, dvs kunne gjennomføre effektive manøvrer, ramme- og skjermoperasjoner. Mobilitet danner grunnlaget for å operere i høyt tempo og skape *overraskelse*. Tempo danner også grunnlaget for *kraftsamling* og *sikkerhet*.

Kravet til høy mobilitet og dermed evne til å operere i høyt tempo, skape overraskelse og kraftsamling er i hovedsak rettet mot operasjoner på de operasjonelle og taktiske nivåene. Sett i et strategisk perspektiv vil behovet i hovedsak være evne til forflytning.

Norsk klima, terreng og infrastruktur vil være både en styrke og begrensning. På den ene side vil evnen til mobilitet uavhengig av terreng, klima og infrastruktur direkte og indirekte bidra til overraskelse ved at «umulige» akser kan utnyttes, eller ved at forflytninger foregår i skjul av dårlig vær. På den annen side vil det kanalisierende terrenget og de få etablerte

transportaksene, spesielt i Nord-Norge og på Vestlandet, gjøre oss forutsigbare hvis vi gjør oss totalt avhengige av de etablerte kommunikasjonsaksene for våre forflytninger.

For å oppnå kraftsamling vil det i mange tilfeller være fysisk nødvendig å konsentrere våre styrker. Mobilitet vil være en forutsetning for evnen til kraftsamling, samtidig som behovet for kraftsamling vil binde opp de ressurser som gir oss mobilitet. Kraftsamling av styrker vil således innebære en potensiell risiko, og sikkerhet er derfor viktig. Behovet for sikkerhet forsterkes av Forsvarets begrensede ressurser. Forflytning av større styrker vil konsentrere styrkene langs transportaksene og dermed gjøre dem sårbare. Beskyttelse av nasjonale forflytninger på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå må derfor tillegges stor vekt. Høy mobilitet vil i seg selv være et bidrag til beskyttelse, overraskelse og villedning gjennom stadige posisjonsendringer og vil dermed skape usikkerhet hos motstanderen. En i tid og rom begrenset evne til sjøkontroll og luftkontroll er en forutsetning for nasjonal strategisk og operativ mobilitet.

4.4 Krav og konsekvenser

Et manøverorientert operasjonskonsept stiller følgende krav til mobilitet:

- alle reaksjonsstyrker skal ha evne til strategisk forflytning
- maritime og luftbaserte reaksjonsstyrker skal ha en viss evne til strategisk mobilitet
- maritime og luftbaserte reaksjonsstyrker skal ha en tidsbegrenset operativ mobilitet
- operative rakett- og missilsystemer skal ha operativ mobilitet
- alle reaksjonsstyrker skal ha taktisk mobilitet.

5 BESKYTTELSE

5.1 Definisjon

Beskyttelse er alle de tiltak som har til formål å sikre og bevare kampkraften til egne enheter og avdelinger slik at disse kan brukes med effekt når og hvor det er nødvendig.

5.2 Karakteristikk

Sjefen bruker beskyttelse for å vinne tid, redusere egne tap og skape handlefrihet under forberedelse og gjennomføring av planlagte operasjoner. Beskyttelsen kan deles inn i tre hovedkomponenter:

- overvåkning og etterretning
- passive og aktive beskyttelsestiltak
- psykologiske aspekter.

Hensikten med basisfunksjonen beskyttelse er i videste forstand å skjerme egne operasjoner, herunder å bevare egen handlefrihet og skjerme eget tyngdepunkt og egne vitale punkter. Moderne våpensystemers økte rekkevidde og nøyaktighet gjør at vi i en væpnet konflikt eller krig på norsk område må forvente at alle vitale militære og sivile anlegg kan angripes. Mulighetene for å påføre motstanderen følbare tap skal utnyttes, selv om dette ikke er den primære målsettingen med beskyttelsesfunksjonen. Behovet for beskyttelse vil være gjennomgående under hele operasjonen, selv om den i forskjellige faser vil være basert på vidt forskjellige tiltak og dermed bruk av enheter. I offensive operasjoner vil kampenhetene/avdelingene bare i mindre grad bidra til beskyttelsen, mens under defensive operasjoner vil flere av kampenhetene/avdelingene bli tvunget til å delta i beskyttelsen. Beskyttelse kan sikres både gjennom defensiv og offensiv opptreden. Både ved offensiv og defensiv beskyttelse benytter man seg av aktive og passive tiltak.

Effektiv overvåkning og etterretning må ses på som en forutsetning for at effektive beskyttelsestiltak kan etableres. I fred og krise vil strategisk og operativ overvåkning og etterretning være helt vesentlig. Under væpnet konflikt og krig vil evnen til effektiv overvåkning og etterretning kreves på alle nivåer, og hurtig og effektiv bearbeidelse og formidling av informasjon og etterretninger vil være avgjørende. Dette krever sentral planlegging og utnyttelse av ressursene og integrerte K2S på tvers av forsvarsgrener og gjennom alle nivåer.

Beskyttelse har også psykologiske aspekter. Godt lederskap og indre samhold i avdelingene styrker moralen og øker den mentale beskyttelsesevnen. Det bidrar til at avdelingene står godt rustet til å motstå ytre påkjenninger. God utrustning og befalets og mannskapenes tillit til at de er godt trent og forberedt til å løse oppdrag, er også vesentlig for å motstå ytre påkjenninger.

5.3 Operasjonsprinsipper

De vesentligste operasjonsprinsippene forbundet med basisfunksjonen beskyttelse er *sikkerhet*, *villedning* og *fleksibilitet*. Effektiv operasjonssikkerhet bidrar til at motstanderen ikke kjenner våre operasjoner, og skaper dermed usikkerhet om våre intensjoner og planer. Vektlegging av villedning som bidrag til beskyttelse skal øke motstanderens usikkerhet om våre planlagte operasjoner og dermed vanskeliggjøre hans offensive operasjoner. Evnen til beskyttelse er nær knyttet til personellet, spesielt sjefers, mentale fleksibilitet og organisasjonens fleksibilitet, herunder treningsstandard, evnen til å endre organisasjon og operasjonsmønster og evnen til å koordinere og anvende flere beskyttelsestiltak.

Basisfunksjonen beskyttelse er nær knyttet til basisfunksjonene mobilitet og etterretning. Effektiv etterretning og evne til hurtig forflytning og mobilitet er forutsetninger for å oppnå effektiv beskyttelse.

5.3.1 Passive beskyttelsestiltak

De vesentligste passive beskyttelsestiltak vil være:

- sikkerhetstjeneste

- begrenset bruk av det elektromagnetiske spektrum
- fysisk beskyttelse
- utnytte mobilitet
- effektiv etterretning, villedningsoperasjoner.

5.3.2 Aktive beskyttelsestiltak

De vesentligste aktive beskyttelsestiltak vil være:

- offensive operasjoner mot de av motstanderens kapasiteter som kan ramme vårt tyngdepunkt eller våre vitale punkter
- villedningsoperasjoner
- bruk av tapspåførende kapasiteter, for eksempel sikringsstyrker og luftvern
- bruk av elektroniske beskyttelses- og mottiltak.

5.4 Krav og konsekvenser

Et manøverorientert operasjonskonsept stiller følgende krav til beskyttelse:

- alle prioriterte militære avdelinger, installasjoner og baser må være mobile eller kunne gis tilstrekkelig beskyttelse hvis de er statiske. Hvis de ikke oppfyller noen av disse kravene, må de kunne erstattes
- forflytningsevne og mobilitet kombinert med villedning vil som oftest være de tiltak som gir best beskyttelse, og må derfor gis prioritet fremfor statisk beskyttelse
- effektiv overvåking og etterretning er en forutsetning for å oppnå effektiv beskyttelse
- det manøverorienterte operasjonskonseptet krever kapasiteter til å utføre kommando- og kontrollkrigføring

Forsvarets fellesoperative doktrine – Del B

- evne til å beskytte de vitale delene av vårt kommando- og kontrollapparat mot informasjonsoperasjoner og kommando- og kontrollkrigføring
- evnen til effektivt å beskytte våre egne kapasiteter innenfor kommando- og kontrollkrigføring.

6 ETTERRETNING

6.1 Definisjon

Etterretning er det produkt som følger av behandling av data og informasjon om andre land, fiendtlige eller mulige fiendtlige styrker eller elementer, eller aktuelle og mulige operasjonsområder. Uttrykket brukes også om den aktivitet som fører frem til produktet, det vil si prosessen som består av innsamling av data, analyse og formidling av informasjon.

6.2 Karakteristikk

Formålet med et etterretningsapparat i fred, krise, væpnet konflikt og krig er å bidra i planleggingsprosessen og under gjennomføringen av operasjoner ved å fremskaffe bearbeidet etterretning tilpasset sjefer og staber på de ulike nivåer. Det er avgjørende at etterretningsorganisasjonen fremskaffer etterretninger i tide. For å oppnå det må de kritiske etterretningsbehov defineres og formuleres. Den raskt økende tilgang på informasjon og kravet til tempo i operasjonene setter store krav til innhenting, analyse og vurderinger for å fremskaffe rettidige etterretninger. Ethvert organ for innhenting må selvstendig vurdere hvem som trenger opplysningene først, og prioritere formidling av denne informasjonen uten å gå den tunge veien gjennom kommandokjeden.

6.2.1 Strategisk etterretning

Under fredsforhold er strategisk etterretning knyttet til opplysninger som har betydning eller konsekvenser for landets eller alliansens overordnede militære situasjon. I krig og under en væpnet konflikt er strategisk etterretning knyttet til opplysninger som kan forårsake en betydelig endring i betingelsene for pågående militære operasjoner. Strategisk etterretning er av størst betydning i fred og krise og før en eventuell kommandooverføring til NATO. I fred er dens hovedoppgave å gjennomføre

kontinuerlige land- og områdestudier av våre nærområder og områder som kan ha vesentlig påvirkning på norsk sikkerhet. Disse studiene vil ta utgangspunkt i lands, organisasjoners og grupperingers politiske og militære intensjon og kapasitet. Studien vil rette seg mot betraktninger av mulige tyngdepunkter og vitale punkter. I krise og væpnet konflikt vil betydningen av overvåkning og innhenting av informasjon øke, og evnen til strategisk varsling vil være vesentlig. De kontinuerlige land- og områdestudier skal blant annet være et vesentlig bidrag til å skaffe grunnlag og spare tid for det operasjonelle nivåets etterretningsarbeid og dermed sikre en overordnet forståelse.

6.2.2 Operativ etterretning

Operativ etterretning har primært relevans for forestående eller pågående militære operasjoner og er knyttet til opplysninger som har betydning eller konsekvenser for de militære operasjoner innenfor et felles operasjonsområde eller for en kampanje. Fokus for etterretningsfunksjonen på dette nivået er å identifisere muligheter slik at den operative sjef kan reagere og disponere sine ressurser korrekt. Det operasjonelle nivå må ha tilgang til et bredt spekter av kapasiteter for innhenting og bearbeiding av opplysninger. Selv om deler av disse opplysningene baserer seg på strategisk og taktisk etterretning, vil det operasjonelle nivå måtte ha tilgang til egne kapasiteter for å utfylle og skape seighet i etterretningsapparatet. Men det operasjonelle nivå må ikke danne et skott mellom strategisk og taktisk etterretning. Det vil sinke tempoet i etterretningsflyten og øke sårbarheten. En av hovedoppgavene til den operative etterretning er å gi det taktiske nivå og dets enheter etterretninger slik at de har mulighet til å reagere og foreta disposisjoner tidsnok.

6.2.3 Taktisk etterretning

Taktisk etterretning legger grunnlag for hvordan den taktiske sjefen bruker og disponerer sine undergitte enheter for å løse sitt oppdrag. Det taktiske nivå har normalt etterretningsansvar i et definert område og har egne organer til innhenting for å komplettere det etterretningsbilde som gis av høyere nivå, og for å formidle informasjon fra lavere nivå.

6.3 Operasjonsprinsipper

6.3.1 *Enhetlig kommando og enhetlig målsetting*

Sjefer på alle nivåer prioriterer og anvender etterretningsressursene slik at de bidrar til å nå operasjonenes overordnede målsettinger. Etterretningsoperasjoner er kompliserte og ressurskrevende. Planlegging foregår derfor sentralisert, og det tilstrebes færrest mulig nivåer i organisasjonen.

6.3.2 *Fleksibilitet*

For å skape fleksibilitet og seighet i bruken av organene for innhenting må de kunne styres slik at de kan formidle opplysninger og etterretninger til flere nivåer. Fleksibiliteten øker ved at de ulike etterretningsorganene kan overlape hverandre, noe som også bidrar til økt seighet.

6.3.3 *Tempo*

Etterretninger som ikke tidsnok når beslutningstakere, er som oftest unyttige. Tidsriktige etterretninger er avgjørende. Selv den mest detaljerte og troverdige informasjon eller etterretning mister sin verdi hvis den ikke integreres tidsnok i handlingsløyfen.

6.3.4 *Kraftsamling*

Innhentingsorganer for etterretninger vil alltid være sårbare og begrensete. Det innebærer at de må kraftsamles til de områder hvor den best mulig kan støtte operativ sjefs behov. Prinsipielt vil dette si at etterretningsressursene konsentreres for å identifisere, lokalisere, overvåke og kontrollere motstanderens tyngdepunkt og vitale punkter. Dette innebærer at den operative sjef må ha handlefrihet og myndighet til å anvende alle tilgjengelige ressurser for å løse de oppgaver han er pålagt.

6.3.5 *Sikkerhet*

Innenfor etterretning dreier prinsippet sikkerhet seg i hovedsak om *beskyttelse av kilder og tilgjengelighet*. For å sikre seg fremtidig bruk av kilder må

kilden, hvis nødvendig, beskyttes. Relevant informasjon og etterretninger bør bare være tilgjengelig etter «need-to-know»-prinsippet. Etterretninger og informasjon er i seg selv uinteressante hvis ikke de som har behov for dem gis tilgang til dem. Det gjelder ikke bare for tilgang på relevant etterretning, men også for hvordan den blir bearbeidet og presentert.

6.4 Lokalisering av motstanderen

Lokalisering av motstanderen er en forutsetning for egne manøvrer og anslag mot ham. Dette inkluderer lokalisering og identifisering av så vel motstanderens gruppering, hans handlemåter som hans fortrinn og svakheter. Den teknologiske utvikling gir oss muligheter til nøyaktig posisjonsbestemmelse og kan korte ned tiden mellom lokalisering og bekjempelse.

6.5 Målinformasjon

Identifisering av potensielle motstanderes statiske og mobile mål må forberedes slik at man ved en krise kan forberede bekjempelse av disse dersom krisen skulle utvikle seg til væpnet konflikt og krig. Slike måldata må forberedes og vedlikeholdes for at Forsvarets våpensystemer hurtig skal kunne levere ild mot målene, og med en slik presisjon at de med minst mulig innsats kan skades, settes ut av funksjon eller ødelegges. Denne målinformasjon vil være et viktig grunnlag for målbekjempelsesprosessen (*targeting*).

6.6 Analyse av skadevirkning (Battlefield Damage Assessment, BDA)

Analyse og vurdering av resultatet av bekjempelse er av vesentlig betydning for effektiv ressursutnyttelse. Hvis vi ikke er i stand til å kontrollere virkningen av et angrep, vil resultatet kunne være at:

- den måloppnåelse som er ønsket, antas oppnådd, uten at det er tilfallet. Det kan medføre at de videre operasjonene bygger på feilaktige forutsetninger
- det brukes unødige ressurser for å sikre et resultat som allerede er oppnådd.

6.7 Krav og konsekvenser

Et manøverorientert operasjonskonsept stiller følgende til etterretning:

- etterretning er et sjefsansvar. Det betyr at militære sjefer må ha kompetanse til å stille de riktige krav og relevante spørsmål til etterretningsapparatet
- ved at etterretningsapparatet er underlagt militære sjefer på de ulike nivåer, skal det sikre etterretningenes bidrag til å nå de overordnede målsettinger
- i krise, væpnet konflikt og krig stilles det store krav til etterretningenes riktighet og til evnen til å fremskaffe dem i rett tid. Etterretningsflyten må derfor ikke i for sterk grad bindes opp i nivå, men basere seg på at relevant informasjon i størst mulig grad automatisk tilflyter sjefer på alle nivåer
- gode etterretninger baserer seg i stor grad på teknologiske hjelpemidler. Under militære operasjoner vil motstanderen søke å blinde oss ved å nøytralisere vårt etterretningsapparat. Det tilsier at etterretningsvurderinger vil måtte gjøres på manglende informasjonsgrunnlag, og det stiller derfor store krav til sjefenes og etterretningsapparatets evne til å foreta riktige vurderinger på manglende grunnlag
- K2S må gi muligheter til å presentere etterretningsbilder som er tilpasset de forskjellige nivåer hurtig og fortløpende
- den militære etterretning skal primært rettes mot å støtte det operasjonelle nivå

Forsvarets fellesoperative doktrine – Del B

- organene for innhenting må være mest mulig mobile for å motstå bekjempelse
- organene for innhenting må kunne knyttes direkte til ulike nivåer i organisasjonen avhengig av situasjonen
- organene for innhenting må kommunikasjons- og informasjonsmessig kunne knyttes til hverandre.

7 LOGISTIKK

7.1 Definisjon

Logistikk er den virksomheten som planlegger og gjennomfører flytting, understøttelse og vedlikehold av militære styrker.

Logistikk omfatter tilveiebringelse og anvendelse av tjenester, materiell og forsyninger til støtte for militære operasjoner og omfatter så vel opplæring og planlegging som gjennomføring av følgende virksomheter:

- anskaffelse, lagring og fordeling av materiell og forsyninger
- forebyggende vedlikehold, berging og reparasjoner
- transport og evakuering
- sanitets- og veterinærtjeneste
- bygg- og anleggstjeneste
- forpleining og innkvartering
- administrasjon, herunder anskaffelse og formidling av tjenester.

7.2 Karakteristikk

Målsettingen med logistikk er å skaffe til veie forsyninger og tjenester av rett slag og mengde og å bringe dem til rett bruker i rett tid, slik at strids-evnen opprettholdes på et for operasjonene akseptabelt nivå over tid. Militære operasjoner er avhengige av logistikk for å kunne gjennomføres, og logistikk utgjør derfor det materielle grunnlaget som den militære virksomheten hviler på. Samtidig er det viktig at logistikken følger den operative prioriteringen. Forsvarets logistikkorganisasjon skal støtte nasjonale operasjoner innenfor og utenfor landets grenser og gi vertslandsstøtte til allierte styrker. Evnen til å yte denne støtten forutsetter at

Etterforsyning av vitale hovedkomponenter må gjennomføres for å understøtte operasjoner både innenfor og utenfor landets grenser.

Forsvaret kan trekke på ressurser fra den sivile beredskapsorganisasjonen, som er en del av Totalforsvaret. Tilgjengeligheten på sivile ressurser vil øke dramatisk etter at beredskapslovgivningen eventuelt er iverksatt gjennom vedtak i Regjeringen ved kongelig resolusjon. Forsvaret vil imidlertid også være avhengig av sivile ressurser før en eventuell iverksettelse av beredskapslovgivningen. Ressursene må da skaffes til veie på kommersiell basis i konkurranse med andre brukere. Tilgang på ressurser fra det sivile samfunn er et av fundamentene som vårt nasjonale forsvar bygger på. En utfordring i fremtiden er at den sivile strukturen forandres slik at lagre i tradisjonell forstand ikke er økonomisk ønskelige, og derfor minker strategiske reserver av kritiske forsyninger som drivstoff, mat og reservedeler i det sivile samfunn.

Logistikken er en integrert del av operasjoner og vil således legge det ressursmessige grunnlaget for dem. Logistikken lever et intenst og dynamisk partnerskap med operasjonene, et forhold som påvirker både logistikken og operasjonene sterkt. Det er derfor en absolutt nødvendighet at logistikkplanlegging og -gjennomføring er en integrert del av operativ planlegging på ethvert nivå.

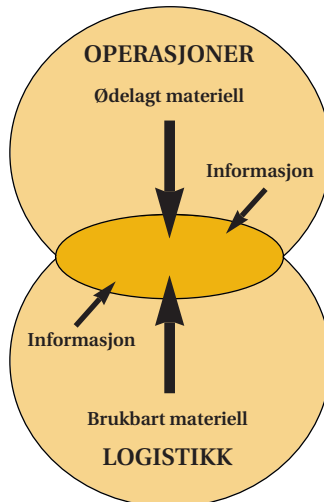
7.3 Anvendelse av styrker og styrkeproduksjon

Forsvarets virksomhet deles inn i to hovedområder: anvendelse av styrker (operasjoner) og *styrkeproduksjon*. Styrkeproduksjonens hensikt er å produsere styrker som tilfredsstillende de krav som settes for anvendelse av styrkene.

7.3.1 Logistikk og anvendelse av styrker

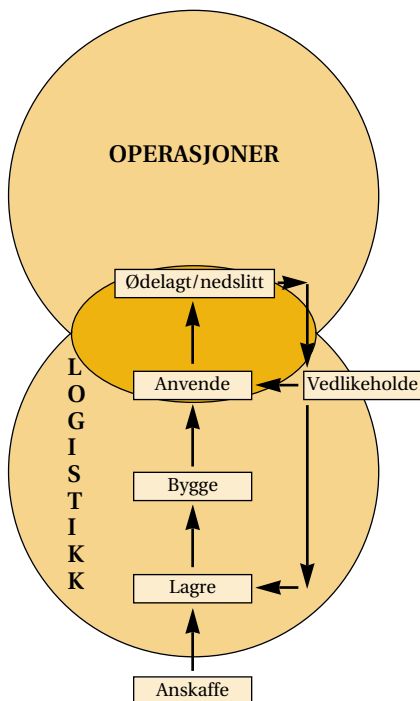
Når militære styrker anvendes for å løse et oppdrag, er logistikken fokusert mot å støtte gjennomføring av de operative planer og pågående operasjoner. Logistikk og operasjoner kan fremstilles som to overlappende funksjoner (figur 7.1), hvor det overlappende området f.eks. forestiller det stedet hvor våpensystemer som skal brukes under operasjoner, forberedes, klargjøres og gjenoppbygges.

Effektiv kommunikasjon mellom den operative ledelse og logistikkledelsen om forventet forbruk og endringer i forbruk, reservedeler og bevegelser er avgjørende for å lykkes med militære operasjoner.

Figur 7.1 Operasjoner og logistikk

Logistikksystemet kan fremstilles som en flyt av ressurser fra å anskaffe til å anvende og ta seg av ødelagt/nedslitt materiell, og deretter vedlikeholde/ eller anskaffe nytt materiell (figur 7.2).

Figur 7.2 Logistikkprosessen

7.3.2 Logistikk og styrkeproduksjon

Logistikkens oppgave ved styrkeproduksjon er å vedlikeholde eksisterende materiell og struktur, sørge for en planlagt innfasing av nytt materiell, administrere eksisterende ressurser og være forberedt på økt aktivitet og en eventuell overgang til bruk av beredskapslovgivningen. Sistnevnte oppgave krever et utstrakt planarbeid.

7.4 Logistikk og beredskapslovgivningen

Logistikk under fredsforhold må generelt utføres uten at beredskapsloven har trådt i kraft. Forsvaret er avhengig av ressurser som enten er organisatoriske eller innleide. Dette setter begrensninger på aktiviteten ved at økonomiske hensyn må tillegges stor vekt. I krise og væpnet konflikt eller i situasjoner hvor Forsvaret må øke aktiviteten uten at beredskapslovgivningen er satt i kraft, vil belastningen på logistikkorganisasjonen kunne bli betydelig. Belastningen forsterkes hvis det er behov for å opprettholde en økt aktivitet over tid, og organisasjonen må kunne øke aktiviteten som ledd i håndtering av en krise. Det er derfor viktig at utholdenhet blir tillagt stor vekt i vurderingen av Forsvarets evne til å løse de oppdragene som blir gitt. Utholdenhet kan oppnås gjennom å redusere annen aktivitet og/eller ved selektiv bruk av beredskapslovgivningen for å øke tilgangen på kritiske ressurser.

7.5 Operasjonsprinsipper

7.5.1 Enhetlig kommando og målsetting

Et manøverorientert operasjonskonsept baserer seg på oppdragsbasert ledelse hvor myndighet desentraliseres i størst mulig grad. For å oppnå størst mulig effekt av logistikkressursene bør mest mulig myndighet delegeres til den operative sjefen. Ved at den operative sjefen disponerer logistikkressursene, vil han også sørge for at disponeringen av disse ressursene er i tråd med hans intensjoner og prioriteringer. Taktiske enheter vil normalt ikke ha full organisatorisk logistikkapasitet. Den operative sjefen vil, avhengig av situasjonen, tildele de taktiske sjefer logistisk støtte for å løse pålagte oppdrag. Hans evne til å kraftsamle tildelte ressurser avhenger i stor grad av at han disponerer nødvendige logistiske ressurser og dermed har handlefrihet og mulighet til å omdisponere logistikkressursene avhengig av situasjonen.

7.5.2 Tempo

For å oppnå tempo er vi avhengige av en integrert planprosess og høy mobilitet. Avdelingers mobilitet er som kjent blant annet avhengig av oppdraget. En større taktisk avdeling med et kampoppdrag vil kreve store ressurser og tilføring av ressurser for å erstatte forbruk. Et slikt behov for forsyninger vil kunne kreve store transportressurser, som igjen får innflytelse på andre avdelingers mobilitet. Miniaturiseringen og den generelle økningen av sprengkraft har redusert behovet for masse for å oppnå effekt i det målet en ønsker å ramme. En utstrakt bruk av moderne våpen vil kunne redusere logistikkbehovet og derigjennom øke avdelingens tempo. På samme måte vil en nasjonal forhåndslagring av forsyninger i utvalgte baseområder øke avdelingers mobilitet og dermed muliggjøre operasjoner i et høyt tempo. Dilemmaet for Forsvaret er at forhåndslagring vil øke sårbarheten ved at kritiske ressurser konsentres i kjente områder.

7.5.3 Fleksibilitet

Logistikk må dimensjoneres på en slik måte at operative og taktiske sjefer har den fleksibiliteten og handlefriheten som er nødvendig for å utnytte de muligheter som oppstår under stridens gang. Utviklingen av en krise, væpnet konflikt eller krig er uforutsigbar, og logistikken må fungere selv om striden tar en uventet retning. Kravet til fleksibilitet og tempo innenfor et manøverorientert konsept krever at store deler av *reaksjonsstyrkenes* ressurser er rent militære eller lett tilgjengelige sivile komponenter.

7.5.4 Økonomisering

Logistikkressurser vil alltid være knappe i forhold til de operative behov. Det er derfor nødvendig å begrense bruken til det absolutt nødvendige og prioritere i overensstemmelse med hva som er operasjonens fokus, slik det er gitt gjennom sjefens intensjon. Det kreves også forutseenhet i logistikkplanleggingen for å unngå at ikke selve logistikkapparatet bryter sammen ved stadige omkastninger i utførelsen.

7.6 Anvendelse av logistikk

Logistikk skal være en effektiv styrkemultiplikator og må integreres i den operative strukturen. Det forutsetter at logistikkvurderinger er en del av beslutningsprosessen. Operative beslutninger må raskt omsettes i krav til logistikk, slik at den nødvendige logistikkstøtten er på plass når det er behov for den. Likeledes må operative beslutninger være basert på logistiske muligheter. Ved at logistikkressurser vil være begrenset i kvantitet, medfører det at det må være streng kontroll med ressurser og forbruk. Behovet for forsyninger og reservedelslagre i krise- og krigssituasjoner må balanseres mot moderne logistiske prinsipper for etterforsyning i fredstid. Belastningen på Forsvarets enheter vil være meget høy i en krisesituasjon, før det er anledning til uttak av Totalforsvarets ressurser. Samarbeid og integrering med den sivile beredskapsorganisasjonen og med allierte styrker gir en mer robust logistikk. Tilgangen til den sivile del av Totalforsvarets logistiske ressurser er en vesentlig logistisk styrkemultiplikator. Utnyttelse av den sivile beredskapsorganisasjonens ressurser skal planlegges og forberedes ved rekvisisjoner i fredstid for å sikre tilgjengelighet i krise, væpnet konflikt eller krig. Samarbeid med allierte styrker om «pooling» av ressurser kan være en kosteffektiv måte å sikre tilstrekkelig logistikkstøtte på. Logistikkens vesen skifter karakter i forhold til hvilken forsvarsgren den understøtter. Landstridskrefter er personellintensive. Store deler av landstridskreftene er også materielltunge. Dette innebærer et stort behov for forsyninger uansett om avdelingene er i strid eller ikke. Sjøstridskrefter har innebygd logistisk sikkerhet i hvert fartøy. Etterforsyning kan skje ved at fartøyene går inn til base. Dette kan være et alternativ i kystnære operasjoner. Generelt bør man imidlertid optimalisere kampfartøyenes tilstedeværelse i operasjonsområdet, og den mest kritiske del av logistikken bør derfor baseres på forsyningskip. Luftforsvarets flystasjoner er konstruert med den ambisjon at den enkelte base skal ha en selvstendig logistisk sikkerhet. Tilførsel eller omfordeling av kritisk stridskapasitet, eksempelvis missiler, kan skje ved flytransport. Tilførsel av forsyninger som krever stort volum, for eksempel flydrivstoff, krever at land- og/eller sjøtransport benyttes.

7.7 Krav og konsekvenser

Et manøverorientert operasjonskonsept stiller følgende krav til logistikk:

- det må være en enhetlig kommando over tilgjengelige logistikkressurser for å sikre optimal utnyttelse
- det kreves et integrert K2S for å gi oversikt over kritiske ressurser. Logistisk informasjon og rapportering må være tilgjengelig på alle nivåer i kommandokjeden, slik at operative beslutninger blir tatt i samsvar med de logistiske mulighetene. Utnyttelse av det logistiske mulighetsrommet krever at Forsvaret utvikler informasjonssystemer som er i stand til å kommunisere logistiske muligheter på alle nivåer i organisasjonen og på tvers av forsvarsgrenene, slik at disse er tilgjengelige for operativ planlegging
- kritiske logistikkressurser for gjennomføringen av operasjoner må skaffes til veie eller sikres tilgjengelighet for Forsvarets enheter i fredstid. Operative systemer består ofte av flere komponenter. Logistikk-tjenesten bør være avpasset slik at alle delsystemer sikres operativitet til rett tid
- standardisering av materiell og struktur øker muligheten til å utveksle komponenter mellom avdelinger, forsvarsgrener og nasjoner. Hyllevarer tilfredsstillende i mange tilfeller våre minimumskrav til overlevelsessevne og effektivitet i strid, samtidig som det er lett å erstatte slike varer. Hvor det er mulig, skal en høy grad av standardisering etterstrebes.

8 INFORMASJONS- OPERASJONER

8.1 Innledning

I dag finner vi meget avanserte kommunikasjonssystemer, datamaskiner, databaser og nettverk som utgjør ryggraden i kommunikasjons- og informasjonssystemene, og de finnes på alle nivåer i den militære og sivile kommandokjeden. Alle systemene er sårbare overfor informasjonsoperasjoner. Utnyttelse, svekkelse og ødeleggelse av informasjon vil derfor sterkt påvirke evnen til å håndtere en fremtidig krise, væpnet konflikt eller krig.

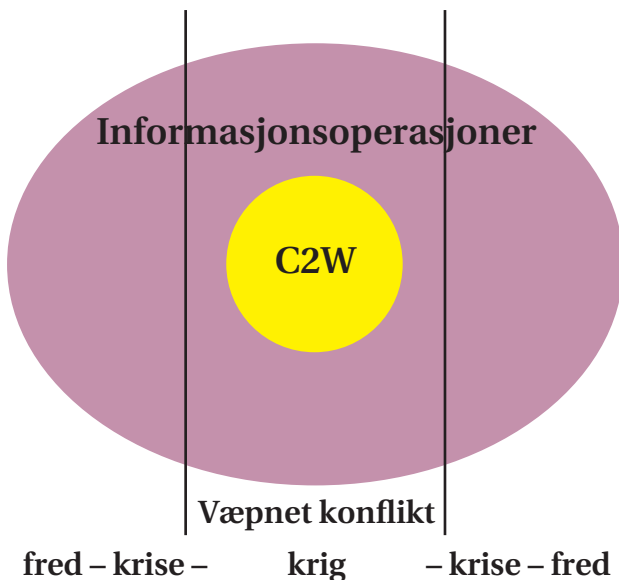
Informasjonsoperasjoner har som overordnet formål å påvirke beslutningstakere. En forutsetning for at det skal lykkes er for det første at egen informasjon og egne informasjonssystemer skjermes, og for det andre at det er mulig å utnytte, svekke eller ødelegge en motstanders informasjon eller informasjonssystemer. Informasjonsoperasjoner har derfor en defensiv og en offensiv side.

8.2 Informasjonsoperasjoner

På det strategiske nivå omfatter informasjonsoperasjoner både militære og sivile tiltak/virkemidler. Informasjonsoperasjoner (INFO OPS) kan defineres som:

Tiltak iverksatt for å påvirke andres informasjon, informasjonsbaserte prosesser, kommando- og kontrollsystemer (K2S), og informasjons- og kommunikasjonssystemer mens vi utnytter og beskytter vår egen informasjon og våre egne K2S og informasjons- og kommunikasjonssystemer. Informasjonsoperasjoner utnytter grensesnittet mellom teknologiske nyvinninger og den mest kritiske faktor i ethvert aspekt ved krigføring – mennesket. Det finnes to kategorier av informasjonsoperasjoner: defensive og offensive, avhengig av hvilke tiltak som iverksettes.

Sammenhengen mellom INFO OPS, kommando- og kontrollkrigføring (C2W) og spekteret av operasjoner er antydnet på figur 8.1

Figur 8.1 Sammenheng mellom begreper og operasjonsspekteret innenfor informasjonsoperasjoner

8.3 Kommando- og kontrollkrigføring (C2W)

Kommando- og kontrollkrigføring er den militære del av informasjonsoperasjonene og kan defineres som

den integrerte bruk av alle militære kapasiteter, herunder operasjonssikkerhet (OPSEC), villedning, psykologiske operasjoner (PSY-OPS), elektronisk krigføring (EK) og fysisk ødeleggelse for å påvirke, svekke, ødelegge eller nekte informasjon til en motstanders kommando- og kontrollsystem, og for å beskytte vårt eget mot tilsvarende virksomhet.

Effektiv kommando og kontroll er helt nødvendig for å gjennomføre vellykkede militære operasjoner. Derfor vil en svekkelse, ødeleggelse eller forfalskning av en vesentlig del av inngangsverdiene til beslutningsprosessen i handlingssløyfen kunne avskjære forbindelsen mellom overordnet sjef eller viktige deler av ledelsen og stridselementene. C2W bruker fysisk ødeleggelse sammen med det å nekte eller å påvirke informasjon. Formålet er å oppnå en avgjørende og konsentrert virkning på en motstanders K2S, samtidig som vi beskytter vårt eget system mot tilsvarende handlinger.

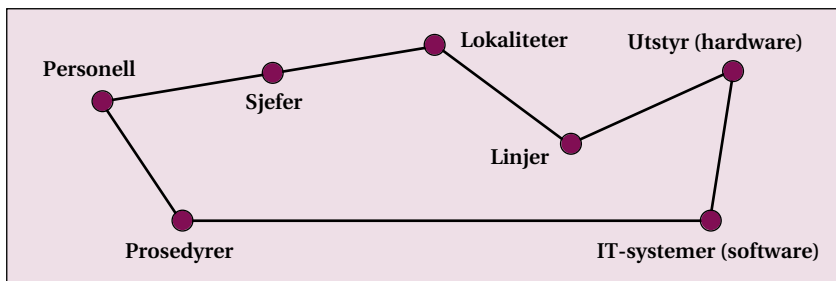
8.3.1 Integrering av C2W

Det er nødvendig med en strategi for kommando- og kontrollkrigføring over hele spekteret av militære operasjoner, som må inngå som en *integreert del* av den overordnede plan for den enkelte operasjon. C2W innebærer ikke at vi forplikter oss til en bestemt innledende handlemåte i en operasjon. Likevel kan C2W ha en betydelig virkning på hvordan operasjonen forløper. Målutvelgelse (*targeting*) av kommando- og kontrollkapasiteter må oppfattes som en del av en mer omfattende målutvelgelsesprosess. Bevisst bruk av C2W for å begrense eller kontrollere en situasjon kan forebygge opptrapping av en krise eller en væpnet konflikt og gi tid for å planlegge og iverksette andre tiltak. C2W kan enten utgjøre en del av en militær operasjon eller være kjernen i en operasjon.

8.3.2 Kommando- og kontrollnoder

K2S består av doktriner, prosedyrer, organisasjon, personell, utstyr, anlegg og kommunikasjoner som gir myndigheter på alle nivåer tilstrekkelige data til rett tid for å planlegge, lede og kontrollere sine aktiviteter. Alle disse komponentene er i varierende grad sårbare overfor militære tiltak. Tiltak som svekker en eller flere av disse komponentene vil svekke hele K2S. Det skaper usikkerhet i kommando- og kontrollorganisasjonen og påvirker en militær sjefs evne til å gjennomføre operasjoner. De punkter som binder sammen et K2S, betegnes som «ledd» eller *noder* (se figur 8.2).

Noder kan beskrives som kritiske eller sårbare punkter i et K2S. Brytes eller løses en eller flere av dem, kan hele systemet bryte sammen. Som antydnet på figur 8.2 kan f eks et hovedkvarter bestå av flere kritiske

Figur 8.2 Eksempler på node eller ledd i et kommando- og kontrollsystem (K2S)

og/eller sårbare noder. Kritiske og sårbare noder kan defineres på følgende måte:

- *kritisk node* er et element, en posisjon eller et kommunikasjonssystem som, hvis det ødelegges, umiddelbart svekker en sjefs evne til å lede og dermed gjennomføre effektive operasjoner.
- *sårbar node* er et element, en posisjon eller et kommunikasjonssystem som er utsatt for angrep, utnyttelse eller svekkelse.

Forutsetningene for en vellykket C2W-operasjon er at vi velger de best egnede våpen og metoder mot utvalgte kritiske og sårbare noder. Denne ressursbruk og målutvalgelse må være en integrert del av og støtte opp under hele kampanjeplanen.

8.4 Offensiv og defensiv C2W

Innenfor C2W skiller vi mellom en offensiv og en defensiv del. Den vekt som legges på hver av disse delene er avhengig av flere faktorer: hvor i kommandokjeden vi befinner oss, hvilke begrensninger som er gitt for bruk av våre kapasiteter, hva formålet er med operasjonen, osv.

8.4.1 *Offensiv C2W*

Offensive kommando- og kontrolloperasjoner er ofte en effektiv måte å svekke en motstanders evne til å gjennomføre militære operasjoner. Det oppnås først og fremst ved å sinke eller avbryte en motstanders handlingssløyfe. Det kan oppnås på alle kommandonivåer. Formålene med offensiv C2W er:

- å svekke en motstanders K2S
- å avbryte en motstanders handlingssløyfe
- å sinke en motstanders operasjonstempo
- å bryte opp en motstanders operasjon og hans evne til utholdenhet og forsterkning.

8.4.2 *Defensiv C2W*

Det må alltid være viktig å ha et bevisst forhold til hvordan vi kan sikre eller skjeme våre egne K2S. Hvis vi ikke har en slik evne, svekker eller mister den under en operasjon, mister vi også handlefriheten og evnen til å ta og beholde initiativet. Frekvensen av feilaktige beslutninger vil øke, og muligheten for å gjennomføre en vellykket operasjon vil reduseres. Staber med ansvar for etterretning og kommunikasjons- og informasjonssystemer vil være sentrale i utviklingen av defensiv C2W. Det er viktig å forberede vurderinger av en motstanders evne til å innsamle data (hvilke sensorer eller kilder) og identifisere egne sårbarheter. De viktigste formål med defensiv C2W er:

- å redusere sårbarheten av egne K2S mot angrep
- å redusere virkningen av villedningsforsøk mot egen kommando og kontroll
- å oppheve virkningen av elektronisk krigføring mot egen kommando og kontroll
- å nekte en motstander å utnytte eller misbruke vår kommando og kontroll
- å hindre at psykologiske operasjoner som er rettet mot våre styrker har effekt.

8.5 Virkemidler innenfor C2W

Kommando- og kontrollkrigføring kan nå sine målsettinger ved bruk av fem integrerte virkemidler, som utgjør grunnlaget i C2W:

8.5.1 Operasjonssikkerhet

Operasjonssikkerhet (OPSEC) har til formål å redusere eller nekte en motstander informasjon om våre operasjoner, kapasiteter og intensjoner, og den dekker tiltak som f eks informasjonsteknologisk sikkerhet. Tiltak knyttet til OPSEC omfatter, men er ikke begrenset til, personell-sikkerhet og fysisk sikkerhet og vil variere avhengig av operasjonens art. En OPSEC-plan kan kreve at vi innarbeider en villedningsmanøver for å trekke motstanderens oppmerksomhet bort fra sentrale elementer i operasjonsplanen som vanskelig kan skjules, f eks større styrkedeployeringer. På den annen side er OPSEC avgjørende viktig for at en villedning skal lykkes. Den skal gjøre det vanskelig for en motstander å forstå hva som ligger bak villedningen.

8.5.2 Villedning

Villedning har vist seg å være meget effektiv i operasjoner og kan være det C2W-virkemidlet som gir høyest uttelling i forhold til de ressurser som settes inn. Den omfatter tiltak som har til formål å villedde en motstander gjennom manipulasjon, forvrengning og forfalskning. Villedning er et komplekst virkemiddel og krever betydelig innsats og høy grad av hemmelighet. Den krever også innsikt i hvordan en motstander tenker, men kan ha betydelig virkning på hans kommando og kontroll. Villedning må koordineres på politisk-strategisk nivå fordi den kan ha alvorlige juridiske konsekvenser – spesielt for operasjoner i fred, krise og væpnet konflikt.

8.5.3 Psykologiske operasjoner

Psykologisk påvirkning av forsvarsviljen er et velkjent virkemiddel både i eldre og nyere tid. Aktiv påvirkning kan skje både skjult og åpent – i fred, krise, væpnet konflikt og krig. Psykologiske operasjoner søker å vinne

ideologiske, politiske eller militære seire med minst mulig innsats av egne ressurser. Når psykologiske operasjoner integreres i vanlige militære operasjoner, kan de virke som styrkemultiplikatorer.

Psykologiske operasjoner (PSYOPS) er planlagte operasjoner i fred, krise, væpnet konflikt og krig som er rettet mot fiendtlige, vennligsinnede og/eller nøytrale målgrupper for å påvirke holdninger, følelser og atferd slik at vi oppnår ønskede politiske og militære målsettinger. PSYOPS omfatter:

- strategiske psykologiske operasjoner
- konsoliderende psykologiske operasjoner
- psykologiske operasjoner i felt
- fredsstøttende psykologiske operasjoner.

Psykologiske operasjoner kan være offensive eller defensive. Offensive PSYOPS har til formål å påvirke holdninger og atferd hos utvalgte målgrupper og kan rettes mot fiendtlige grupper, f eks for å svekke deres forsvarsvilje og oppmuntre til overgivelse, mot nøytrale grupper for å sikre deres lojalitet og mot vennligsinnede grupper for å styrke, og sikre seg, deres samarbeid og støtte. Defensive PSYOPS eller psykologisk forsvar omfatter alle tiltak som tar sikte på å avdekke, analysere og motvirke PSYOPS rettet mot egne militære enheter eller eget militært personell. Formålet med defensive PSYOPS er å hindre at en motstander svekker vår psykiske motstandskraft og forsvarsvilje. PSYOPS må være koordinert på strategisk nivå for å sikre at alle elementene i en operasjon er godt koordinert og skjer til rett tid.

8.5.4 Elektronisk krigføring

Elektronisk krigføring (EK) har til formål å svekke eller ødelegge elektronisk og elektromagnetisk informasjon til og fra sensorer og våpensystemer. EK skal svekke bruken av en motstanders elektronikk og våpensystemer, gi feilsignaler, advare mot fiendtlig aktivitet, gi egenbeskyttelse, lokalisere og identifisere sendere og redusere muligheten for å engasjere egne eller allierte styrker. Den har en viktig rolle knyttet til villedning ved å identifisere overvåkningsmidler som kan avlytte og analysere våre styr-

kers kommunikasjon og ved egne aktive midler ødelegge eller svekke disse. Det kan være viktig ikke å ødelegge alle motstanderens midler fordi det fjerner vår mulighet til elektronisk villedning.

8.5.5 Fysisk ødeleggelse

Fysisk ødeleggelse har til formål å undergrave eller nøytralisere en motstanderes kommando og kontroll. Motstanderens kommando- og kontrollnoder vil være mål av stor verdi. Ødeleggelse av dem behøver imidlertid ikke gi oss langtidsfordeler fordi en motstander vil bruke store ressurser for å gjenetablere dem. Det er derfor viktig at fysisk ødeleggelse blir koordinert både med andre C2W-tiltak og med den militære operasjonen i sin helhet, slik at de operative muligheter som skapes, kan utnyttes effektivt.

8.6 Planlegging av C2W

Planlegging for kommando- og kontrollkrigføring er en meget omfattende prosess. Den må betraktes som en integrert del av den øvrige operasjonsplanlegging og består av offensive og defensive tiltak.

8.6.1 Planlegging av offensive C2W-tiltak

Kommando og kontroll kan utgjøre et tyngdepunkt eller et vitalt punkt hos en motstander. For at den operative sjefen skal kunne oppnå målsettingen med en operasjon, bør hans stab foreta følgende vurderinger:

- *Identifiser hvordan C2W vil støtte sjefens målsettinger.* C2W-operasjoner bør være selektive, og formålet må være å angripe motstanderens kommando og kontroll for å støtte sjefens intensjon
- *Identifiser motstanderens kommando- og kontrollnoder.* Dette betyr at vi må undersøke hvordan motstanderens K2S er sammensatt og opererer
- *Undersøk hvilke noder som er kritiske og sårbare.* Nodene må analyseres for å identifisere dem som vil forårsake størst skade på motstande-

rens K2S hvis de svekkes eller ødelegges. Deretter må vi vurdere sårbarheten relatert til våre offensive C2W-kapasiteter

- *Prioriter noder.* Med støtte fra etterretningsstaben skal den operative stab prioritere nodene. Denne prioritering må ta hensyn til tilgjengelige ressurser, omkostninger og hvordan svekkelsen av noden kan bidra til at sjefen gjennom den militære operasjonen kan løse sitt overordnede oppdrag.
- *Bestem ønsket virkning og hvordan hver av de fem C2W-virkemidlene kan bidra til å nå den overordnede målsetting.* Planleggerne må bestemme hva som ønskes oppnådd for de enkelte noder: hvilken del av motstanderens K2S som skal angripes, hvor lenge virkningen skal vare, og hvor virkningen skal finne sted relatert til egne styrkers posisjon. Deretter må de bestemme hvilke virkemidler som skal benyttes for å oppnå ønsket virkning.
- *Tildel ressurser for å angripe hver node.* Planleggerne må velge hvilke ressurser fra luft, land og sjø, eller en kombinasjon av disse, som er best egnet til å oppnå den svekkelse av utvalgte noder som ønskes. Det betyr at planleggerne må kjenne kapasitetene til alle egne styrkekomponenter når det gjelder våpenkapasiteter, EK, villedning, PSYOPS og OPSEC. Det er viktig at kommando- og kontrollmål inngår som en integrert del av målutvelgelsesprosessen (*targeting*).
- *Bestem virkningen av operasjonen.* Planleggerne må etterpå få vite om den ønskede effekt ble oppnådd, hvor lenge noden var hemmet, og hvilke gjenetableringstiltak motstanderen satte i verk.

8.6.2 Planlegging av defensive C2W-operasjoner

For å sikre egen kommando og kontroll må staben eller det stabselement som har ansvar for C2W, utarbeide en defensiv C2W-plan hvor følgende forhold må inngå:

- *Identifiser egne kritiske kommando- og kontrollnoder.* Planleggerne skal først undersøke hvilke operative målsettinger som gjelder, og hvilke metoder som er planlagt benyttet for å oppnå dem. Deretter skal de undersøke hvilke konkrete oppgaver som må utføres for å

oppnå målsettingene. Dermed kan de identifisere hvilke egne kommando- og kontrollnoder som vil være kritiske for å løse oppgavene.

- *Analyser de identifiserte nodene.* Planleggerne skal foreta en vurdering av egne kritiske kommando- og kontrollnoder for å bestemme de enkelte nodenes sårbarhet relatert til motstanderes kapasiteter. En slik analyse bør resultere i en prioritert liste over noder som krever beskyttelse.
- *Anbefal beskyttelsestiltak.* Hvis analysen viser at en kritisk node er meget utsatt for fiendtlige tiltak, skal staben foreslå tiltak som kan gi den nødvendige beskyttelse.
- *Gjennomgå OPSEC-planen.* Operasjonssikkerhet har betydning for alle sider ved en operasjon. Det er derfor viktig å gjennomgå hele OPSEC-planen for å sikre seg mot sårbarheter som kan identifiseres under planleggingen, eller vil kunne dukke opp under gjennomføringen av operasjonen.

9 KRISEHÅNDBTERING

9.1 Innledning

Dette kapitlet skal beskrive de overordnede problemstillinger knyttet til krisehåndtering. Først defineres krisehåndtering med utgangspunkt i en definisjon av krise. Deretter beskrives det som er karakteristisk for krisehåndtering, med vekt på hvordan en krise kan utvikle seg, hvordan forskjellige virkemidler kan påvirke denne utviklingen, og hvordan avskrekking er knyttet til krisehåndtering. Krisehåndtering er en virksomhet som omfatter alle statens sikkerhetspolitiske virkemidler. Derfor belyser kapitlet hvilke problemstillinger som er knyttet til bruk av manøverteorien på et overordnet politisk-strategisk nivå. Viktige operasjonsprinsipper trekkes deretter frem for å belyse betydningen av dem i krisehåndtering. Til slutt trekkes det overordnede konklusjoner, og det nevnes krav som krisehåndteringen setter for utvikling av de *militære* basisfunksjonene.

9.2 Definisjoner

En sikkerhetspolitisk krise kan defineres som

en situasjon hvor det foreligger en trussel mot viktige nasjonale verdier, interesser eller mål, herunder nasjonal suverenitet og våre grunnleggende verdier og rettigheter.

En sikkerhetspolitisk krise representerer et kvalitativt vendepunkt eller en plutselig forandring i relasjon til en annen stat eller gruppering, hvor det ofte vil foreligge en høy risiko for at våpenmakt kan komme til anvendelse. Situasjonen kan ikke forstås eller mestres med den erfaring og arbeidsdeling som er utviklet for normal demokratisk politisk virksomhet. Med utgangspunkt i den gitte definisjon bør følgende betingelse være oppfylt før man kan tale om en krise:

- det må foreligge en identifisert intern eller ekstern hendelse
- den må oppleves som en direkte eller indirekte trussel mot viktige nasjonale interesser
- det må oppleves som høyst sannsynlig at våpenmakt kan komme til anvendelse
- det er bare en begrenset tid til å reagere på trusselen.

Krisehåndtering kan defineres som

de tiltak Regjeringen iverksetter, herunder organisering, prosedyrer og strategier, for å kontrollere krisen, samtidig som man forsøker å oppløse den, enten ved å stabilisere situasjonen uten å fjerne årsakene til den eller ved å forhandle frem en ny situasjon hvor noen eller alle kildene til spenningene er fjernet.

En krise kan utvikle seg på forskjellige måter. Forhold som påvirker en krise og dens utvikling, er knyttet til hvilke interesser som står på spill hos de berørte parter, hvilke virkemidler som benyttes, og hvilke aktører som er involvert. Et kriseforløp og forsøk på å håndtere den er en *dynamisk* prosess, hvor det generelt vil være en betydelig usikkerhet i situasjonsfortolkningen, og hvor overraskelser vil kunne prege utviklingen – både med hensyn til motstanderens utspill og hans reaksjoner på våre utspill. Dessuten vil både målsettinger, virkemidler og aktører kunne skifte underveis. Krisehåndteringen kan oppfattes som en forhandlingsprosess som kan få forskjellige resultater. Den kan løse krisen eller tvis-ten og gjenopprette normaltilstanden – fred. Den kan føre til væpnede sammenstøt som forstyrrer likevekten mellom to parter (væpnet konflikt) før en eventuell stabilisering. Den kan føre til et kvalitativt vendepunkt i forholdet mellom to parter ved at væpnede sammenstøt fører fra en fredstilstand til en krigstilstand. Det siste utfallet er uttrykk for en mislykket krisehåndtering.

9.3 Karakteristikk

To forhold er viktige for å forstå det problemkompleks som er knyttet til krisehåndtering: Hva fører til kriser, og hvordan forløper kriser? Det finnes ingen enkel årsak til kriser. De er ofte et resultat av en kombinasjon av uheldige omstendigheter, hvor noe er et resultat av en bevisst politikk, mens andre forhold er resultat av uoverveide handlinger. Faren for sikkerhetspolitiske kriser er størst i forbindelse med vesentlige endringer i de internasjonale relasjonene og de geopolitiske rammebetingelsene. Det kan skyldes:

- store forskjvninger i internasjonale maktforhold
- at en stiller spørsmål ved et lands vilje eller evne til å forsvare sine interesser
- at vesentlige spilleregler i forholdet mellom land ikke lenger respekteres
- viktige teknologiske endringer som har sikkerhetspolitisk betydning
- at ressurser av vital betydning blir truet.²

Utgangspunktet for en krise vil som regel være preget av stor usikkerhet, hvor det kan være betydelige problemer med å tolke og forstå de signaler som sendes. Denne usikkerheten vil gå over fra et latent motsetningsforhold til en potensiell konfrontasjon ved at en av partene uttrykker sin misnøye over situasjonen slik den er, samtidig som han antyder at han ønsker å gjøre noe med dette.³ De følgende faser vil kunne bestå av en konkret utfordring og av konfrontasjon. Går utfordringen over i en konfrontasjon, er vi nær den *militære terskel* (jf pkt 9.3.1) – bruk av militær makt. En krise kan løses på alle disse trinn, og jo tidligere den løses, desto mindre alvorlig er den. Men krisen kan også utvikle seg så hurtig at det kan være problemer med å skille disse trinnene fra hverandre. Endelig vil en krise kunne bevege seg frem og tilbake mellom disse trinnene.

² Se Anders Kjølberg, «Internasjonale kriser», *Internasjonal Politikk*, [1990] 48(4); s 513

³ Op.cit.; s 516

9.3.1 Viktige trinn i en kriseutvikling

I et kriseforløp må vi skille mellom horisontal og vertikal eskalering (jf Del A, pkt 2.3.1). En krise kan oppstå på et hvilket som helst nivå langs en politisk-militær eskaleringsskala. Et viktig trinn i en vertikal eskalering er passering av den *militære terskel*. Her går man fra bruk av ikke-militære virkemidler til også å trekke inn militære. Et viktig trinn i en horisontal eskalering er hvis en krise som har et bilateralt utgangspunkt, sprer seg til en eller flere stormakter.

Vertikal og horisontal eskalering kan ha både positive og negative følger for evnen til håndtere en krise. Sjansene for positive virkninger er størst hvis eskaleringen er resultat av et bevisst valg som inngår i en overordnet strategi for krisehåndtering. Det kan f eks være viktig for Norge å trekke NATO inn som støttespiller i håndteringen av en sikkerhetspolitisk krise i forhold til en tredjepart. Hvis Norge står alene og ikke kan forvente støtte fra en tredjepart i håndteringen av krisen, må bruk av militære virkemidler vurderes meget kritisk. Hvem er konfliktens motpart; hva er konfliktens årsak; hva er dens utviklingspotensial (hvor viktige interesser står på spill); hvordan kan militære virkemidler understøtte krisehåndteringen uten å bli brukt direkte? Dette er spørsmål som bør avklares før man velger å eskalere krisen til væpnet konflikt. Krisehåndtering er en dynamisk prosess, hvor vår motpart vil reagere på våre utspill og motsatt. Vi må derfor også ha en strategi/plan for hvordan vi skal forholde oss til enhver horisontal og/eller vertikal eskalering som motparten initierer. Det må utvikles én helhetlig strategisk målsetting med alternative strategier (handlemåter) for å oppnå ønsket mål. Samtidig er det viktig å foreta konsekvensanalyser av de forskjellige handlemåter eller strategier for å klarlegge faktorer og forhold som det må tas hensyn til dersom en handlemåte iverksettes.

9.3.2 Krisehåndtering og avskrekking

Avskrekking er en politisk strategi som benytter seg av militære og andre sikkerhetspolitiske virkemidler for å overbevise en potensiell motstander om at *fredelig* løsning av tvister er den mest fornuftige vei å gå. Avskrekking har til formål å overbevise en potensiell motstander om at omkostningene ved hans aggresjon vil overstige enhver sannsynlig gevinst. I siste instans forutsetter effektiv avskrekking en viss *troverdighet* militær

kapasitet og *signalisert* politisk besluttsomhet om å bruke den hvis nødvendig.

Avskrekking har et formål i seg selv – å hindre krig eller væpnet konflikt. Men avskrekking vil også spille en rolle under krisehåndtering. Ved å gi tydelige og troverdige signaler om evne og vilje til å passere den militære terskel om nødvendig (alene eller gjennom allierte forpliktelser) kan avskrekking bidra til å holde konflikten på et lavest mulig spenningsnivå. Et fleksibelt og effektivt mobiliseringssystem vil være et viktig virkemiddel for å signalere evne og vilje til å forsvare nasjonale interesser.

9.4 Krisehåndtering og manøverteori

Forutsetningene for en vellykket krisehåndtering er at myndighetene har evne til å koordinere og spille på alle de sikkerhetspolitiske virkemidler som står til statens rådighet. Virkemidlene kan brukes på forskjellige måter og krever under alle forhold et tett sivil-militært samarbeid.

9.4.1 Symmetriske virkemidler

Et symmetrisk svar på en sikkerhetspolitisk krise betyr at vi møter en motstander med de samme midler som han selv benytter. Hvis en krise starter med en diplomatisk note, vil en symmetrisk respons være å svare med en diplomatisk note. På samme måte vil et svar på en handelsboikott og et importforbud være en handelsboikott eller et importforbud. Det at disse svar er symmetriske, betyr ikke at de må gjelde de *samme* varer, men *omfanget* av tiltakene må oppfattes å stå i et rimelig balansert forhold til hverandre. Tilsvarende gjelder også bruken av militære virkemidler. Det å bruke symmetriske virkemidler betyr i praksis «å svare med samme mynt».

Bruk av symmetriske virkemidler i en krisehåndtering kan være et middel til å holde krisen under kontroll. Det skaper forutsigbarhet, samtidig som det signaliserer vilje til å forsvare egne interesser. Det finnes imidlertid et problem med å bruke symmetriske virkemidler: Norge er et lite land, og hvis vi står overfor en større motstander, er det sannsynlig at han vil ha flere ressurser å spille på innenfor alle virkemidler. Det kan derfor være viktigere for Norge å være uforutsigbar i forhold til valg av

En asymmetrisk reaksjon kan være oppbringelse av sivile fartøyer.

virkemiddel, samtidig som vi signaliserer vilje til å forsvare våre interesser. Det kan vi gjøre ved å svare med bruk av asymmetriske virkemidler.

9.4.2 Asymmetriske virkemidler

Et asymmetrisk svar på en sikkerhetspolitisk krise betyr at vi møter en motstander med andre midler enn dem han selv benytter. Hvis en krise starter med en diplomatisk note, vil en asymmetrisk respons f eks kunne være å svare med utvisning av diplomater, oppbringelse og arrest av fartøyer, konsultasjoner med våre allierte eller en alliert øvelse i vårt nærrområde.

9.4.3 Sivil-militært samarbeid

Regjeringen må være forberedt på å kunne håndtere en oppdukkende krise i hele spekteret mellom fred og krig. En krise vil kunne komme overraskende og utvikle seg hurtig. Kriseshåndtering omfatter i utgangspunktet evne til å bruke alle sikkerhetspolitiske virkemidler, både «sivile», herunder diplomatiske, og militære. Disse kjensgjerninger sam-

men med kravet om å ha et bevisst forhold til hva det betyr å passere den militære terskel under en krisehåndtering (jf pkt 9.3.1), forutsetter et tett sivil-militært samarbeid.

9.5 Operasjonsprinsipper

Det å bevisst velge mellom forskjellige sikkerhetspolitiske virkemidler under en krisehåndtering er å handle i henhold til manøverteoriens prinsipper. De prinsippene for militære operasjoner som manøverteorien fremhever, har også, på samme måte som teorien selv, gyldighet på det politisk-strategiske nivået. Det kan være avgjørende for utfallet av en krisehåndtering at den strategiske ledelse av operasjonen forholder seg bevisst til de prinsipper som er omtalt i de følgende punkter. Utover de prinsipper som er omtalt nedenfor, er det viktig å reflektere over hvilke og hvor store ressurser vi setter inn i krisehåndteringen. Enhver sikkerhetspolitisk krise kan vare lenge; motstanderen kan velge en «uthalings-taktikk» hvor utholdenheten til våre styrker blir satt på en betydelig prøve. Motsatt kan han velge en «sjokktaktikk» ved å sette inn betydelige ressurser i en ren makt demonstrasjon. Da kan det være viktig ikke å sette inn alle de ressurser vi har tilgjengelige i et forsøk på å opprette en symmetrisk likevekt, for det vil bety at vi ikke har flere reserver når motstanderen setter inn neste trekk. I denne typen situasjoner er det viktig å bruke asymmetriske virkemidler (jf pkt 9.4.2).

9.5.1 Enhetlig målsetting

Avgjørende for krisehåndtering er at alle instanser som er involvert, har en felles forståelse av hva som er den overordnede målsettingen med de forskjellige tiltak eller utspill som kommer. Det er derfor avgjørende at det utvikles en *helhetlig strategisk målsetting*. En manglende felles forståelse av den overordnede målsettingen kan være uheldig på flere måter:

- Manglende enhetlig målsetting kan gi forskjellige utspill som motstanderen kan utnytte aktivt, han får et større handlingsrom.
- Manglende enhetlig målsetting kan gi så motstridende signaler til en motstander at han mister evnen til å handle rasjonelt, fordi han ikke forstår eller feiltolker vår posisjon.

9.5.2 *Enhetlig kommando*

For å forebygge de uheldige konsekvenser som er omtalt i pkt 9.5.1, er det viktig å etablere en enhetlig ledelse fra politisk nivå som kan koordinere og styre alle tiltak ut fra en overordnet strategisk målsetting. En slik øverste ledelse bør ha et rådgivende organ bestående av kvalifiserte representanter for de sentrale instanser med utøvende myndighet over de sikkerhetspolitiske virkemidlene (departementer, etater, direktorater, Forsvaret).

Den politiske beslutningsprosess vil normalt utgjøre den vanskeligste og også den mest kritiske fase. De indikasjoner som måtte foreligge, kan inneholde atskillig usikkerhet. Under en spent situasjon vil igangsetting av beredskapstiltak ha lett for å bli oppfattet som ytterligere tilspissing, og det vil kunne fremføres mange grunner for å vise tilbakeholdenhet og å vente og se. Beslutningsprosessen må antas å være særlig krevende innenfor et demokratisk samfunns- og beslutningssystem. Spørsmålet om beredskapsgraden i fredstid har betydning for den politiske beslutningsprosess. Et visst beredskap i fred vil gi de politiske myndigheter noe mer tid og fleksibilitet med hensyn til beslutninger om iverksetting av beredskapstiltak.

Forsvarskommisjonen av 1974, NOU 1978: 9; s 99

For å håndtere oppdukkende kriser bør det være et organ som kan brukes både for å sikre enhetlig kommando og enhetlig målsetting på politisk-strategisk nivå. I tilknytning til et slikt organ bør det være et permanent tverrfaglig sekretariat med den oppgave å bygge opp kompetanse og planlegge for hvordan mulige fremtidige kriser kan håndteres. En annen viktig oppgave for et slikt sekretariat vil være å omsette beslutninger i direktiver til de utøvende myndigheter – i vårt tilfelle Forsvarssjefen. Forsvarssjefen vil lede de militære virkemidlene gjennom sine operative sjefer.

Krisehåndtering vil aldri kunne bli effektiv og ha noen hensikt uten en kvalifisert ledelse fra toppen som har kontinuitet og faglig tyngde. Disse kvaliteter må ligge i sekretariatet. Hele krisehåndteringsapparatet må øves regelmessig i en totalforsvarssammenheng.

9.5.3 *Initiativ*

Krisehåndtering har til formål å holde en krise under kontroll, samtidig som forskjellige tiltak og utspill skal forsøke å stabilisere eller løse opp situasjonen. Begge forhold krever at vi som krisehåndterere griper og beholder initiativet. Den som har initiativet, har størst sjanser for å oppnå sine målsettinger. To forhold kan bidra til å holde initiativet under en krisehåndtering:

- å bruke andre virkemidler enn dem en motstander forventer under forskjellige faser av håndteringen
- å bruke valgte virkemidler på en måte som ikke er forventet av motstanderen.

Det at vi griper og holder initiativet, innebærer ofte at motstanderen oppfatter oss som uforutsigbare. Det er viktig at den uforutsigbarhet som skapes, holdes innenfor klart definerte rammer for å hindre en ukontrollert eskalering av konflikten.

9.5.4 *Fleksibilitet*

Nær forbundet med initiativ er evnen til fleksibilitet. Fleksibilitet må forstås i flere dimensjoner. Krisehåndtering krever (i) at vi kan manøvrere frem og tilbake mellom sivile og militære virkemidler, (ii) at vi kan bruke de sivile og militære virkemidlene på forskjellige måter, (iii) at vi har evne til både å eskalere og deeskalere etter behov. Dette forutsetter høy faglig kompetanse hos personell, stiller store krav til kommando og kontroll og krever virkemidler med et stort spekter av kapasiteter.

9.5.5 *Sikkerhet*

Ifølge Thomas C. Schelling kan krisehåndtering beskrives som en form for *forhandling* mellom to parter. Den avsluttes når den ene part kommer med «en siste, tilstrekkelige innrømmelse».⁴ Han kommer med denne innrømmelse, ifølge Schelling, fordi han ikke tror at vi vil komme

⁴ Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict*, Cambridge: Harvard University Press (1960), 2. ed. 1980; s 21ff.

med flere innrømmelser. Derfor er det viktig å holde forhandlingskortene tett inn til brystet. Ved siden av behovet for å beskytte planer og strategi for krisehåndteringen er det viktig å sikre de militære virkemidler som settes inn. Krisehåndtering vil finne sted i gråsonen mellom fred og krig og vil ofte dreie seg om begrensede målsettinger. Tap av personell og materiell under en slik operasjon kan lett føre til at vi mister initiativet, og/eller at krisen løper ut av kontroll. For å forebygge alle disse uheldige konsekvenser må sikkerhetsaspektene hele tiden vurderes nøye.

9.5.6 Legitimitet

To forhold er viktige i forhold til legitimitetsprinsippet. For det første vil denne typen operasjoner foregå i gråsonen mellom fred og krig. Det betyr at vi under planlegging og gjennomføring av denne typen operasjoner primært må forholde oss til fredsretten både nasjonalt og folkerettslig. For det andre vil Norge som et lite land være avhengig av internasjonal støtte i forsøk på å håndtere kriser/tvister i vårt nærområde. Det betyr at det Norge ønsker å oppnå gjennom sin krisehåndtering, må hvile på et legitimt fundament, og bli oppfattet slik av det internasjonale samfunn.

9.6 Basisfunksjonene

Forsvaret vil alltid utgjøre et viktig virkemiddel i forbindelse med nasjonal krisehåndtering. Det må stilles visse grunnleggende krav til militære kapasiteter for å operere under *regler for opptreden* (ROE), som kan variere fra meget strenge til rimelig frie, og i en sammenheng som innebærer et omfattende sivil-militært samarbeid.

9.6.1 Kommando og kontroll

Ledelsen på det operasjonelle nivå må ha direkte og kontinuerlig forbindelse med den strategiske ledelse. Det operative hovedkvarteret må ha tilgang til det «strategiske» situasjonsbildet, hvor Forsvarets rolle innenfor den overordnede politisk-strategiske planen tydelig fremgår, hvilke sivile virkemidler og metoder som er brukt, og hvilken respons de

forskjellige tiltak og utspill har møtt. Det vil være av stor betydning for forståelsen av operasjonen at alle nivåer har et best mulig og likt bilde.

9.6.2 Ildkraft

Forsvarets oppgaver knyttet til krisehåndtering kan variere fra overvåking og tilstedeværelse til kamperasjoner. Langs et slikt spektrum av oppgaver vil enhetene/avdelingene være underlagt forskjellige former for ROE. Krisehåndtering kan oppfattes som en forhandlingsprosess som kan spisse seg til (eskalere) og dempes (deeskalere), kanskje flere ganger. Det betyr at Forsvaret må ha våpen og våpensystemer med en slik fleksibilitet at de kan brukes (aktivt eller psykologisk) over hele spekteret av spenningsnivåer og under forskjellige former for ROE.

9.6.3 Mobilitet

En krise eller tvist kan oppstå hvor som helst innenfor Norges nærområde og interesseområde. Den kan dessuten komme overraskende og utvikle seg hurtig. Det betyr at Forsvaret bør ha forskjellige former for militære virkemidler som kan reagere hurtig. Disse må ha evne til operativ og/eller strategisk mobilitet og minimum evne til strategisk forflytning.

9.6.4 Beskyttelse

Krav til egenbeskyttelse vil være viktig i denne typen operasjoner. Foruten den egenbeskyttelse som er innebygd i den enkelte avdeling/enhet, må Forsvaret kunne sette sammen styrkegrupper eller tilføre kapasiteter på en slik måte at evnen til egenbeskyttelse sikres også om krisehåndteringen eskaleres eller løper ut av kontroll.

9.6.5 Etterretning

Strategisk etterretning om motstanderens målsettinger, hans intensjoner bak bruken av forskjellige virkemidler (sivile og militære), risikovillighet og vår evne til å snappe opp signaler eller følere som sendes ut via tredjeparter, er avgjørende for å tolke krisen riktig og foreta de best

mulige disposisjoner for å håndtere den. Forsvaret må ha tilgang til denne form for etterretning utover operativ og taktisk etterretning. Det forutsetter et tett samarbeid mellom Politiets overvåkningstjeneste, UD og andre instanser for å få et mest mulig komplett bilde.

9.6.6 Logistikk

Krisehåndtering vil foregå i gråsonen mellom fred og krig. En slik operasjon kan vare lenge. Det setter spesielle krav til logistikk. Det må bygges inn en fleksibilitet når det gjelder mobilisering av personell, bruk av sivilt materiell og forsyningstjenester som både tar hensyn til at det sivile samfunn skal fungere så normalt som mulig så lenge som mulig, og som tar hensyn til Forsvarets behov.

10 FELLEOPERASJONER

10.1 Innledning

Den overordnede hensikt med dette kapitlet er å fastsette nasjonale retningslinjer for hvordan vi, innenfor en alliert ramme, bør tilnærme oss planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner basert på et manøverorientert operasjonskonsept. Det vil være konsentrert om det operasjonelle nivå, men tar også hensyn til at en subregional kommando i NATO normalt vil operere under det rent operasjonelle nivået og dermed må ha kompetanse og kapasitet til parallelt å planlegge og gjennomføre operasjoner med de krav dette vil stille til kompetanse, organisasjon og struktur.

Nasjonalt ledede allierte fellesoperasjoner i Norge skal i størst mulig grad baseres på et manøverorientert operasjonskonsept for å oppnå maksimal effekt av de militære virkemidler som settes inn. Kampoperasjoner under væpnede konflikter og i krig skal være retningsgivende for utviklingen av vår evne til fellesoperasjoner. Ved å fokusere på evnen til å gjennomføre kampoperasjoner vil vi samtidig bidra, sammen med våre allierte, til effektiv krisehåndtering både på eget og på alliansens territorium.

10.2 Definisjoner

Begrepet fellesoperasjoner (*Joint Operations*) beskriver aktiviteter, operasjoner, organisasjoner osv hvor elementer fra mer enn en forsvarsgren deltar.

Allierte fellesoperasjoner (*Allied Joint Operations*) er operasjoner som planlegges og gjennomføres av NATO (styrker fra to eller flere allierte land) hvor elementer fra mer enn en forsvarsgren deltar.

Multinasjonale operasjoner (*multinational eller combined*) beskriver aktiviteter, operasjoner, organisasjoner osv hvor elementer fra mer enn en nasjon deltar. Under anvendelse av militære styrker nyttes begrepet multinasjonal når en eller flere ikke-NATO-nasjoner deltar.

Fellesoperasjoner innebærer deltagelse fra mer enn en forsvarsgren.

10.3 Karakteristikk

Fellesoperasjoner kan gjennomføres på alle nivåer. I Norge vil fellesoperasjoner kunne føres både i en nasjonal og i en alliert ramme, men normalt i en alliert ramme (allierte fellesoperasjoner). I en nasjonal ramme opererer våre forsvarskommandoer på det operasjonelle nivået. I alliert sammenheng opererer de subregionale kommandoer både på det operasjonelle og det taktiske nivået. Samtidig som de dekker funksjoner som er tillagt det operasjonelle nivået, gjennomfører de også operasjoner på det taktiske nivået. Det er ofte vanskelig å trekke klare skillelinjer mellom de militære nivåer. I Norge forsterkes dette ved at et nasjonalt hovedkvarter er samlokalisert med et alliert. Med hensyn til både den nasjonale og allierte dimensjonen opererer et subregionalt hovedkvarter fra det operasjonelle til det taktiske nivået. Det viser at våre høyeste operative hovedkvarterer må være i stand til å planlegge og gjennomføre operasjoner på begge nivåer.

I tillegg til fellesoperasjoner på dette nivå kan operasjoner på rent taktisk nivå med ulike task-organisasjoner også defineres som (allierte) fellesoperasjoner. Dette kapitlet vil bare omhandle (allierte) fellesoperasjoner i en taktisk-operativ ramme.

Fellesoperasjoner omfatter også operasjoner hvor sivile deler av Totalforsvaret og andre sivile organisasjoner er involvert.

10.4 Militærstrategisk nivå

Det militærstrategiske nivået vil deployere og anvende en stats eller allianses militære ressurser innenfor et overordnet politisk rammeverk for å nå fastsatte politisk-strategiske målsettinger.

Alle militære operasjoner som planlegges og gjennomføres i Norge, vil være forankret i et nasjonalt og et alliert kommandohierarki. Et nasjonalt eller et alliert norskledet hovedkvarter vil motta direktiver eller ordrer fra det nasjonale militærstrategiske nivået, representert ved Forsvarssjefen, eller fra et alliert hovedkvarter på det operasjonelle nivået, representert ved en regional kommando.

For å kunne operere på det militærstrategiske nivået i alliert eller multinasjonal ramme må nasjonal myndighet være overført til et internasjonalt organ. I NATO er det Øverstkommanderende for de allierte styrker i Europa (SACEUR) eller Øverstkommanderende for de allierte styrker i Atlanterhavet (SACLANT). Ved konsultasjoner på det politisk-strategiske nivået mellom nasjoner og allianser fastsettes den militære sjefs myndighet på militærstrategisk nivå.

Den militærstrategiske sjefen vil normalt bli tildelt følgende ansvar, som fastsettes i et strategisk direktiv:

- utarbeide de militærstrategiske målsettinger og de kampanjemålsettinger som må være oppfylt for å definere kampanjen som vellykket. Disse kampanjemålsettinger betegnes også som den strategiske sluttsituasjon. En sluttsituasjon beskriver den tilstanden som ønskes oppnådd når en kampanje terminerer. Når norske militære enheter deltar i alliert og multinasjonal sammenheng, vil norske militære myndigheter gi råd og sette eventuelle begrensninger i anvendelsen av norske styrker

- identifisere politiske, juridiske, folkerettslige og finansielle begrensninger ved anvendelse av militære styrker
- tildele styrker og ressurser til kampanjen på operasjonsskueplassen. Den militærstrategiske sjefen utpeker operativ sjef som får ansvaret for å planlegge og gjennomføre operasjonene på operasjonsskueplassen
- etablere kommandostrukturen på operasjonsskueplassen.

10.5 Operasjonelt nivå

På det operasjonelle nivået deployeres og anvendes militære styrker for å nå strategiske målsettinger og/eller kampanjemålsettinger innenfor et gitt ansvarsområde. Det operasjonelle nivået utgjør bindeledet mellom de militærstrategiske målsettinger og anvendelsen av styrker på taktisk nivå på en operasjonsskueplass. Det er på dette nivået synergien av taktiske suksesser som oppnås, skal bidra til å nå de militærstrategiske målsettinger. Den operative sjefen vil lede en kampanje innenfor et definert ansvarsområde ved å utarbeide en operasjonsplan og lede gjennomføringen av operasjonen. Han vil ha ansvar for å:

- identifisere de operative målsettinger som må oppfylles, for at de strategiske målsettinger skal nås. Det må tas hensyn til de politiske direktiver når de operative målsettinger utformes
- avgjøre i hvilken rekkefølge de operative mål skal nås
- tildele nødvendige styrker og ressurser til undergitte, slik at de er i stand til å løse sine oppdrag
- identifisere logistikkbehov og foreta prioriteringer for å sørge for nødvendig etterforsyning til iverksatte operasjoner
- lede de avdelinger som ikke er avgitt til undergitte sjefen. Spesielt vil dette gjelde reserven.

Bruk av militære styrker må planlegges og gjennomføres på operasjonelt nivå som en sammenhengende serie av taktiske operasjoner formet slik at de bidrar til å oppnå de politiske målsettinger. Denne koordinerte bru-

ken av militære styrker planlegges og gjennomføres av det operasjonelle nivået, og disse operasjonene vil være fellesoperasjoner. Til sammen må de ha et tidsperspektiv som strekker seg over hele perioden fra nåsituasjonen eller en beskrevet situasjon og frem til de strategiske og operative målsettingene er nådd, slik at en unngår å føre operasjonene inn i blindgater. I sum kaller vi disse operasjonene en kampanje. Planleggingen kalles kampanjeplanlegging, og produktet er en kampanjeplan.

10.6 Taktisk nivå

På taktisk nivå anvendes militære styrker til å utføre oppdrag for å nå militære målsettinger. De taktiske målsettingene er fastsatt for å nå det operasjonelle nivåets målsettinger. Operativ sjefs intensjon skal gi taktiske sjefer en forståelse av hvorfor oppdraget er gitt, og hvilken betydning det har for kampanjen som helhet.

10.7 Sjefen

Sjefens personlige egenskaper og faglige dyktighet er avgjørende for å oppnå suksess på operasjonelt nivå. Det operasjonelle nivået kontrollerer og koordinerer operasjoner på taktisk nivå. Sjefer, støttet av kompetente stabsoffiserer, må på dette nivået være i stand til å forutse utfallet av de taktiske operasjonene. Sjefer på operasjonelt nivå må ha personlige egenskaper som gjør dem i stand til å:

- forstå den politiske og militærstrategiske situasjonen og spesielt ha en klar forståelse av den strategiske sluttsituasjonen som ønskes oppnådd
- identifisere hvilke militære tilstander som må være etablert i operasjonsområdet for at strategiske målsettinger skal være nådd
- identifisere hvilken sekvens av handlinger som vil føre til at målsettingene oppnås
- identifisere hvordan militære ressurser må brukes for at sekvensen av handlinger kan gjennomføres

- identifisere hvilke risikoer som er involvert
- tildele ressurser slik at de bidrar til at operasjonen føres med tempo og kraftsamling slik at sluttsituasjonen nås.

Ved at våre operative hovedkvarterer skal være i stand å operere nede i det taktiske nivået, stiller det store krav til fleksibilitet i kommando- og kontrollapparatet, spesielt hos sjefene.

10.8 Spesielle forhold ved operasjoner på operasjonelt nivå

Det operasjonelle nivået preges av en rekke karakteristika som sjefer og staber på dette nivået må forholde seg til.

10.8.1 Politiske forhold

Politiske vurderinger vil som oftest være en vesentlig faktor som det må tas hensyn til på dette nivået. Sjef på operasjonelt nivå har derfor behov for politiske føringer, som bør gis ham i form av et strategisk direktiv eller en plan som kommer fra de militærstrategiske myndigheter. I NATO skjer dette normalt ved at det operasjonelle nivået mottar et strategisk direktiv fra strategisk kommando.

10.8.2 Ressurser

Operativ sjef tildeles ressurser på ulike måter. Styrker vil stå direkte under hans kommando. Andre styrker og ressurser tildeles bare for en gitt periode eller for et spesifikt oppdrag. Operativ sjef må nytte tildelte ressurser på det nivået i organisasjonen hvor de kan anvendes mest mulig effektivt. Under operasjoner i Norge vil den sivile delen av Totalforsvaret bidra med betydelige ressurser.

10.8.3 Sivile forhold

Sjef på operasjonelt nivå er direkte eller indirekte ansvarlig for sivile forhold i sitt operasjonsområde. F eks vil han måtte vurdere flytting av flykt-

ninger og vurdere begrensninger for sivilbefolkningen som følge av skader på infrastruktur. Disse forhold har ikke minst en rekke juridiske og moralske sider. Når krigsoperasjoner er avsluttet i et område, vil som oftest den militære organisasjon være den eneste gjenværende strukturerte organisasjon.

10.8.4 Forholdet til medier

Mediene har stor påvirkning på opinionen. Uten støtte og tilslutning fra opinionen kan moral og samhold blant de militære styrker bli svekket og dermed i stor grad påvirke rent operative forhold. Operative sjefer må betrakte informasjonstjenesten som en viktig del av planlegging og gjennomføring av operasjoner. I samarbeid med mediene skal positive forhold søkes fremhevet. Negative forhold skal ikke bevisst skjules, men søkes fremstilt nøkternt og korrekt uten at de overeksponeres. Balansen mellom behovet for sikkerhet og for åpenhet må til enhver tid nøye vurderes. Den operative sjefs forhold til mediene vil i stor grad være avhengig av hvilke personlige forhold sjefen har til mediene og hans troverdighet i deres øyne.

10.9 Planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner for en operativ-taktisk kommando

10.9.1 Sammenheng mellom målsettinger, oppdrag og sluttsituasjon

De politiske myndigheter må ut fra den eksisterende situasjonen, som er utgangspunktet for bruk av militære styrker og de virkemidler som er til rådighet, utforme de politisk-strategiske målsettingene som skal gjelde for bruk av statens eller alliansens strategiske virkemidler, herunder de militære. Det militærstrategiske nivå vil så analysere de politisk-strategiske målsettingene og bearbeide dem til militærstrategiske målsettinger. Hertil kommer eventuelle strategiske rammer og retningslinjer for bruk av de militære styrker, f.eks regler for opptreden (ROE). Hvis ikke

det skjer, bør det militærstrategiske nivået oppfordres til å utforme slike gjennom forslag til målsettinger, rammer og retningslinjer for å sikre at de militære styrkene blir brukt slik de politiske myndighetene ønsker.

Med basis i de militærstrategiske målsettingene utformes det målsettinger for kampanjen (*Operational Objectives*) på det operasjonelle nivået. De skal beskrive hva de militære styrkene skal oppnå. Hvis for eksempel den militærstrategiske målsetting er «å gjenopprette territoriell integritet» (etter at deler av et territorium er okkupert), kan en av de militære målsettingene være «å fjerne motstanderens styrker fra territoriet».

Direktivene for bruk av militære styrker fra det militærstrategiske nivået vil normalt ikke inneholde konkrete oppdrag til de militære styrker. Derfor må det operasjonelle nivået med grunnlag i de militærstrategiske målsettinger, rammer og retningslinjer påregne å utforme sitt eget oppdrag for kampanjen. En militær oppdragsformulering bør bestå av en kort beskrivelse av hva som skal utføres, når og hvor det skal skje, hvem som skal utføre det, og hvorfor det skal utføres. Det siste (hvorfor) er særlig viktig i oppdragsbasert ledelse for å skape forståelse for intensjonen med operasjonene.

Operativ sjef skal utforme en beskrivelse av den sluttsituasjonen (*end-state*) som han ønsker å oppnå med de militære styrkene som er stilt til hans disposisjon. Den beskrivelsen bør bestå av en kort formulering av den tilstand som både egne og motstanderens styrker skal være i for at målsettingene er oppnådd. Beskrivelsen bør relateres til geografi for å være tilstrekkelig konkret. Relatert til eksemplet på målsettinger ovenfor vil en formulering av en sluttsituasjon kunne være: «Motstanderens styrker på angitt territorium har gitt opp eller er trukket tilbake, og han fører ikke offensive operasjoner mot våre og allierte styrker». Dersom kampanjen består av flere faser, bør en i tillegg til den altomfattende beskrivelsen av sluttsituasjonen også lage tilsvarende beskrivelser for den enkelte fase.

Hensikten med å ha klart definerte målsettinger og en beskrevet sluttsituasjon er å opprette et felles fokus for alle styrker som er involvert i kampanjen, slik at vi oppnår mest mulig rasjonell bruk av ressursene.

Det kan være nødvendig å endre målsettingene og beskrivelsen av sluttsituasjonen underveis i en kampanje. De innledende operasjoner eller bruk av andre strategiske virkemidler kan føre til andre resultater enn forventet, slik at det blir nødvendig eller ønskelig å justere målsettingene. Det er da viktig at det er god kommunikasjon mellom de mili-

tære nivåene for at vi hurtig kan justere de militære målsettingene hvis det blir nødvendig.

Det er vanlig å operere med militære mål i tillegg til målsettinger for en kampanje. Militære mål er konkrete objekter eller mindre geografiske områder som de taktiske operasjonene skal rettes mot. Dette er nærmere beskrevet under pkt 10.11.8 – Målbekjempelse (*targeting*).

10.9.2 Metodevalg

Tyngdepunkt og vitale punkter. En analyse skal blant annet føre frem til hvilket tyngdepunkt motstanderen og vi selv har. Det skal være en klar sammenheng mellom de strategiske og operative tyngdepunkter. Sammenhengen må være slik at når vi påvirker motstanderens operative tyngdepunkt, skal det få en avgjørende strategisk betydning.

Når tyngdepunktet er identifisert, må en analysere seg frem til de tilhørende vitale punkter og kritiske sårbarheter. Dette blir grunnlaget for å skape fokus for operasjonene og det videre valg av metode for å påvirke motstanderens tyngdepunkt og samtidig beskytte vårt eget.

Operasjonslinjer. Når en anvender et manøverorientert operasjonskonsept, legger vi opp operasjonslinjene (*lines of operation*) slik at en kan utnytte de kritiske sårbarheter for å ramme motstanderens vitale punkter og dermed motstanderens tyngdepunkt. Dette kombinert med tempo, overraskelse og villedning skal føre til at motstanderens stridsevne kulminerer. Samtidig må vi bruke ressurser for å beskytte eget tyngdepunkt og egne vitale punkter slik at ikke vår stridsevne kulminerer før motstanderens. Ved valg av operasjonslinjer skal det tilstrebes mulighet for å angripe alternative vitale punkter. Det gir større fleksibilitet og mulighet for overraskelse.

Kritiske sårbarheter. Vi må forutsette at en motstander kjenner sine egne tyngdepunkter og vitale punkter og bruker betydelige ressurser for å sikre dem. Det å legge en plan som sikter direkte mot disse punktene vil derfor som regel kreve store ressurser og kan føre til betydelige tap. Det er heller ikke i overensstemmelse med manøverteoriens forestillinger om hvordan en motstander skal angripes eller uskadeliggjøres.

Kritiske sårbarheter forutsetter at verken vi eller en potensiell motstander kan være sterk på alle områder. Dette gjelder konkrete forsvars-

forberedelser og kapasiteter som kan ha forskjellig yteevne f eks i forhold til værforhold eller topografi.

Kritiske sårbarheter er strukturelle svakheter i de militære styrkers organisasjon eller kapasiteter, eller svakheter som oppstår under en operasjon, og som kan utnyttes av en motstander. Noen kan plukkes ut på forhånd på grunnlag av etterretninger om motstanderens kapasiteter, organisering og disponering av styrker og andre ressurser. Hvis mulig, bør disse sårbarheter utnyttes eller forsterkes gjennom våre manøvrer. Andre vil oppstå under gjennomføringen av operasjoner. Hvis vi f eks behersker klimatiske forhold som streng kulde, tett snøfall og tåke bedre enn motstanderen, blir det en sårbarhet som vi kan utnytte til vår fordel. Dessuten finnes det sårbarheter eller svakheter som oppstår eller kommer til syne under operasjonen som følge av motstanderens disposisjoner som også kan utnyttes.

Det at mange av de kritiske sårbarhetene oppstår under operasjonen og ofte på taktisk nivå, tilsier at de taktiske sjefer må ha myndighet til å utnytte oppdukkende situasjoner. Utover disse skaper den teknologiske asymmetrien mellom oss og mulige motstandere muligheter for å utnytte en teknologisk overlegenhet, f eks natt- eller allværskapasiteter, både under planlegging og gjennomføring av operasjoner.

Kommando- og kontrollkrigføring (C2W). Kommando- og kontrollkrigføring er den militære delen av informasjonskrigføring. Hensikten er å påvirke, svekke, ødelegge eller nekte informasjon til en motstanders kommando- og kontrollapparat og beskytte vårt eget mot tilsvarende virksomhet. Evnen til å planlegge og gjennomføre effektiv kommando- og kontrollkrigføring er avgjørende i et manøverorientert operasjonskonsept. Kommando- og kontrollkrigføring deles inn i offensive og defensive operasjoner. Offensive kommando- og kontrollkrigføringsoperasjoner er som oftest den mest effektive måten å svekke en motstanders evne til å gjennomføre militære operasjoner. Dette oppnås prinsipielt ved å sinke eller avbryte en motstanders handlingssløyfe. Det kan oppnås på alle kommandonivåer. Formålene med offensiv kommando- og kontrollkrigføring er å:

- avbryte en motstanders handlingssløyfe
- svekke en motstanders kommando- og kontrollapparat
- sinke en motstanders operasjonstempo

- bryte opp en motstanders operasjon og hans evne til utholdenhet og fremføring av forsterkning.

Det må alltid være viktig å ha et bevisst forhold til hvordan vi kan sikre eller skjerme vårt eget kommando- og kontrollapparat. Hvis vi ikke har en slik evne, mister vi også handlefriheten og evnen til å ta og beholde initiativet. Frekvensen av feilaktige beslutninger vil øke, og muligheten for å gjennomføre en vellykket operasjon reduseres. Staber med ansvar for etterretning og kommunikasjons- og informasjonssystemer vil være sentrale i utviklingen av defensiv kommando- og kontrollkrigføring. Det er viktig å forberede vurderinger av en motstanders evne til å innsamle data (hvilke sensorer eller kilder) og identifisere egne sårbarheter. De viktigste formål med defensiv kommando og kontroll krigføring er å:

- redusere sårbarheten av eget kommando- og kontrollapparat mot fysisk angrep
- redusere virkningen av villedningsforsøk mot egne sjefer
- redusere virkningen av elektronisk krigføring mot egen kommando og kontroll
- nekte en motstander å utnytte eller misbruke vårt kommando- og kontrollapparat
- hindre at psykologiske operasjoner rettet mot våre styrker har noen effekt.

Faseinndeling. En kampanje kan deles inn i forskjellige faser ut fra hvordan sjefen for det operasjonelle nivået vil sekvensere operasjonene. En fase representerer en periode hvor mange militære styrker er involvert i aktiviteter som har mye til felles. En fasebeskrivelse bør prinsipielt inneholde målsettinger for fasen, sluttsituasjonen, oppdrag til undergitte sjefer og en grov beskrivelse av hvordan operasjonene skal gjennomføres i fasen. Eksempler på faser kan være mobilisering, forberedelse, forflytninger, offensive og defensive faser og termineringsfase. Fasene må gjenspeiles i planene til styrkene på alle nivåer som deltar i operasjonene. Det taktiske nivået kan ha en høyere oppløsning på fasene, men de må ikke fravike inndelingen som er gjort i kampanjeplanen.

10.9.3 Bruk av styrkene

For å oppnå optimal ressursutnyttelse må de forskjellige oppgavene som oppdraget inneholder, løses av de kapasiteter som egner seg best, uavhengig av forsvarsgren. Dette kan bety at kampanjen består av et sett med fellesoperasjoner der styrker fra flere forsvarsgrener gjennomfører operasjoner innenfor det samme geografiske området, mens styrker fra en forsvarsgren opererer alene i andre områder. Dette kan også endre seg fra fase til fase og innenfor en og samme fase.

Styrkene må alltid anvendes for å påvirke motstanderens tyngdepunkt eller vitale punkter og for å beskytte tilsvarende punkter på vår egen side. Det er kraftsamling på operasjonelt nivå.

En del av operasjonskunsten består i å anvende styrker mot motstanderens vitale punkter på en slik måte at våpensystemene forsterker hverandre. Dermed kan en oppnå synergieffekter.

10.9.4 Organisering

Det militærstrategiske nivå må i tillegg til å gi direktiv som inneholder målsettinger, rammer og retningslinjer, stille styrker til disposisjon for å nå målsettingene. Innenfor disse direktivene bør det være opp til den operative sjefen å bruke styrkene slik han mener det er mest hensiktsmessig og rasjonelt for å nå målsettingene. Det reguleres i kampanjeplanen.

Styrkene må organiseres i hensiktsmessige og kontrollerbare enheter der kravene til kommando og kontroll oppfylles. Ideelt sett må styrkene organiseres ut fra hvilket oppdrag som de skal løse. Organiseringen må være fleksibel slik at den kan endres avhengig av situasjonen. En må ta hensyn til styrkenes organisatoriske oppbygning og kapasiteter, sterke og svake sider, treningsstandard og evne til å samarbeide med andre enheter.

Styrkene kan organiseres i enheter ut fra forsvarsgren eller ut fra hvilken funksjon de har. Normalt oppnås det størst effekt når styrkene organiseres etter funksjonalitet. Det kan for eksempel være hensiktsmessig å organisere alle logistikkavdelinger under en kommando, altså en funksjonell organisering. En må unngå at kontrollspennet blir for vidt ved at ett nivå skal føre kommando over mange enheter.

Det vil som oftest være knapphet på ressurser, og enkelte våpensyste-

mer vil være så avgjørende og fåtallige at de bør sentralstyres for å oppnå best mulig effekt av dem vi måtte ha. Det gjelder f eks flystyrker og spesialstyrker.

10.9.5 Reserve

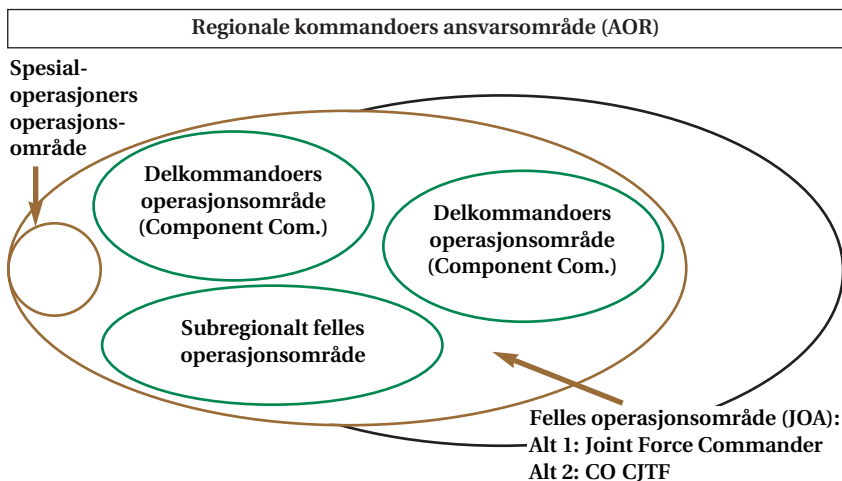
Militære sjefer på alle nivåer bør ha en reserve som primært kan settes inn for å utnytte muligheter som oppstår, eller for å hindre at motstanderen påvirker vårt tyngdepunkt eller våre vitale punkter. Kapasiteten til reserven bør være avstemt med det nivået den hører til. Operativ sjef bør ha en reserve med slagkraft til å oppnå resultater med betydning for dette nivået. En amfibiestyrke, en divisjons- eller brigadeekvivalent, kampflyenhet(er), rakett-/missilsystemer eller kombinasjoner av dette kan være eksempler på reserve på operasjonelt nivå. Når volumet på egne styrker er begrenset, er det viktig at de kapasiteter og stykelementer en sjef har til rådighet kan dekke flere forskjellige roller. Evnen til fleksibel bruk av kapasiteter, avdelinger og enheter kan i seg selv representere en reserve.

10.9.6 Organisering av operasjonsområdet

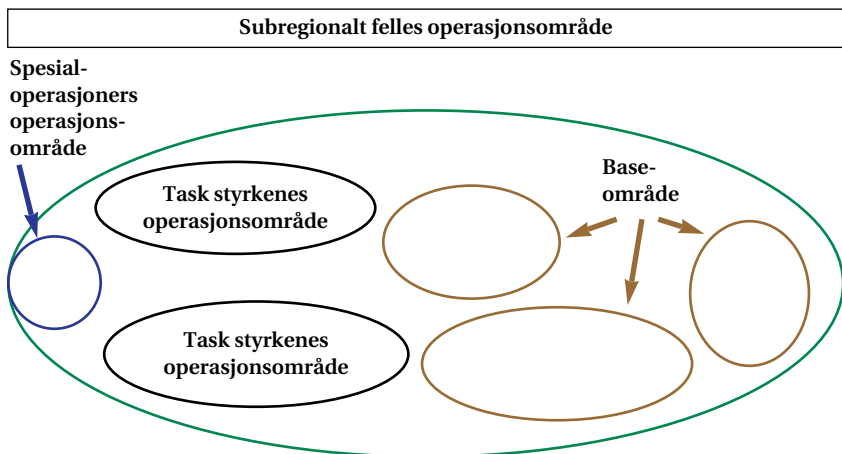
Det militærstrategiske nivået tildeler det operasjonelle nivået et felles operasjonsområde (*Joint Operations Area*) som kampanjen skal gjennomføres innenfor. Dette området vil normalt omfatte et tredimensjonalt land-, sjø- og luftområde. Det strekker seg over både motstanderens og eget territorium i så stor utstrekning som nødvendig for å gjennomføre kampanjen.

Den operative sjefen fordeler hele eller deler av operasjonsområdet i mindre operasjonsområder, som han tildeler undergitte sjefer, og der han gir dem oppdrag, innenfor sitt operasjonsområde. Subregionalt nivå vil normalt utgjøre et (sub)felles operasjonsområde under operasjonelt nivå. I prinsippet skal det bare være en sjef i ett operasjonsområde. Landstyrker (task-organiserte korps-, divisjons-, brigadeenheter og territoriale styrker), maritime styrker (*Task Forces/Task Groups*), spesialstyrker og delkommandoer (*Component Commands*) kan få slike operasjonsområder. Det kan opprettes ett eller flere baseområder i tilknytning til egne vitale punkter, som eksempelvis omfatter logistikk eller trenings-

områder. Det operasjonelle nivået kan beholde deler av sitt operasjonsområde som det leder direkte.

Figur 10.1 Prinsippskisse – regionale kommandoers ansvarsområde

Figur 10.2 Prinsippskisse – subregionalt felles operasjonsområde

10.9.7 Organisering av et fellesoperativt hovedkvarter

Sjefen og stabens kompetanse er grunnlaget for effektiv ledelse av planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner. I tillegg til den menneskelige kompetanse kreves det også et fullt integrert K2S.

Et manøverorientert operasjonskonsept er sjefsorientert, og en operativ stab skal derfor organiseres for å legge forholdene til rette for en sjefsorientert ledelse. Prinsipielt kan vi tale om en tredeling av staben: sjefen (kommandogruppen), det høyere stabsnivå (avdelings-/divisjons- og bransjesjefer) og det lavere stabsnivå (detaljkoordinering og utførelse). Det høyere stabsnivå, under ledelse av sjefen for felles operasjonsavdeling, vil være det element som gir anbefalinger til sjefen og på hans vegne forestår den overordnede planlegging, koordinering og gjennomføring av operasjonene. Det høyere stabsnivå er også bindeleddet mellom alle elementer i hovedkvarteret. Organiseringen av hovedkvarteret bør være slik at det lavere stabsnivå, med fag- og bransjestaber, kan monitorere beslutningsmøter og dermed være i stand til i størst mulig grad å utføre parallellplanlegging for å bidra til et høyest mulig kommando- og kontrolltempo.

Figur 10.3 Skisse for sjefsorientert ledelse

Figur 10.3 anskueliggjør den sjefsorienterte ledelse og hvordan sjefen og hans fellesstab utgjør kjernen i staben. Den fysiske organisering av kommandoplassene bør bygges opp slik at sjefen og den felles operasjonsstab kan utgjøre sentrum og slik at resten av organisasjonen i størst mulig grad har anledning til å følge med i de vurderinger, overveielser og beslutninger som tas.

10.9.8 Koordinering og integrering av operasjonene

Grunnlaget for koordineringen er nåsituasjonen, kampanjeplanen (ordren), suksesskriteriene for den aktuelle fase, resultatet fra tidligere koordineringer og eventuelle nye retningslinjer gitt av sjefen.

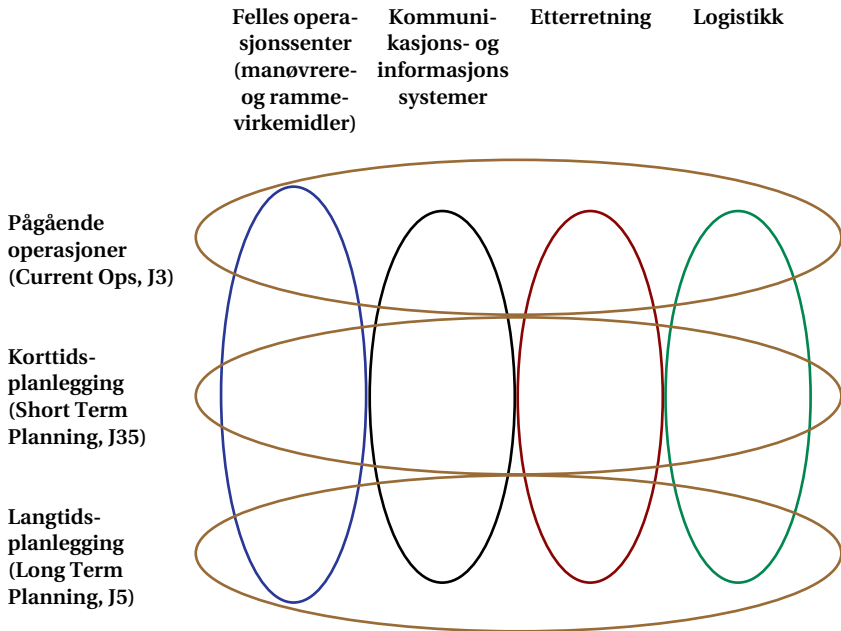
Koordinering er en samordning av hvordan kampkraften brukes og understøttes mest mulig effektivt for å nå målsettingene med operasjonen. Hensikten med koordinering er derfor å oppnå best mulig effekt av de virkemidler en har til rådighet, for å ramme (påvirke) motstanderens tyngdepunkt og vitale punkter, samtidig med at en skjermer eget tyngdepunkt og egne vitale punkter. Bruk av militære virkemidler vil alltid bety en avveining mellom operasjonsfaktorene *ramme, manøvrere og skjerme*. Balansen mellom operasjonsfaktorene er situasjonsavhengig. Når den operative sjefen ønsker å komme frem til en avgjørelse, kraftsamles mest mulig av kampkraften mot faktorene manøvrere og ramme.

Selv om en taktisk enhet gjennomfører en skjermeoperasjon sett fra det operasjonelle nivå, betyr ikke det at dens operasjon behøver å være defensiv. På taktisk nivå kan operasjonene gjennomføres offensivt selv om de på operasjonelt nivå har et defensivt formål.

En kan nytte forskjellige metoder for å koordinere operasjonene. Generelt dreier fellesoperasjoner seg om å koordinere disponible virkemidler for å oppnå størst mulig effekt. Først og fremst dreier det seg om å koordinere i tid og rom de virkemidler som kan påvirke en motstander og føre til avgjørelse, dernest å koordinere de virkemidler som skal støtte opp om de offensive virkemidler. Det faller naturlig å organisere alle aktive virkemidler og kommando og kontroll under en felles operasjonsavdeling eller under et felles operasjonselement. Andre støttende virkemidler, som etterretning, logistikk og kommunikasjons- og informasjonssystemer, organiseres for å støtte opp om de aktive virkemidler (figur 10.4).

Den detaljerte koordineringen omfatter inneværende fase i kampanjeplanen med hovedfokus på de nærmeste døgn. Koordineringen bør foregå rutinemessig (flere ganger i døgnet) og spesielt hvis det oppstår en vesentlig endring av situasjonen. I utgangspunktet skal gjeldende plan være koordinert, men vi vet at når operasjonene settes i gang, vil det alltid være behov for å justere.

Resultatet av koordineringen vil være grunnlaget for all annen virksomhet i forbindelse med operasjonene. Koordineringen kan føre til utforming av nye ordrer eller en annen form for styring av operasjonene.

Figur 10.4 Koordinering og integrering av operasjoner

10.9.9 Ramme

Operativ ildkraft (*operational fires*) er ild levert fra dødelige og ikke-dødelige våpen som kan ledes direkte fra operasjonelt eller taktisk nivå, og som kan levere rask og effektiv ild mot land- og sjømål i størstedelen av den operative sjefens operasjonsområde. Operativ ildkraft er en kritisk ressurs, som både kan bidra til å ramme motstanderens tyngdepunkt og vitale punkter og skjermes eget tyngdepunkt eller egne vitale punkter hvis motstanderen truer dem. Den delen av kommando- og kontrollkrigføringen som omfatter fysisk bekjempelse og elektronisk krigføring, vil normalt inngå som en viktig del av operativ ildkraft.

For å oppnå størst grad av ressursutnyttelse må tilgjengelige kapasiteter som egner seg best, anvendes. Det viktigste grunnlaget for anvendelsen vil være etterretninger og gjeldende regler for opptreden (ROE).

10.9.10 Manøvrere

Operativ sjef må disponere over et bredt spekter av kapasiteter som har evnen til å delta i den operative manøver. Mobilitet er en forutsetning for manøver slik at ildkraften kan forflyttes i den hensikt å påvirke motstanderens tyngdepunkt eller vitale punkter gjennom manøver og/eller ved bruk av ildkraft. Den operative reserve må ha evnen til å manøvrere for at sjefen skal ha handlefrihet til å utnytte fremgang og muligheter som oppstår. En operativ reserve har også en psykologisk effekt ved at den bidrar til å skape usikkerhet hos motstanderen. En manøver kan også foregå som et ledd i en narreoperasjon.

10.9.11 Skjerme

Å skjerme omfatter alle tiltak som går ut på å beskytte eget tyngdepunkt og egne vitale punkter og hindre at det oppstår svakheter som motstanderen kan utnytte. Det inkluderer også den enkelte avdelings/enhets tiltak for å skjerme egne operasjoner.

I et operativt perspektiv vil skjermingen ta utgangspunkt i en analyse av eget tyngdepunkt og egne vitale punkter. Det gir svar på hva som må beskyttes, og hvilken prioritering som eventuelt må foretas. Etterretninger om motstanderens kapasiteter og intensjoner i forhold til eget tyngdepunkt og egne vitale punkter må gi svar på hva som er trusselen mot eget tyngdepunkt og egne vitale punkter innenfor den tidsramme koordineringen skal omfatte. Trusselen kan omfatte alle former, som angrep fra land- og sjøstridskrefter, kampfly, raketter, missiler, sabotasje, elektronisk krigføring eller psykologiske operasjoner.

Med basis i gjeldende plan må en dernest vurdere hvilke virkemidler som skal anvendes for å oppnå tilstrekkelig skjerming.

Noen virkemidler er bare defensive sett med operative øyne, for eksempel luftvern, kystforsvar, deler av hærstyrkene eller heimevern. For slike virkemidler vil koordineringen si å prioritere bruk av dem i forhold til viktigheten av de objekter som bør beskyttes.

Mobilitet og forflytning er en viktig måte å oppnå skjerming. Å forflytte enheter kan være en del av koordineringen innenfor denne funksjonen.

Narretiltak kan være en annen meget effektiv metode for å villede motstanderen og derigjennom oppnå beskyttelse. Dette kan koordineres

med offensive psykologiske operasjoner, som dermed kan gi en synergi-effekt mellom disse elementene.

Dokumentsikkerhet er et annet viktig aspekt av skjermingen. Frigivelse av informasjon må samordnes med presse og informasjonsformidlingen.

10.10 Planlegging av fellesoperasjoner

10.10.1 Innledning

Planlegging skal føre frem til et produkt – en plan. Arbeidet kan beskrives som en kombinasjon av prosedyrer og prosesser.

Militærstrategisk etterretning gjennomfører kontinuerlige studier av land og områder som det kan bli aktuelt å operere i med nasjonale styrker. Disse studiene vil inneholde mye informasjon og vurderinger som kan være et meget nyttig grunnlag hvis en skal planlegge en kampanje. Det vil dessuten korte ned tiden som trengs til planlegging.

Målet med planlegging er å oppnå en plan som gir et best mulig utgangspunkt for gjennomføring av operasjonene. Planleggingsprosessen vil derfor bidra til at sjefen og hans stab, innenfor det mulige handlingsrom, opparbeider en mental beredskap til å takle forhold som planen ikke dekker. Uansett hvor god planen er, må en være forberedt på at den må justeres eller byttes ut. Det er ikke et mål i seg selv å følge planen («planen er ingenting, planleggingen er alt»).

I det etterfølgende beskrives en metode for hvordan en kampanje i utgangspunktet skal planlegges. De samme prosedyrer bør også anvendes i forbindelse med detaljplanlegging av større taktiske operasjoner innenfor en kampanje.

10.10.2 Sammenheng mellom planlegging og gjennomføring

Planlegging og gjennomføring kan oppfattes som to atskilte deler. Forhåpentlig vil en forut for militære kampoperasjoner ha tid til noe planlegging, men deretter vil både planlegging og gjennomføring av operasjoner foregå samtidig. En del (en fase) av operasjonen gjennomføres mens

neste planlegges, og det bør lages alternative planer hvis forutsetningene for hovedplanen ikke oppfylles. I tillegg vil det foregå detaljplanlegging og justering av planen for den fasen som er under gjennomføring.

10.10.3 Planleggingsprosedyre

Planlegging av en kampanje eller operasjoner på operasjonelt nivå er et omfattende og komplekst arbeid. Derfor bør alle stabsledd involveres i planleggingen. Det kan være avgjørende at planen utformes på kort tid. Alt dette krever bestemte prosedyrer som regulerer innspillene i prosessen.

Planleggingsprosedyrer for nasjonal bruk er i prinsippet de samme som NATO bruker, slik at en ikke trenger å endre prosedyrene om kommandoen overføres til NATO. Likevel må en alltid være klar over at bruk av prosedyrer ikke er et mål i seg selv, og at de må kunne fravikes når det er hensiktsmessig. Er tiden kritisk, må en vurdere å forenkle prosedyren.

NATOs prosedyrer for operativ planlegging er beskrevet i NATO-dokumenter og i Stabshåndbok for Forsvaret. Den er organisert i fem trinn: initiering (*initiation*), orientering (*orientation*), utvikling av operasjonskonsept (*concept development*), utvikling av planen (*plan development*) og etterkontroll (*plan review*) (figur 10.5).

Trinn I – initiering – starter enten ved at det strategiske eller det operasjonelle nivået utgir et planleggingsdirektiv, eller ved at sjefen for det operasjonelle nivået selv beordrer planlegging. Et planleggingsdirektiv kan beskrive blant annet målsettinger, oppgaver, styrker til disposisjon, ROE, forutsetninger, politiske og militære begrensninger mv.

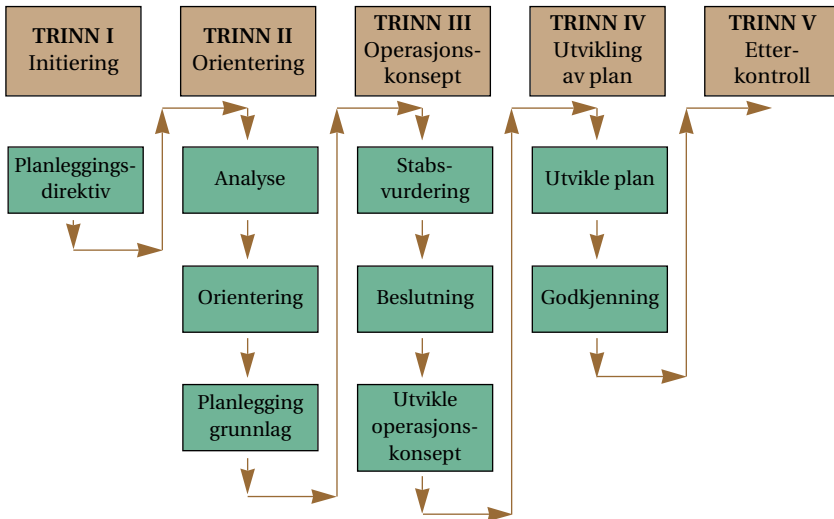
Trinn II – orientering – består av å analysere oppgavene og målsettingene for å komme frem til et planleggingsgrunnlag til staben og undergitte sjef.

Trinn III – utvikling av operasjonskonsept – består av stabens vurdering og analyse av situasjonen, oppdraget og relevante faktorer innenfor hvert stabsledds funksjonsområde. Deretter utvikles forskjellige handlemåter som analyseres og sammenlignes. Fasen ender med at sjefen velger ut en handlemåte som videreutvikles til et operasjonskonsept. Dette må normalt godkjennes av det militærstrategiske nivå.

Trinn IV – utvikling av planen – videreutvikler operasjonskonseptet til en komplett fempunktsplan med nødvendige vedlegg.

Trinn V – etterkontroll – gjennomgår hele planen for å kontrollere at det er en sammenheng i hoveddelen og samsvar mellom hoveddel og vedlegg. Hvis planen ikke benyttes umiddelbart etter at den er laget, består denne fasen av en etterprøving etter visse tidsintervaller. Det gjøres for å sjekke at alle forutsetningene som planen bygger på, fortsatt er gyldige.

Figur 10.5 Operativ planleggingsprosedyre

10.10.4 Prosessen i planleggingen

Planlegging av fellesoperasjoner er en kompleks prosess der mange forskjellige stabsledd på flere nivåer normalt vil være involvert. Prosessen skal føre til at valg av målsettinger og metoder blir best mulig, og at styrkene blir anvendt mest mulig rasjonelt. Ved at mennesker fra de forskjellige stabsleddene og med forskjellig erfaringsbakgrunn kommuniserer, vil det være mulig å få formidlet informasjon, gjennomføre vurderinger og finne løsninger som den enkelte alene ikke ville være i stand til å gjennomføre. Prosessen er altså viktig for å stimulere til kreativitet, og den bidrar til å forankre de løsninger som blir besluttet.

10.10.5 Sjefens rolle i planleggingen

Et manøverorientert operasjonskonsept bygger på at sjefen har en sentral rolle, og at hans intensjoner gjennomsyrrer planen. Det er derfor avgjørende at sjefen utformer og formidler sin intensjon klart og entydig, og forsikrer seg om at hans intensjoner er forstått. Stabens hovedoppgave er i denne forbindelse å fremskaffe for sjefen et best mulig beslutningsgrunnlag.

10.10.6 Operasjonsplaner

For å gjøre operasjonsplaner mest mulig gjenkjennbare og letteste og lette samarbeidet med allierte styrker bør de utformes ved bruk av kjente begreper og struktureres etter et bestemt format. Formatet bør være i henhold til NATO-standard, STANAG 2014. En operasjonsplan omdefineres til operasjonsordre hvis den tas i bruk.

Å fylle ut alle punktene i planen og å lage alle vedleggene som formatet beskriver, er ikke noe mål i planarbeidet. Formatet er et hjelpemiddel hvor en bruker de punkter som er relevante. Andre utelates, og det kan være behov for å lage punkter som ikke er beskrevet i formatet.

Operasjonsplanen består normalt av en hoveddel (*main body*) og et sett med vedlegg (*annexes*). Vedleggene kan også ha undervedlegg (*appendices*).

Hoveddelen har fem hovedpunkter: situasjonen (*Situation*), oppdrag (*Mission*), utførelse (*Execution*), logistikk (*Logistics*) og kommando og kontroll (*Command and Control*).

Punkt 1 – Situasjonen. Her skal vi beskrive de militærstrategiske og operative målsettinger og tyngdepunkt og vitale punkter for både motstanderen og egne styrker. I tillegg skal vi angi hvilke forutsetninger som ligger til grunn for planen.

Punkt 2 – Oppdraget. Her skal vi beskrive det oppdrag som planutstederen har fått eller utformet basert på styring fra overordnet nivå.

Punkt 3 – Utførelse. Her skal vi beskrive en generell del, oppdrag til underlagte enheter og fellesbestemmelser. Dette er den viktigste delen av planen. Den generelle delen består av sjefens intensjoner og operasjonskon-

sept for hvordan han vil gjennomføre operasjonene for å nå målsettingene. Detaljer fremgår av vedleggene. Oppdragene til undergitte enheter bør beskrives ut fra faste ordreformuleringer for å lette kommunikasjonen.

Punkt 4 – Logistikk. Her skal vi angi i grove trekk hvordan operasjonene prinsipielt understøttes fra militære og sivile installasjoner, enheter og organisasjoner. Detaljer beskrives i forskjellige vedlegg til planen.

Punkt 5 – Kommando og kontroll. Her skal vi gi en generell beskrivelse av kommandoforholdene og organiseringen av styrkene, herunder endringer underveis, hvis mulig. Detaljer beskrives i bestemte vedlegg.

Det er vesentlig at hoveddelen gir det konseptuelle bilde av kampanjen eller operasjonen, og at den ikke blir for voluminøs. Det er vedleggene som skal beskrive detaljene.

10.10.7 Sjefens intensjon

Et manøverorientert operasjonskonsept forutsetter oppdragsbasert ledelse. Dette betyr at sjefen må forklare intensjonene bak de oppdrag han gir til undergitte sjefer. Dette gjør han under sjefens intensjon (*commanders intent*) i planens punkt 3. Intensjonen skal være bindeleddet mellom oppdraget og utførelsen av planen.

Intensjonen skal bestå av en hensiktsformulering – en forklaring på hvorfor kampanjen skal gjennomføres som beskrevet og hvilken slutt-situasjon som skal oppnås – og av en grov beskrivelse av hvordan (metode) slutt-situasjonen skal nås.

En intensjon som er forstått, gjør det mulig for undergitte sjefer å operere friere og i høyt tempo. Dersom oppdraget som en undergitt sjef har fått, ikke lenger passer med situasjonen, skal han følge intensjonen, om nødvendig på bekostning av det oppdraget han har fått.

10.10.8 Operasjonskonsept

Et operasjonskonsept (*concept of operation*) refererer som oftest til den delen av operasjonsplanens punkt 3 – utførelse – som beskriver hvordan operasjonen skal gjennomføres. Det er en beskrivelse av hvordan kam-

panjen skal gjennomføres for at målsettingene skal oppnås. Operasjonskonseptet er altså en mer detaljert beskrivelse av hvordan operasjonen er tenkt gjennomført, og skal sammen med sjefens intensjon gi en entydig og klar fremstilling av hvordan sjefen vil gjennomføre operasjonen. Svært ofte vil en operasjon fasedeles for å oppnå nødvendig kraftsamling av ressursene.

10.10.9 Oppdragsformuleringer

Oppdragene bør beskrives ut fra faste ordreformuleringer som vi har en felles forståelse av. I forbindelse med påvirkning eller beskyttelse av tyngdepunkt/vitale punkter kan følgende formuleringer brukes:

- ødelegg (*destroy*) – fysisk påvirkning i en så stor grad at objektet ikke fungerer etter sin hensikt uten at det gjenoppbygges
- slå (*defeat*) – nedkjempe objektets vilje til å fungere etter sin hensikt uten at det nødvendigvis ødelegges fysisk
- nøytraliser (*neutralise*) – påvirkning som fører til lammelse slik at objektet ikke fungerer etter sin hensikt, uten at det er ødelagt rent fysisk
- isoler (*isolate*) – begrense en motstanders operasjonsområde til et definert område gjennom bruk av ild eller trussel om det
- avskjær (*cut off*) – hindre en del av en motstanders formasjoner eller enheter i å beholde fysisk kontakt med resten av egne styrker
- beskytt (*protect*) – hindre en motstander i å påvirke et nærmere angitt objekt eller en avdeling med ild eller andre virkemidler slik at objektet eller avdelingen kan utføre sin funksjon
- stans (*block, contain*) – hindre en motstander i å rykke frem i en nærmere angitt retning
- nekt (*denial*) – hindre en motstander i å bruke et nærmere angitt område for å gjennomføre sine operasjoner
- kontroller (*control*) – sikre et nærmere angitt område til egne operasjoner
- ta (*size*) – besette eller kontrollere et nærmere angitt område med kampheter.

10.10.10 Iverksettelse og justering av operasjonsplanen

En operasjonsplan blir til en ordre når den settes ut i livet. Det vil ofte kunne oppstå behov for å foreta mindre justeringer av ordren eller gi enkelte tillegg. Slike ordrer kalles enkeltordrer (*fragmentary order* – FRAGO) og de struktureres som en operasjonsplan med henvisninger til den opprinnelige planen, der det ikke er endringer.

10.11 Gjennomføring av fellesoperasjoner

10.11.1 Innledning

Hensikten med gjennomføringen av fellesoperasjoner som del av en kampanje er å påvirke motstanderens tyngdepunkt eller vitale punkter målrettet, kraftfullt og uventet for å oppnå systemkollaps hos motstanderen, samtidig med at vi beskytter eget tyngdepunkt og egne vitale punkter. Kjernen i gjennomføringen av fellesoperasjonene blir derfor å skaffe etterretninger om motstanderens tyngdepunkt, vitale punkter og kritiske sårbarheter, ramme dem med manøver og ildkraft og skjerming eget tyngdepunkt og egne vitale punkter. For effektivt å kunne ramme en motstander og samtidig kunne skjermes selv er evnen til å operere i et høyt tempo og mental og organisatorisk fleksibilitet helt avgjørende. Det kreves høyt tempo i planlegging og gjennomføring av operasjonene for å komme innenfor motstanderens handlingssløyfe. Mental og organisatorisk fleksibilitet kreves for å være i stand til effektivt å tilpasse seg og møte stadig skiftende situasjoner. Ledelse av gjennomføringen av operasjonene bør omfatte inneværende fase i kampanjeplanen og ha hovedfokus på de nærmeste døgn.

10.11.2 Kampanjeplanen og nåsituasjonen

Kampanjeplanen og nåsituasjonen er grunnlaget for gjennomføring av fellesoperasjoner. Hvorvidt kampanjeplanen kan benyttes som middel i gjennomføringen av operasjoner, avhenger av om forutsetningene som den bygger på, fortsatt er gyldige. Derfor må disse kontrolleres opp mot

den aktuelle situasjonen når det er bestemt at militære styrker skal anvendes for å nå strategiske målsettinger. Dernest må planen iverksettes som ordre.

10.11.3 Suksesskriterier

Basert på en analyse av fasens målsettinger og ønsket sluttsituasjon må en liste opp mest mulig konkrete og målbare kriterier som må oppfylles for at ønsket sluttsituasjon skal være nådd. Disse kriterier kalles suksesskriterier (*criteria for success*) og vil danne grunnlaget for den daglige ledelse av operasjonene. I en kampsituasjon vil en del av en sluttsituasjonsbeskrivelse kunne være: «Motstanderens offensive luftkapasitet er nøytralisert.» Det følgende kan da være noen av suksesskriteriene:

- minst 50% av luftvernradarene på xx flyplasser er ødelagt
- K2 mellom xx flyplasser og den operative ledelse er nøytralisert
- drivstofflager (spesifisert) er ødelagt.

10.11.4 Fortsatt planlegging

Det er ikke sikkert at det finnes en komplett kampanjeplan når det blir behov for å bruke militære styrker i operasjoner. Og selv om det eksisterer en utformet kampanjeplan, vil det være behov for å fortsette planleggingen. Dessuten kan det være nødvendig å utforme planer for enkelte faser med større detaljgrad en kampanjeplanen. En må altså på alle nivåer være forberedt på at gjennomføring av operasjoner vil kunne foregå parallelt med at samme nivå planlegger militære operasjoner.

En kampanjeplan vil alltid være basert på visse forutsetninger, som for eksempel motstanderens handlemåte. Følgelig vil planen trenge fortsatt bearbeidelse og justering, særlig hva angår senere faser. Dessuten kan det være behov for å lage planer innenfor forskjellige faser som gir en høyere detaljregulering enn det kampanjeplanen gir. Dette kalles fortsatt planlegging. Disse planene utformes som ordinære operasjonsplaner.

Kampanjeplanens ulike faser bygger på forutsetninger som vil være mer og mer usikre jo lenger inn i fremtiden de gjelder. Derfor vil det være nødvendig å lage alternative planer i tilfelle noen av de opprinnelige forutsetningene ikke oppfylles. Dette kalles alternativ planlegging.

10.11.5 Situasjonsbildet

For å oppnå overlegent tempo i operasjonene må et operativt hovedkvarter kunne etablere og vedlikeholde helhetsoversikt over alle forhold som vil kunne innvirke på de militære operasjonene. Det gjelder generell informasjon om hele operasjonsområdet hva angår geografi og infrastruktur, motstanderens politiske, økonomiske, kulturelle og militære situasjon og konkret nåtidinformasjon om egne og motstanderens militære styrker, deres aktiviteter, kapasiteter og status.

Et bearbeidet situasjonsbilde som gir riktig og tilpasset informasjon, er avgjørende slik at ikke den operative sjefen og hans nærmeste rådgivere blir nedlesset av unødig detaljinformasjon. Situasjonsbildet må presenteres etter rutiner alle er fortrolige med og med faste symboler som tilsvarende NATO-standarder. Et best mulig sanntidsbilde av situasjonen er et vesentlig beslutningsbidrag og må tilstrebtes til enhver tid. Det bør være mulig på alle nivåer å skaffe en større detaljering av situasjonen i enkelte områder etter behov. Det er også vesentlig for en effektiv ledelse at alle som involveres i beslutningsprosessene, har tilgang til ett og samme felles situasjonsbilde.

10.11.6 Etterretning

Grunnlaget for koordinering av etterretningsvirksomheten er de operasjoner som en skal gjennomføre de nærmeste døgn. Hensikten med koordineringen er å skaffe gode og relevante etterretninger i tide. Denne funksjonen skal understøtte andre funksjoner både når det gjelder å påvirke motstanderen og skjerme eget tyngdepunkt og egne vitale punkter.

Etterretningsvirksomheten i forbindelse med gjennomføring av operasjoner må omfatte en kontinuerlig vurdering av hva som er motstanderens målsettinger, tyngdepunkt, vitale punkter, kritiske sårbarheter og handlemåter. Dessuten må den omfatte prioritering og organisering av innhenting av informasjon. Denne virksomheten må ha fokus om de mål som skal påvirkes. Alle egnede organer for innhenting i alle forsvars-grener må utnyttes i innhenting av informasjon.

Innhenting av informasjon og distribusjon av etterretninger må avstemmes i tid og innhold i forhold til operasjonene slik at etterretningene danner grunnlaget for gjennomføring av operasjonene.

10.11.7 Logistikk

Koordineringen av logistikk innebærer en intern koordinering av de forskjellige elementer innenfor logistikk og en koordinering av disse og de øvrige funksjoner. Hensikten er å sørge for at operasjonene understøttes slik at logistikk i minst mulig grad blir en begrensende faktor i gjennomføringen av operasjonene. Logistikk skal bidra til at vi unngår kulminasjonspunktet før motstanderen.

Med basis i en oversikt over kritisk materiell, status i avdelingene og fremtidige operasjoner foretas det en rettidig anskaffelse og en prioritering av forsyninger, varer og tjenester på tvers av forsvarsgrenene.

Innenfor denne funksjonen bør det også legges en plan for reorganisering og rekondisjonering av avdelinger i samsvar med den belastning de blir utsatt for.

Samarbeid med og koordinering av den sivile del av Totalforsvarets ressurser er en vesentlig del innenfor denne funksjonen i nasjonal sammenheng.

10.11.8 Målbekjempelse (*targeting*)

Målbekjempelse (*targeting*) er den praktiske bruken av operativ ildkraft. Hensikten er å påvirke motstanderens tyngdepunkt og vitale punkter gjennom bruk av dødelige og ikke-dødelige våpen. Målbekjempelsen skjer etter en omfattende planlegging og koordinering mot annen virksomhet og andre funksjoner for å sikre nødvendig understøttelse til rett tid og på rett sted. Planleggingen må være en kontinuerlig prosess og må bestå av utledning og prioritering av mål, avklaring av hvilken effekt en ønsker mot de enkelte mål, og når de skal påvirkes, samt bruk av ildkraft mot målene.

Målene utledes fra motstanderens tyngdepunkt og vitale punkter. Det kan være nødvendig å analysere dem nærmere for å finne frem til de mest kritiske delene av målet. Disse kalles målpunkter (*targets*). Hvis for eksempel en stor militær flyplass er vurdert til å være et mål, vil drivstofflager, ammunisjonslager, flybunker, radar og kommunikasjonsnoder kunne være aktuelle målpunkter. Poenget er å finne elementer innenfor det vitale punktet eller målet som er kritisk for funksjonaliteten. Disse blir målpunkter som blir utgangspunkt for målbekjempelsen. Behovet

for informasjon som fører frem til målpunktene, må skaffes gjennom etterretningsvirksomheten.

Når mål er valgt, vil neste steg i prosessen være å foreta en innbyrdes prioritering av målene og fastslå hva slags påvirkning vi ønsker å oppnå. Det kan være fysisk ødeleggelse som det vil ta lang tid å reparere, eller å forhindre operativitet for en kortere periode.

Vi er både moralsk og folkerettslig forpliktet til å følge folkeretten og internasjonale konvensjoner og regler for opptreden i utvelgelse av målpunkter og i valg av effekt mot dem. Dette er begrensninger som må vurderes nøye og ikke overskrides. Det vil være nødvendig å ha juridisk ekspertise for å ivareta dette forholdet. Hvis det oppstår behov for andre regler for opptreden enn dem som gjelder, må behovet fremmes kommandovei til det militærstrategiske nivå.

Den siste del av prosessen bør omfatte hvilke våpensystemer som best kan oppnå den ønskede effekt med en akseptabel risiko for egne tap. Alle systemer må vurderes uavhengig av forsvarsgren, både dødelige og ikke-dødelige.

Planleggingen må føre frem til en felles målbekjempelsesliste (*joint integrated prioritised target list*), som er grunnlaget for å gi oppdrag til de som fører kommando over de våpensystemene som skal anvendes. Denne listen må vurderes regelmessig. Etter hvert som målpunkter blir påvirket, må den oppdateres.

Alle nivåer bør gjennomføre en målbekjempelsesprosess for å optimalisere bruken av egne stridsmidler. På taktisk nivå kan det oppstå behov for å påvirke målpunkter som ikke kan slås ut med egne stridsmidler, enten fordi de taktiske sjefene ikke råder over de rette midler eller fordi målpunkter ligger utenfor deres tildelte operasjonsområde. Derfor må det etableres rutiner og kommunikasjon som muliggjør at anmodninger om slik målbekjempelse fra undergitte sjefer blir tatt med i vurderingen på operasjonelt nivå.

Målbekjempelsesprosessen som er beskrevet ovenfor, må foregå kontinuerlig under operasjonene og omfatte flere døgn fremover. Hvis manglende etterretninger medfører at en må vente med å påvirke enkelte målpunkter, bør prosessen være så fleksibel at målpunktene kan påvirkes meget kort tid etter at etterretninger er skaffet.

Etter hvert som operasjonene blir gjennomført og vi påvirker de høyest prioriterte målpunktene, må en skaffe informasjon om effekten av denne

påvirkningen. Denne informasjonen må være en del av grunnlaget for den videre målbekjempelsen.

10.11.9 Vurdering av effektoppnåelse (Battle Damage Assessment, BDA)

Vurdering av effektoppnåelse bør være en egen prosess som er nær knyttet til målbekjempelsen. Vurderingen skal gi svar på i hvilken grad den ønskede effekt i målpunktene ble oppnådd under målbekjempelsen. Vurderingen vil være et grunnlag for den videre målbekjempelse ved at den initierer en vurdering av om bekjempelse av enkelte mål bør gjentas for å oppnå den ønskede effekt.

Grunnlaget for vurdering av effektoppnåelse er informasjon om målets funksjonalitet etter målbekjempelsen. Denne informasjonen må sammenlignes med den ønskede effekt som er bestemt i målbekjempelsesprosessen. Innhenting av informasjon må skje kort tid etter bekjempelsen ved bruk av forskjellige og helst uavhengige kilder. Dette kan være for eksempel rapporter fra operatører av våpensystemer som utførte påvirkningen, tekniske hjelpemidler/rekognoseringsutstyr eller observatører. Alle enheter på taktisk nivå bør i tillegg pålegges en kontinuerlig og systematisk innrapportering av målpunkter som er påvirket eller bekjempet, for å gi det operasjonelle nivå grunnlag for å danne seg en helhetsvurdering av situasjonen og sammenholde den med de suksesskriterier som er fastlagt for fasen i den overordnede operasjonsordren.

Det vil være avgjørende for de videre operasjoner at vurdering av effektoppnåelse skjer raskt, og at vurderingen har god kvalitet. Det innebærer at det må finnes et stabselement som foretar kontinuerlige vurderinger av effektoppnåelsen, og som prioriterer bruk av alle tilgjengelige hjelpemidler for innhenting av informasjon.

10.11.10 Beslutningsprosessen

Det kan være av avgjørende betydning at beslutningsprosessen gjennomføres i høyt tempo, slik at vi kan komme innenfor motstanderens handlingssløyfe. Et operativt hovedkvarter må organiseres slik at det kan monitorere og vurdere det felles situasjonsbildet kontinuerlig, og det må ha en stående beredskap for å vurdere tiltak og muligheter på tvers av

forsvarsgrenene. Hvis for eksempel et målpunkt som står høyt på målbe-kjempelseslisten blir lokalisert, må det finnes rutiner for å ta raske beslutninger om bekjempelse.

Sjefen vil ha en sentral rolle i gjennomføringen av fellesoperasjoner. Han må kunne ta beslutninger uten at all informasjon er tilgjengelig – med andre ord anvende intuisjon for å ta beslutninger i tide. Det er også vesentlig at han tar delbeslutninger på veien frem til komplette tiltak for at ikke staben skal forbruke unødvendig tid på deler av løsninger som vil bli forkastet senere.

Beslutninger må formidles raskt til det utførende ledd. Hvis mulig, bør dette leddet holdes kontinuerlig orientert under beslutningsprosessen slik at det kan forberede iverksettelsen parallelt med at beslutningen tas.

10.11.11 Rapportering og oppfølging av erfaringer

Rapportering skal bidra til en meget viktig dialog med det overordnede nivået. Hensikten er å informere overordnet nivå om situasjonen og fremtidsplanene for å skape grunnlag for vurderinger og eventuelle tiltak på dette nivået. Rapporteringen kan også bidra som informasjon til undergitte.

Rapporteringen bør inneholde en situasjonsbeskrivelse, en vurdering av den, informasjon om operasjonene de neste døgn og anmodninger om eventuell støtte eller endring av rammebetingelsene. Rapporteringen bør skje regelmessig og dersom det oppstår spesielle eller kritiske situasjoner, og den må genereres fra taktisk nivå. Enhver rapport bør omfatte ett nivå nedover i organisasjonen. Formidlingen må skje uten tidstap.

Både organisasjon, materiell, taktikk, teknikk og doktrine må være gjenstand for fortløpende vurdering, og vi må være i stand til å tilpasse oss de erfaringene som vinnes under operasjonene. Derfor må alle erfaringer lagres og vurderes systematisk. Rapporteringen vil være et viktig grunnlag for denne erfaringslæringen.

10.12 Krav og konsekvenser

10.12.1 Sjefer og staber

Sjefer og staber må:

- ha kompetanse til å planlegge kampanjer
- ha kompetanse og være organisert til å planlegge og utføre allierte fellesoperasjoner i krig, væpnet konflikt og krise med ulike spektrere av nasjonale og allierte styrkebidrag
- være organisert og ha kompetanse til å planlegge og utføre effektive operasjoner både på operasjonelt og taktisk nivå i krig, væpnet konflikt og krise
- stabene må dimensjoneres for operasjoner over flere måneder
- beherske engelsk til minimum STANAG 6001, krav nivå 3
- besitte inngående kjennskap til og forståelse av nasjonale og allierte doktriner
- ha en kommandostruktur med innebygd fleksibilitet som gir mulighet til å planlegge og lede allierte og nasjonale fellesoperasjoner på flere nivåer og fra mer enn en kommandoplass.

10.12.2 Doktrine

Sjefer og staber må ha nasjonale og allierte doktriner som utfyller hverandre, og som bidrar til utvikling og felles doktrinell forståelse av operasjonskonsepter og begreper.

10.12.3 Støtteelementer

For støtteelementer stilles følgende krav:

- alle sentrale kommunikasjons- og informasjonssystemer må være interoperable på tvers av forsvarsgrener, nivåer og fagområder og må være knyttet opp mot allierte systemer og den sivile del av Totalforsvaret

- det er behov for et mest mulig åpent og internettlignende informasjonssystem som lar informasjon flyte relativt fritt på tvers av forsvarsgrener, nivåer og fagområder og som er knyttet opp mot allierte systemer og den sivile delen av Totalforsvaret
- data og opplysninger må hurtig kunne bearbeides og presenteres som informasjon i passende oppløsning til beslutningstakerne på de ulike nivåer
- støtteapparatet må dimensjoneres for operasjoner over flere måneder.

11 FREDSTØTTENDE OPERASJONER

11.1 Innledning

Formålet med dette kapitlet er å gi en beskrivelse av hva som kjennetegner fredsstøttende operasjoner, og hvordan Forsvaret kan bidra til denne typen operasjoner. Innledningsvis klarlegges en del sentrale begreper og referanser, og kapitlet fortsetter med en beskrivelse av de spesielle forutsetninger som ligger til grunn for planlegging og gjennomføring av norsk deltakelse. De viktigste prinsippene beskrives med en påfølgende gjennomgang av basisfunksjonenes rolle. Avslutningsvis beskrives de viktigste konsekvenser for styrkeproduksjonen. Etter den kalde krigen har utviklingen i NATO og den generelle sikkerhetspolitiske situasjon

Norsk militærlege behandler flyktninger under Kosovo-konflikten i 1999.

i vårt nærrområde ført til at vi må definere vår rolle som sikkerhetspolitisk aktør på nye måter. Forpliktende deltakelse – også med militære styrker – i fredsstøttende operasjoner vil få en mer fremtredende plass i forsvarsplanleggingen enn tidligere. Denne typen medvirkning kan i løpet av de kommende år i sterkere og sterkere grad fremstå som dimensjonerende for vår militære struktur. I dette kapitlet omhandles bare det som normalt faller inn under begrepet fredsstøttende operasjoner (*Peace Support Operations*, PSO), som er hjemlet i kapitlene VI og VII i FN-pakten.

11.2 Definisjoner

Kapitlet omhandler det som tidligere er definert som fredsstøttende operasjoner, det vil si operasjoner som iverksettes med hjemmel i FN-pakten kapittel VI (fredelig bileggelse av tvister) og kapittel VII (bruk av tvangsmidler for å bilegge tvister). Slike operasjoner har til formål å bevare fred og stabilitet mellom nasjonene (kap VI) eller gjenopprette fred og stabilitet dersom den er truet eller brutt (kap VII). Det kan også tenkes tilsvarende typer operasjoner gjennomført uten et entydig mandat fra FNs sikkerhetsråd og hvor Norge kan tenkes å bidra med styrker.

11.3 Karakteristikk

Det kan være formålstjenlig å skille mellom fredsbevarende og fredsoppbyggende operasjoner. Fredsbevarende operasjoner er hjemlet i kapittel VI i FN-pakten. Det er operasjoner som iverksettes etter inngåelse av en freds- eller våpenhvileavtale og fordrer i hovedsak konsensus blant de involverte partene. Operasjonene vil normalt være preget av lav intensitet med fravær av regulære kamphandlinger. En operasjons suksess avhenger i høy grad av styrkens upartiskhet. Et brudd på prinsippet om upartiskhet vil endre operasjonens karakter. Å gjenopprette upartiskheten kan være meget vanskelig og vil kunne kreve utskifting av hele eller deler av styrken for å bygge opp ny konsensus eller tillit mellom partene og den fredsbevarende styrken. Brudd på prinsippet om upartiskhet vil i verste fall føre til at grunnlaget for operasjonen undergraves, slik at den må avvikles.

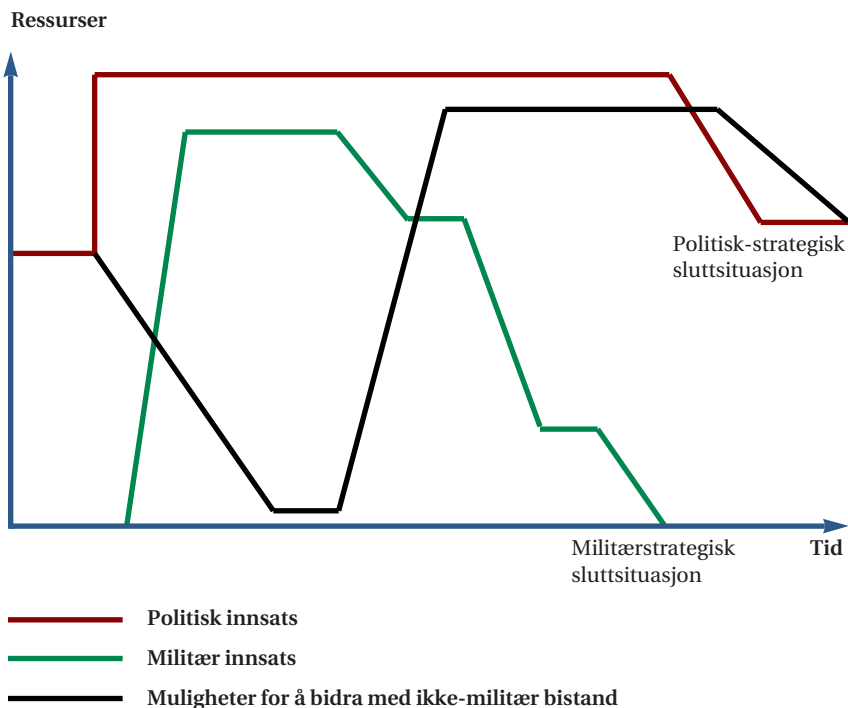

Fredsoppbyggende operasjoner – som er hjemlet i kapittel VII – stiller ikke de samme krav til konsensus. Under disse betingelser kan styrken gripe direkte inn med maktmidler for å bringe en krig eller en væpnet konflikt til opphør. Det kan innebære regulære kamphandlinger med varierende intensitet og varighet. Det ligger i sakens natur at kravet til upartiskhet ikke lar seg oppfylle i slike operasjoner. Operasjonene i denne kategorien vil måtte føres i samsvar med prinsipper for regulære kampoperasjoner. Således vil de retningslinjer som er gitt i de øvrige kapitler av denne doktrine, komme fullt ut til anvendelse. Det har funnet sted og vil finne sted operasjoner som ligger i grenselandet mellom disse to hovedkategoriene. Hvilke krav og forutsetninger som gjelder for anvendelse av maktmidler, og kravet til upartiskhet vil være et viktig spørsmål for tilstedeværende styrkesjef og mandatgivende organisasjon. Evnen til å delta i kamphandlinger under fredsoppbyggende operasjoner vil være dimensjonerende for trening og utrustning av styrker til denne typen operasjoner.

11.4 Spesielle forutsetninger

Fredsstøttende operasjoner vil normalt finne sted mens det er fred i Norge, samtidig som forholdene i operasjonsområdet vil være preget av krigens krav og forventninger. Dette forholdet vil kunne ha en særlig innvirkning på vurderingen av beskyttelsestiltak opp mot risiko for deltagende styrke. Ofte kan det medføre krav om en bedre beskyttelse (innenfor et bredt spekter av beskyttelsestiltak) enn for styrker i en nasjonal forsvarskamp. Den politiske styringen vil være gjennomgående på alle nivåer. Årsakene til det kan være mange, men en hovedårsak er at man fra politisk hold ikke ønsker at utviklingen skal løpe ut av kontroll. Bruken av militære virkemidler må betraktes som ett av flere ulike strategiske virkemidler som aktivt vil brukes for å håndtere denne type konflikter. Det vil derfor finne sted en høyere grad av veksling mellom bruk av ulike virkemidler (figur 11.1).

Militære sjefer på alle nivåer må være i stand til å innrette seg etter et annet og strengere kontrollregime enn det en oppdragsbasert ledelse åpner opp for under rene kampoperasjoner. Det er imidlertid ikke i konflikt med oppdragsbasert ledelse, fordi den krever at sjefene må kunne

Figur 11.1 Bruk av sikkerhetspolitiske virkemiddel over tid

lede under en rekke forskjellige betingelser. Det er et direkte uttrykk for sjefens fleksibilitet.

Proposjonalitet i bruk av maktmidler og kontroll med bruk av maktmidler for å hindre ukontrollert eskalering vil være i fokus under fredsstøttende operasjoner. Det vil være et sterkt fokus på den ønskede fredstilstand, hvor militære virkemidler normalt vil være å anse som bare en av flere aktuelle virkemidler, og hvor anvendelse av ulike strategiske virkemidler (f eks diplomati og økonomisk bistand) kan komme i konflikt med hverandre. Samordning av de ulike virkemidlene vil skje på politisk-strategisk nivå og bare unntaksvis være under militær kontroll. Viktigheten av en klar arbeidsdeling mellom de ulike aktørene i operasjonsområdet kan ikke overvurderes. De høye kostnader ved denne typen operasjoner gjør det nødvendig med en avklaring av ansvarsforhold for å

unngå at de ulike aktørers innsats overlapper hverandre unødige eller kommer i konflikt med hverandre. Det er også vesentlig å se disse operasjonene i en integrert sammenheng, hvor andre organisasjoner og aktører har en vesentlig rolle å spille, og hvor den militære innsatsen bare utgjør en del av det totale arbeidet med å skape stabilitet. Muligheten for å bli blandet inn i en asymmetrisk konflikt er stor. Asymmetrien kan ha mange former, hvorav den mest problematiske vil være en organisatorisk asymmetri, i verste fall at partenes organisasjon går i oppløsning, og at en dermed ikke har klare strukturer å forholde seg til og påvirke.

11.5 Operasjonsprinsipper

11.5.1 Sikkerhet

Beskyttelse bør vektlegges i enhver sammenheng – spesielt når styrkevolumet er kritisk lavt og ethvert tap blir følbart. I fredsstøttende operasjoner vil det være en overordnet målsetting å unngå tap i egne rekker. Beskyttelsestiltakene kan spenne over et meget bredt spekter av tiltak – fra bruk av overlegen makt (eller trussel om slik bruk) til kontaktskapende og tillitskapende tiltak mellom partene i operasjonsområdet. Tiltakene må tilpasses risikonivået og den potensielle trusselen, og de fredsstøttende styrkene bør ha kapasitet til å dominere over den sterkeste part i området. Det er ikke nødvendig å besitte beskyttelsesmidlene selv dersom vårt nasjonale bidrag inngår i en alliert eller multinasjonal styrke som disponerer over slike under en felles ledelse. Den beste sikkerhet oppnås først og fremst gjennom høy stridskvalitet på de avdelinger og enheter som utgjør vårt bidrag. Den kvaliteten oppnås ved å rekruttere høyt kvalifisert og motivert personell, utruste styrkene tidsmessig og oppdragstilpasset og tildele tilstrekkelige ressurser til utdanning og trening av styrkene før overføring til operasjonsområdet.

11.5.2 Enhetlig målsetting

Norske styrker vil alltid inngå i en større alliert eller multinasjonal styrke. En slik styrke kan være under ledelse av FN direkte eller av en regional sikkerhetsorganisasjon på vegne av FN. Skal multinasjonale styrker lyk-

kes i sine oppgaver, forutsetter det at det er fastsatt klare enhetlige strategiske målsettinger og ut fra disse klare og entydige oppdrag. I alle tilfeller vil en vellykket deltakelse fra vår side forutsette en høy grad av evne til integrasjon eller samvirke med et bredt spekter av andre nasjoners bidrag. Det vil selvsagt være en umulighet at våre bidrag skulle kunne operere fullt ut integrert med andre nasjoners. Likeledes vil det være umulig at våre styrker skal kunne operere integrert med styrker fra alle de nasjoner som kan tenkes å delta i denne typen operasjoner. Det er en nasjonal målsetting å søke strukturell tilnærming til allierte. Spesielt for denne type operasjoner er det også at krav til interoperabilitet gjør seg gjeldende på alle organisasjonsnivåer. I fredsopprettende operasjoner, hvor det stilles svært høye krav til interoperabilitet og samtrening, vil det for bakkestyrkenes vedkommende ikke være realistisk å integrere kampeenheter under bataljonsnivå og tilsvarende nivå. Alle fredsstøttende operasjoner vil foregå i et alliert og/eller et multinasjonalt miljø. For at slike operasjoner skal lykkes, stilles det store krav til interoperabilitet og samtrening, og kravene økes i takt med konfliktenes intensitet. Dette stiller særlige krav til flere funksjoner, hvorav kommando og kontroll vil kreve de mest omfattende tilpasninger.

11.5.3 *Fleksibilitet*

Fleksibilitet er i denne sammenhengen flerdimensjonal og er både av menneskelig (mental) og organisatorisk karakter. Fredsstøttende operasjoner vil kreve evne til å endre bruken av de ulike virkemidler som står til rådighet, i løpe av kort tid under gjennomføringen av et oppdrag. Endringen kan forårsakes av egne styrkers ønske om det eller som en konsekvens av situasjonsendring. Intensiteten i konflikten kan endres slik at rutinemessige oppdrag som den ene dag gjennomføres med små styrker – f.eks. lagsenheter, enkeltfly eller enkeltfartøyer – neste dag må gjennomføres med større enheter. Den ene dagen kan hovedmønsteret være sosial patruljering av byer og tettsteder og neste dag koordinerte operasjoner med maktanvendelse for å sette gjennom deler av styrkens oppdrag. På samme måte kan diplomatisk samvirke med en eller flere av partene være anvendelig i én situasjon, mens en annen situasjon krever internering av de samme partene. Skifte av samarbeidende styrker krever at man kan forholde seg til et bredt spekter av samarbeidspartnere

med den samme selvfølgelighet og fleksibilitet. Alt dette forutsetter en styrke med en meget høy grad av innebygd og innlært omstillingsevne og fleksibilitet. I stor grad retter kravet om fleksibilitet seg mot sjefer og deres personlige egenskaper og faglige dyktighet.

11.5.4 Legitimitet

Fredsstøttende operasjoner vil måtte fortone seg som inngrep i en eller flere av partenes interesser. En eller flere av partene vil kunne ha interesse av at krigshandlingene fortsetter, men vil av ulike årsaker kunne bli tvunget til en ikke-militær løsning og dermed bli satt under kontroll av en fredsstøttende styrke. Også nasjonalstaters interesser kan oppfattes som delvis begrenset eller krenket av en slik inngripen. I en slik sammenheng er det av avgjørende betydning at operasjonens legitimitet ikke kan trekkes i tvil. Kravet om legitimitet vil i enkelte tilfeller kunne virke handlingslammende i forhold til en humanitær katastrofe som følge av krigshandlinger, men konsekvensene av et brudd på prinsippet om legitimitet vil være vanskelig å overskue. Den internasjonale rettsorden gir normalt bare FNs sikkerhetsråd adgang til å anvende makt eller gi tillatelse til å anvende makt i forhold til en suveren stat, utover retten til selvforsvar.

Upartiskhet. I de fleste typer fredsstøttende operasjoner (unntatt fredsopprettende) vil en innsatt styrke tilstrebe upartisk opptreden i forhold til partene. Det er fremhevet som et meget viktig prinsipp i alle FN-ledede operasjoner, selv om det finnes klare eksempler på at FN-styrker har gått inn på den ene siden i en konflikt. En av årsakene til at dette prinsippet fremheves så sterkt, er frykten for den irreversible virkningen et brudd med upartiskhets-prinsippet kan ha for hele operasjonen. En styrke kan uproblematisk bevege seg fra upartiskhet til partiskhet, men det kan være meget vanskelig å gå den annen vei. I det øyeblikket en styrke har opptrådt til fordel for en part, vil den ikke uten videre kunne påberope seg upartiskhet overfor partene i samme operasjon på et senere tidspunkt. Det er i denne sammenheng troverdigheten i upartiskheten som er avgjørende, og ikke så mye den reelle opptreden. Upartiskheten vil fremstå som et retningsgivende prinsipp på alle ledelsesnivåer. Det vil alltid finnes rimelige grunner til å bryte med dette prinsippet,

men man må da være på det rene med konsekvensene for resten av operasjonen. Dette er også en del av det som gjør ledelse av slike operasjoner krevende.

11.6 Regler for opptreden (ROE)

I alle typer av fredsstøttende operasjoner vil de gjeldende regler for opptreden ha en meget sentral rolle. Reglens funksjon er først og fremst å klarlegge egne styrkers muligheter og begrensninger når det gjelder bruk av det tilgjengelige spekter av maktmidler. Reglene vil også virke avklarende i forholdet til de parter styrkene har å gjøre med, og vil kunne gi partene en forutsigbarhet hva angår reaksjoner mot brudd på gjeldende plikter og rettigheter. Reglene for opptreden vil normalt bygge på prinsippene om proporsjonalitet i forholdet mellom brudd og reaksjon, men må samtidig åpne for bruk av maktmidler uten hensyn til proporsjonalitet når situasjonen tilsier det. Samtidig må reglene for opptreden være både robuste og fleksible slik at de virkelig åpner for egne styrkers tidsriktige reaksjon på anslag.

Norske F-16 stasjonert ved Grazzanise Air Base, Italia, under Kosovo-konflikten i 1999.

11.7 Basisfunksjonene

11.7.1 Kommando og kontroll

Interoperabilitet gjelder i særlig grad for kommando og kontroll. I like sterk grad må kommando og kontroll i fredsstøttende oppdrag ha en høy grad av fleksibilitet. I alle fredsstøttende operasjoner vil det bli etablert et kommando- og kontrollapparat som må baseres på multinasjonalitet. I de fleste tilfeller vil dette bli etablert med én nasjon som ledende nasjon (*lead nation*). For våre styrkers vedkommende vil det være av stor betydning å ha systemer som kan samvirke med ledernasjonens systemer. Dette vil gi en fleksibilitet i bruken av egne styrker. I motsatt fall vil et effektivt samvirke forutsette tildeling av materiell og eventuelt utveksling av liaisonledd gjennom hele organisasjonen. Dette kan være både ønskelig og funksjonelt i noen sammenhenger, men i andre sammenhenger både fordyrende og forsinkende. Kommunikasjons- og informasjonssystemer må tilfredsstille de samme krav til beskyttelse som hos våre allierte. Dersom vi har sambandssystemer som har et lavere beskyttelsesnivå, vil det vanskeliggjøre et effektivt samvirke. Fredsstøttende operasjoner krever en meget høy grad av fleksibilitet. Det innebærer eksempelvis en høyt utviklet evne til å spre og konsentrere styrke og til å operere med små enheter den ene dagen for så å operere med store styrker konsentrert neste dag. Det stiller store krav til kommando og kontroll på alle nivåer. Avklarte kommandoforhold mellom nasjonale myndigheter og styrkesjefen er avgjørende for effektiv ledelse av operasjonene. Kommandoforholdene reguleres på strategisk nivå og avklares mellom de nasjonale myndigheter og vedkommende organisasjon som har ansvaret for operasjonen. Det naturlige er at styrkesjefen (*Force Commander*) får de norske styrkene under operativ kontroll. Det kan også forekomme at nasjonale hensyn gjør reservasjoner mot deler av oppdraget eller særlige opsjoner naturlig. Slike politiske begrensninger på anvendelse av styrkene må være kjent for alle parter og åpent begrunnet. Alle disse krav stiller enhver leder på alle nivåer overfor særlige krav. Spesielt gjelder dette kravet til helhetsforståelse og situasjonsbevissthet. Vår holdning til oppdragsbasert ledelse kan i denne typen operasjoner bli satt på prøve. Den gjennomgående evnen og viljen til kontroll med all virksomhet kan komme i

motsetning til den oppdragsbaserte ledelsesfilosofi. Det strategiske nivået skal i prinsippet ivareta sin kontroll over operasjonene ved å etablere klare felles målsettinger som omsettes i klare oppdrag og regler for opptreden. Den overordnede nasjonale ledelse må ivaretas av et kommandoled. Dette kommandoled er enhetlig ansvarlig for ledelse og koordinering mellom eventuelle delansvarlige staber, kommandoer og avdelinger.

Sivil-militært samarbeid (CIMIC) omfatter all aktivitet som retter seg mot den ikke-militære delen av samfunnet i operasjonsområdet, og kan omfatte: samarbeid med statlige og ikke-statlige organisasjoner eller egen aktivitet i forbindelse med oppretting av sivile myndighetsordninger, valg, administrasjon, direkte nødhjelp, annen humanitær virksomhet, flyktningsarbeid, samarbeid med sivile myndigheter og politi, juridisk kontakt mv. Et vellykket sivil-militært samarbeid er en viktig styrkemultiplikator og et viktig bidrag til kontakt med partene og med det sivile miljø i operasjonsområdet. Indirekte er det også et viktig bidrag til egen sikkerhet. Om denne virksomheten kan oppfattes som vellykket, avhenger av at aktiviteten styres av en strategi og integreres med den øvrige virksomhet. Således bør denne aktiviteten konsentreres til de områder i operasjonsområdet som har vår hovedinteresse. Det vil i de fleste tilfeller være av interesse å utvikle en nasjonal policy for sivil-militært arbeid generelt og utvikle samarbeidet med utenriktjenestens representanter i operasjonsområdet spesielt, for å få til en bedre koordinering av innsatsen. Samarbeidet med statlige og ikke-statlige organisasjoner kan i noen sammenhenger oppfattes som problematisk. Det kan skyldes mangel på informasjon eller i noen tilfeller organisasjonenes skepsis til samarbeid med militære styrker. En realistisk og ydmyk holdning bør være utgangspunktet for saklig informasjon om de militære styrkers muligheter og begrensninger. I tillegg kan det være viktig å forholde seg avventende, da enkelte organisasjoners virksomhet kan kompromitteres ved for nært samarbeid med militære styrker. Det er viktig å være oppmerksom på at de militære styrker bare utgjør en del av de virkemidler som normalt settes inn i et slikt oppdrag, og at det finnes organisasjoner som har sivile og humanitære oppgaver som sitt primære virkefelt. Militære styrker er i sin natur ikke egnet til ikke-militære oppgaver. Det er også viktig å være på vakt overfor engasjement i virksomheter som avdelingen ikke er organisert, utrustet og trent for. Her er det

også verd å merke seg at det ikke vil være naturlig at våre styrker i tjeneste utenfor landets grenser tar seg av oppgaver vi nasjonalt prinsipielt ikke vil at militære styrker skal løse (f eks ordenstjeneste).

11.7.2 Etterretning

I fredsstøttende operasjoner har det ikke vært vanlig å behandle etterretning på samme måte som i tradisjonelle operasjoner. Det har sammenheng med operasjonenes spesielle status i forhold til partene, og man har erstattet begrepet etterretning med det noe mer nøytrale begrepet militær informasjon. Dette rokker imidlertid ikke ved det faktum at denne typen operasjoner – uavhengig av hvilken organisasjon som har den praktiske ledelsen av den – er like avhengig av informasjon om de parter som påvirker situasjonen, som i tradisjonelle militære operasjoner. Det stilles i praksis de samme krav til spekterbredde og pålitelighet i informasjon, uansett om det dreier seg om en fredsstøttende operasjon eller en operasjon innenfor tradisjonelle rammer. Imidlertid legger operasjonens spesielle rammebetingelser premisser for etterretningsfunksjonen. Det dreier seg først og fremst om forholdet til partene, dernest til den geografiske ordningen i operasjonsområdet. Normalt drives etterretning på fiendtlig territorium, i prinsippet innenfor klart definerte grenser eller bortenfor en definert frontlinje, mens kontraetterretning eller sikkerhetstjeneste har vært drevet på eget område, innenfor klart definerte grenser eller hitenfor frontlinjen. Dette skaper en ryddig arbeidsdeling. I tillegg drives både etterretning og kontraetterretning mot klart definerte motstandere og i samarbeid med klart definerte allierte. I fredsstøttende operasjoner finnes det ofte ikke en klart definert frontlinje og klart definerte motstandere, men en eller flere parter som befinner seg spredt og ofte sammenblandet over hele operasjonsområdet. Partene har ulik rolle i forhold til operasjonen, og de samvirkende nasjoner i den fredsstøttende styrken har ulike interesser av nasjonal karakter som kan ligge i utkanten av operasjonens egentlige hovedinteresse. Vi kan stå overfor et oppdrag i et miljø med stor grad av asymmetri. Det er viktig å danne seg en best mulig forståelse av asymmetriens karakter, for det vil være grunnlaget for å bestemme operasjonsmønster og løsningsmetoder. Samtidig er det et stort behov for å sette inn styrkene basert på et best mulig etterretningsbilde, først og fremst for å løse opp-

draget og for å kunne unngå egne tap. Alt dette stiller meget strenge krav til forutseende planlegging av innsetting av etterretningsressurser til riktig tid i forhold til styrkeinnsatsen. Allerede under de innledende forhandlinger vedrørende styrkeinnsatsen må dette arbeidet iverksettes, slik at styrken kan organiseres, utrustes og trenes med utgangspunkt i et riktig og pålitelig etterretningsbilde. Samarbeid med allierte etterretningstjenester, statlige (*Government Organizations*, GO) og ikke-statlige (*Non-Governmental Organizations*, NGO), vil være naturlig både før og under innsatsen. I tillegg vil egen utenriktjeneste kunne levere viktige bidrag til komplettering av et pålitelig etterretningsbilde, både under forberedelser og gjennomføring. Under gjennomføring av oppdraget vil en fleksibel og aktiv bruk av et stort antall innsamlingskilder være en viktig nøkkel til suksess. Utnyttelse av all kontakt med miljøet i operasjonsområdet og partene vil kunne bidra til dette. All informasjon som tilveiebringes gjennom samarbeidet med ulike organisasjoner og interesseparter i området, bør bearbeides for etterretningsformål. Mot en slik orientering står selvsagt integriteten og autonomiteten til de organisasjoner og ledd i styrkenes organisasjon som driver humanitært arbeid og sivil-militært samarbeid. Dette er prinsipielle avveininger som den ansvarlige sjefen må foreta i hvert enkelt tilfelle. Viktig er det å være oppmerksom på at etterretningsarbeidet bidrar både til oppdragsløsning og til egenbeskyttelse.

11.7.3 Ildkraft

Styrkenes tilgang på maktmidler – i hovedsak ildkraft – må betraktes integrert. Det vil si at den totale multinasjonale kapasiteten er den kapasiteten som tilpasses risiko, intensitet og oppdragets art. I denne sammenheng må vårt nasjonale bidrag tilpasses den totale kapasitet. Det er altså ikke slik at vårt nasjonale bidrag organisatorisk må rå over alle kapasiteter – noe som ikke er gjennomførbart – men et tilpasset nivå av kapasiteter. Det er imidlertid ikke slik at all kapasitet til enhver tid er like tilgjengelig for alle nasjoners styrker. I enkelte tilfeller vil knappe ressurser måtte prioriteres, og slike prioriteringer kan i denne typen operasjoner skje etter nasjonale interesser. De norske styrkenes ildkraft skal tilpasses oppdraget, risikonivået og intensiteten. Styrken må uansett ha organisatorisk tilgjengelig tilstrekkelig ildkraft til å ivareta egenbeskyt-

telse. Evnen til egenbeskyttelse vil måtte tilpasses den totale situasjonen. Det vil i enkelte sammenhenger bli gitt begrensninger i de maktmidler som skal eller kan være tilgjengelige for styrkene totalt sett. Dette vil være begrensninger de bidragende nasjoner ikke kan overskride. Om deltagende styrker skal ha ildkraft bare til egenbeskyttelse eller ha kapasitet til substansiell tapspåføring, er primært en politisk avgjørelse. Det siste kan være tilfellet dersom situasjonen tilsier at det vil kunne bli nødvendig å tilføre en eller flere av partene i operasjonsområdet et avgjørende slag for å gjenopprette stabilitet. Tilgjengelig ildkraft kan være en stabiliserende faktor, idet den virker avskrekkende på partene. En forutsetning for denne virkningen er at den er demonstrert eller på annen måte oppfattes som troverdig av partene. Det vil heller ikke alltid være nødvendig å ha all ildkraft tilgjengelig i operasjonsområdet eller i umiddelbar nærhet av det. Flystøtte og støtte av sjøbasert ildkraft kan forflyttes over store avstander i løpet av kort tid. En forutsetning er at styrkene er organisert og tilgjengelige. Dersom situasjonen bedømmes å kunne eskalere til en intensitetsgrad som fordrer større og sammensatte operasjoner, må en forutsette tilpasset tilførsel av ildkraft. Indirekte støtte til bakkestyrker er en forutsetning for et slikt intensitetsnivå. Evnen til å ramme må i tilfelle av opptrapping av konflikten overskride den sterkeste av partenes tilsvarende evne. Denne evnen behøver ikke nødvendigvis å være tilgjengelig i operasjonsområdet, men må være tilgjengelig for styrken innen en rimelig opptrappingsperiode.

11.7.4 Mobilitet

En bakkestyrke i en fredsstøttende operasjon vil normalt ha et ansvars- og operasjonsområde som er atskillig større i utstrekning enn ved tradisjonell operasjonsføring. Oppdragene kan i prinsippet løses statisk eller mobilt. I noen tilfeller er dette fastlagt i styrkens oppdrag. I fremtidige operasjoner vil en sannsynligvis også søke å løse de fleste fredsstøttende oppdrag ved å utnytte mobilitet. Et slikt konsept gir evne til fleksibel og behovstilpasset tilstedeværelse i operasjonsområdet, men stiller samtidig større krav til evne til effektiv utøvelse av kommando og kontroll i avdelingen. Utnyttelse av mobilitet gir muligheter for en variert og situasjonstilpasset belastning og dermed større utholdenhet. For å kunne nytte et mobilt konsept må avdelingen organiseres, utrustes og trenes

med det for øye. I de aller fleste tilfeller vil det for bakkestyrker bety en eller annen form for mekanisering og/eller pansring. I hovedsak stilles det i denne typen operasjoner høye krav til vei-/aksemobilitet og i mer begrenset grad lendekapasitet. Det vil i de fleste tilfeller favorisere hjulmekaniserte avdelinger. Dette vil i høy grad måtte tilpasses oppdrag og situasjon. Sjø- og luftbaserte kapasiteter er i sin natur mobile og vil dermed være henvist til å utnytte denne egenskapen i denne typen operasjoner. Prinsipielt skal alle norske styrker i fredsstøttende operasjoner basere sin oppdragsløsning på utnyttelse av mobilitet og fleksibel og situasjonstilpasset tilstedeværelse. Dette fordrer et valg av hovedmateriell som gir en god og oppdragstilpasset balanse mellom mobilitet, ildkraft og beskyttelse. I oppdrag med lav intensitet er ofte den faktiske tilstedeværelsen det viktigste suksesskriteriet. I slike situasjoner vil ildkraft og beskyttelse ha mindre betydning.

11.7.5 Beskyttelse

I strid vil beskyttelse oftest være en fysisk størrelse. I fredsstøttende oppdrag vil stridssituasjonen være unntaket snarere enn regelen, og ressursene settes normalt inn for å forebygge regulære kamphandlinger. Skulle kamphandlinger forekomme, vil igjen beskyttelse forbli en fysisk størrelse. Men under normale betingelser i en fredsstøttende operasjon vil beskyttelse også være en mental størrelse, der styrkens evne til å hindre at vi må anvende makt mot en eller flere av partene for å løse oppdraget eller gjenopprette fred og stabilitet er avgjørende. I så måte er enhetenes stridsevne/-kvalitet og *partenes bevissthet om den* en betydelig beskyttelsesfaktor. Avdelingenes organisasjon, utrustning (f eks ildkraft og tapspåførende evne) og treningsstandard utgjør den avgjørende beskyttelsen. Det vil følgelig være en bedre investering å gi avdelingene høyere ildkraft, større tapspåførende evne og et høyere treningsnivå enn ensidige beskyttelsestiltak. Ikke desto mindre er beskyttelsesutrustning på alle nivåer en vesentlig forutsetning for suksess. De enheter som deployeres til operasjoner hvor det eksisterer en faktisk fare for stridshandlinger, må gis en tilpasset beskyttelse. Behovet for fysisk sikring forsterkes av at slike oppdrag normalt løses mens det er fred i Norge, og terskelen for å akseptere tap i denne typen operasjoner vil være liten. Den viktigste beskyttelse oppnås gjennom den måten enhetene totalt

sett organiseres på. Prinsippet må være å sette sammen styrkegrupper som er skreddersydd for å løse spesifikke oppdrag (dvs task-organisering). Det er styrkens *samlede* evne til egenbeskyttelse som utgjør målestokken på evnen til å beskytte seg.

Sjø- og Luftforsvarets enheter beskytter seg overveiende med aktive motmidler. De må være utrustet med tilpassede aktive motmidler mot de aktuelle risikofaktorer som befinner seg i operasjonsområdet. Dersom eksempelvis risikoen for ubåtangrep er høy, må marinestyrken utrustes med ASW-kapasitet. Tilsvarende må våre flystyrker komponeres med SEAD-kapasitet (EK eller evne til fysisk ødeleggelse) dersom trusselen fra bakkebasert luftvern er aktuell.

Baser og havneområder må selvsagt beskyttes på samme måte som øvrige landbaserte enheter. Beskyttelse har flere dimensjoner, f eks tilgang på gradert samband for føring av operasjoner under normal operasjonssikkerhet, et avbalansert forhold mellom åpenhet og hemmelighold overfor partene, kontakt og tillitskapende virksomhet mv. Opprettholdelse av åpne kontaktlinjer gjennom tillitsbyggende virksomhet og personlig kontakt med partenes ledelse er av avgjørende betydning. Etterretning og sivil-militært samarbeid er viktige faktorer for beskyttelse.

11.7.6 Logistikk

Norske enheter i fredsstøttende operasjoner vil normalt ha behov for en egen logistikkorganisasjon. Denne organisasjonen må være tilpasset operasjonen og de oppdrag som skal løses. I tillegg vil dimensjoneringen av logistikkorganisasjonen være avhengig av den eksisterende infrastrukturen i operasjonsområdet og i de omliggende områder. Den nødvendige logistikkstøtten vil delvis være et rent nasjonalt ansvar, delvis en oppgave som løses i samarbeid med andre deltakende nasjoner. Det vil være mulig og fornuftig å etablere et felles logistikksystem med nasjoner som det er naturlig å samarbeide med, og som har et logistikksystem som er sammenlignbart med vårt. Det bør tilstrebes samordning av vedlikeholdstjenesten mellom nasjoner med likt materiell. Det må opprettes en logistikkbase i Norge som har ansvaret for samordning og transport av all etterforsyning fra Norge til operasjonsområdet og for mottak av materiell som returneres fra operasjonsområdet. Likeledes opprettes det en forsyningsbase i operasjonsområdet eller i umiddelbar nærhet av det

med ansvar for fordeling. Operasjonsområdets beskaffenhet vil virke inn på behovet (temperatur og fuktighet, terreng osv). Videre vil intensiteten i operasjonene påvirke logistikkbehovet – ikke bare mengde, men også behovets profil. Forsyningsaksen gjør at etterforsyning av kritisk materiell (teknisk materiell og reservedeler til sambandssystemer, våpen og våpenbærere) bør fremlagres i forsyningsbasen. Dersom aksen er lang og komplisert med fare for avbrudd, må kritiske forsyninger fremlagres. På samme måte som etableringen av et apparat for etterretning må også oppbygningen av en logistikkbase starte før innsatsen settes inn, slik at avdelingene har en logistikkbase å støtte seg på i den vanskelige etableringsfasen. Det fordrer en viss risikovillighet. Avhengig av operasjonsområdets infrastruktur baseres logistikksystemet på høy grad av utnyttelse av lokale ressurser. Leie av nødvendig infrastruktur og inngåelse av juridisk holdbare avtaler om etterforsyning av varer og tjenester fra lokale leverandører er viktige forutsetninger.

11.7.7 Oppdragets karakter og basisfunksjonene

Tilgjengelig kapasitet innenfor de ulike basisfunksjonene må først og fremst tilpasses konfliktens karakter i det aktuelle operasjonsområdet. I de tilfeller hvor en kan forutsette en opptrapping av konfliktens intensitet, må en forutsette at en plan for tilføring av de nødvendige kapasiteter foreligger. Også i fredsstøttende operasjoner kreves det en avbalansert tilpasning av de ulike basisfunksjonene på alle nivåer. Styrkene som deployeres til denne typen oppdrag, må ha tilgjengelig den kapasitet innenfor de ulike basisfunksjonene som oppdraget krever. Balansen mellom funksjonene er avgjørende også i denne typen oppdrag. Intensiteten i konflikten vil også avgjøre en enhets utholdenhet. Høy intensitet vil kreve avdelinger med meget høy kvalitet på alle basisfunksjoner, og avdelingene vil samtidig være avhengige av kortere opphold i operasjonsområdet. For vår nasjons vedkommende vil dette medføre en begrenset tids medvirkning. Her bør prinsippet være: høy kvalitet over kort tid. Ved lavere intensitet vil kravet til kvalitet være lavere og slitasjen mindre. En slik styrke vil tåle lengre opphold i operasjonsområdet, og rekrutteringspotensialet vil være bredere. Her kan prinsippet være: lavere kvalitet over lengre tid. Dersom intensiteten endrer seg over tid, vil også kravet til styrkeinnsatsen endre seg i samsvar med ovenstående prinsipper.

Norsk innsats under fredsstøttende operasjoner fordrer velutstyrte og veltrente soldater.

11.8 Krav og konsekvenser

11.8.1 Beslutningsprosesser

En forpliktende medvirkning fra vår side i fredsstøttende operasjoner vil kunne medføre at styrkeinnsats planlegges og iverksettes i løpet av forholdsvis kort tid. Konsekvensen av dette kan være at vår nasjonale planleggings- og beslutningsprosess vil bli forsert. De politiske beslutninger som tas i denne prosessen, kan gi detaljerte føringer for den fagmilitære beslutningsprosessen. Erfaringsmessig kan viktige forutsetninger endres under planleggingen. Det må bygges opp en planleggings- og beslutningsmetode som har tilstrekkelig kompetanse og beredskap til å gjennomføre styrkeinnsats i løpet av kort tid. En nær og sammenhengende samhandling med de nasjonale politiske beslutningstakere er nødvendig.

Den fagmilitære mulighet til å diktere løsninger for styrkeinnsatsen vil være svært begrenset, og en vil i hovedsak være henvist til å produsere den styrke som den politiske beslutningsprosess har godkjent. En tilstrekkelig fleksibilitet i så vel organisasjonen som beslutningsprosessen er således en forutsetning for tilstrekkelig hurtighet i planlegging og iverksettelse av styrkeinnsatsen. Styrkeinnsatsen planlegges og implementeres oppdragsorientert, det vil si at stridsmiljø og oppdrag er bestemmende for styrkens sammensetning (se nedenfor).

Institusjonalisering av en prosjektorganisasjon for planlegging og implementering av styrkeinnsats synes å være nødvendig. En slik organisasjon bør ledes av det operasjonelle nivået uavhengig av hvilken forsvarsgren som i det enkelte tilfelle er leverandør av hovedstyrken. All styrkeinnsats bør planlegges med et operativt perspektiv som grunnlag.

11.8.2 Styrkeproduksjon

Etter hvert som fredsstøttende operasjoner får en mer sentral plass i vårt nasjonale sikkerhets- og forsvarspolitiske konsept, må dette også reflekteres i styrkeproduksjonen. Konsekvensen av en eventuell slik endring av prioriteringer vil måtte gjenspeiles i den måten vi organiserer, utruster og utdanner og trener våre styrker på. Det er naturlig å forestille seg at store deler av styrkevolumet over tid vil kunne bli satt inn i operasjoner utenfor Norges grenser i denne typen operasjoner.

11.8.3 Organisasjon

Fleksibilitet i organisasjonen er grunnlaget for evne til å kunne organisere styrkeinnsats orientert etter stridsmiljø og oppdrag. I denne typen operasjoner vil variasjonene være svært store både hva angår klima, kulturelle betingelser, stridsintensitet og styrkesammensetning for øvrig. Dette vil kreve en ekstrem tilpassningsdyktighet i evne til tilpasset organisering. Evne til tilpassning til en internasjonal oppdragsorganisering basert på NATO, WEU, OSSE eller FN kan gi svært ulike organisatoriske betingelser. I den grad vi forplikter oss til styrkeinnsats organisert av en eller flere av disse organisasjonene, vil det bli stilt kvalitative krav om interoperabilitet. Våre styrker må organiseres for å kunne svare på denne utfordringen. Vi må også basere oss på at denne typen styrkeinnsats vil

være multinasjonale fellesoperasjoner, noe som har virkning for deler av styrkeorganiseringen (i alle tilfeller for kommando og kontroll).

Tilpasning til en svært varierende infrastruktur vil ha betydning for organisering og dimensjonering av logistikkstøtten og CIMIC-kapasiteten.

11.8.4 Utrustning

Det lar seg vanskelig gjøre å beskrive en optimal utrustning som kan tilpasses det store spekteret av varierende betingelser. Det vil imidlertid være mulig å utruste avdelinger med materiell som er anvendelig under de fleste betingelser. For ekstreme betingelser vil det måtte gjøres tilpasninger i hvert tilfelle. Dette kan medføre investeringer og tilpasninger. I denne sammenhengen er det avgjørende at balansen mellom enhetenes basisfunksjoner legges til grunn for tilpasning av utrustning.

Enheter som ikke er særlig utrustet for denne typen operasjoner, vil ha et begrenset anvendelsesspekter. Innsats med avdelinger som eventuelt er spesielt tilpasset nasjonal forsvarsinnsats i deler av landet og dermed tilpasset spesielle topografiske eller klimatiske betingelser, bør således ikke settes inn under betingelser som er vesentlig forskjellige.

11.8.5 Kompetanse

Våre styrkers totale kompetanse må tilpasses de sikkerhets- og forsvarspolitiske rammebetingelser og målsettinger som til enhver tid er fremherskende. Det krever at operasjoner utenfor Norges grenser sidestilles med operasjoner i Norge i vår kompetanseoppbygging og -anvendelse. De grunnleggende soldatferdigheter som innlæres og trenes gjennom hele utdanningssystemet, danner grunnlaget for de ferdigheter det hovedsakelig er behov for i fredsstøttende operasjoner. Utdanning og trening i planlegging og i ledelse av operasjoner på alle organisasjonsnivåer lar seg i alt vesentlig også anvende i denne typen operasjoner.

Det er særtrekk ved denne typen operasjoner som må integreres i kompetanseoppbyggingen tilpasset nasjonal forsvarsinnsats. Ved risiko for høyintensitetsinnsats må det også stilles kritiske spørsmål ved rekruttering av personell på alle nivåer til denne typen innsats. Kravet om en kvalitativt høyverdig grunnleggende trening må ligge til grunn for rekrut-

tering til enhetene, og utdanning og trening av enhetene før innsats må ha en kvantitet og kvalitet som gjør risikoen treningsmessig akseptabel. En treningsperiode på fire-seks måneder for enheter som settes opp for innsats uten forutgående avdelingstrening, bør ses på som et minimum, gitt at rekrutteringen er gjort på basis av kategoririktig grunntrening.

Utdanning i planlegging og i ledelse av denne typen operasjoner må legges inn i all offisersutdanning med en kvalitet og et volum som tilsvare muligheten for innsats og betydningen av innsatsen.

12 LANDOPERASJONER

12.1 Innledning

Hensikten med dette kapitlet er å gi en karakteristikk av landoperasjoner og deres rolle og bidrag for å nå de operative og strategiske målsettinger. Kapitlet innledes med en kort beskrivelse av landterritoriet som operasjonsområde og av hva som kjennetegner landstridskrefter. Deretter forklares landstyrkenes inndeling og sentrale forhold knyttet til landoperasjoner. Videre forklares landoperasjoner relatert til operasjonskjernen, og til slutt formuleres det enkelte krav relatert til basisfunksjonene som må stilles til landstyrker for at de skal utgjøre effektive kampanheter i en fellesoperativ og alliert sammenheng.

12.2 Karakteristikk

Landstyrker vil normalt gjennomføre kampoperasjoner med den oppgave å holde terreng, nedkjempe motstanderens styrker og gjenerobre tapt terreng. Landoperasjoner skiller seg i vesentlig grad fra operasjoner på sjøen og i luften med hensyn til hvordan terreng, vegetasjon og føreforhold påvirker gjennomføring av operasjoner.

Landstyrkene er den eneste styrkekomponent som har evne til å ta og holde terreng over tid. Denne kapasiteten er viktig i de aller fleste konflikter og er ofte en forutsetning for at militære operasjoner skal lykkes.

Militære operasjoner på land kjennetegnes av at det som oftest er flere andre aktører til stede der operasjonene foregår: sivilbefolkning, humanitære eller andre sivile organisasjoner inklusive medier. Dette faktum bidrar til å øke friksjon og kompleksitet i landoperasjonene.

Landstyrker kjennetegnes ved evnen til å ta og holde terreng over tid.

12.3 Landstyrkenes inndeling

Styrkene som opererer på land, kan i prinsippet deles inn i to deler: hærens del av de alliansetilpassede styrkene og de territoriale styrker.

De alliansetilpassede landstyrkene, herunder reaksjonsstyrker, er de landstyrkene som har kompetanse og er organisert og utrustet til å delta i høyintensive offensive operasjoner. Dette er avdelinger som er utrustet og trent for å operere integrert med sjø- og luftstridskrefter og allierte avdelinger. De har taktisk, til dels operativ, mobilitet og skal ha strategisk forflytningsevne.

De alliansetilpassede reaksjonsstyrkene kjennetegnes av stor fleksibilitet, utholdenhet, høy reaksjonsevne, stor ildkraft, høy egenbeskyttelse og stor taktisk mobilitet. De er trent og utrustet for å inngå i ulike task-organiseringer av felles (*joint*) alliert og multinasjonal karakter på flere nivåer.

Hærens taktiske task-nivåer tilsvarer divisjons-, brigade- og bataljonsnivå, hvor divisjon og selvstendig brigadenivå danner balanserte integrerte taktiske enheter med et kommando- og kontrollapparat som er i

stand til å planlegge og lede kampoperasjoner. Divisjonsnivået skal i tillegg være i stand til å planlegge og gjennomføre integrerte operasjoner som felles kommando. Både divisjon og selvstendig brigade skal ha et fleksibelt kommando- og kontrollapparat som gjør dem i stand til å bli ledet direkte fra ulike nasjonale og allierte kommandonivåer inkludert felles kommandoer.

Effektive task-organisasjoner på divisjonsnivå og selvstendig brigadenivå forutsetter et kommando- og kontrollapparat med kompetanse og utrustning til å planlegge og lede undergitte kampavdelinger, taktiske støtteavdelinger og logistikkavdelinger i høyintensive kampoperasjoner på norsk territorium.

De territoriale styrkene er nasjonale styrker som opererer lokalt og i en viss grad regionalt. Styrkene består av hær- og landheimvernsheter og kommandoer med begrenset kompetanse og utrustning for deltakelse i kampoperasjoner. Disse styrkene vil være et viktig virkemiddel innenfor en manøverorientert tankegang. Styrkenes hovedoppgave er objektsikring, sikring av kommunikasjonslinjer og territoriell overvåkning i den hensikt å gi de alliansetilpassede styrkene operativ handlefrihet. I tillegg skal de territoriale styrkene utvikles slik at de kan yte asymmetrisk motstand mot et eventuelt angrep på norsk territorium (jf pkt 2.10.4). Dette kan f eks være ulike former for «ukonvensjonell» motstand på okkupert territorium og/eller støtte til det sivile samfunn for å skjerme og opprettholde prioriterte samfunnsoppgaver.

12.4 Operasjonskjernen

I et operativt perspektiv faller landoperasjonene inn som del av det operasjonelle nivåets *ramme-, manøvrere- og skjermeoperasjoner*. Men også taktiske operasjoner med task-organiserte styrker på divisjonsnivå og selvstendig brigadenivå skal ha kompetanse og utrustning til å gjennomføre begrensede selvstendige ramme-, manøvrere- og skjermeoperasjoner med støtte fra høyere nivå.

Faktorene i operasjonskjernen må ikke oppfattes som atskilte operasjoner hvor den ene fullføres før en ny påbegynnes. De flyter over i hverandre og utfyller hverandre både internt og sett opp mot høyere nivåes operasjoner.

12.4.1 Ramme

Operasjonsfaktoren ramme utgjør den aktive påvirkning som operativ sjef gjennomfører for å nå sine målsettinger. Rammetiltakene (påvirkningstiltakene) rettes mot motstanderens vitale punkter og nøkkelressurser. Konsentrerte rammetiltak i tid og rom har større psykologisk effekt enn en operasjon som trekker ut i tid. Hvis ikke motstanderen gir opp når hans nøkkelressurser er nøytralisert eller ødelagt, må vi være forberedt på å fortsette nedkjempingen av hans kampavdelinger. Hvor store deler av motstanderens stridskrefter som må ødelegges, blir i betydelig grad et resultat av egne styrkers evne til å påvirke motparten psykisk gjennom overraskende og hurtige manøvrer og demonstrert evne til å ødelegge hans nøkkelressurser og kampavdelinger.

12.4.2 Manøvrere

Å manøvrere vil si å forflytte ildkraft og/eller styrker relativt i forhold til en motstander. Manøverens primære hensikt er å skape avgjørende ubalanse hos motstanderen ved hurtig og overraskende å blottlegge hans nøkkelressurser. Dette vil gi egne styrker en gunstig utgangsposisjon for om nødvendig å ødelegge hans kampstyrker. For å skape en mest mulig ubalanse er det avgjørende å ha evne til å stille motstanderen overfor et sett av dilemmaer. Det optimale er å sette motstanderen i en så vanskelig situasjon at han oppgir sin ambisjon uten at omfattende ødeleggelse er nødvendig. Dersom deler av manøveren kombineres med ødeleggelse av motstanderens nøkkelressurser, vil effekten kunne øke dramatisk. Dette vil medvirke til at motstanderen anser slaget som tapt og oppgir sin ambisjon. Overraskende og hurtige manøvrer er avgjørende for å påvirke motstanderens vilje maksimalt. Det er likevel motstanderen som avgjør når han oppgir sin ambisjon, og operasjonen må derfor planlegges med tanke på ødeleggelse.

12.4.3 Skjerme

Skjerme er en fellesnevner for de tiltak (aktive og passive) avdelinger iverksetter før, under og etter en operasjon eller en løsning av et oppdrag for å unngå tap og beholde kampkraften. Betydningen av å *skjerme* vil være forskjellig avhengig av hvilket nivå vi befinner oss på. En taktisk

enhet kan f.eks. deltar i høyere nivåes skjermeoperasjon ved å gjennomføre en villednings- eller avledningsmanøver. Men generelt og uavhengig av høyere nivåes operasjoner gjennomfører også taktiske enheter egne skjermeoperasjoner. Ved å skjerme egne styrker bevares fleksibilitet, handlefrihet og kampkraft og dermed mulighetene til å gjennomføre effektive offensive operasjoner.

12.5 Operasjoner

Kampoperasjoner på land føres mest effektivt av en integrert task-organisert styrke, normalt en divisjons- eller brigadeekvivalent, som består av et integrert kommando- og kontrollapparat, etterretningsavdeling(er), kampenheter, taktiske støtteavdelinger og logistikkavdelinger. Kampavdelingene består av panser- og infanteriavdelinger og rør- og rakettartilleriavdelinger, som også betegnes som taktiske støtteavdelinger. I tillegg kommer eventuelle luft- og sjøstridskrefter med evne til å bekjempe land- og sjømål, herunder også væpnede helikopteravdelinger. Landbaserte integrerte task-styrker må inneha kompetanse og utrustning til å motta ekstern ildstøtte fra land-, luft- og sjøbaserte plattformer. Den oppdragsbaserte ledelsesfilosofien som baserer seg på at undergitte sjefer viser initiativ og utnytter de muligheter som oppstår, forutsetter at en task-styrke har en nødvendig balanse av kapasiteter til å operere i henhold til en slik tankegang. Landbaserte task-styrker må ha kapasitet til å operere effektivt under de klimatiske og topografiske forhold som kan råde i Norge. Stort *tempo*, høy *fleksibilitet* og evne til å *kraftsamle* stor ildkraft er dominerende prinsipper for task-styrkene. På grunn av det begrensede antall av disse styrkene stilles det store krav til *egenbeskyttelse*. Det oppnås best med pansring og mobilitet. For ikke-pansrede avdelinger stilles det ekstra store krav til mobilitet og evne til å opptre med stor spredning, slik at mobilitet i størst mulig grad kompenserer for mangelen på egenbeskyttelse. Under kampoperasjoner er det de ikke-pansrede kampavdelingenes hovedoppgave å lede ild mot motstanderens vitale punkter og nøkkelressurser. Sekundært vil deres oppgave være å bidra til etterretningsbildet og utføre begrensede avstandsanslag mot nøkkelressurser. Ved å operere i tilknytning til motstanderens myke og sårbare enheter vil deres tilstedeværelse representere en konstant trussel og dermed en stor psykologisk belastning.

Eryx panservernvåpen.

En landbasert task-styrke utfører i prinsippet alltid operasjoner etter samme konsept, uavhengig av om det dreier seg om divisjonsnivå eller selvstendig brigadenivå. Forskjellen på brigade- og divisjonsoperasjoner ligger i størrelsen på styrken og oppdragets omfang, regnet i tid og rom, ikke i den prinsipielle anvendelse av de ulike avdelingstyper og troppearter i forhold til hverandre.

Landbaserte styrker vil normalt utgjøre det vesentligste stridselementet for å avgjøre striden på land. Luft- og sjøbasert ildkraft vil kunne gi vesentlige bidrag for å oppnå eventuelle territoriale ambisjoner, men det er bare landbaserte styrker som kan holde, ta tilbake og besette territorium.

På taktisk nivå innebærer et operasjonskonsept som baserer seg på indirekte metode, at fokus rettes mot motstanderens nøkkelressurser. Det er som oftest motstanderens kommando- og kontrollapparat, taktiske støtteavdelinger og logistikksystemet. Selv om en indirekte metode er det ideelle og ønskede operasjonsmønster, må landstyrkene være forberedt på og utrustet for å operere etter en mer direkte metode.

For å nå de taktiske mål benytter landstridskreftene seg av to operasjonsformer eller av en kombinasjon av dem: offensive og defensive operasjoner.

12.5.1 Offensive operasjoner

Offensive operasjoner er den operasjonsform som de alliansetilpassede landstyrkene først og fremst er trent for. Offensive landoperasjoner skal bidra til å sikre at høyere nivåes operasjoner lykkes og at foresatt sjefs målsettinger oppnås. Det endelige målet med task-styrkers offensive operasjoner er normalt å frata motstanderen vilje til fortsatt strid og dermed tvinge ham til overgivelse eller tilbaketrekning.

Gjennomføring av offensive operasjoner krever normalt at en mindre del av den samlede styrken avsettes til defensive oppdrag, for å sikre eller holde områder av spesiell betydning for gjennomføringen. Dette kan om mulig gjennomføres av territoriale styrker for å frigjøre reaksjonsstyrkene til hovedoperasjonen.

Gjennom offensive operasjoner har vi mulighet til å tilrive oss initiativet, tvinge motstanderen over på defensiven, påføre ham tap og bringe ham mot kuliminasjonspunktet hurtigst mulig. Hensikten med offensive operasjoner er å sette motstanderen i en slik situasjon at han innser at det er umulig å fortsette operasjonene sine uten å gå på uakseptable tap, og derigjennom at han oppgir sin ambisjon. Offensive operasjoner skal primært bruke indirekte metode og kraftsamles mot motstanderens nøkkelressurser og/eller kritiske sårbarheter. Landstyrkene vil prinsipielt føre striden indirekte, men må ha kapasitet til å operere direkte for å oppnå den ønskede effekt. Dette gir mulighet til å engasjere motstanderen på flere steder samtidig og dermed oppnå målet hurtigere. De offensive operasjonene vil i sin ytterste konsekvens påføre fienden store materielle tap dersom han skal nå egne målsettinger.

12.5.2 Defensive operasjoner

Hensikten med defensive operasjoner er å bryte motstanderens vilje og evne til å fortsette sin offensiv, forme ham på stridsfeltet (dvs få ham til å gjøre disposisjoner som kan bli fordelaktige for oss) og legge grunnlag for egne offensive operasjoner.

For den strategisk defensive part vil åpningsfasen av en konflikt ofte innebære defensive operasjoner. Vi kan derfor innledningsvis i en konflikt bli påtvunget defensive operasjoner, fordi det da kan være behov for å konsolidere stillingen med de styrkene vi har tilgjengelige. Samtidig vil vi forsøke å tilføre forsterkninger eller gjennomføre annen styrkeoppbygging med sikte på å ta offensiven og drive angriperen tilbake. Defensiv strid vil alltid inngå som ledd i en operasjon eller plan på høyere nivå og har til formål å muliggjøre egne offensive operasjoner et annet sted eller lenger fremme i tid.

Defensiven har til hensikt å forme stridsfeltet og fienden gjennom blant annet å drive ham inn i et bestemt område som er fordelaktig for oss, før egne styrker setter inn sitt angrep mot hans vitale punkter og/eller nøkkelressurser. Defensive oppdrag gjennomføres prinsipielt som mobile og lokalt offensive operasjoner. Landstyrkene forsøker å løse de defensive oppdragene under forhold som favoriserer egne avdelinger. Dette innebærer at landstyrkene, om mulig, velger å kjempe under forhold som favoriserer egne kapasiteter, samtidig som motstanderens muligheter til å benytte sine begrenses.

12.5.3 Integrering og samvirke

Integrering. Landstyrker opererer som tidligere nevnt alltid i en operativ ramme. For å utnytte og øke synergieffekten er det en målsetting at land-, sjø- og luftbaserte styrker skal kunne operere integrert.

Under operasjoner i kystnære områder skal land- og sjøbaserte reaksjonsstyrker kunne operere integrert. Sjøbaserte reaksjonsstyrker skal kunne nyttes til å sikre flanker, benytte kystleden som fremrykningsakse og bekjempe landmål.

Luftbaserte reaksjonsstyrker skal kunne integreres med landstyrker for å kontrollere luftrommet, nekte motstanderen bruk av luftrom som kan true landoperasjoner, og bekjempe landmål.

Samvirke er en lavere operativ ambisjon for samarbeid mellom militære styrker. Mens integrasjon er ambisjonen for de alliansetilpassede styrkene både i en nasjonal og i en alliert ramme, angir samvirke en ambisjon for samarbeid med territorielle styrker og ikke-allierte styrker.

12.6 Basisfunksjonene

For at task-organiserte landstyrker skal være i stand til å operere i tråd med doktrinen, stilles det helt spesielle krav innenfor basisfunksjonene som må oppfylles.

12.6.1 Kommando og kontroll

Kommando og kontroll av landstyrker er basert på oppdragsbasert ledelse. Operasjoner med landstyrker preges av at det foregår operasjoner på mange nivåer. Moderne K2S kan bidra til å redusere antall nivåer, men landoperasjoner vil fremdeles preges av et relativt stort antall nivåer. Derfor er det bare en ledelsesfilosofi som baserer seg på oppdragsbasert ledelse, som gjør det mulig å føre effektive landoperasjoner i stort tempo. En oppdragsbasert ledelse forutsetter at ambisjoner og målsettinger, herunder betraktninger over tyngdepunkt og vitale punkter, er forankret i det strategiske og operasjonelle nivået. Planer og ordrer skal inneholde klare intensjoner og skal preges av størst mulig handlefrihet til undergitte sjef. Det innebærer prinsipielt at størst mulig del av beslutningsmyndigheten skal delegeres til undergitte sjef. For å oppnå det nødvendige tempo i operasjonene, ta de rette beslutningene og oppnå nødvendig kraftsamling er det avgjørende å etablere et kommando- og kontrollapparat som ivaretar disse forhold. Evnen til situasjonsbevissthet spiller her en avgjørende rolle, hvor innføringen av moderne kommunikasjons- og informasjonsteknologi skal gi mulighet til å etablere og distribuere et mest mulig oppdatert felles situasjonsbilde. For å øke tempoet i planlegging og gjennomføring av operasjoner er det vesentlig at oppfatningen av situasjonen er den samme i hele organisasjonen.

For at de alliansetilpassede reaksjonsstyrkene skal oppnå det nødvendige kommando- og kontrolltempo, er det avgjørende at de task-organiserte styrkene har kapasitet til samtidig å planlegge og gjennomføre operasjoner.

Oppdragsbasert ledelse er sjefsorientert. Dermed er det også vesentlig hvor sjefen oppholder seg, for å påvirke i størst mulig grad utfallet av operasjonene. Landoperasjonenes egenart krever at sjef opererer slik at de blir sett av sine egne. Denne synligheten er ikke nødvendigvis

koblet til direkte ledelse av operasjonene, men er i høyeste grad knyttet til psykologiske forhold, for sjefens tilstedeværelse er en vesentlig motivasjons- og troverdighetsfaktor. Under planleggingen er det viktigste for sjefen å utforme sin intensjon klart og entydig. Han skal også personlig involvere seg i koordinering av operasjonene. Under gjennomføring av operasjoner er sjefens evne til å fatte de riktige beslutninger i tide avgjørende. Dette utføres gjennom en kontinuerlig prosess hvor sjefen har personlig kontakt med undergitte sjefer, for å koordinere og diskutere fremtidige muligheter og begrensninger i operasjonene. På denne måten har sjefen personlig mulighet til å påvirke organisasjonen og forsikre seg om at hans intensjoner er forankret og forstått.

12.6.2 Ildkraft

Ild mot landmål kan leveres fra våpen eller våpensystemer som er land-, luft- eller sjøbaserte. Doktrinen stiller krav om å besitte kapasiteter som kan levere ild mot motstanderens tyngdepunkt og/eller vitale punkter i et taktisk-operativt operasjonsområde.

Ildkraften skal primært nyttes til å nå de operative målsettinger. Det tilsier våpensystemer som kan nyttes effektivt på korte og lange avstander innenfor et større operasjonsområde. Denne type våpensystemer må ha evne til effektivt å kunne bekjempe både land-, luft- og sjømål. Disse våpensystemer og avdelinger har behov for egenbeskyttelse.

Den andre formen for ildkraft er koblet til de enheter som trengs for fysisk å stanse, holde eller nedkjempe en motstander, eller for å erobre terreng. Denne typen operasjoner vil som oftest være task-styrkenes hovedoppgave som en del av høyere nivå's operasjoner. For å løse slike oppdrag er det behov for et spekter av ildkraftkapasiteter med kortere og middels rekkevidde. Det skal tilstrebes å anskaffe våpensystemer som både kan tilfredsstillende det operasjonelle nivå's behov for lang rekkevidde og task-styrkenes behov for middels rekkevidde.

Landbasert ildkraft kan grovt deles i to kategorier: bærbar våpen eller våpensystemer som er knyttet til plattform.

Kapasiteten til dagens bærbar våpensystemer er relativt begrenset. Det gjelder både evnen til tapspåføring mot moderne stridsvogner og rekkevidden. Bærbar våpensystemer som har kapasitet til å slå ut moderne stridsvogner, er under utvikling.

Leopard stridsvogn.

Plattformbaserte våpensystemer kan grovt deles i to kategorier: direkte skytende våpen (kanoner) og indirekte skytende våpen, som bombekastere, rørartilleri, rakett- og missilsystemer. Effektiv rekkevidde for de direkte skytende systemene varierer fra ca 2000 – ca 5000 m. For de indirekte skytende våpen varierer rekkevidden fra ca 3000 m til flere hundre km for de nyeste rakett- og missilsystemer.

Et manørorientert konsept krever ildkraftsystemer som er mobile og dermed utnytter den kapasitet og styrkemultiplikator som ligger i den norske geografi. Landstridsstyrkene har behov for en kombinasjon av direkte og indirekte skytende våpen for å utnytte de mulighetene landet gir. Landbasert ildkraft skal prioriteres mot en kombinasjon av langtrekkende rakett- og missilsystemer og en balansert fordeling til bekjempelse av og til beskyttelse for landbaserte reaksjonsstyrker. Missil- og rakett-systemer skal utvikles i et operasjonelt nivå perspektiv slik at disse systemene får en størst mulig fleksibel utnyttelse både med hensyn på rekkevidde og bekjempelse av land-, sjø- og luftmål. Dette vil stille en motstander overfor flere trusler og bidra til at våre operasjoner blir mindre forutsigbare.

Fly- og fartøybaserte våpensystemer. Landstriden kan støttes med ild fra sjø- og luftbaserte plattformer for å utnytte og forsterke de landbaserte våpensystemene.

De luftbaserte plattformene kan grovt deles i to grupper: kampfly og kamphelikoptre. Fordelen med disse plattformene ligger i deres uavhengighet av geografi. Deres mobilitet og rekkevidde er også relativt stor sammenlignet med landbaserte plattformer. Luftbaserte plattformer har sine begrensninger når det gjelder nyttelast, og ved at de til en viss grad er væravhengige for å levere ild mot bakkemål. Helikoptre er en plattform som egner seg meget vel for våpensystemer mot bakkemål. Deres mobilitet og manøverevne gjør dem meget fleksible og anvendbare, spesielt i norsk geografi, der det er gode muligheter for skjul og dekning. Støtte fra fly til landstriden har to dimensjoner: den ene er å beskytte avdelinger på land mot fiendtlige luftstridskrefter, den andre er direkte støtte i form av ild levert mot bakkemål. Dette kan foregå gjennom direkte støtte til en avdeling eller indirekte gjennom å tildele luftstridskreftene egne mål for på sikt å påvirke striden på land.

Sjøbasert støtte til landstriden er i første rekke egnet for avdelinger som opererer i kystnære områder. Sjøbaserte plattformer er mobile og skal utrustes for å støtte med ild mot landmål. For å oppnå nødvendig tempo i operasjonene kreves det at land-, sjø- og luftbaserte våpensystemer opererer integrert. Dette stiller krav til menneskelig og teknologisk interoperabilitet, som blant annet krever at landstyrkene har kompetanse og hjelpemidler til å lede ild fra luft- og sjøbaserte plattformer. De alliansebaserte landstyrkene må i tillegg ha kompetanse og utrustning til å lede sjøbaserte styrker.

12.6.3 Mobilitet

De landbaserte task-organiserte styrkene må ha en organisatorisk taktisk mobilitet og til dels operativ mobilitet. Det innebærer at de må ha mobilitet som gjør dem i stand til å utnytte de terrengvariasjonene som finnes i Norge. Det innebærer at landstyrkene må ha kapasitet til å gjennomføre operasjoner i lende som varierer fra åpent og delvis åpent terreng i Trøndelag og på Østlandet til det svært kanalisierende og veifattige lendet i Nord-Norge. Mobilitet i slikt terreng skal i stor grad basere seg på lett utrustede ildledere som med raske forflytninger leder tung ild mot vitale

Landoperasjoner fordrer evne til rask forflytning.

punkter og/eller kritiske sårbarheter. Sekundært nyttes slike styrker til direkte avstandsbekjempelse mot lettpansrede og ikke-pansrede nøkkelressurser.

De landbaserte task-organiserte styrkene skal kunne nytte kystleden som fremføringsakse. Lett utrustede ildledere kan raskt fremføres over lange avstander med små hurtiggående båter. Forflytning av pansrede avdelinger og rakett- og missilavdelinger krever større fartøyer. Skal landavdelinger nytte kystaksen som fremføringsakse, må luftrommet og leden være sikret.

12.6.4 Beskyttelse

Beskyttelse er en fellesnevner for alle tiltak som er truffet for å redusere eller eliminere en motstanders evne til å påvirke egne styrkers evne til å gjennomføre operasjoner. Beskyttelse inneholder både passive og aktive tiltak. Beskyttelse må derfor ivaretas gjennom alle faser av en operasjon.

Beskyttelse er viktig for alle styrker. Uten å ivareta denne funksjonen kan ubeskyttede styrker lett bli bekjempet før de blir satt inn.

Da landstyrkene for en stor del består av mobiliseringsavdelinger, vil de innledende fasene av en mobilisering alltid være kritiske. Så snart avdelingene er satt opp og organisert, vil de organisatorisk ha en viss evne til å beskytte seg selv.

Beskyttelse går primært ut på å beskytte avdelingenes stridspotensial, slik at avdelingene er i stand til å gjennomføre operasjoner i samsvar med sjefens intensjoner. Beskyttelsestiltakene kan bestå av: individuelle beskyttelsestiltak, kamuflasje, fortifisering av installasjoner eller pansring av kjøretøyer, spredning, passive og aktive feltsikkerhetstiltak og mobilitetsfremmende eller -hindrende tiltak.

Det finnes to prinsipielt forskjellige måter å ivareta beskyttelse på. Den ene er å pansre avdelinger, og den andre er å organisere avdelinger som lette, mindre og høyt mobile enheter. Avdelinger som er avhengige av å stå i ro i lengre tid eller å ha kapasitet til å operere etter et direkte konsept, må være pansret. De upansrede avdelingene oppnår beskyttelse gjennom hurtige forflytninger og ved å operere spredt og i mindre grupper. Dette operasjonsmønsteret gjør det vanskelig å detektere gruppene. Hver enkelt gruppe vil ikke utgjøre noen overveldende trussel, så utfordringen ved et slikt operasjonsmønster er å kraftsamle tilstrekkelig ildkraft i avgjørende faser av striden og samtidig ivareta tilstrekkelig beskyttelse.

De landbaserte task-organiserte styrkene vil i hovedsak baseres på pansrede enheter og lette små ikke-pansrede enheter. En større andel av de task-organiserte styrkene vil i fremtiden bli pansret. De alliansetilpassede reaksjonsstyrkene, som vil inngå som en del av de task-organiserte styrkene, vil i stor grad baseres på pansring som et vesentlig element i egenbeskyttelsen. Dette gjelder både operasjoner i Norge og ikke minst i operasjoner utenfor landet. Økt beskyttelse bør ikke gå ut over mobiliteten i vesentlig grad.

I et fellesoperativt perspektiv vil også sjø- og luftbaserte kapasiteter bidra til å beskytte landstyrkene. Sjøbaserte kapasiteter bidrar til å beskytte sjøflanker. Luftforsvaret har en viktig oppgave i å sikre luftrommet mot luftbaserte sensorer, kampfly og helikoptre. Luftbaserte stridsmidlers evne til å beskytte landstyrker mot fiendtlige luftstridskrefter og til å sikre landstyrkenes operasjonsfrihet er avgjørende for å lykkes med landstriden.

12.6.5 Etterretning

Etterretning er en vesentlig faktor for planlegging og gjennomføring av landoperasjoner. Det er avgjørende at den taktiske etterretningen henger nøye sammen med den operative og strategiske etterretning.

Egne oppklaringsenheter er landsjefens innhentingsorganer. De må bestå av menneskelige og elektroniske ressurser for å bidra raskt og effektivt til situasjonsbildet. Oppklaring inngår på alle kommandonivåer og skaper sammen med høyere enhets E-bilde og analyser grunnlag for sjefens beslutninger. Hensikten med å ha oppklaringsledd på alle nivåer er å innhente informasjon direkte til det kommandonivå de støtter, og lokalt oppnå hurtighet i gjennomføring av operasjonene. Vedkommende nivå vil da kunne bruke kritisk viktig informasjon øyeblikkelig og samtidig bidra til et aggregert etterretningsbilde for nest høyere nivå.

Det må legges stor vekt på en offensiv og fleksibel feltetterretning. Vi må ha innhentingsorganene så langt ute som mulig slik at vi tidlig er i stand til å slå ut, nøytralisere og bekjempe motstanderens vitale punkter og/eller kritiske sårbarheter.

Aktiv feltsikkerhet henger nøye sammen med etterretnings- og villedningsplaner. Taktisk nivå tilstreber å ha et best mulig bilde av fienden til enhver tid innenfor eget operasjonsområde og områder og kapasiteter utenfor som raskt kan påvirke egne operasjoner. Samtidig er det viktig å treffe tiltak for å verne om egne planer og disposisjoner. Tiltakene kan være rent passive, f.eks. kamuflasje, eller aktive, f.eks. egne operasjoner for å slå ut fiendens oppklaringsressurser.

12.6.6 Logistikk

I utøvelse av logistikk vil landstyrkene i en vesentlig grad støtte seg på den sivile del av totalforsvarsressursene. Logistiktjenesten skal bidra til å opprettholde momentum i operasjonen og bidra til å utsette eller unngå kulminasjon.

Prinsipielt etterforsynes landavdelinger fremskutt. Nødvendige forsyninger kjøres frem til brukerne i forhåndsplanlagte mengder. Mengde og volum vil være basert på prognoser og erfaringstall. De task-organiserte styrkene vil bli etterforsynt fra regionalt nivå. Forsyningsorganisasjonen vil kjøre frem ferdige pakker for å lette håndteringen og unngå omlasting i størst mulig grad. Det innebærer at logistikkenhetene etablerer frem-

skutte logistikkbasert. Kampavdelingene kan dermed fokusere på operasjonen og i mindre grad bruke ressurser på å planlegge logistikkjenesten. Kampavdelingenes kapasitet til å forflytte seg i landet stiller store krav til mobilitet også i forsyningsavdelingene. Fremføringen av forsyninger fra regionalt nivå vil foregå i nært samarbeid med den sivile del av Totalforsvaret.

Det er bare de task-organiserte styrkene som organisatorisk har kapasitet til å etterforsyne kampavdelingene utenfor veiakser. De territoriale avdelingene er avhengige av selv å hente forsyninger eller i noen grad å bli etterforsynt fra regionalt nivå i tilknytning til vei. De territoriale avdelingene må i større grad basere seg på den sivile del av Totalforsvaret enn de task-organiserte styrkene.

12.7 Territorialforsvaret

Territorialforsvarets primære funksjon er sikring av mobilisering, sikring av spesifikke objekter og overvåkning av lokalområdene, sekundært støtte til de mobile reaksjonsstyrkene i deres operasjoner.

12.7.1 Territoriale styrker

De territoriale styrkene kan i begrenset grad ta og besette områder for å bidra til å forme en motstander inn mot spesielle områder hvor forholdene ligger til rette for eventuelt å nøytralisere eller nedkjempe ham. De må ha en viss kapasitet til å sikre flanker eller bakre områder, slik at fokus for de task-organiserte styrkene kan rettes mot å skape avgjørelse.

12.7.2 Landheimevernet

Landheimevernet (LHV) med sin egenart har sine primærfunksjoner lokalt. Landheimevernet har en viktig funksjon i å sikre mobilisering. LHV skal også ivareta sikring av viktig infrastruktur. Videre er det en oppgave å sikre sivil og militær ledelse mot anslag fra terrorister. LHV vil i en senere fase være et viktig bidrag i sikring av reaksjonsstyrkenes operasjoner. Dette kan være tiltak for overvåkning og sikring av bakre områder, flanker og aktive feltsikringstiltak.

12.7.3 Støtte til det sivile samfunn

Støtte til det sivile samfunn vil primært bli gitt av de territoriale styrkene. Det vil primært være støtte ved humanitære aksjoner og ved katastrofer, hvor disse styrkene blir satt inn for å støtte de lokale myndigheter. Dette kan være i form av arbeidskraft, maskinell støtte, transport og sikring av objekter eller områder.

13 MARITIME OPERASJONER

13.1 Innledning

Dette kapitlet vil kort beskrive sjøen som operasjonsområde og hva som kjennetegner maritime stridskrefter. Deretter forklares noen sentrale begreper knyttet til operasjoner på sjøen og hvilke funksjonsområder som må dekkes for at en maritim styrkegruppe skal være en effektiv kampenhet. Prinsippene for organisering av maritime styrker beskrives før forholdet mellom operasjonskjernen og maritime operasjoner behandles. Til sist formuleres det enkelte krav relatert til basisfunksjonene som må stilles til maritime styrker for at de skal utgjøre effektive kampelementer i en fellesoperativ og alliert sammenheng.

13.2 Maritime egenskaper og karakteristikk

13.2.1 Sjøen som operasjonsområde

To tredjedeler av jordens overflate er hav, og en tilsvarende del av jordens befolkning bor innenfor 20 km fra kysten. Derfor gir sjøen en viktig strategisk adgang til de viktigste befolknings- og regjeringssentre. Havet utnyttes for de naturressurser det inneholder, og er hovedfartsåre for internasjonal handel. Det meste av den norske import og eksport går over sjøen. Det norske samfunn og landets økonomi er sårbare overfor større begrensninger i skipstrafikken. Tvister og trusler knyttet til havområder underlagt norsk jurisdiksjon kan få alvorlige konsekvenser for norske interesser fordi det kan ramme petroleumsvirksomheten og fiskeriene – to hjørnesteiner i norsk økonomi.

Fordi sjøen er et viktig transportmedium for mange land, er handels-sanksjoner og embargo nyttige virkemidler for krisehåndtering. Det kan maritime styrker bli pålagt å håndheve. Skipsfarten blir i økende grad

Norsk deltagelse i Standing Naval Forces Atlantic demonstrerer evne og vilje til å operere sammen med allierte maritime styrker.

internasjonalisert og handelsskip kan tilhøre et selskap registrert i ett land, føre et flagg tilhørende et annet land og ha mannskaper tilhørende et tredje og fjerde land. Selskapene kan dessuten være deler av internasjonale konglomerater som også eier lasten som skipes. Det innebærer at forhold knyttet til sikring av skipsfarten blir mer sammensatt og internasjonalisert.

Operasjonsområdene for maritime styrker varierer fra:

- det åpne havet via
- kystforterrenget til
- kyst og indre farvann.

Geografiske, oseanografiske og meteorologiske forhold vil påvirke maritime styrkes evne til å gjennomføre operasjoner. Maritime styrker må kunne operere over, på og under vannflaten og under ekstreme klimatiske og oseanografiske forhold.

Havets og krigens folkerett vil alltid påvirke handlefriheten til en styrkesjef på havet. Men internasjonal lov gir skip rett til å seile inn til et lands territorialgrense og rett til uskyldig gjennomfart i territorialfarvann. En gjennomfart er «uskyldig» «så lenge den ikke er til skade for kyststatens fred, orden eller sikkerhet».⁵

⁵ De forente nasjoners havrettskonvensjon av 10. desember 1984; art 19

Det åpne hav: «... alle havområder som ikke er omfattet av noen stats eksklusive økonomiske sone, sjøterritorium eller indre farvann eller en arkipelstats arkipelfarvann.» (Art 86)

Indre farvann: «... farvann innenfor grunnlinjen for sjøterritoriet ...» (Art 8)

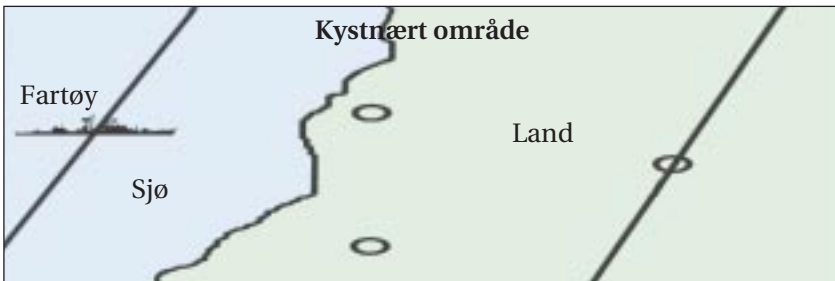
De forente nasjoners havrettskonvensjon av 10. desember 1982. St prp nr 37 (1995-96).

13.2.2 Operasjoner i kystnære områder

Maritime styrker har tradisjonelt vært brukt til kontroll av de sjøverts forbindelseslinjer for å sikre en sjøavhengig stats økonomiske vekst og velstand, i Norge primært for å sikre overlevelse under krig gjennom å sikre sjøfronten og forsynings- og forsterkningslinjer langs kysten.

Maritime styrker har også hatt en betydelig evne til å påvirke begivenheter på land gjennom amfibieoperasjoner og våpenbruk mot landmål. Den våpenteknologiske utvikling, omlegging av NATOs styrkestruktur og en ny mer fleksibel kommandostruktur har ført til utvikling av nye maritime operasjonskonsepter. Disse utnytter en sterkt forbedret evne til å projisere makt med moderne amfibieteknikker, sjøbaserte fly og missiler. I tilknytning til de nye maritime operasjonskonsepter er det innført et nytt uttrykk, kystnære områder (*littoral areas*), som kan defineres som (figur 13.1)

et dynamisk operasjonsområde som strekker seg fra kystforterrenget og innover land, begrenset av leveringsavstander for våpen fra sjøen innover land og fra land utover sjøen.

Figur 13.1 Kystnært område

I en fellesoperativ sammenheng kan maritime styrker spille en viktig rolle mot mål på land ved å bruke sjøen som en sentral fremrykningsakse. I enkelte tilfeller vil landstyrker bare være i stand til å rykke frem hvis de landsettes fra fartøyer i en amfibieoperasjon. Selv om dette ikke er tilfellet, kan landstyrker bli hindret i å løse sine oppgaver hvis ikke maritime styrker sikrer «sjøfronten» eller sjøverts forsyninger.

Maritime styrker bidrar også til å nå områder som ellers er utilgjengelige, og den løftekapasitet som handelsflåten representerer, vil være helt avgjørende for å få frem styrker og materiell for å håndtere en større væpnet konflikt. Kampfartøyers evne til å virke truende gjør dem til effektive «diplomatiske» virkemidler. Evnen til å fungere som en brekkstang (døråpner) i en fellesoperativ sammenheng, hvor sjøaksen brukes som kommunikasjons- eller fremrykningslinje, er viktig når vekten i dag legges på mindre, slagkraftige ekspedisjonsstyrker og spesialstyrker i forbindelse med krisehåndtering og konfliktløsning.

13.2.3 Sjømilitære begreper

I tilknytning til maritime operasjoner bruker vi enkelte begreper som betegner hvilke overordnede oppdrag sjøstridskreftene er tildelt. Nedenfor beskrives de fire viktigste, som delvis er illustrert på figur 13.2.

Tilstedeværelse betegner anvendelse av sjømakt for å øve politisk innflytelse gjennom sjøstridskrefters synlige eller erklærte nærvær, men uten direkte bruk av makt eller uttalt trussel om bruk av makt. Forutsetningen for at dette skal ha effekt, er at vi har relevante kapasiteter tilgjengelige og viser vilje og evne til å bruke dem (*fleet-in-being*). Det betyr at nasjonal og alliert øvelsesaktivitet og beredskap er avgjørende elementer i «tilstedeværelse».

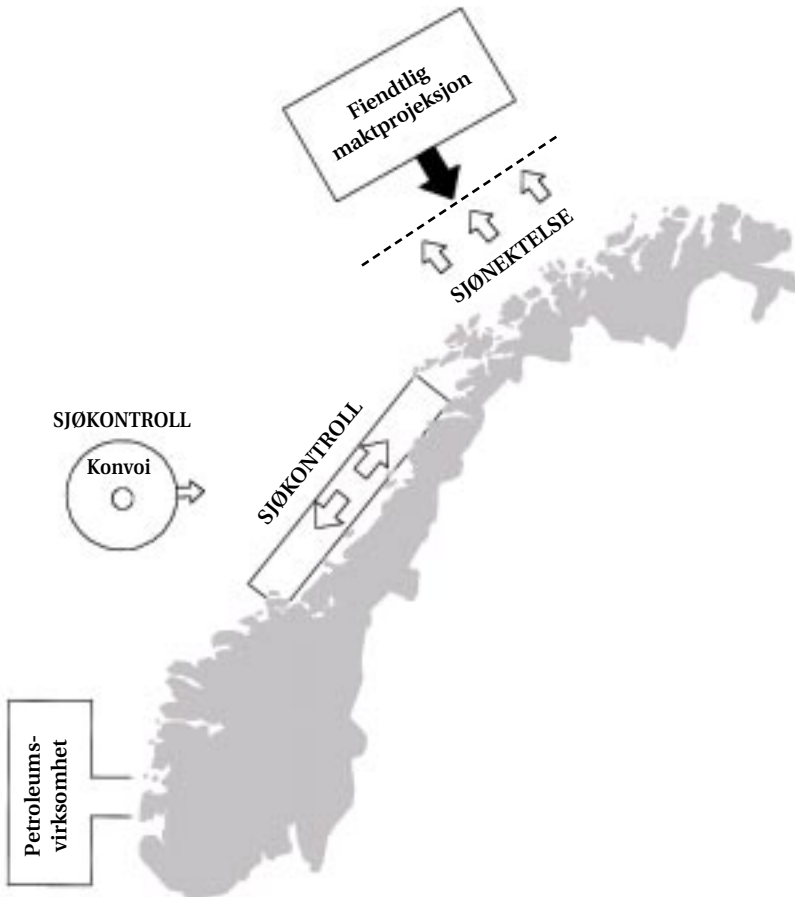
Sjøkontroll betegner et ambisjonsnivå hvor vi skal sikre et sjøområde til egne operasjoner eller til egen virksomhet. Som antydnet på figur 13.2 kan det f.eks. være sikring av forsyningstransporter, konvoier eller virksomhet på kontinentalsokkelen. Det innebærer at enhver motstander skal avvises eller nedkjempes innenfor et definert bevegelig eller fast område. Begrepet er primært knyttet til krigssituasjoner. Under kriser og væpnede konflikter brukes ofte uttrykk som «selvforsvarssoner» og/eller «eksklusjonssoner» i samme betydning. Dette gjøres for ikke å komme i direkte konflikt med havets folkerett.

Slik kontroll er alltid begrenset i tid, grad og rom. Ved operasjoner i kystnære områder innebærer sjøkontroll skjerming i fire dimensjoner – på og under vannflaten, i luften og fra land.

Sjønektelse betegner et ambisjonsnivå hvor vi skal *hindre en motstander i å bruke et sjøområde for å gjennomføre sine operasjoner*. Effekten av sjønektelse er knyttet til vår evne til å avvise eller bekjempe våpenplattformer som projiserer makt mot vårt territorium, og/eller amfibiestyrker som opererer mot vårt territorium.

Maktprojeksjon betegner bruk av militær makt mot mål på land, enten

Figur 13.2 Illustrasjon av sjømilitære begreper

direkte ved sjøbasert våpenbruk eller indirekte gjennom trussel om slik våpenbruk, gjerne kombinert med tilstedeværelse av krigsfartøyer utenfor kysten av det truede området.

13.2.4 Maritime krigføeringsområder og operasjoner

Skal en maritim styrke kunne operere effektivt som en kampenhet og løse sitt oppdrag, er det viktig at den kan håndtere en rekke krigføeringsområder og operasjonsområder.

Antiluftkrigføring har til formål å fjerne en motstanders luft- eller missiltrussel eller redusere den til et akseptabelt nivå. Behovet for kapasiteter innenfor antiluftkrigføring varierer både med oppdragets art, trusselvurdering og hvor operasjonen finner sted (f eks det åpne hav eller indre farvann). Fartøyer kan ha antiluftsystemer ombord til områdeforsvar (selvforsvar og forsvar av egne objekter og andre enheter i en styrkegruppe) eller punktforsvar (primært selvforsvar). I operasjoner i kystnære områder vil landbaserte kampfly både kunne forsterke og utvide områdeforsvaret i et maritimt operasjonsområde.

Antioverflatekrigføring kan være offensiv eller defensiv og omfatte stridsmidler i alle dimensjoner (under, over og på vannet, og fra land). Kapasiteter som er tilgjengelige fra forskjellige plattformer, er blant annet antioverflatemissiler, torpedoer og artilleri levert mot sjø- eller landmål. Landbaserte kampfly eller andre fly med avstandsleverte antioverflate missiler vil kunne forsterke konsentrasjonen av ildkraft og øke den operative sjefens manøverrom.

For å skape fleksibilitet i utnyttelse av begrensede kapasiteter ved operasjoner i kystnære områder må kampfartøyenes våpensystemer også kunne brukes mot mål på land.

Antiubåtkrigføring omfatter alle de midler som kan oppdage, klassifisere, lokalisere, skremme, unnvike eller ødelegge en motstanders ubåt(er). Vanskelighetene med å nedkjempe ubåter er store fordi vannmassene gir god beskyttelse mot å bli oppdaget. Derfor er det viktig å kunne bruke flere virkemidler, som passive og aktive lyttesystemer og lette og tyngre våpen, levert fra overflatefartøyer, helikoptre, maritime fly og ubåter.

Mineoperasjoner omfatter både minemottiltak og maritime mineoperasjoner hvor miner kan legges både fra alle typer fartøyer inkludert ubåter, og fra fly. Erklæringer om minelegging (reelt eller som villedning)

ULA-klasse ubåt.

har en kolossal psykologisk effekt, og minerydding er en meget tidkrevende og forsinkende virksomhet. Utviklingen innenfor sjøminer (smarte miner og selvdrevne miner) kan gjøre dem til effektive «offensive» antioverflate- og antiubåtvåpen. Kartlegging av farvannet i forkant av en operasjon kan være avgjørende for effektive mineoperasjoner.

Amfibieoperasjoner er fellesoperasjoner hvor landstyrker landsettes eller truer med å landsette med støtte fra sjøsiden. Amfibieoperasjoner kan finne sted over hele spekteret av operasjoner – fra ingen motstand til betydelig væpnet motstand. Kravet til styrkesammensetning og kapasiteter vil følgelig variere. En amfibieoperasjon vil omfatte flere typer av fartøyer, landingsstyrker, våpen og fly.

Den norske topografien og krav til operasjoner i kystnære områder tilsier at Norge må ha en viss amfibisk kapasitet. Det bør være en målsetting å ha en taktisk landsettingskapasitet under en begrenset trussel og amfibiske elementer som kan inngå i og samvirke med en alliert styrkegruppe.

13.2.5 Organisering

Under operasjoner blir maritime styrker organisert eller satt sammen ut fra hvilke funksjoner eller deloppgaver de skal løse. Uttrykket som brukes, er *task-organisering*, og den består maksimalt av fire nivåer:

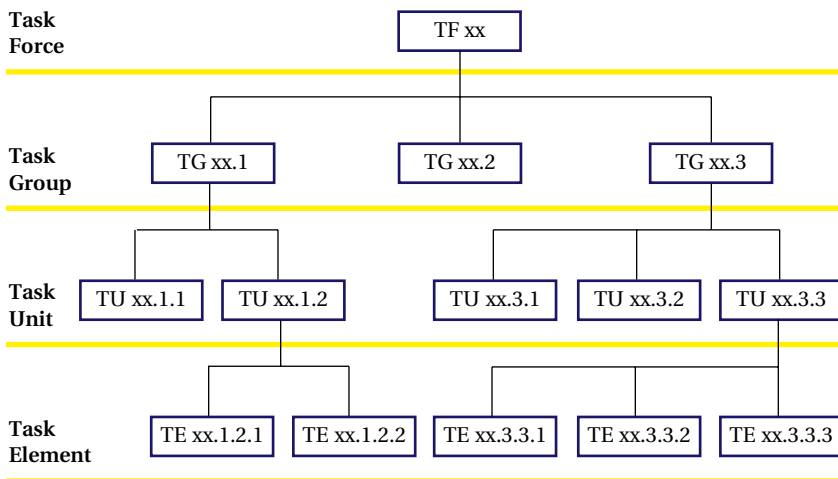
- Task-styrker (*Task Forces, TF*)

- Task-grupper (*Task Groups, TG*)
- Task-enheter (*Task Units, TU*)
- Task-elementer (*Task Elements, TE*).

Bruken av disse nivåer er fleksibel og de har ingen direkte relasjon til kommando- eller planleggingsnivåene.

Task-organisasjonen er *funksjonsbasert* og benyttes for å sette sammen maritime styrker for å løse spesifikke og/eller tidsbegrensede oppdrag. Det er misvisende å definere Sjøforsvarets ulike avdelinger og strukturelementer som avgrensede funksjoner og oppgaver. Sjømilitære styrker kan ikke inndeles i verken funksjoner eller oppgaver. Det er bare innenfor task-organisasjonen at dette kan gjøres, altså etter at oppdraget er tildelt av den maritime styrkesjefen.

Det laveste nivået er task-elementet (TE), som normalt består av en eller to enheter. Flere TE danner en task-enhet (TU). Deretter kommer task-gruppen (TG). Task-styrken (TF) er det øverste nivået. TG er normalt den laveste *selvstendige* kampstyrke ved task-organiseringen. De forskjellige TF/TG/TU/TE identifiseres ved nummer, og hver del ledes av en sjef (*commander*). Styrkesjefen benytter de forskjellige delene eller kombinasjoner av dem for å løse deloppgaver innenfor sitt oppdrag og sine rammer.

Figur 13.3 Task-organisasjonens struktur

Ved oppbyggingen av en TF/TG vil det gitte oppdrag og de tildelte ressurser være avgjørende. TU vil ofte bestå av fartøyer med samme funksjon/oppgaver (f eks mineryddingsfartøyer).

13.3 Operasjonskjernen

Sjøstridskreftenes spesifikke egenskaper – tilgjengelighet, fleksibilitet, mobilitet og utholdenhet – fører til at de fleste maritime enheter kan settes inn utenfor eget nærområde. Det betyr at man i et ønsket område kan etablere tilstedeværelse og ulike grader av sjøkontroll, samt muligheter for å virke mot land. Innsats av maritime stridskrefter skjer i innsatsklare, integrerte forband utrustet og organisert for et bestemt oppdrag (jf task-organisering). Hensikten med denne organisasjonsform er å sikre en synergieffekt innenfor de forskjellige krigføringsområdene, mineoperasjoner og amfibieoperasjoner. Task-organiseringen skal sikre at egne offensive kapasiteter kan utnyttes samtidig som den enkelte enhets svakheter utlignes.

Operasjonskjernens faktorer – ramme, manøvrere og skjerm – utgjør de grunnleggende parametrene i operativ planlegging. Maritime styrker har mange kapasiteter og ressurser som vil kunne bidra som styrkemultiplikator i fellesoperasjoner. Alle større militære operasjoner i Norge vil foregå i kystnære områder (*littoral areas*), og karakteren av dagens og fremtidens våpensystemer (anvendelsesområde, rekkevidde og presisjon) gjør det nødvendig å oppfatte sjø, land og luftrom som én felles operasjonsskueplass under planlegging og gjennomføring av operasjoner. Det betyr at sjøbaserte task-grupper, avhengig av tildelt oppdrag og trusselvurdering, må sikres ekstern luftstøtte og eventuelt sikres mot trusler fra landsiden.

13.3.1 Ramme

Å ramme en motstander vil i sjømilitære operasjoner prinsipielt innebære å bruke offensive taktiske midler for, ofte indirekte, å nå egne operative mål. Å ramme motstanderen forutsetter at relevante midler (plattformer, våpen og sensorer) er tilgjengelige for den operative sjefen. Langtrekkende våpen med stor presisjon mot sjø- og landmål og ressurs-

Hellfire inngår i lett missil batteri (LMB) til forsvar av våre kystnære farvann.

bindende våpen, f eks miner, blir derfor viktige. Operasjonsplanen må utformes med elementer som innebærer at motpartens kapasiteter, direkte eller indirekte, forbrukes (rammes).

Alle fartøyene har trening i å operere i kystnære farvann og kan derfor, hvis de har relevante våpen- sensor- og kommunikasjonssystemer, kunne bidra i forskjellige typer operasjoner med innsats mot både sjø-, luft- og landmål. For å utnytte alle ressurser i en fellesoperativ ramme må sjøstridskreftene være i stand til å angripe en fiende som rykker frem over land. Fartøyenes mobilitet, fleksibilitet og utholdenhet må utnyttes slik at denne form for synergieffekter på operasjonelt nivå kan oppnås. For å skape usikkerhet hos en motstander, er det viktig at vi har evne til å ramme en motstander fra alle retninger. Det betyr at vi ideelt sett må kunne ramme en motstander på havet med våpen fra undervann, overflaten, fra luften og fra land. Tilsvarende bør vi kunne ramme en motstander på land med bl a våpen fra sjøsiden.

13.3.2 Manøvrere

En manøver må ikke reduseres til mobilitet, som imidlertid må oppfattes som en viktig forutsetning for evnen til å manøvrere. En manøver innebærer ofte bruk av indirekte metode mot motstanderen for å skape usikkerhet omkring våre disposisjoner og hensikter. Manøveren har i prinsippet to hovedformål hvor maritime styrker kan bidra: et offensivt

og et defensivt. Det første går ut på at den operative sjefen disponere sine styrkene slik at det skapes et fordelaktig utgangspunkt for å ramme en motstander der han er svak eller uoppmerksom. Det stiller store krav til egen situasjonsbevissthet og vår evne til å frata motstanderen muligheten for å bygge opp et reelt bilde av situasjonen. Det gir oss samtidig mulighet for å beholde initiativet, kraftsamle og overraske mot utvalgte mål. En manøver kan også ha et defensivt formål, nemlig å trekke en motstanders oppmerksomhet bort fra viktige forberedelser eller innsatser andre steder i et felles operasjonsområdet (dvs en villedning). En slik styrke må være i besittelse av kapasiteter som motstanderen oppfatter som en reell trussel. Den hensikt vi ønsker å formidle til motstanderen, bl a gjennom våre styrkedisposisjoner og bevisste lekkasjer, for å få ham til å bygge opp et situasjonsbilde etter vårt ønske, må oppfattes som troverdig.

13.3.3 Skjerme

Bruk av maritime styrker til skjerming i en fellesoperativ sammenheng kan oppfattes på to måter: de kan brukes til å sikre et sjøområde for egne operasjoner eller egen virksomhet, dvs sjøkontroll, eller de kan hindre en motstander i å bruke sjøfronten som angrepsakse mot landterritoret, dvs sjønektelse. På den måten kan sjøstridskreftene bidra med å skjerme egne landoperasjoner mot trusler fra sjøsiden.

Effektiv skjerming av egne operasjoner (f eks forsynings- og forsterkningstransporter eller amfibieoperasjoner) eller egen virksomhet (f eks deler av petroleumsinfrastrukturen) forutsetter evne til forsvar i alle trusselretninger (fra overflaten, fra under vann, fra luften og fra land). Det krever både våpensystemer som kan håndtere disse trusler, et kontinuerlig oppdatert situasjonsbilde og tidlig varsling av konkrete trusler. Det er naturlig å etablere maritime task-grupper for denne type oppdrag med bidrag fra luftbaserte og landbaserte ressurser, avhengig av trusselens art og omfang, og områdets plassering og utstrekning.

Skjerming av egne landoperasjoner mot trusler fra sjøsiden får forskjellig betydning avhengig av hvilket nivå operasjonen betraktes fra. På et operasjonelt nivå vil sjønektelsen bli oppfattet som en skjermeoperasjoner, hvis hovedfokus er striden på land. På taktisk nivå, hos sjefen for den maritime task-gruppen, vil sjønektelsen oppleves mer kompleks og omfatte både evne til å ramme, taktiske manøvrer og skjerming av egne

styrker. Både for å bidra til å nå ønsket sluttsituasjon på operasjonelt nivå og for å gjennomføre de taktiske operasjonene vil en maritim task-gruppe være avhengig av eksterne innhentingsorgan for måldata og for oppdatering av situasjonsbilde, foruten luftstøtte både til å angripe sjø-mål og til luftnektelse.

13.4 Basisfunksjonene

I lys av dagens våpenteknologi og operasjonskonsepter er Norge og tilstøtende sjøområder et *kystnært område (littoral area)*. Skal sjøstridskreftene bidra med å håndtere et vidt spekter av utfordringer både i hjemmefarvann og i forbindelse med fredsstøttende operasjoner, stiller det store krav til interoperabilitet med luft- og landstyrker og med allierte og multinasjonale styrker.

13.4.1 Kommando og kontroll

Maritim kommando og kontroll må være robust, fleksibel og i stand til å håndtere situasjoner som endrer seg hurtig. Utformingen av kommando og kontroll må støtte prinsippet for sentralisert styring og desentralisert utførelse for dermed å oppmuntre til handlefrihet innenfor et manøverorientert operasjonskonsept.

Maritime styrker bør organiseres så vel i fred som i krise, væpnet konflikt og krig i task-grupper med dedikert ledelse for å kunne planlegge, øve og operere som fleksibelt sammensatte styrker avhengig av oppdragets art. Norge må kunne stille kompetanse til å lede minst to maritime styrker både i nasjonal og i alliert sammenheng.

Operasjoner i kystnære områder krever at maritime styrker må ha evne til taktisk integrering og samvirke med sideordnede enheter så vel nasjonale som allierte og multinasjonale, i luften, på land og til sjøs.

13.4.2 Ildkraft

En maritim styrke må ha en kampkraft bestående av en kombinasjon av våpensystemer og evne til å få ildkraften til å virke effektivt, så fremskutt som mulig. Det er den ildkraften som styrken *som helhet* representerer,

som er viktig, ikke hvor mye våpenkapasitet hvert enkelt fartøy har ombord. Når vi skal sette sammen maritime styrkegrupper (task-organisering), er det viktig å vurdere motstanderens sterke og svake sider. Sammenstillingen av den ildkraften som best egner seg for å løse et gitt oppdrag, må hvile på en mest mulig korrekt bedømmelse av hvordan vår kampkraft kan brukes kosteffektivt mot motstanderens kritiske sårbarheter og vitale punkter for å uskadeliggjøre hans systemer og hans evne til å operere.

En norsk maritim styrke bør ha kapasiteter som kan bidra med ildkraft i et kystnært område. En slik styrke skal ha våpensystemer mot mål både på og under vannet, i luften og på land.

13.4.3 Mobilitet

Maritime styrker har en innebygd mobilitet. Det må stilles et minimumskrav til den alliansetilpassede del av de maritime styrker at de har operativ mobilitet, dvs at de kan forflytte seg innenfor hele det området den operative sjefen har ansvar for, og samtidig løse sine oppgaver. Alle maritime styrker må ha taktisk mobilitet, og de havgående fartøyene må ha strategisk mobilitet. Det forutsetter enheter som er i stand til å operere under alle slags forhold innenfor hele det sjøområdet hvor Norge har interesser og folkerettslige forpliktelser.

Stridsbåt 90 – taktisk forflytning av LMB.

13.4.4 Beskyttelse

Maritime styrker må ha evne til å bevare kampkraften over tid. Den beskyttelsen kan anta forskjellige former: et lagdelt forsvar som beskyttelse mot angrep, skjerming av verdifulle enheter, ruting og bruk av den kystnære topografien for å unngå motstanderens kapasiteter, villedning, og ødeleggelse eller nøytralisering av motstanderens kampkraft.

De maritime styrkene skal også ha evne, sammen med nasjonale og/eller allierte land- og luftbaserte stridsmidler, til å beskytte vitale punkter som egne sjøverts forsyningslinjer, viktige baser langs kysten, deler av petroleumsinfrastrukturen og landverts fremrykningsveier langs kysten.

13.4.5 Etterretning og overvåkning

For at en operasjon skal lykkes, er vi avhengige av et klart bilde av hvordan egne og motstanderens styrker til enhver tid er disponert. På sjøen bygges et slikt bilde opp som et «oppdatert maritimt plott» – *Recognised Maritime Picture* (RMP). Taktisk og operativ etterretning er en viktig bidragsyter til dette, spesielt i de tidlige fasene av en operasjon.

I forbindelse med overvåkning, krisehåndtering og overgangen til mulig væpnet konflikt må utvalgte maritime enheter også ha evne til å motta og presentere strategisk etterretning direkte fra kildene (militære og sivile). Det innebærer blant annet muligheter for direkte kommunikasjon med militærstrategisk nivå.

13.4.6 Logistikk

Logistikkens operative funksjon er å planlegge og gjennomføre forflytning og vedlikehold av styrker. Den er både en forutsetning og en begrensende faktor ved operasjoner. Selv om maritime styrker har en viss innebygd logistikk evne, vil behovet for f eks bunkers og ammunisjon kreve skreddersydde logistikelementer som kan følge den maritime styrke under operasjoner.

Maritime styrker opererer ofte i allierte og multinasjonale styrkegrupper. For å sikre utholdenhet og fleksibilitet bør vi tilstrebe logistisk interoperabilitet, dvs evne til å utveksle utstyr og kritiske logistikkressurser med allierte enheter.

14 LUFTOPERASJONER

14.1 Innledning

Hensikten med dette kapitlet er å beskrive luftmaktens særtrekk, begrepsapparat og forholdet mellom operasjoner og roller. Videre gir kapitlet en karakteristikk av luftoperasjoner og hvordan de forankres i en fellesoperativ ramme.

14.2 Begrepsapparat, særtrekk og roller

14.2.1 Definisjon av luftmakt

Begrepet luftmakt oppstod som følge av flyets og senere rakett- og romsystemers fremvekst som stridsmidler. NATO definerer luftmakt på følgende måte:

Luftmakt er militær bruk av systemer som opererer i eller passerer gjennom luftrommet. Dette inkluderer bakke-til-luft våpen, bemannede og ubemannede fly, satellitter og romplattformer som er til støtte for militære operasjoner.

Det er således ikke den organisatoriske tilhørigheten, men bruken av den tredje dimensjonen som er av interesse når en snakker om luftmakt. Luftmakt er derfor militær makt utøvd av systemer som benytter den tredje dimensjonen.

14.2.2 Den tredje dimensjonen

I et lite luftforsvar med begrensede ressurser er det lett bare å tenke på luftsystemer, det vil si fly og raketter, i forbindelse med luftmakt.

F-16 jagerfly.

Den tredje dimensjonen strekker seg fra jordoverflaten og utover i rommet. Selv om atmosfæren og rommet er fysisk forskjellige, og luft- og romsystemer dermed er forskjellige, er det intet absolutt grenseskille mellom omgivelsene eller systemene.

Den tredje dimensjonen dekker jordens overflate. Luftmakt har derfor i prinsippet adgang til alle deler av jordens overflate, på tvers av grenser og naturlige hindre.

Luftmakt består av både luft- og romstridsmidler. Luft- og romstridsmidler utfyller hverandre, og begrepet luftmakt favner om begge. Begge må forstås godt for å kunne utnytte luftmakt fullt ut.

Utnyttelse av den tredje dimensjonen gir luftstyrker stor hurtighet, lang rekkevidde og høy mobilitet, og det igjen gir luftmakt et bredt anvendelsesområde. Luftmakt har imidlertid også begrensninger. Fly kan ikke holde seg i luften i ubegrenset tid. Selv om fylling av drivstoff i luften har utvidet denne tiden og dermed rekkevidden drastisk, må fly fremdeles lande for vedlikehold og etterfylling av våpen. Bruken av luftmakt er således på mange måter en tidsbestemt eller midlertidig form for militærmakt sammenlignet med land- og sjømakt. Luftmakt kan ikke effektivt holde erobrede områder, og dens evner til å nekte fienden bruk av områder er begrenset.

Luftmakt er avhengig av godt organiserte baser. Samtidig er luftmakt uavhengig av infrastrukturen i det området den opererer i eller over.

14.2.3 Luftmaktens operasjoner

Det brede anvendelsesområdet til luftmakt gjør luftmakt svært fleksibelt. Det fører til at de forskjellige plattformene kan benyttes i forskjellige roller. Rollen som blir utøvd, er enten direkte koblet til operasjonens hensikt eller er en støtte til operasjonen.

Luftoperasjoner vil alltid ha en primærhensikt som er forankret i en fellesoperativ målsetting.

En luftoperasjon vil bestå av fly og andre plattformer som støtter de flyene som utøver primærrollen. En kontraluftoperasjon vil ha støtte fra fly i f eks rekognosering og elektronisk krigføring. En lufttransportoperasjon vil kunne få støtte fra fly i f eks kontraluftrollen og i elektronisk krigføring.

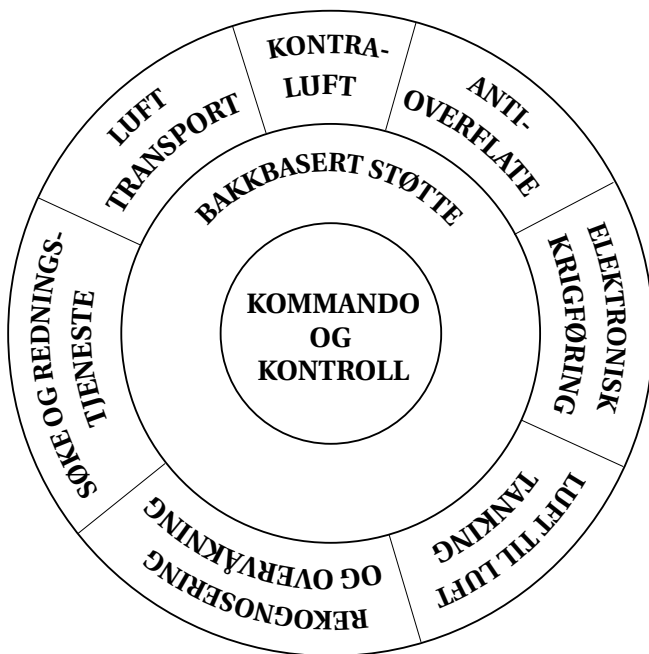
En rolle er derfor i utgangspunktet ikke viktigere enn en annen. Det er den riktige sammensetningen av fly med kapasitet til å utøve de nødvendige rollene som er avgjørende for om en luftoperasjon skal lykkes eller ikke. Vi kan således ikke si at én rolle er viktigere enn en annen bare fordi den tradisjonelt har vært oppfattet slik. Denne erkjennelse bygger både på den sikkerhetspolitiske og på den teknologiske utviklingen. Sikkerhetspolitiske endringer har ført til flere situasjoner hvor luftmakt kan settes inn. Den teknologiske utviklingen gir luftmakt færre begrensninger på bruk og dermed et større anvendelsesområde

14.3 Luftmakt

Luftmakt kan deles inn i syv roller:

- kontraluft
- antioverflate
- overvåkning og rekognosering
- lufttransport
- elektronisk krigføring
- søk- og redningstjeneste
- luft-til-luft-tanking.

Denne forståelsen av luftmakt kan fremstilles grafisk på denne måten:

Figur 14.1 Luftmaktshjulet

For å kunne gjennomføre operasjoner er luftmakt avhengig av kommando og kontroll og bakkebasert støtte. Kommando og kontroll og bakkebasert støtte er derfor grunnlaget for anvendelse av luftmakt.

14.3.1 Kommando og kontroll

Luftstridskrefter er en ressurs som kan utføre flere oppdragstyper over en kort tidsperiode. Det vil som regel være en større etterspørsel etter luftstridskrefter enn det er tilgjengelige ressurser. En god planlegging og derigjennom en riktig prioritering og effektiv ledelse av luftstridskreftene er en forutsetning for en best mulig bruk av dem i en fellesoperativ ramme.

For å utnytte luftmakt på en best mulig måte er det viktig å kombinere

forståelsen av prinsippene for militære operasjoner med luftmaktens egenskaper.

I forbindelse med planlegging og ledelse av luftoperasjoner bør følgende operasjonsprinsipper vektlegges:

Enhetlig målsetting og enhetlig kommando. Luftstridsmidler må stilles under sentralisert, enhetlig operativ ledelse for å redusere mulighetene for å spre bruken mot for mange og motstridende mål. En sentralisert enhetlig ledelse på et så høyt nivå som praktisk mulig vil kunne påse at vi oppnår kraftsamling, økonomisering og synergieffekt.

For å unngå at knappe luftressurser misbrukes, er det viktig at alle luftoppdrag er forankret i de operative målsettinger.

Desentralisert utførelse er en nødvendighet for å oppnå effektiv kontroll, reaksjonsevne og taktisk fleksibilitet. Desentralisert utførelse tillater undergitte sjefer å bruke sitt initiativ og sin vurderingsevne til å gjennomføre oppdraget innenfor de rammer som er gitt fra foresatt myndighet.

Hvilket nivå som skal ha ansvaret for utførelsen vil være avhengig av hvem som har den beste situasjonsbevisstheten, kompleksiteten på oppdraget og behovet for koordinering.

Tempo i gjennomføring av planprosessen og i utførelse av oppdraget

Luft kommando og kontrollinstallasjon (radarhode Maisavarre, Troms).

er sentralt i manøverteorien. Tempo vil også øke utnyttelsesgraden av de tilgjengelige stridsmidlene. Tempo i kommando- og kontrollapparatet er derfor svært viktig for effektiv og relevant utnyttelse av luftstridsmidler.

Initiativ. Militære operasjoner avgjøres som oftest med offensiv handling. Defensive operasjoner er nødvendige, men det endelige utfall av kampen avhenger av offensiv bruk av de tilgjengelige styrker. I planlegging og i bruk av luftstridsmidler må en søke å *tilrive seg initiativet og handle offensivt* på det tidligst mulige tidspunkt. Dette gir den største utnyttelsesgraden av eget verdifullt materiell og tvinger motstanderen til å binde styrker i forsvar som han ellers hadde kunnet nytte offensivt.

14.3.2 Bakkebasert støtte

Luftmakt er avhengig av omfattende støtteelementer. Med bakkebasert støtte mener Luftforsvaret først og fremst logistikk og baseforsvar. Dette er funksjoner som er prinsipielt forskjellige, og som derfor vil bli behandlet separat.

Logistikk. Luftmakt er avhengig av logistikkoperasjoner, og logistikk er derfor en integrert del av luftmakt. Logistikkstøtte skal være en integrert del av enhver plan for løsning av oppdraget, slik at det er balanse mellom de operative målsettinger og logistiske muligheter.

Logistikkstøtten skal være dimensjonert slik at operativ handlefrihet sikres i gjennomføringen av luftoperasjoner i fred, krise, væpnet konflikt og krig. Dette krever igjen at det er en balanse i den operative og logistiske planleggingen på alle nivåer i organisasjonen.

På bakgrunn av den fellesoperative ambisjon om høy mobilitet på luftstridskrefter stiller dette krav til logistikken om at den må kunne støtte ved flytting fra én base til en annen base så effektivt at luftstridsmidlenes yteevne ikke reduseres i vesentlig grad. Luftmakt stiller krav til at logistikkstøtten må være mobil og følge med når flyene eller det bakkebaserte luftvernet flytter til nye områder.

Baseforsvar omfatter tiltak for å hindre og/eller begrense skader, samt tiltak for å reparere skader etter angrep slik at basen hurtigst mulig kan gjenoppta operativ virksomhet. I Norge inndeles baseforsvar i ledelse, aktivt forsvar og passivt forsvar samt skadebegrensning og reparasjon.

Aktivt forsvar inkluderer alle tiltak som har til hensikt å forebygge og

sikre avdelinger mot etterretning, spionasje, terrorisme og sabotasje. Aktivt forsvar inkluderer også objektsikring av vitale mål. Aktivt forsvar deles inn i vakthold og sikring og militærpolititjeneste.

Passivt forsvar inkluderer beskyttelse av personell og essensielt materiell mot de fysiske og psykiske konsekvenser som oppstår ved bruk av konvensjonelle våpen og masseødeleggelsesvåpen. Hensikten er å begrense virkningene av fiendtlige handlinger mot basen og øke egen overlevelsessevne. Passivt forsvar inkluderer personlig og kollektiv beskyttelse, spredning, kamuflasje, narretiltak og ABC-vern.

Skadereparasjon omfatter tiltak for raskt gjenoppsett av en bases evne til å utføre og opprettholde operasjoner. Skadereparasjon omfatter rekognosering etter angrep, rekognosering etter og destruksjon av eksplosiver, rydding og reparasjon av skader på infrastruktur og materiell og sanitettjeneste.

14.3.3 Kontraluftoperasjoner

Luftmakt er avhengig av tilgang til luftrommet for å kunne utøve sin form for militærmakt, men luftrommet er et medium som ingen i utgangspunktet besitter. I krig, væpnet konflikt og til dels i krise vil det være et mål for partene som er involvert, å hindre en motstander i å utnytte luftrommet til sin fordel (nektelse) og å sikre at en kan utnytte luftrommet til egen fordel (kontroll). Hvis en oppnår en slik tilstand, har man tilrevet seg luftoverlegenhet.

Luftherredømme forsterker den tilstand luftoverlegenheten gir oss. Luftherredømme er definert som *en grad av luftoverlegenhet hvor motstanderens luftstridskrefter ikke er i stand til effektivt å forstyrre våre operasjoner*.

Luftoverlegenhet er definert som *en grad av dominans i luftrommet som muliggjør egne land-, sjø- og luftoperasjoner på et gitt tidspunkt og innenfor et gitt område, uten at motstanderens luftstridskrefter kan forstyrre på noen avgjørende måte*.

Luftoverlegenhet tilrives gjennom kontraluftoperasjoner. Kontraluftoperasjoner deles tradisjonelt inn i offensive og defensive kontraluftoperasjoner.

Offensive kontraluftoperasjoner har til hensikt å ødelegge, forstyrre eller begrense motstanderens luftmakt så nær kilden som mulig. Dette

innbefatter, men er ikke begrenset til, angrep mot motstanderens base-system, fly på bakken og i luften, luftvernssystemer, og kommando- og kontrollinstallasjoner, drivstoffanlegg, ammunisjonslagre og støttefasiliteter som understøtter fiendtlige luftoperasjoner. Hoveddelen av offensive kontraluftoperasjoner gjennomføres av luftmakt, men både overflatestyrker og undervannsstyrker vil kunne bidra i betydelig grad.

Defensive kontraluftoperasjoner har til hensikt å oppdage, identifisere, avvise og/eller engasjere fiendtlige luftstyrker som forsøker å angripe vennlige styrker eller å trenge gjennom en forsvarers luftrom. Defensive kontraluft-operasjoner omfatter alle tiltak og midler for å nøytralisere eller redusere effekten av motstanderens luftangrep. Dette kan oppnås både med aktive og passive luftforsvarstiltak.

Aktive luftforsvarstiltak er tiltak som direkte fjerner, eller minsker effekten av motstanderens luftoperasjoner. Skal aktive luftforsvarstiltak være effektive, må de være i stand til følgende:

- oppdage og identifisere potensielle mål
- foreta trusselvurdering av et slikt mål og avgjøre om det skal avvises eller engasjeres
- formidle nødvendig taktisk informasjon til enheter som er involvert i oppdraget
- allokere våpensystem og sette det under nødvendig taktisk kontroll
- avvise eller engasjere målet(ene)
- returnere egne involverte fly til sine respektive baser.

De aktive luftforsvarstiltakene består av; kommando, kontroll og informasjonssystemer, varslingsystemer og våpensystemer (jagerfly og luftvern).

Våpensystemene i kontraluftrollen er normalt sammensatt av to komplementære komponenter; jagerfly og luftvern.

Luftforsvarsjagere har som hovedoppgave å finne og eventuelt å ødelegge motstanderens fly før disse kan utføre sitt oppdrag, og så langt som mulig fra det punkt eller det område som skal forsvares. Jagerflyenes store fordel er at de kan dekke et stort område og raskt kan konsentreres i tid og rom.

Norwegian Advanced Surface-to-Air Missile System (NASAMS).

Luftvernet består av bakke-til-luft missiler og kanonluftvern. Luftvernssystemer er defensive av natur og kjennetegnes først og fremst ved følgende egenskaper; kort reaksjonstid, evne til høy beredskap over lang tid, høyt nedskytningspotensiale, stor simultankapasitet og god mobilitet og deployeringsevne. I forhold til fly har luftvernssystemene begrenset rekkevidde og lavere mobilitet. På bakgrunn av dette trengs det relativt mange enheter med luftvern for å forsvare alt annet enn rene punktforvarsmål.

Passive luftforsvarstiltak inkluderer alle tiltak, ut over de aktive luftforsvarssystemer, som har til hensikt å minske effekten av motstanderens luftoperasjoner. Passive luftforsvarstiltak vil ikke kunne stoppe et angrep alene, men vil kunne begrense skadevirkningene eller effekten av angrepene betydelig.

Fordeling av ressurser mellom aktive og passive tiltak er en prioriteringssak hvor det ikke er snakk om et enten – eller, men om et både – og.

Suksess i defensive kontraluftoperasjoner avhenger i stor grad av evnen til å sette de riktige mål for operasjonene. Det er to prinsipielle måter å gjøre det på:

- å minimalisere skadene på egne styrker og fasiliteter
- å påføre motstanderen mest mulig skade.

Luftoverlegenhet og sammenhengen mellom nektelse og kontroll. Hensikten med kontraluftoperasjonene er å oppnå luftoverlegenhet. Vi ønsker å hindre en motstander i å utnytte luftrommet til sin fordel (nektelse) og å sikre at vi kan utnytte luftrommet til egen fordel (kontroll). Men verken nektelse av eller kontroll med luftrommet vil være en konstant tilstand. Evnen til nektelse av eller kontroll med luftrommet vil variere i utstrekning, både geografisk og i høyde, samt i tid.

Behovet for nektelse eller kontroll er avhengig av hvilken bruk vi og en motstander har for luftrommet og de ressursene vi og en motstander har tilgjengelige. Luftrommet dekker både land og sjø, og behovet for nektelse eller kontroll vil derfor være definert av de samlede behovene til land-, sjø- og luftstyrkene.

Luftnektelse (*Denial*). Bruk av luftrommet er ikke bare definert som å befinne seg i dette mediet. Det å la plattformene passere gjennom luftrommet vil kunne defineres som bruk av luftrommet hvis oppgaven er å transportere last eller personell fra ett punkt til et annet. Hvis en derimot ønsker å skade eller ødelegge noe som befinner seg på overflaten, må man i tillegg til å passere gjennom luftrommet kunne lokalisere og identifisere samt la våpnene virke mot målet. Hvis vi nekter en motstander ett av disse tre elementene, passering gjennom luftrommet, lokalisering og identifisering av målet eller våpenlevering mot målet, har en nektet motstanderen å bruke luftrommet til å skade/ødelegge et mål på overflaten. Det samme vil gjelde for bruk av luftrommet i den hensikt å overvåke, lokalisere eller identifisere mål.

Hensikten med nektelse er å hindre en motstander i å utnytte luftrommet til sin fordel.

Konsekvensen av denne måten å betrakte utnyttelsen av luftrommet på er at en kan oppnå nektelse på flere måter avhengig av den hensikt en motstander har med å bruke luftrommet. Nektelse kan oppnås ved å:

- hindre en motstanders plattformer å passere gjennom luftrommet
- hindre en motstander i å observere, overvåke eller identifisere fra plattformer i luftrommet
- hindre våpenlevering
- hindre virkning av en motstanders våpen.

Nektelse er en forutsetning for at land- og sjøstridskrefter skal få beskyttelse fra en motstanders luftstyrker og derigjennom handlefrihet til å operere uhindret fra de samme luftstyrkene.

Nektelse er også en forutsetning for at luftstridskrefter kan operere fra sine faste installasjoner.

Nektelse muliggjør overraskelse ved å hindre motstanderen i å observere våre styrker fra luften.

Luftkontroll (*Freedom*). Kontroll med luftrommet er oppnåelig i en freds- og krisesituasjon, men vil i væpnet konflikt og krig kunne være meget ressurskrevende hvis motstanderen har egne luftstridsmidler. Vi vil derfor i væpnet konflikt og krig sjelden kunne oppnå kontroll med luftrommet over et stort område og over lang tid uten at vi rår over store ressurser både i antall og på høyt teknologisk nivå. Ressursene som kontroll med luftrommet vil kreve, er videre avhengig av om vi ønsker denne kontrollen over eget operasjonsområde eller om vi i tillegg har ambisjoner om å inkludere luftrommet over en motstanders område.

Hensikten med kontroll med luftrommet er å sikre gjennomføring av egne luftoperasjoner.

Kontroll med luftrommet er, som for nektelse, et samspill mellom defensive og offensive kontraluftoperasjoner. I tillegg vil utnyttelse av teknologi som beskytter flyene (f eks lavsignatur og elektronisk krigføring), og taktikk bidra til å oppnå en tilstrekkelig grad av kontroll.

14.3.4 Strategiske angrepsoperasjoner

Strategiske angrepsoperasjoner har som målsetting å ramme motstanderens strategiske tyngdepunkt og vitale punkter, slik som maktapparatet, kommandostrukturen, viktige militære kapasiteter, infrastruktur eller viktige forsknings- og produksjonsfasiliteter. Operasjonene rettes mot mål som vil ha en langvarig effekt på motstanderen og hans militære styrker. Valg av mål, i større grad enn middel, er avgjørende for at strategiske angrepsoperasjoner skal lykkes.

14.3.5 Antioverflateoperasjoner

Antioverflateoperasjoner gjennomføres for å frata fienden den militære styrke han trenger for å okkupere territorium eller utnytte sjøen gjennom å nøytralisere, forsinke eller ødelegge hans overflatestyrker eller ved å ramme andre overflatemål. Operasjonene inkluderer så vel maritime lufteroperasjoner mot undervannsbåter og overflatefartøyer som operasjoner mot bakkemål.

For å kunne gjennomføre antioverflateoperasjoner er vi avhengige av kontroll med luftrommet i det tidsrom og i det område hvor operasjonene foregår.

Interdiktoperasjoner gjennomføres for å ødelegge, avbryte, forsinke eller nøytralisere fiendens militære potensial før det kan benyttes effektivt mot egne styrker.

Interdiktoperasjoner kan ha effekt både på strategisk, operasjonelt og taktisk nivå. Interdiktoperasjoner i sammenheng med forflytning av egne avdelinger på overflaten vil kunne skape dilemmaer hos motstanderen. Hvis han forsøker å hindre forflytningen, vil han kunne lide store tap på grunn av interdiktoperasjonene, mens han vil kunne være ute av stand til å motvirke forflytningen ved å forsøke å minimalisere tapene fra interdiktoperasjonene.

Nærstøtteoperasjoner er operasjoner mot fiendtlige mål i nærheten av

egne styrker. Dette er operasjoner som krever detaljert integrering mellom hvert enkelt oppdrag og egne styrkers ild og bevegelse.

Flyenes ildkraft og mobilitet vil kunne gi en umiddelbar og direkte effekt på landstriden. Nærstøtteoperasjoner gir mulighet til å konsentrere ildkraft på rett sted til rett tid og kan ha avgjørende effekt på striden, men kan også være vanskelige å gjennomføre effektivt. Dette skyldes problemer forbundet med måloppdagelse og vanskeligheten med å koordinere flyangrepene med bakkestyrkenes ild og bevegelse.

Prioritering mellom direkte og indirekte effekt. For den operative sjef vil den generelle situasjonen avgjøre om han ønsker en direkte og hurtig eller en indirekte effekt av antioverflateoperasjonene. I en forsvarskamp hvor vi er alene eller disponerer begrensede allierte ressurser, og hvor vi må søke å avgjøre stridens utfall så hurtig som mulig, vil den operative sjefen ønske direkte og hurtig effekt for å kunne avvise et angrep i starten, samtidig som en skaffer tid for allierte forsterkninger.

I operasjoner hvor vi inngår som en del av en større allianse, vil behovet for en mer omfattende effekt kreve operasjoner som har en indirekte virkning.

Dilemmaet den operative sjefen står overfor, er at indirekte operasjoner som regel har en vedvarende virkning og således kan være mer kosteffektive. Indirekte operasjoner vil også være mindre kompliserte å gjennomføre ved at behovet for direkte koordinering mellom egne land- og/eller sjøstyrker og luftstyrker vil være mindre enn for direkte operasjoner. Direkte operasjoner hvor vi ønsker en hurtig virkning, vil kunne ha avgjørende innflytelse på utfallet av land- eller sjøstriden og vil derfor være en forutsetning for at de skal kunne lykkes. Direkte operasjoner vil som regel foregå i et område med høy trussel og intensitet, og faren for tap av egne flystyrker vil være stor. De viktigste kriteriene i den vurdering som den operative sjefen vil måtte foreta, er hvor knapp tid vi har før effekt må vises, og hva konsekvensene blir ved ikke å oppnå den gitte hensikt med land- eller sjøstridskreftene.

14.3.6 **Overvåking og rekognosering**

Høyde, hastighet og rekkevidde gjør luftstridskrefter spesielt godt egnet til innhenting av informasjon, som vil kunne understøtte operasjoner på land, på sjøen og i luften. Luftfartøyer med innhentingsutstyr vil være en ressurs som må styres av det operasjonelle nivået.

Luftforsvarets bidrag til et godt informasjonsgrunnlag er å drive overvåkning og rekognosering. Ressurser som brukes til overvåkning og rekognosering, er av stor operativ viktighet, men vil være svært begrenset i antall. Disse ressursene krever en sentralisert planlegging og ledelse. Bruken av disse ressursene må konsentreres om spesifikke områder eller oppgaver. Bruken må være nøye koblet til utvikling av planer og til gjennomføring av operasjoner. Et ønske om å få «svar» på alle usikkerheter vil føre til handlingslammelse.

14.3.7 Luftransport

Luftransport defineres som operasjoner for forflytning av personell og gods innenfor og mellom operasjonsskueplasser og operasjonsområder. Luftransport bidrar til strategisk, operativ og taktisk mobilitet og forflytningsevne. Enkelte av ressursene som tyngre transportfly bidrar til alle de tre formene for mobilitet og forflytningsevne, mens andre plattform, f eks helikoptre, bidrar til den taktiske og til dels til den operative mobiliteten og forflytningsevnen.

Luftransport kan bli utført som støtte til alle typer luft-, land- og sjøoperasjoner, men kan også i seg selv være hovedoperasjonen. Et eksempel på det kan være frembringelse av mat og gods til kriserammede områder. I så måte kan en si at luftransport både kan være en hovedoperasjon og en støtteoperasjon.

Gods og materiell transportert luftveien er begrenset i vekt og volum, men det kan bli levert raskere enn med land- og sjøbasert transport. Luftransport kan ikke blokkeres eller forsinkes av obstruksjoner på land. Derfor er luftransport ofte den eneste muligheten vi har til å forsyne isolerte baser eller grupper, spesielt i forbindelse med beleiring eller katastrofeevakuering.

Luftransportfly er som oftest saktegående, ubevæpnet og mindre manøvreringsdyktige enn kampfly. Følgelig er det nødvendig med en høy grad av kontroll med luftrommet for å sikre optimal utnyttelse av denne ressursen. Dersom det ikke er mulig, kan transportfly benytte visse former for unnvikelse, for eksempel i form av lengre ruter.

14.3.8 Elektronisk krigføring (EK)

Bruk av det elektromagnetiske spektrum må være en integrert del av luftoperasjoner. Riktig brukt vil slike tiltak vilde motstanderen, redusere egne tap, øke fleksibiliteten og den operative effektiviteten.

Utnyttelse av det elektromagnetiske spektrum med luftstridsmidler som plattform vil ha et større nedslagsfelt og dermed også kunne ha større effektivitet, enn tilsvarende bakkebasert utstyr.

Elektronisk krigføring vil også være en ressurs som kan gi direkte støtte til land- og sjøoperasjoner. En god prioritering er derfor nødvendig.

En forutsetning for effektiv egenbeskyttelse og effektive mottak er evnen til raskt og sikkert å kunne identifisere og klassifisere en motstanders elektroniske sensorer. Det forutsetter at EK-utstyret er riktig programmert. Programmering av EK-utstyr gjøres på bakgrunn av informasjon fra et på forhånd oppbygd digitalisert trusselbibliotek.

Utvikling og vedlikehold av et nasjonalt trusselbibliotek er grunnlaget for vår kontroll med eget EK-utstyr. Trusselbiblioteket holdes oppdatert gjennom målrettet informasjonssinnsamling og analyse.

14.3.9 Søk- og redningstjeneste

Søk- og redningstjenesten er bygd opp for å dekke både det sivile og det militære behovet. En rekke offentlige etater, frivillige hjelpeorganisasjoner og private selskaper samarbeider om redningstjenesten i Norge. Justisdepartementet har ansvar for den administrative samordningen. Av de offentlige ressursene er redningshelikoptre og kystvaktfartøyer de viktigste.

Søk- og redningstjenesten innbefatter bruken av fly for å lokalisere og redde personell i nød, inkludert å hente flybesetninger som har skutt seg ut av eller forlatt fly.

Militære søk- og redningsoperasjoner (*Combat Search and Rescue, CSAR*) fokuserer på å finne og redde militært personell, tradisjonelt luftpersonell, ut av farlige situasjoner, inkludert situasjoner hvor det er fare for fiendtlige handlinger.

Sea-King redningshelikopter.

14.3.10 Luft-til-luft-tanking

Luft-til-luft-tanking er operasjoner som involverer overføring av drivstoff fra ett fly til et annet i luften. Luft-til-luft-tankingoperasjoner kan støtte alle typer luftoperasjoner og øke rekkevidde, nyttelast, varighet og fleksibilitet til involverte fly.

Andre viktige faktorer er:

- fly kan bli holdt i luften i en tilbaketrukket posisjon for å unngå å bli angrepet på bakken eller for å utsette oppdraget til faren er over
- kampfly kan bli holdt i luften over lengre perioder for å øke evnen til å reagere på angrep hvor varslingstiden er nedsatt
- mulighet for angrep på dypet eller flere og lengre navigasjonsruter til målet øker
- rekkevidde og varighet blir bare begrenset av luftpersonellet, våpenlasten og eventuelle tekniske begrensninger
- fly kan ta av med mindre avgangsvekt for å redusere avgangsdistansen og/eller øke våpenlasten.

14.4 Operasjonskjernen

Store deler av Luftforsvaret er stående styrker. Det, sammen med luftstridsmidlenes store anvendelsesområde, gjør at luftstridsmidler raskt vil kunne utføre oppdrag i og utenfor Norge i fred, krise, væpnet konflikt og krig.

En høy utnyttelsesgrad av luftbaserte kapasiteter oppnås gjennom:

- en høy overlevelsessevne på stasjoner, avdelinger og våpensystemer
- evne til å operere under alle lys- og værforhold
- evne til raskt å kunne forflytte avdelinger eller våpensystemer til det høyest prioriterte området
- moderne våpen med høy treffsikkerhet og effekt
- en organisasjon med en høy utholdenhet både med hensyn til personell, våpenbeholdning og forsyninger.

Luftstridskrefter er vel egnet både til å ramme en motstander og skjerme egne styrker. På grunn av luftmaktens store anvendelsesområde vil man i løpet av kort tid kunne gjennomføre begge typer operasjoner med de samme styrkene. Det krever meget kompetent personell, både med hensyn til gjennomføring og støtte, men spesielt til planlegging på det operasjonelle nivået.

Bruk av luftstridskrefter krever en god koordinering på det operasjonelle nivået. Koordinering er spesielt viktig når vi disponerer knappe ressurser. Behovet for kraftsamling vil kunne føre til at skjerme- eller rammeoppdrag ikke kan utføres samtidig. Det er da viktig at sjø- og landstyrker koordinerer sin innsats slik at de ikke er avhengige av å bli skjermet av luftstridskrefter når disse utfører rammeoperasjoner.

Luftstridskrefter kan alene eller sammen med land- og sjøstridskrefter gjennomføre alle typer fellesoperative oppdrag (jf pkt 10.10.9).

14.4.1 Ramme

Luftmaktens egenskaper, som rekkevidde, hastighet og derigjennom evne til raskt å kunne konsentrere ildkraft i tid og rom, gir et stort potensial for overraskelse og sjokk. Sjokkeffekten er meget viktig for å oppnå maksimal virkning på en motstanders styrker.

Den potensielle rekkevidden til luftstridskreftene gir muligheter til å angripe en motstander i hans bakre områder eller fra en uventet og overraskende retning. Utstrekningen på områdene og avstanden til målene som kan angripes, økes ved hjelp av langtrekkende våpen.

I tillegg til rekkevidde er en annen av luftstridsmidlenes mest fremtredende kjennetegn at de kan angripe mål som opererer i et annet element. Elementet hvor ildkraften skal virke i, er i de fleste tilfeller avhengig av våpentypen. Denne store anvendelsesmuligheten, evnen til å påføre sjokk og en stor rekkevidde er faktorer som må utnyttes når vi planlegger bruk av luftstridsmidler.

Rammeoperasjoner utført av luftstridskrefter har til hensikt å forsterke pågående rammeoperasjoner eller skape en forutsetning for at pågående skjerme- eller rammeoperasjoner kan gjennomføres. Rammeoperasjoner krever kraftsamling av tilgjengelige ressurser slik at effekt oppnås.

Kraftsamling vil si:

- samling av tilstrekkelige plattformer for å sikre effekt
- fokusering på de høyest prioriterte oppgavene
- opprettholdelse av fokus.

Rammeoperasjoner utført av luftstridskrefter kan settes inn mot sjø- og bakkemål og kan på grunn av flyenes og våpnenes rekkevidde dekke et stort operasjonsområde.

14.4.2 Manøvrere

Luftoperasjoner kan utnyttes for å skape den tilsiktede ubalanse hos motstanderen.

Ved bruk av bakkestyrker vil det i mange tilfeller være nødvendig å sette av et manøverelement i reserve for å kunne følge opp en gunstig situasjon hvor vi har initiativet. Dette manøverelementet må ha evne til å frata en fiende stridsevne slik at han trekker seg tilbake eller overgir seg. Vi vil i en nasjonal sammenheng alltid ha begrensede ressurser. Når større hæravdelinger blir satt inn i kamp, vil det i mange tilfeller ikke være ressurser nok til å sette av et manøverelement som en reserve. Det vil kunne føre til at initiell suksess ikke kan bli fulgt opp. I denne sammenheng vil det være effektivt å bruke kampfly som et slikt manøverelement. For å oppnå målet om å frata fienden kampevne må en slik innsats av kampfly ha stor effekt. Det oppnås gjennom å kunne konsentrere ildkraft og ha fleksibilitet nok til raskt å kunne omprioritere oppdrag.

Ved bruk av kampfly som manøverelement vil man kunne sikre at initiativ og momentum i egne operasjoner opprettholdes. Behovet for å konsentrere krefter for å oppnå ønsket effekt vil kreve at omfanget på andre prioriterte oppdrag blir redusert. Det vil blant annet ha konsekvenser for ambisjonsnivået i kontraluftoperasjonene i det tidsrommet kampflyenes innsats er konsentrert rundt antioverflateoperasjonene.

14.4.3 Skjerme

Nyere konflikter har vist at moderne luftstridskrefter kan utrette stor skade på land- og sjøstridskrefter. En effektiv skjerming av egne styrker

mot en motstanders luftoperasjoner er en forutsetning for at egne operasjoner kan gjennomføres med ønsket effektivitet.

Skjerming av egne styrker og områder gjøres gjennom kontraluftoperasjoner med en ambisjon om luftnektelse. Hensikten med luftnektelse er å hindre eller redusere effekten av motstanderens luftoperasjoner. Kampfly og luftvern er de primære aktive ressursene, og de vil ha til oppgave å oppnå nektelse i de prioriterte områdene eller rundt de prioriterte objektene. For at vi skal oppnå en god utnyttelse av ressursene, er vi avhengige av informasjon slik at den luftmilitære situasjonsoversikten til enhver tid er god. Det krever et effektivt overvåknings- og etterretningsapparat.

I tillegg til de aktive midlene vil passive midler som fysisk beskyttelse og kamuflasje, mobilitet og spredning bidra til å redusere effekten av motstanderens luftoperasjoner. Både land- og sjøstridsmidler vil derfor gjennom slike midler og tiltak bidra til den nødvendige grad av luftnektelse.

14.4.4 Luftoperasjoner og synergi

Luftoperasjoner er som regel mest effektive når de gjennomføres i samspill med andre operasjoner. Det har spesiell relevans for et forsvar som har begrensede ressurser. Den ildkraft luftoperasjoner kan levere, vil derfor i mange tilfeller være en støtte for land- og sjøoperasjoner. I andre tilfeller vil luftoperasjoner være en forutsetning for at land- og sjøoperasjoner kan gjennomføres. I et fellesoperativt perspektiv vil det være viktig at operasjonene gjennomføres slik at det oppstår en synergieffekt mellom land-, sjø- og luftoperasjoner.

Kontraluftoperasjoner skaper forutsetninger for at land- og sjøoperasjoner kan gjennomføres. Antioverflateoperasjoner vil både kunne være en støtte og en forutsetning for land- og sjøoperasjoner.

For antioverflateoperasjoner er det viktig å vurdere når virkningen tidsmessig skal ha effekt. Ildkraft med direkte virkning på de pågående operasjoner vil ofte kreve at luftoperasjonene raskt kan omprioriteres. Direkte virkning krever også at vår organisasjon er trent og øvet på nærstøtte (CAS). Ildkraft med indirekte virkning vil bli brukt til å forme slagfeltet. Det er operasjoner som krever god koordinering på det operasjonelle nivået slik at synergieffekt oppnås og forstyrrelser mot de forskjellige operasjonene unngås.

Ildkraft fra luftstridsmidler er på grunn av den potensielle fleksibiliteten vel egnet til å forsterke ildkraft fra land- og/eller sjøoperasjoner. Denne muligheten for synergi må utnyttes på det operasjonelle nivået.

14.5 Basisfunksjonene

Forsvaret vil i en nasjonal sammenheng alltid disponere et begrenset antall plattformer som kan levere ildkraft fra luften. En effektiv utnyttelse av plattformene og våpnene er en forutsetning for at den ildkraft luftoperasjoner kan bidra med, i en større konflikt skal ha relevans. En effektiv utnyttelse er avhengig av rask og god ledelse, utholdenhet gjennom tilstrekkelig bemanning og god beskyttelse og tidsriktig informasjon som kan brukes av presisjonsvåpen.

Den videre drøfting vil skissere hvilke krav som må stilles i en fremtidig utvikling.

14.5.1 Kommando og kontroll

Høy utnyttelse sikres gjennom evne til å operere 24 timer i døgnet og under de fleste værforhold. En slik høy utnyttelse krever høy profesjonalitet av personellet. I tillegg krever dette et tilstrekkelig antall personell slik at høy aktivitet kan opprettholdes over tid. Utholdenhet er et produkt av teknologi, profesjonalitet og tilstrekkelig med personell.

En liten organisasjon med begrensede ressurser må raskt kunne omstille seg til nye situasjoner både i forhold til planlegging og gjennomføring av operasjonene. Det vil sikre oss at det høye potensial luftstridsmidlene har til å reagere på nye situasjoner, kan utnyttes.

14.5.2 Ildkraft

Den teknologiske utvikling innenfor sensorer og våpen har ført til en sterk forbedring av den enkelte våpenplattformens evne til å ødelegge eller nøytralisere de mål som angripes. For å oppnå relevant effekt med våre luftstridskrefter er det en forutsetning at de utrustes med autonome eller styrte presisjonsvåpen. Det har konsekvenser for de krav vi må stille både til informasjon og etterretning og logistikk.

Luftoperasjoner er begrenset av klimatiske forhold. Hvor stor begrensning dette har på luftoperasjonene, er avhengig av den teknologiske standarden på utstyret og treningsstandarder på personellet. Det vil være avgjørende at vi kan gjennomføre luftoperasjoner under de fleste lys- og værforhold som er normale for vårt geografiske område. Uten en slik evne vil det være store begrensninger på luftstyrkenes evne til å operere i henhold til et manøverorientert operasjonskonsept.

14.5.3 Mobilitet

I et land med vår topografi og lange kystlinje er det viktig å utnytte mobiliteten til fly og helikoptre med tanke på flytting av personell og utstyr både mellom landsdeler og innenfor et område hvor operasjoner gjennomføres.

Utnyttelse av den sivile del av Totalforsvarets ressurser, både fly og helikoptre, er en forutsetning for strategisk mobilitet og forflytningsevne av større omfang. Grunnet disse ressursenes utstyr og trening vil det være uaktuelt å benytte dem i et kampområde. Disse ressursene vil være best egnet til strategisk mobilitet og forflytningsevne i krise og væpnet konflikt og til operativ mobilitet og forflytninger i de bakre områdene.

Bell 412 helikopter.

For operativ og taktisk mobilitet i kampområdet må Forsvaret bruke egne fly- og helikopterressurser.

Et manøverorientert operasjonskonsept stiller store krav til mobilitet. I tillegg til tilgangen på transportressurser vil luftstridsmidlenes mobilitet være avhengig av oppdraget de skal løse og den militære situasjonen. Avdelinger med oppdrag som krever begrensede ressurser, vil kunne ha en høy mobilitet. Mer omfattende oppdrag eller oppdrag som krever store forsyninger, vil kunne gjennomføres med forhåndslagring av utstyr som har stort volum eller stor vekt.

Det er videre viktig at luftvernavdelingene gjøres mobile slik at de kan flyttes til de områder, avdelinger eller objekter hvor luftnektelse er gitt høyeste prioritet.

14.5.4 Beskyttelse

Effektive luftoperasjoner er avhengige av beskyttelse ved at slike styrker opererer ut fra et statisk basekompleks, og ved at flystyrker er eksponert for fiendtlig ild når de brukes i kampoppdrag. Denne eksponeringen er spesielt høy for flystyrker ved at man ønsker en høy utnyttelsesgrad på de begrensede plattformene vi disponerer. Minimalisering av tap er derfor en viktig del av luftoperasjoner for å unngå at egne flystyrker blir satt ut av spill etter et par dagers kampoperasjoner. Elektronisk krigføring og lavsignatur er derfor meget viktig for flystyrker. I tillegg vil det være viktig at luftvernavdelinger opererer på en måte som gjør dem vanskelige å lokalisere. Det krever mobilitet og effektive kamuflasje- og narretiltak.

For egne luftoperasjoner er det avgjørende at egen basestruktur kan produsere de ønskede oppdrag. Et godt utviklet baseforsvarselement som kan redusere effekten av angrep og hurtig bringe basen tilbake til operativ status, er derfor en forutsetning for at vi skal kunne operere fra våre baser.

Alt utstyr som stråler ut elektroniske signaler, kan forstyrres, eventuelt nøytraliseres. Det er derfor viktig at Luftforsvaret kan treffe tiltak for å beskytte egne sensorer og kommunikasjonsutstyr.

Elektronisk krigføring er en avgjørende faktor for å redusere sannsynligheten for egne tap. Tilstrekkelig beskyttelse gjennom elektronisk krigføring er derfor en forutsetning for å kunne utføre effektive luftoperasjoner.

14.5.5 Etterretning

Et viktig moment som alltid må tas med i bruk av moderne luftstridsmidler, er behovet for nøyaktige måldata. Bruk av presisjonsvåpen krever informasjon som har den samme nøyaktighet som våpenet. I tillegg gjør det faktum at luftmakt kan operere over områder hvor man ikke behersker overflaten, luftoperasjoner avhengig av verifiserbar informasjon om hvilke effekt angrepene har hatt i målet (BDA).

En effektiv utnyttelse av luftstridskreftene i kontraluftoperasjoner er avhengig av en god overvåkning av luftrommet.

I luftoperasjoner baseres overvåkning av luftrommet på informasjon fra det faste radarnettet og fra NATOs luftbårne radarer (AWACS) når de er tilgjengelige.

Erfaring fra moderne konflikter har vist at et slikt overvåkningssystem er blant det som blir angrepet først. Det er derfor avgjørende for vår evne til å utføre effektive kontraluftoperasjoner at våre overvåkningssensorer har en høy overlevelsessevne. Det sikres gjennom sensorer som er vanskelige å lokalisere og identifisere.

De eksisterende faste radarsensorer er både lette å lokalisere og identifisere. En komplettering med mobile og/eller passive sensorer er derfor påkrevd.

14.5.6 Logistikk

Luftstridsmidlene er avhengige av omfattende støtteelementer, deriblant logistikk. Logistikk er en viktig del av all operativ planlegging for å sikre en optimal utnyttelse av tilgjengelige luftstridskrefter. Den skal derfor rettes mot operasjonen, og den skal understøtte og underbygge operativ sjefs intensjon.

Viktige elementer av støttefunksjonene må være i stand til å flytte med når flyene eller luftvernet flytter til nye områder. For å utnytte luftstridskreftenes mobilitet fullt ut skal de bakkebaserte støttefunksjonene organiseres slik at det er mulig å flytte fra én base til en annen så effektivt at flyttingen ikke i vesentlig grad reduserer yteevnen til de luftstridsmidlene man flytter.

15 SPESIALOPERASJONER

15.1 Innledning

Hensikten med dette kapitlet er å gi en generell beskrivelse av spesialoperasjoner. Kapitlet omhandler oppgaver, karakteristiske trekk og prinsipper for bruk av spesialstyrker i fellesoperasjoner.

Spesialstyrker utgjør en fleksibel og til dels unik kapasitet for operative sjefer, enten de utnyttes alene eller for å komplettere andre styrker for å nå militærstrategiske eller operative målsettinger. Spesialoperasjoner har vanligvis et begrenset omfang, men er presise og tilpasset oppgaven. Operasjonene kan gjennomføres skjult eller fordekt.

Spesialoperasjoner er fellesoperasjoner der egne og allierte militære ressurser fra alle forsvarsgrener kan utnyttes til støtte i innsetting/uttrekking mv. Spesialstyrker betegnes som den fjerde styrkekomponent på det operasjonelle nivået.

15.2 Definisjon

NATOs definisjon av spesialoperasjoner er:

Militære aktiviteter utøvd av spesielt utpekte, organiserte, trenede og utstyrte styrker ved bruk av operasjonsteknikker og metoder som ikke er vanlige for regulære styrker. Disse aktivitetene utøves både i fred, krise, væpnet konflikt og krig uavhengig av eller koordinert med regulære styrker (ikke-spesialstyrker) for å oppnå militære, politiske, økonomiske eller psykologiske målsettinger. Politisk-militære hensyn kan kreve fordekte, skjulte eller diskrete metoder og vilje til å akseptere en grad av fysisk og politisk risiko som ikke er forbundet med regulære operasjoner.

15.3 Oppgaver for spesialstyrker

15.3.1 Generelt

Innenfor rammen av allierte fellesoperasjoner utfører spesialstyrker prinsipielt tre typer oppgaver:

- spesiell rekognosering (*Special Surveillance and Reconnaissance*, SR)
- offensive operasjoner (*Direct action*, DA)
- militær assistanse (*Military Assistance*, MA).

Norske spesialstyrker vil normalt gis oppdrag innenfor spesiell rekognosering og offensive operasjoner, samt militær assistanse under fredsstøttende operasjoner.

15.3.2 Spesiell rekognosering (SR)

Spesiell rekognosering (SR) kompletterer andre innhentingsressurser ved å skaffe spesifikk, veldefinert og tidsriktig informasjon av strategisk eller operativ betydning. SR kan utnyttes der andre innhentingsmetoder vanskeliggjøres av vær, geografi, mottiltak fra motstanderen eller andre begrensninger. SR bør iverksettes så tidlig at informasjonen kan utnyttes i beslutningsprosessen.

SR kan omfatte:

- områdeoppklaring og overvåking som støtte i beslutningsprosessen
- rekognosering i forkant av operasjoner utført av regulære styrker
- mållokalisering (motstanderens K2S, spesielt viktige mål eller annet)
- overvåking for å fastslå motstanderens operasjonsplaner og intensjon
- vurdering av effektoppnåelse (*Battle Damage Assessment*, BDA).

15.3.3 Offensive operasjoner (DA)

Offensive operasjoner (DA) kan være raid, ildoverfall, angrep med begrenset mål, selvstendige sabotasjeaksjoner eller ildledning/utpeking for avstandsleverte våpen fra plattformer til sjøs, i luften eller på land. Offensive operasjoner med spesialstyrker vil oftest ha begrenset målsetting og varighet og vil vanligvis omfatte en planlagt tilbaketrekning fra operasjonsområdet. Operasjonene kan gjennomføres selvstendig eller til støtte for regulære operasjoner. Offensive operasjoner vil oftest være tilpasset for å oppnå en spesiell, veldefinert og ofte tids-sensitiv effekt av strategisk eller operativ betydning.

Offensive operasjoner (DA) kan omfatte:

- angrep på kritiske mål (materielle eller personellmål)
- avskjæring av kritiske kommunikasjonslinjer eller andre mål
- lokalisering og innhenting av utpekt personell eller materiell
- ødeleggelse eller nøytralisering av kritiske mål eller utstyr
- frisetting av gisler
- støtte til stridsmessige redningsoperasjoner (*Combat Search and Rescue*, CSAR).

Norske marinejegere under øvelse.

15.3.4 Militær assistanse (MA)

Spesialoperasjoner kan omfatte militær assistanse til vennligsinnede eller allierte styrker i fred, krise, væpnet konflikt og krig. MA vil oftest bli utført av spesialstyrker fra allierte land og vil kunne omfatte:

- øving, oppsetting, støtte og eventuelt ledelse av motstands- eller geriljastyrker
- øving, oppsetting og eventuelt støtte av evasion and escape-nett
- annen øving, rådgivning og støtte
- støtte til fredsstøttende operasjoner, herunder støtte til egne styrkers sikkerhet
- liasonering med partene i fredsstøttende operasjoner.

15.4 Særtrekk ved spesialoperasjoner

15.4.1 Generelt

Spesialoperasjoner kan utnyttes i hele spekteret av militære operasjoner. En del prinsipielle sider ved spesialoperasjoner bør beaktes:

- Spesialoperasjoner bør rettes mot mål av høy eller kritisk betydning på militærstrategisk eller operasjonelt nivå. Det kan innebære høy risiko, men også stor effekt ved vellykket innsats.
- Spesialstyrker er begrenset i antall, kan ikke lett erstattes og bør ikke utnyttes som erstatning for andre, mer passende styrker. Like fullt er det mulig å utnytte spesialstyrker på det taktiske nivået for en begrenset periode mot spesielt viktige mål for å bidra til at operative eller strategiske målsettinger nås. Det er vesentlig at den enhet som skal utføre et oppdrag, også må stå for planleggingen.
- Spesialstyrker kan utnyttes effektivt i fredstid. Oppgavene kan omfatte støtte til det sivile samfunn eller støtte for fredsstøttende operasjoner og andre militære oppgaver.

- I krise, væpnet konflikt og krig kan spesialstyrker utnyttes i et bredt spekter av oppgaver tilpasset behov og målsetting.

15.4.2 Tidlig bruk av spesialstyrker

Bruken av spesialstyrker må vurderes i en innledende fase i den operative planleggingen. Det er avgjørende at planleggingen av mulige oppdrag kommer i gang tidlig. På grunn av de spesielle kapasiteter spesialstyrker kan besitte, må de betraktes som en vesentlig styrkekomponent, som kan utnyttes til oppdrag av stor viktighet og vanskelighetsgrad.

15.4.3 Integrering

Spesialstyrker kan utnyttes for å oppnå avgjørende effekt. I noen tilfeller kan dette gjøres ved at spesialstyrker skaffer seg tilgang til og angriper motstanderens tyngdepunkt direkte. Alternativt kan spesialstyrkene gi et grunnlag for andre styrkers operasjoner ved å gjennomføre oppdrag som nevnt ovenfor.

Planlegging av spesialoperasjonene må være integrert i planleggingen av kampanjen for å sikre gjensidig støtte og best utnyttelse av ressursene. Operasjonssikkerhet må påaktes spesielt.

15.4.4 Operasjonssikkerhet

Operasjoner med spesialstyrker må omfattes av stor grad av operasjonssikkerhet. Oppdragenes viktighet, betydning og sensitivitet dikterer utstrakt skjerming av dem. Dette gjelder både overfor motstanderen (eksempelvis ved skjult innsetting av styrkene og eventuelt avledningsmanøvrer for å oppnå overraskelse) og overfor eget personell som ikke har direkte behov for detaljinnsikt.

15.4.5 Planlegging

Spesialoperasjoner må planlegges meget nøye. Generelt skal oppdragene planlegges av den styrke som skal utføre dem. På bakgrunn av oppdraget utarbeider styrken et operasjonskonsept. Det vil inneholde opplysninger om innsetting, infiltrasjon, målfasen, eksfiltrasjon og ut-

trekking, logistikk og kommando og kontroll. Operasjonskonseptet forelles oppdragsgiver for godkjenning og påfølgende ordre om iverksettelse.

På operasjonelt nivå må spesialstyrkens operasjonskonsept og støttebehov (ressurser fra alle forsvarsgrener til innsetting, uttrekking og/eller logistisk støtte) koordineres mot kampanjeplanen og andre operasjonsplaner.

15.4.6 Målbekjempelse (targeting)

Hvis spesialstyrkene skal utnyttes til målutvelgelse for avstandsleverte våpen (eksempelvis ved laserbelysning av mål for fly), er det svært viktig at de kommer tidlig med i målutvelgelsesprosessen.

15.4.7 Kommando og kontroll

Spesialstyrkene må ha klare og entydige kommandoforhold. Spesialoperasjoner ledes og kontrolleres fra et operativt hovedkvarter av en sjef for alle spesialstyrkene i det aktuelle operasjonsområdet. Den operative sjefen skal kunne ha mulighet for direkte påvirkning på bruken av spesialstyrkene. Sjefen for spesialstyrkene er ansvarlig for å gi anbefalinger til den operative sjefen om bruken av spesialstyrkene i operasjonsområdet og for koordinering og tilrettelegging av operasjonene.

15.4.8 Etterretninger

Spesialoperasjoner fordrer omfattende informasjon om motstanderen, geografi og været. Ofte vil spesialstyrkene ha behov for så grundige og detaljerte etterretninger som det er mulig å fremskaffe. Slike etterretninger kan være avgjørende for valg av løsning av de aktuelle oppdrag.

15.4.9 Logistikk

Spesialstyrker vil oftest være selvforsynt for oppdragets varighet. Hvis enkeltoppdrag av forskjellige årsaker får en så lang varighet at etterforsyning i felt er nødvendig, må etterforsyningen planlegges og koordineres på operasjonelt nivå.

16 KONSEKVENSER FOR STYRKEPRODUKSJON

16.1 Innledning

Doktrinens hovedretning har ikke bare konsekvenser for hvordan våre styrker brukes i rent nasjonal sammenheng og i samvirke med våre allierte. Den vil også ha konsekvenser for styrkeproduksjonen, som vil være Forsvarets hovedoppgave i fred, men som vil fortsette også under andre rammebetingelser. I denne sammenheng er det ikke interessant å betrakte når og under hvilken forsvarspolitisk tilstand denne aktiviteten finner sted, men å slå fast at dette er den aktivitet som bidrar til å stille styrker klare til innsats.

Dette kapitlet vil ta for seg noen av de konsekvensene som tvinger seg frem som følge av:

- stridsfeltets beskaffenhet og vår manglende evne til å bestemme hvordan stridsfeltet i fremtiden vil se ut (teknologisk utvikling, konflikttyper mv)
- våre begrensede ressurser til å produsere volum
- vårt derav følgende valg av grunnretning for bruk av våre styrker i samvirke med våre allierte.

Det er viktig å erkjenne at en innført doktrine ikke bare har virkning for bruken av styrker, men i høy grad også for hvilke styrker som brukes, og hvordan disse styrkene frembringes. Dersom man ikke kan akseptere konsekvensene, vil man vanskelig kunne innføre doktrinen og leve etter dens innhold.

16.2 Definisjon

Styrkeproduksjon skal her forstås som den totale prosess/aktivitet som bidrar til å stille styrker klare til innsats, og omfatter i denne sammenheng:

- beskrivelse av omgivelsene og betingelsene styrken skal fungere i
- utvikling og integrering av metoder for bruk av styrken (utvikling av doktriner, taktikk, prosedyrer mv)
- organisering/strukturering av styrken (omfatter også vedlikehold og utvikling av organisasjonen)
- tilveiebringelse og integrering av materiell (teknologi)
- tilveiebringelse og integrering av personell med nødvendig kompetanse.

Begrepet omfatter altså all aktivitet som går forut for anvendelsen av styrkene, og som bidrar til at de kan løse de oppdrag som pålegges.

Når det gjelder utvikling av materiell, har den operative og styrkeproduserende side primært ansvar for å vurdere materiellets stridsdugelighet og å formulere operative og taktiske kriterier til nytt materiell, mens ansvar for teknisk utvikling primært hviler på forvaltningssiden som en naturlig del av anskaffelsesansvaret. Denne tekniske utvikling må for øvrig skje i vekselvirkning mellom fagmilitær side og forvaltningene.

Innstilling fra Utvalget for Forsvarets regionale ledelse
[Hauge II utvalget], Oslo 1969; s 3

16.3 Omgivelser og betingelser

16.3.1 Hvordan vil fremtidens omgivelser se ut?

En spesifikk beskrivelse av fremtidens stridsfelt avhenger av en rekke veivalg for vår nasjonale sikkerhets- og forsvarspolitik. Disse veivalgene vil måtte gjøres i løpet av de kommende år og vil få stor betydning for vide-

reutviklingen av så vel doktriner som styrkestruktur. NATOs nye strategiske konsept bekrefter en retningsendring for alliansens vedkommende som vil ha betydning for våre veivalg. Fortsatt medvirkning i fremtidige kollektive operasjoner i og utenfor Norge vil presentere et stridsmiljø som først og fremst preges av enorm variasjon. Dermed er det ikke gitt – slik som under den kalde krigen – at det kan beskrives et entydig bilde av stridsfeltet. Derfor har doktrinen beskrevet noen av de særtrekk som vil representere de største utfordringer for våre militære styrker i fremtiden. Disse utfordringene vil stille de største krav til sjefstrening, utrustning og organisasjon og personellens kvaliteter.

I denne sammenheng er det viktig å peke på kravet til fleksibilitet og endringsvillighet, (aktiv dynamikk) som vil måtte særprege organiseringen av militære styrker i årene som kommer. Vi vil stå overfor omgivelser som er i konstant utvikling. Dette vil stille strenge krav til vår evne til å registrere, oppfatte og omsette endringstendensene i riktige beslutninger i alle ledd i organisasjonen. En organisasjon som takker nei til omgivelsenes utfordringer fordi organisasjonen selv ikke er tilpasset omgivelsenes krav, vil ikke kunne forsvare sin eksistensberettigelse. Dersom oppdrag og omgivelser ikke er tilpasset organisasjonens struktur og kultur, er det organisasjonen som må endres, ikke omgivelsene og oppdraget.

16.3.2 Doktrinens særpreg

Bruk av militære styrker i et moderne stridsfelt preges av at striden føres i alle dimensjoner. Bruk av verdensrommet, luftrommet, sjøen og landområdene vil normalt være integrert i alle operasjoner – selv på taktisk nivå. Det medfører at vi må kunne sette sammen styrker med kapasiteter som gjør det mulig å håndtere og svare på utfordringer i de samme dimensjonene. Denne doktrinen baseres på dette faktum, og det fellesoperative perspektivet er en del av fundamentet. Alle operasjoner avhenger av vår evne til operasjoner i alle dimensjoner. Forsvarsgrenenes operasjoner er i alle sammenhenger bidrag til måloppnåelse i den fellesoperative rammen. Denne kunnskap må også prege styrkeproduksjonen. En strukturutvikling i forsvarsgrenene som ikke tilpasses denne tankegangen, forsvare ikke sin plass. Investeringenes berettigelse forsvares bare i en fellesoperativ sammenheng. Utdanningssystemet må også preges av denne tankegangen.

Anvendelsen av styrkene bygger på manøverteoriens grunnprinsipper (jf del A). *Fleksibilitet* er et sentralt begrep i manøverteorien både med hensyn til kommando og kontroll og sammensetning og bruk av militære styrker. Dynamikken vil prege all bruk av militære maktmidler, og enhver militær styrke som skal kunne overleve, må opptre dynamisk og aktivt i forhold til skiftende omgivelser i enhver situasjon. Dette vil måtte prege alle deler av styrkeproduksjonen – fra anskaffelse av materiell til grunnleggende utdanning og trening av mannskaper og sjefer.

Doktrinen behandler basisfunksjonene som den militære organisasjons grunnmur. Styrkeproduksjonen på alle nivåer må nytte balansen mellom basisfunksjonene som målestokk for effektivitet. Ved sammensetning av militære styrker må vi tilstrebe en balanse mellom basisfunksjonene som er tilpasset det oppdraget som er gitt. I en slik sammenheng vil diskusjoner rundt anskaffelse av plattformer være underordnet. Den viktige diskusjonen vil dreie seg om en formålstjenlig balanse mellom basisfunksjonene i et fellesoperativt perspektiv.

Alt dette vil kreve en sterkere overordnet samordning av styrkeproduksjonen, hvor den fellesoperative, funksjonsbaserte styring av styrkeproduksjonen vinner plass på bekostning av segmentert planlegging og utvikling.

16.4 Doktrinell utvikling

16.4.1 Bevisstgjøring og videreutvikling

Doktrinen skal være et levende og anvendt dokument. Et levende dokument er i bruk i alle ledd av Forsvaret og bør bringes inn så tidlig som mulig i utdanning av sjefer på alle nivåer. Selv på de laveste nivåer må de grunnleggende tanker og prinsipper som preger doktrinen, skape den nødvendige felles forståelse og bevissthet.

Stridsområdet og omgivelsene for øvrig utvikler seg i rivende fart og påvirker dermed grunnlaget for doktrinen. Sikkerhets- og forsvarspolitiske forutsetninger er i utvikling. Den teknologiske utvikling går meget raskt på enkelte områder og økonomiske forutsetninger endres. Alle disse kan skape nye betingelser for sammensetning og bruk av våre styrker. Dette gjør at doktrinen må forholde seg til en dynamisk virkelighet og være en del

av denne dynamikken. Arbeidet er i så måte aldri slutført, men må fortsette som en like naturlig prosess som rotasjon av personell i alle stillinger.

16.4.2 Grenvis utvikling som bidrag til den fellesoperative doktrine

En av denne doktrinens grunnleggende erkjennelser er at felles utnyttelse av ressursene på tvers av forsvarsgrenene er både påkrevd og ønskelig. Det er først i en fellesoperativ ramme at vi er i stand til å håndtere det moderne stridsfeltet. Det er vanskelig å tenke seg et stridsfelt som ikke vil involvere ressurser fra minst to forsvarsgrener.

I dette perspektivet er det vesentlig at alle doktriner og taktiske direktiver som utarbeides og holdes à jour, retter seg inn etter de samme grunnleggende prinsipper. Det er bare formelt interessant hvilken doktrine som er autoritativ i forhold til de øvrige; under utarbeidelse og oppdatering må alle doktriner koordineres og samordnes både i form og innhold i en fellesoperativ ramme.

16.4.3 Tilpasning til gjeldende allierte doktriner

Selv om vår allianse er i utvikling ettersom omgivelsene har endret seg dramatisk, vil vår tilknytning til NATO forbli en grunnstein i vår forsvars- og sikkerhetspolitikk i overskuelig fremtid. Det er vanskelig å tenke seg at vårt land ikke vil inngå i en eller annen form for kollektiv sikkerhetsordning uavhengig av NATOs utvikling.

En nasjonal doktrine vil måtte bygge på og samordnes med alliansens gjeldende doktriner og øvrige forpliktende dokumenter. Dette har vesentlig betydning både for nasjonal forsvarsinnsats i alliansens rammer og innsats utenfor nasjonens grenser i alliansens rammer. Å ligge i forkant av utviklingen i alliansens doktrineutvikling vil være en vesentlig del av arbeidet med å oppdatere vår nasjonale doktrine og holde den levende.

16.5 Krigsorganisasjonen

Fleksibilitet må også gjenspeiles i organisasjonen. Det er understreket en rekke steder i denne doktrinen at våre styrker må være i stand til å svare på skiftende utfordringer i stridsmiljøet. Den manøverorienterte tenk-

ning forutsetter en organisasjon som er i stand til å reagere raskere enn motstanderen og dermed diktere betingelsene i stridsfeltet. En statisk og forutsigbar organisasjon vil ikke samsvare med dette prinsippet. Vi må altså søke en måte å organisere våre styrker på som gir størst mulig uforutsigbarhet for en motstander, samtidig som det gir oss størst mulig handlingsrom. Det vil samtidig være en organisasjon som kan tilpasse seg ulike betingelser i form av stridsmiljø og oppdrag. Fleksible og tilpassningsdyktige sjefer og enheter kan nyttes så vel i høyintensitetsstrid som i andre former for væpnet oppdrag.

Vi vil med sikkerhet i årene som kommer, stå overfor raske teknologiske utviklingsprang som vil utfordre vår måte å organisere vår militære styrke på. Avstandsleverte våpen med stor nøyaktighet og virkning kan realisere vår evne til å true en motstanders tyngdepunkt(er) og vitale punkter på en helt annen måte enn tidligere. Vår evne til å forfølge en motstanders kritiske sårbarhet vil også bli en ny dimensjon. Utviklingen innenfor informasjonsteknologi kan presentere oss for nye måter å samle inn, bearbeide og omsette informasjon på. Dette kan åpne for radikalt nye måter å organisere og lede styrker på. På samme måte vil motstandere kunne utnytte den samme utvikling og åpne for nye sett av trusler. Vi må bygge inn en måte å organisere oss på som gjør det mulig å endre organisasjonen raskt når den ikke svarer på de utfordringer vi stilles overfor. Vi må kunne avbryte investeringer hurtig når det viser seg at stridsfeltets karakter stiller nye krav til beskyttelse, mobiltet, ildkraft eller kommando og kontroll.

I første rekke krever dette en dynamisk organisasjon som er i stand til å frembringe nødvendige endringer av egen kraft. Doktrinen har ingen verdi dersom den ikke ivaretas av en organisasjon som forholder seg aktivt dynamisk til oppdrag og til omgivelsene. I krise, væpnet konflikt og krig er omgivelsene stridsfeltet. En slik organisasjon krever sannsynligvis egne organisasjonsledd som bare har overvåkning av omgivelsene, analyse av oppdrag og kompetansebasert tilpassning av egen organisasjon som oppgave (kvalitetskontroll).

Spekteret av oppdrag gjør en grunnorganisasjon hvor basisfunksjonene utgjør de sentrale forutsetninger, mer egnet enn en organisasjon tilpasset et scenario med et tilhørende sett av aktuelle oppdrag. En slik funksjonsbasert organisasjon er bedre egnet til oppdragsorganisering (task-organisering) og gir større fleksibilitet. En vil kunne unngå å bygge avdelingstyper som har en geografisk eller funksjonell begrensning i sin

organisasjon. Det vil si at vi bygger inn et planleggings-, beslutnings- og ledelsesledd som er i stand til å reagere raskt og rutinemessig på uventede endringer og/eller oppdrag.

16.5.1 Sammenhengen mellom basisfunksjonene og operasjonsskjernen

Utvikling av basisfunksjonene må hele tiden ses i lys av hvilke kapasiteter styrkene må ha for å kunne gjennomføre operasjoner i henhold til et manøverorientert operasjonskonsept. Operasjonsskjernens tre faktorer – ramme, manøvrere og skjærme – vil alltid ligge til grunn for effektiv bruk av militære styrker. Basisfunksjonene må derfor gi oss størst mulig fleksibilitet med hensyn til evnen til å ramme, manøvrere og skjærme. Samtidig må vi kunne sette sammen styrker på en måte som gjør det mulig å avveie faktorene forskjellig, avhengig av hvilken type operasjon vi deltar i, og hvilken fase av en operasjon vi befinner oss i.

Organisasjonen må være fleksibel nok til at denne balansen kan tilpasses det stridsmiljø den skal operere i, og det oppdrag som skal løses. Med et lite styrkevolum vil de samme styrkeelementene nødvendigvis måtte kunne settes sammen slik at de kan brukes til å ramme og skjærme samtidig som de har evne til å manøvrere. De må altså kunne gjenbrukes i et bredt spekter av stridsmiljøer og oppdrag. Sterk spesialisering av styrkestrukturen vil ikke imøtekomme kravet om en slik fleksibilitet. Organisasjonen må således være egnet til oppdragsorganisering (task-organisering) slik at balansen mellom basisfunksjonene kan varieres ned til taktisk/teknisk organisasjonsnivå.

God funksjonell balanse mellom de krav operasjonskonseptet stiller til operasjonsskjernen og basisfunksjonene basert på stridsmiljø og oppdrag på alle nivåer, vil være en målestokk for organisasjonens egnethet.

16.5.2 Mer fokus på kapasiteter enn plattformer og koordinering av utvikling mellom forsvarsgrenene

Denne doktrinen legger vekt på å utvikle mest mulig kampkraft og fleksibilitet i et fellesoperativt perspektiv. Det kan meget vel være at et slikt perspektiv gir som løsning at plattformer som nytter luften som medium, gir

større kosteffekt i forhold til bakkebaserte plattformer mot en gitt type mål. På samme måte lar det seg gjøre å tenke seg at landbaserte plattformer er egnet til bekjempelse av mål på sjøen med høyere kosteffekt enn sjøbaserte plattformer. Denne målorienterte kapasitetstenkningen vil fremtvinge en kvalitativt annen måte å drive styrkeplanlegging og -produksjon på. Både under grunnleggende arbeid med utvikling av doktriner, taktiske retningslinjer, materiellanskaffelser og styrkeorganisering vil mål- og kapasitetsorienteringen fremtvinge en samordning av innsatsen mellom alle styrkeprodusenter. Styrkeorganiseringen vil bli direkte påvirket av en slik måte å tenke på. Blant annet kan det tenkes at organiseringen av kommando- og kontrollsystemene må legges om. Våre hovedkvarterer og kommandoer på operasjonelt og taktisk nivå kan være moden for en nyorganisering.

16.5.3 Fellesaspektet i fokus, organisasjonens bidrag til fellesoperasjoner

Doktrinenes bærende idé er nødvendigheten av felles styrkeinnsats. I det moderne stridsfelt vil bare de styrker som har evne og kapasitet til å gjennomføre samordnede og koordinerte operasjoner i alle dimensjoner, ha muligheter til å overleve. I prinsippet er dette uavhengig av stridens intensitet. Selv i mindre intensive fredsstøttende operasjoner vil denne kapasiteten være nødvendig. Det bør således ikke produseres styrker som ikke er egnet for samordnede fellesoperasjoner.

I denne sammenhengen vil et kvalitetsmål for alle styrkeelementer være deres evne til å yte bidrag til oppdragsløsning i en fellesoperativ ramme. En slik tankegang har først og fremst konsekvenser for hvordan vi organiserer kommando og kontroll på alle nivåer.

16.6 Organisering av styrkeproduksjon i fred

Doktrinen vil nødvendigvis sette et avgjørende preg på styrkeproduksjonen, som vil være Forsvarets hovedoppgave i fredstid i Norge. Konsentrasjonen rundt produksjon av kvalitativt høyverdige avdelinger med

stor tilpasningsdyktighet og høy evne til å løse et bredt spekter av oppdrag vil kreve at alle tildelte ressurser settes inn i styrkeproduksjonen etter en kompromissløs prioritering. Alle nivåer må organiseres, utrustes og bemannes med kvalitetsproduksjon for øye, og det vil ikke være plass til å imøtekomme andre sekundære interesser.

16.7 Teknologi

16.7.1 Generelt

I dette avsnittet vil kravene til teknologisk nivå bli betraktet for hver basisfunksjon. Et allment krav til basisfunksjonene er at de sett i en helhetlig sammenheng skal bidra til å opprettholde stridsevnen over tid. En væpnet styrke som nærmer seg et minimumsnivå når det gjelder volum, stiller ytterligere krav til denne evnen. Forsvaret vil i ekstreme tilfeller være fullt engasjert fra krigens utbrudd. Dette vil medføre at tap eller redusert stridsevne vil svekke den totale stridsevnen fra første dag. Vi vil altså passere vårt kulminasjonspunkt allerede ved krigens utbrudd som følge av manglende volum til etterfylling. For å unngå dette vil styrken totalt sett måtte imøtekomme ekstreme krav. Dette gjelder alle basisfunksjonene.

Det er viktig å fremheve sammenhengen mellom begrensede ressurser både med hensyn til utvikling av volum og teknologi på den ene siden og behovet for å bruke styrkene på en uforutsigbar måte (asymmetrisk i forhold til hva en motstander forventer) for å bevare stridsevnen over tid på den andre. Begrensede ressurser og stramme budsjetter betyr at de ekstreme teknologiske krav som fremtidens stridsmiljø stiller til militære styrker nødvendigvis vil få betydning for størrelsen på og sammensetningen av fremtidens styrkestruktur. Det kan f.eks. være nødvendig både å utvikle alternativ (asymmetrisk) taktikk og gå til selektiv anskaffelse av teknologi for å kunne løse alle de oppgaver Forsvaret er pålagt nasjonalt, og som følge av allierte forpliktelser.

16.7.2 Kommando og kontroll

Kommando og kontroll representerer hjernen i anvendelsen av styrkene. Her foregår enhver innsamling, bearbeiding og omsetning av kunnskap og informasjon til virkningsfulle beslutninger og handlinger. Det vil stilles

betydelige teknologiske krav til K2S for å skape overraskelser og synergief-
fakter gjennom en felles utnyttelse og samordning av operasjoner innen-
for et stort rom over kort tid. I denne sammenhengen har vi ikke noe valg,
men er snarere tvunget til å følge med i utviklingen av teknologi til infor-
masjonshåndtering. Informasjonsoperasjoner og C2W vil være et aspekt
ved krigføringen som vil få større og større oppmerksomhet. Heller ikke i
denne sammenhengen har vi noe større valg, men er tvunget til å følge
med i teknologiutviklingen for å sørge for tilstrekkelig effektivitet i utnyt-
telsen av begrensede ressurser.

16.7.3 Ildkraft

Ildkraft og dens virkning må kunne leveres over hele stridsfeltet og i alle
dimensjoner. Det som til enhver tid vil være avgjørende for valg av tek-
nologisk nivå, er avgjørelsen om hvilke mål som må bekjempes. De fleste
mål kan nås av våpen levert fra plattformer i alle medier. Det betyr at valg
av plattform ikke nødvendigvis er avgjørende for effekt. Valg av plattform
vil dermed ikke være en kritisk størrelse. Prioriteringen av begrensede
ressurser til anskaffelse av systemer med virkning mot utvalgte måltyper
vil først og fremst ta hensyn til systemets effektivitet og fleksibilitet, og
ikke til hvor plattformen befinner seg. Dette må selvsagt også ses i sam-
menheng med systemets beskyttelse og dets mobilitet, altså balansen
mellom operasjonsfaktorene.

16.7.4 Mobilitet

Rommet hvor våre styrker skal kunne operere og løse sine oppdrag, har
ikke blitt mindre, snarere tvert imot. Kravet til taktisk, operativ og strate-
gisk mobilitet stiger dermed kraftig. Evnen til å overvinne hindringer i
operasjonsområdet vil være avgjørende for å øke denne mobiliteten. En
slik økning i mobiliteten vil først og fremst kunne fremskaffes ved å øke
avstanden mellom plattform og virkning og samtidig opprettholde presi-
sjon. Det er evnen til å flytte virkning (ildkraft) som først og fremst bidrar
til økt mobilitet, men for de fleste systemer/enheter/avdelinger vil også
plattformens mobilitet være avgjørende viktig. Det henger sammen med
at basisfunksjonene i virkeligheten bør henge mest mulig organisk sam-
men. En må imidlertid være oppmerksom på at mobilitet i et moderne

stridsfelt (høyt teknologisk) både kan bidra til å øke og minske beskyttelsen (omvendt sårbarheten). Det må hele tiden påaktes at det er en optimal balanse mellom evne til å ramme, manøvrere og skjerme (operasjonskjernen). Mobile enheter med lav egenbeskyttelse og uten evne til å ramme er enheter som er lite tilpasset fremtidens stridsmiljø.

16.7.5 Beskyttelse

Med små styrker vil vi ikke være i stand til å opprettholde vår stridsevne dersom vi påføres betydelige tap. Tap av kritiske komponenter vil allerede i en innledende fase av forsvarskampen svekke stridsevnen totalt sett. Vår kultur setter høye krav til beskyttelse av personell, og store tap vil vanskelig bli akseptert, selv i en nasjonal forsvarskamp, hvis vi ser bort fra total krig. De systemer og enheter vi anskaffer i fremtiden, vil måtte kunne skjermes mot det mest aktuelle spekter av trusler. I den sammenheng må så vel tradisjonelle (fysiske, mekaniske) som høyt teknologiske (elektromagnetiske) beskyttelsesmetoder utnyttes optimalt. Nye metoder for villedning og syntetisk målfremstilling må tas i bruk. Videre vil både nye måter å sette sammen styrker på og nye taktiske løsninger kunne bidra til å skjerme effektive, men kritiske kapasiteter.

16.7.6 Etterretning

Det må stilles høye krav til effektivitet i innsamling, bearbeiding og formidling av informasjon og til plattformer, til effektiv overvåkning av stridsfeltet og til informasjonsinnsamling i sann tid. Lite styrkeomfang vil stille strenge krav til at styrkebruken til enhver tid er den mest effektive i forhold til oppdragets art og omfang. En riktig vektning av operasjonskjernens faktorer forutsetter en høy grad av situasjonsbevissthet. En effektiv og tidsriktig etterretning på alle nivåer vil være avgjørende for riktige valg av styrkeinnsats. Når vi ser dette i sammenheng med den grunnfilosofi om målrettet styrkeinnsats mot vitale punkter og utnyttelse av kritiske sårbarheter som ligger i manøverkrigføringens teori, ser en at etterretning vil være en helt avgjørende premissleverandør for suksess. I denne sammenhengen omfatter etterretning også evnen til å fremskaffe de riktige prognoser om forestående situasjonsutvikling til den operative og taktiske sjefen.

Etterretningstjenesten skal, dersom den sikkerhetspolitiske situasjonen skulle tilsi det, på kort varsel være i stand til å høyne beredskap og innsats for håndtering av kriser, væpnede konflikter og krig. Den skal bidra til utvikling av faglig evne til innsamling og analyse av taktisk etterretningsdata innenfor det elektromagnetiske spektrum i alle forsvarsgrenene.

16.7.7 Logistikk

Med et sterkt redusert volum vil ethvert tap eller redusert effekt av deler av styrkene få stor innvirkning på vår evne til å kunne opprettholde stridsevne over tid. For enkelte kategorier vil tap eller redusert effekt av enkeltsystemer (for eksempel kampfly) kunne få omfattende konsekvenser. Det vil stille strenge krav til vår evne til å reproducere stridsevnen gjennom etterforsyning, umiddelbar erstatning av kritiske komponenter og evnen til å reparere skadet materiell. Logistikken må som et minimum følge tempoet i operasjonene. Det krever et høyt spesialisert og funksjonsrettet logistikksystem.

Styrkenes mobilitet og spredning vil stille ekstreme krav til logistikk-systemets evne til å følge opp understøttelsen. I de fleste situasjoner må logistikkplanleggingen og -forberedelsene være foran kampenhetene både i tid og i rom. Dette vil kreve utnyttelse av høyteknologiske kapasiteter i koordinering og samordning av logistikkstøtten mot den operative planlegging.

16.7.8 Krav til interoperabilitet

Våre enheter vil aldri operere i et vakuum og uavhengig av omgivelsene. Infrastrukturen vil alltid spille en rolle for vårt valg av operasjonsmønster i videste forstand. I operasjoner utenfor vårt eget land vil disse forutsetningene variere mye; i Norge vil vi forholde oss til kjente størrelser. Vi vil i de fleste sammenhenger operere i samvirke med allierte eller multinasjonale styrker. I operasjoner i Norge vil vi støtte oss både på allierte styrker og på den sivile del av Totalforsvaret. I en slik situasjon stiller både allierte styrker og den sivile del av Totalforsvaret krav til vår teknologiske interoperabilitet. I operasjoner utenfor Norge vil de teknologiske krav som styrkesammensetningen stiller, bestemme det teknologiske nivå vi må tilfredsstille.

16.7.9 Oppsummering

Doktrinenes innhold og retning stiller betydelige krav til det teknologiske nivået for de styrker som skal kunne operere sammen med allierte styrker under stridsoperasjoner i og utenfor Norge. Velger vi å engasjere en motstander i et stridsfelt, vil de teknologiske betingelsene bli diktert av omgivelsene i dette stridsfeltet. Følgelig kan man ikke lenger velge hvilket teknologisk nivå våre forsvarsstyrker skal ha. Bare i begrenset omfang vil volum kunne kompensere for en teknologisk underlegenhet. Stridsfeltets – eller den potensielle motstanderens – teknologiske nivå og allierte operasjonskonsepter dikterer følgelig kravet til våre styrker i denne sammenheng.

Som nevnt innledningsvis under teknologi ligger det også i manøverteorien krav om å tenke ukonvensjonelt når vi er i en underlegen posisjon. Det vil si at Norge i forbindelse med en forsvarskamp også må ha en struktur som gjør det mulig å kjempe asymmetrisk i en innledende fase, hvor det kan være viktig å skjerme de mest verdifulle eller høyteknologiske styrkekomponentene til de kan inngå i allierte styrkegrupper.

16.8 Krav til kompetanse

16.8.1 Grunnleggende organisasjonskompetanse

Et militært forsvar som reduseres i volum, vil måtte kompensere for denne reduksjonen gjennom høyere kvalitet. Denne kvalitetsforbedringen må finne sted over et bredt spekter, og i dette spekteret står kvalitativ kompetanseforbedring sentralt. De viktigste årsakene til behovet for økt kompetanse i alle ledd av organisasjonen ligger først og fremst i den økte kompleksitet både i omgivelsene og i organisasjonen selv. I tillegg stiller det beskrevne krav om fleksibilitet og dynamikk i alle ledd av organisasjonen ekstreme krav til organisasjonens kompetanse til å håndtere store informasjonsmengder raskt og riktig og deretter treffe de riktige beslutninger. Aktiv bruk av avansert teknologi stiller i seg selv krav om teknologisk kompetanse, ikke bare blant personellet som nytter teknologien direkte, men også blant dem som beslutter bruk av teknologien.

Forståelse av doktrinenes grunnleggende ideer, ikke minst ledelsesfilosofien, må være basis for oppbygging av hele organisasjonen og for ved-

likehold av organisasjonens kompetanse. Spesielt vil kravene til fleksibilitet og tilpassningsdyktighet måtte prege kompetanseoppbygging og -vedlikehold.

Ideen om å utnytte alle Forsvarets ressurser i en fellesoperativ ramme må også prege organisasjonens kompetanseoppbygging. Det vil måtte stilles krav om sterkere og mer systematisk samordning av all kompetanseoppbygging mellom forsvarsgrenene. All kompetanseoppbygging må være styrt av de samme mål og krav og bidra til å øke forståelsen av det fellesoperative perspektiv helt ned til den grunnleggende utdanning av mannskaper og lavere befal.

Totalt sett vil det være behov for radikal nytenkning i sammenheng med kompetanseoppbygging, og store investeringer vil måtte foretas for å gjøre våre militære styrker i stand til å møte de kravene omgivelsene, oppdragene og doktrinen stiller til kvalitet.

16.8.2 Mannskapskompetanse

Differensiert utdanning og spesialisering. Utvikling og innføring av ny teknologi på de fleste områder og endringer i organisasjon, doktriner og taktikk vil stille strenge krav til bemanning i hele organisasjonen. Det vil ikke være mulig å oppfylle de kompetansekrav som stilles til et stort antall posisjoner på alle ledd i organisasjonen gjennom en videreføring av en hovedsakelig enhetlig utdanning av mannskaper. Det vil derimot være nødvendig å differensiere både i varighet, intensitet og innhold. Kravet til spisskompetanse hos enkelte kategorier gjør en spesialisering uunngåelig og nødvendig.

Samtidig må vi stille krav om høy standard på mannskapene i de avdelinger som er forutsatt å fungere under høyintensitetsbetingelser og/eller under kompliserte og uoverskuelige betingelser. Kravet både til helhetsforståelse, til spisskompetanse i betjening av kompliserte og avanserte systemer og til fysisk utholdenhet nødvendiggjør en gjennomgang av den grunnleggende utdanning og trening av mannskapene.

Det må ikke legges skjul på at den måten å anvende militære styrker på som doktrinen beskriver, stiller store krav til styrkenes kvalitet over et meget bredt spekter av utfordringer. Disse kravene må prege utdanning og trening av mannskaper som skal fylle denne organisasjonen.

Verneplikt. Den prinsipielle diskusjon om verneplikten vil måtte finne

sted på et bredere grunnlag enn det som dekkes av en fellesoperativ doktrine. Imidlertid vil de krav som doktrinen stiller til våre militære styrker, også åpne for nye perspektiver for utnyttelse av verneplikten som det grunnleggende prinsipp for rekruttering av mannskaper.

Doktrinen erkjenner behovet for verneplikt, men tar ikke stilling til hvordan den skal forvaltes. Doktrinen beskriver heller ikke formen og størrelsen på vår styrkestruktur. Men den måte doktrinen beskriver anvendelsen av styrkene på, stiller betydelige krav til kvalitet og fleksibilitet i flere dimensjoner. En av dimensjonene er personellets evne til å fylle alle roller i en slik struktur. Vernepliktsordningen slik vi kjenner den i dag, produserer et volum vi ikke vil være i stand til å utnytte i en fremtidig struktur. Dette gjør på den ene siden at vi både kan og må foreta en nøye utvelgelse av de kvalitativt beste til de avdelinger som det stilles størst krav til, og vi må kunne tilby en differensiert trening både i tid og kvalitet. På den andre siden vil vi ikke være i stand til å utnytte hele vernepliktsmassen til enhver tid.

16.8.3 *Offiserskompetanse*

Behovet for helhetsforståelse. Offiseren vil møte en tilværelse som preges av flere og mer komplekse problemstillinger enn det vi hittil har vært fortrolige med. Den situasjon militære styrker vil måtte operere i, vil ikke lenger være kjennetegnet av et skarpt skille mellom fred og krig. Stridsfeltet vil ikke lenger være spesifikt militært. Krigens lover og regler for opptreden (ROE) vil ikke entydig sette grenser for hvordan militære enheter skal opptre. Dette vil medføre at offiserens kompetanse må strekke seg langt utover de klare rammer krigens spesifikt militære krav setter. Sjefer på alle nivåer må ikke bare forstå hvordan militær makt skal anvendes, men i høy grad også når og hvorfor. Det vil stille store krav til helhetsforståelse.

Offiserskompetansen vil spenne over et bredt spekter. Organisasjonen må i hovedsak ledes på alle nivåer av offiserer som er i stand til å bedømme samfunnsmessige utviklingstrekk, forstå dem og handle fornuftig i forhold til dem. Vi må ha et offiserskorps som er fleksibelt, endringsvillig og dynamisk, og som handler i samsvar med de krav som stilles av oppdrag og omgivelser. Våre militære styrker må ledes av et offiserskorps som både i fred, krise, væpnet konflikt og krig har evne til å utvikle en høy

grad av situasjonsbevissthet, og som kan handle i tråd med vår nasjons politiske tradisjoner og intensjoner.

I et alliert og multinasjonalt perspektiv kan ikke offiserens kompetanse være begrenset til en forståelse av og bevissthet om nasjonale forhold. Bruken av militære virkemidler vil preges av stadig sterkere integrering i kollektive sikkerhetsordninger. Offiserskorpsets kompetanse må således måles opp mot en allierte standard, og det må vi ta hensyn til når vi skal utvikle offiserenes kompetanse. Det er derfor ikke bare våre egne, men i høy grad våre allierte og våre partnere som setter standard for vår kompetanse.

VEDLEGG A – KOMMANDO- OG KONTROLLDEFINISJONER OG NASJONAL TOLKNING

1 Innledning

Hensikten med dette vedlegget er å gi en oversettelse av NATOs kommandobegreper og å foreta en nasjonal tolkning av dem.

Norge skal benytte de kommandobegreper som anvendes i NATO for å lette samarbeidet med andre NATO-avdelinger. AAP-6, *NATO Glossary of Terms and Definitions*, er lagt til grunn for de etterfølgende oversettelser.

De ulike kommandobegrepene skal normalt knyttes til nivåene innenfor kommandokjeden: militærstrategisk, operasjonelt og taktisk nivå.

Kommando eller kontroll kan bare overføres eller delegeres dersom det er angitt i definisjonen, eller særskilt tillatelse er gitt av høyere myndighet.

2 Alminnelig kommando (*Full Command*)

Alminnelig kommando er den militære myndighet og det ansvar et foretatt befal har til å utstede ordrer til undergitt personell. Alminnelig kommando nyttes bare innenfor et nasjonalt forsvar og omfatter all operativ og administrativ militær virksomhet. Begrepet kommando anvendt i internasjonal sammenheng innebærer en mindre grad av myndighet enn når det anvendes i nasjonal sammenheng. Når alliansens medlemmer stiller styrker til rådighet for NATO, overfører de bare operativ kommando eller operativ kontroll. Som følge av dette vil ingen NATO-sjef utøve alminnelig kommando over tildelte styrker.

Nasjonal tolkning. Alminnelig kommando innebærer myndighet for en sjef til å lede militære operasjoner innenfor hans myndighetsområde, herunder administrasjon og logistikk, med mindre annet er angitt i hvert tilfelle.

Begrepet benyttes i forbindelse med ledelse av en organisatorisk enhet, for eksempel en brigade, en flyskvadron eller en fartøysgruppe.

3 Operativ kommando (Operational Command, OPCOM)

Operativ kommando er den myndighet som er overført til en sjef, til å tildele oppdrag eller oppgaver til undergitte sjef, til å deployere enheter, til å omfordele enheter og til å beholde eller delegere operativ kontroll og/eller taktisk kontroll i den utstrekning det anses nødvendig. Operativ kommando innebærer ikke i seg selv myndighet over administrasjon eller logistikk. Begrepet kan også anvendes til å angi hvilke styrker som er stilt til disposisjon for en sjef.

Nasjonal tolkning. Operativ kommando innebærer at en sjef som har fått overført styrken, kan anvende hele eller deler av styrken til å løse pålagte oppgaver.

Begrepet beskriver den høyeste myndighet en sjef i NATO har over styrker avgitt fra medlemslandene, og det benyttes på det militærstrategiske nivå. Siden myndigheten ikke innebærer ansvar for administrasjon eller logistikk, hviler dette på Forsvarssjefen eller den han bemyndiger.

I nasjonal sammenheng utøver Forsvarssjefen operativ kommando.

Forsvarssjefen kan delegere operativ kontroll, taktisk kommando og taktisk kontroll nedover i organisasjonen.

4 Operativ kontroll (Operational Control, OPCON)

Operativ kontroll er myndighet delegert til en sjef, til å lede tildelte styrker til å gjennomføre nærmere angitte oppgaver eller oppdrag som vanligvis er avgrenset i handling, tid eller rom. Dette innebærer myndighet til å

deployere tildelte enheter og til å beholde eller delegerer taktisk kontroll over disse enheter. Operativ kontroll innebærer ikke i seg selv myndighet til å dele opp tildelte enheter. Operativ kontroll innebærer heller ikke logistisk eller administrativ kontroll.

Nasjonal tolkning. Operativ kontroll innebærer en begrenset adgang til å anvende tildelte styrker. Det skal alltid som en del av kommando-overføringen av den enkelte styrke fremgå hvilke begrensninger som gjelder.

Denne myndigheten anvendes i NATO på det operasjonelle nivået, dvs regional kommando, og ved forsvarskommando i nasjonal sammenheng.

Operativ kontroll kan delegeres mellom kommandoer på det operasjonelle nivået. Den som har operativ kontroll, kan delegerer taktisk kontroll, og taktisk kommando etter godkjenning. Begrensningene gitt ved delegering av operativ kontroll til det operasjonelle nivået må følge styrken hvis dette nivået velger å delegerer myndighet.

5 Taktisk kommando (Tactical Command, TACOM)

Taktisk kommando er den myndighet delegert til en sjef, til å tildele oppgaver til styrker under hans kommando for å utføre de oppdrag som er gitt ham av høyere myndighet.

Nasjonal tolkning. Taktisk kommando innebærer at en sjef som har denne myndighet, kan dele opp styrken hvis det er godkjent av høyere myndighet. Taktisk kommando innebærer ikke ansvar for administrasjon eller logistikk, med mindre det er angitt.

Begrepet benyttes på taktisk nivå både i NATO og nasjonalt. Den som har taktisk kommando, kan delegerer taktisk kontroll etter godkjenning fra høyere myndighet.

6 Taktisk kontroll (*Tactical Control, TACON*)

Taktisk kontroll er den detaljerte og vanligvis lokale ledelse av forflytninger og manøvrer som er nødvendig for gjennomføring av tildelte oppdrag eller oppgaver.

Nasjonal tolkning. Taktisk kontroll innebærer en midlertidig og begrenset myndighet i forbindelse med løsning av én bestemt oppgave. Begrepet benyttes på taktisk nivå både i NATO og nasjonalt. Taktisk kontroll kan delegeres etter godkjenning fra høyere myndighet.

7 Administrativ kontroll (*Administrative Control*)

Administrativ kontroll er å gi direktiver eller utøve myndighet over undergitte eller andre organisasjoner angående administrative forhold, slik som personelladministrasjon, logistikk eller lignende. Den inkluderer ikke oppdrag relatert til operasjoner som utføres av undergitte eller andre organisasjoner.

Nasjonal tolkning. Administrativ kontroll kan innebære ansvar for alle forhold som understøtter gjennomføring av operasjoner. Det må i hvert tilfelle spesifiseres hva kontrollmyndigheten omfatter.

I utgangspunktet er det Forsvarssjefen som har overordnet administrativ kontroll. Denne myndigheten kan han delegere nedover i organisasjonen.

8 Andre kommando- og kontrollrelaterte begreper

8.1 Tildele (*assign*)

Tildele vil si å plassere enheter eller personell i en organisasjon hvor plasseringen er av mer permanent karakter, og/eller hvor en organisasjon kontrollerer og administrerer enheter eller personell som primærfunksjon eller store deler av funksjonene til enhetene eller personellet.

8.2 Underlegge (attach)

Plassere enheter eller personell i en organisasjon hvor plasseringen er av midlertidig art. Hvis ikke underleggelsen er nærmere spesifisert eller avgrenset i ordreform, utøver sjefen eller den organisasjon som mottar underleggelsen, den samme grad av kommando og kontroll over underleggelsen som han gjør over organiske enheter og personell.

Nasjonal tolkning av å tildele og å underlegge. Disse begrepene finnes som NATO-terminologi og nyttes for å angi styrketildeling til en sjef. Disse begrepene er ikke kommandobegreper.

Som det fremgår av definisjonene, beskriver *tildele* og *underlegge* at personer/enheter kan knyttes til hverandre utenfor normal organisasjon. Hovedforskjellen mellom begrepene ligger i varigheten av tilknytningen. For begge begrepene må kommando- og kontrollrelasjonen spesifiseres for å sikre en entydig forståelse. Imidlertid er definisjonen av *underlegge* å forstå slik at dersom ingen reguleringer er gitt, vil mot-takende sjef ha samme kommando- og kontrollmyndighet over tildelte personer/enheter som han har over sine egne styrker.

8.3 Koordinerende myndighet (Co-ordinating Authority)

Koordinerende myndighet er den myndighet som er overført til en sjef eller en annen enkeltperson som er tillagt ansvar for å koordinere spesifikke funksjoner eller gjøremål der enheter fra to eller flere land eller kommandoer, eller fra to eller flere forsvarsgrener eller fra to eller flere styrker fra samme forsvarsgren er involvert. Dette innebærer myndighet til å kreve rådslagning mellom de involverte parter eller deres representanter, men ikke myndighet til å fremtvinge en felles beslutning. I tilfelle uenighet mellom de involverte parter, skal vedkommende sjef forsøke å oppnå enighet. Lykkes ikke det, skal saken legges frem for bestemmende myndighet.

8.4 Støtte (Support)

Støtte er tiltak en styrke eller deler av den utfører for å assistere, beskytte, komplettere eller understøtte alle andre styrker.

8.5 Støttet sjef (Supported Commander)

Støttet sjef er en som mottar støtte fra en støttende sjef, og som har det primære ansvar for alle forhold relatert til en oppgave gitt fra høyere myndighet.

8.6 Støttende sjef (Supporting Commander)

Støttende sjef skaffer forsterkningsstyrker eller annen støtte til støttet sjef eller utvikler støttende planer etter oppdrag fra sin foresatte.

Nasjonal tolkning av støtte, støttet sjef og støttende sjef. Disse begrepene angir prioritering mellom enheter som det ikke er noen kommando- eller kontrollmyndighet imellom. Støttet og støttende sjef utpekes av deres foresatte for å beskrive det innbyrdes forhold mellom disse sjefene. Ofte vil disse sjefene være på samme nivå i kommandokjeden. Det kan være flere støttende sjefer, men det skal være bare én støttet sjef. De(n) som er støttende sjef, skal gi støtte til støttet sjef. Den foresatte for støttende sjef må konkretisere hvilke oppgaver som støttende sjef(er) skal utføre for støttet sjef.

VEDLEGG B – ORDLISTE

Alliert subregionalt felles hovedkvarter (*Allied Sub Regional Command*)

Et alliert subregionalt felles hovedkvarter er i nasjonal sammenheng et norskledet alliert hovedkvarter på norsk territorium som har nasjonal kompetanse til å planlegge og lede allierte fellesoperasjoner basert på et manøverorientert operasjonskonsept, og sammen med allierte styrker kapasitet til å gjennomføre effektive operasjoner i tildelt alliert felles operasjonsområde (*Joint Operation Area*). Hovedkvarteret har kompetanse og kapasitet til å operere direkte under Strategisk Kommando (*Strategic Command*), Alliert Regional Kommando (*Regional Command*), Alliert delkommando (*Component Command*) eller en multinasjonalt felles kommando (CJTF). Hovedkvarteret leder normalt nasjonale og allierte reaksjonsstyrker, nasjonale kamphenheter og diverse nasjonale styrker.

Allierte fellesoperasjoner (*Allied Joint Operations*)

Operasjoner som planlegges og gjennomføres av NATO (styrker fra to eller flere allierte land) hvor elementer fra mer enn en forsvarsgren deltar. (Del B, pkt 10.2)

Alternativ plan

Plan som utarbeides og anvendes dersom forutsetningene endres i forhold til det som ble lagt til grunn for den opprinnelige planen. (Del B, pkt 10.11.4)

Amfibieoperasjon

Fellesoperasjon hvor landstyrker landsettes eller truer med å landsette, med støtte fra sjøen. (Del B, pkt 13.2.4)

Ansvarsområde (*Area of Responsibility*)

Det geografiske området forbundet med NATOs strategiske og regionale kommandoer i Europa, hvor NATO-sjefer har myndighet til å planlegge,

utføre og koordinere operasjoner og utvikle og vedlikeholde infrastruktur innenfor gitte rammer.

Antioverflateoperasjoner

Frata fienden den militære styrke han trenger for å okkupere territorium eller utnytte sjøen gjennom å nøytralisere, forsinke eller ødelegge hans overflatestyrker eller ved å ramme andre overflatemål. (Del B, pkt 14.3.5)

Asymmetriske virkemidler

Å møte en motstander med andre midler enn dem han selv benytter. (Del B, pkt 9.4.2)

Avskjær (*cut off*)

Hindre en del av en motstanders formasjoner eller enheter i å beholde fysisk kontakt med resten av egne styrker. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Avskrekking

Politisk strategi som har til formål å overbevise en motstander om at omkostningene ved en aggresjon vil overstige enhver mulig gevinst. Troverdige avskrekking forutsetter forsvarsevne og forsvarsvilje. (Del A, pkt 2.3.2 og del B, pkt 9.3.2)

Basisfunksjoner

Analytiske hjelpemidler for å utvikle fremtidige kapasiteter og strukturer for å få en mest mulig robust, slagkraftig og utholdende militærmakt. De er *kommando og kontroll* (for å lede og koordinere), *ildkraft* (for å ramme), *mobilitet* (for å manøvrere), *beskyttelse* (til egensikring), *etterretning* (for å danne seg et bilde av hva som skjer) og *logistikk* (for utholdenhet og transport). (Del A, pkt 2.10.1)

Beskytt (*protect*)

Hindre en motstander i å påvirke et nærmere angitt objekt eller avdeling med ild eller andre virkemidler slik at objektet eller avdelingen kan utføre sin funksjon. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Beskyttelse

De tiltak som har til formål å sikre og bevare kampkraften til egne enheter og avdelinger slik at disse kan brukes med effekt når og hvor det er nødvendig. (Del B, pkt 5.1 og 12.6.4)

Defensive kontraluftoperasjoner

Alle tiltak og midler som iversettes for å nøytralisere eller redusere effekten av motstanderens luftangrep. (Del B, pkt 14.3.3)

Defensive operasjoner

Operasjoner der det primære formålet er å skjerme egne styrker og virksomhet, bryte motstanderens vilje og evne til fortsatt offensiv, forme ham på stridsfeltet og legge grunnlaget for egne offensive operasjoner. (Del B, pkt 12.5.2)

Desentralisert ledelse

Underlagte sjefer har vide fullmakter til å handle innenfor høyere sjefs intensjon og gitte rammer i den hensikt å kunne håndtere usikkerhet og kaos på best mulig måte og øke tempoet i operasjonene. (Del A, pkt 2.15)

Det åpne hav

Alle havområder som ikke er omfattet av noen stats eksklusive økonomiske sone, sjøterritorium eller indre farvann eller en arkipelstats arkipelfarvann. (Del B, pkt 13.2.1)

Doktrine

Læresetning. En militær doktrine er grunnleggende læresetninger for utvikling og bruk av militære styrker til støtte for nasjonale målsettinger. De er retningsgivende, men krever vurderinger når de anvendes. (Del A, pkt 1.2)

Elektronisk krigføring (EK)

EK har til formål å svekke eller ødelegge elektronisk og elektromagnetisk informasjon til og fra sensorer og våpensystemer. Et virkemiddel for kommando og kontrollkrigføring (C2W). (Del B, pkt 8.5.4)

Enhetlig kommando

En klar kommandokjede med én sjef der det ikke er tvil om ansvarsforholdene. (Del B, pkt 2.8.2)

Enkeltordre (*fragmentary ordre, FRAGO*)

Justeringer eller tillegg som utgis til eksisterende ordre. (Del B, pkt 10.10.10)

Eskalering

Utvidelse av en konflikt. Det kan skje enten horisontalt (geografisk utvidelse) eller vertikalt (økt voldsanvendelse hva gjelder bruk av våpen og metode). (Del A, pkt 2.3.1 og del B, pkt 9.3.1)

Etterretning

Det produkt som følger av behandling av data og informasjon om andre land, fiendtlige eller mulige fiendtlige styrker eller elementer, eller aktuelle og mulige operasjonsområder. Uttrykket brukes også om den aktiviteten som fører frem til produktet. (Del B, pkt 6.1)

Felles operasjonsområde (operasjonelt nivå) (*Joint Operations Area, JOA*)

Et område av land, sjø og luft tildelt av militærstrategisk nivå som kampanjen skal gjennomføres innenfor. (Del B, pkt 10.9.6)

Fellesoperasjoner (*Joint Operations*)

Aktiviteter, operasjoner, organisasjoner, etc hvor elementer fra mer enn en forsvarsgren deltar. (Del B, pkt 10.2)

Fleksibilitet

Evne til mental omstilling, innebygget fysisk evne hos enheter/avdelinger for å øke anvendbarheten og evne til å foreta organisatoriske endringer og skreddersy organisering av styrker til bestemte oppdrag. (Del A, pkt 2.19.1 og del B, pkt 2.8.5)

Fredsbevarende operasjoner (*peace-keeping*)

Operasjon som legitimeres under FN paktens kapittel VI (fredelig bilegelse av tvister) og krever samtykke fra konfliktens parter før de kan settes i verk. (Del A, pkt 4.2.2 og del B, kap 11.3)

Fredsopprettende operasjoner (*peace enforcement*)

Operasjoner som legitimeres av FN-paktens kapittel VII (tiltak mot trusler mot freden, fredsbrudd og angrepshandlinger). Sett fra et militært perspektiv er fredsopprettning som regel krigføring. (Del A, pkt 4.2.2 og del B, kap 11.3)

Fredsstøttende operasjoner

Operasjoner som håndterer internasjonale og semi-internasjonale kriser og væpnede konflikter og som er hjemlet i FN-paktens kap VI eller VII. Det skilles mellom fem forskjellige fredsstøttende operasjoner: (1) Forebyggende diplomati, (2) Fredsbevaring, (3) Fredsbygging, (4) Fredsskaping, (5) Fredsopprettning. (Del A, pkt 4.2.2 og del B, kap 11.2)

Funksjonell organisering

Inndeling etter oppgave, f eks at logistikkavdelinger samles under en ledelse. (Del B, pkt 10.9.4)

Handlingsløyfen

Fire elementer som utgjør en kontinuerlig mental prosess – observasjon, vurdering, beslutning og handling. Evnene til å gjennomføre denne prosessen hurtigere enn en motstander er avgjørende for suksess i en konflikt. (Del A, pkt 2.17.1)

Ikke-dødlige våpen

Våpen som kan sette personell eller systemer ut av funksjon for kortere eller lengre tid, men uten å drepe. (Del A, pkt 3.11.4)

Ildkraft

Det volum av ild som kan leveres fra en posisjon, enhet eller et våpensystem og gir uttrykk for den virkning forskjellige våpen har i målet. (Del B, pkt 3.1)

Indirekte metode

En operasjon som søker å omgå motstanderens kraftsentrum. Består av en indirekte fysisk eller geografisk metode uttrykt ved den minste motstands vei, og en indirekte psykologisk metode uttrykt ved den minst forventede vei. (Del A, pkt 2.17)

Indre doktrinesløyfen

Sammenhengen mellom operasjonskjernen, basisfunksjonene og operasjonskonseptet. (Del A, pkt 2.10.3 og del B, pkt 1.3)

Indre farvann

Farvann innenfor grunnlinjen for sjøterritoriet. (Del B, pkt 13.2.1)

Informasjonsoperasjoner (INFO OPS)

Tiltak iverksatt for å påvirke andres informasjon, informasjonsbaserte prosesser, kommando- og kontrollsystemer (K2S), og informasjons- og kommunikasjonssystemer mens vi utnytter og beskytter vår egen informasjon og våre egne K2S og informasjons- og kommunikasjonssystemer. Informasjonsoperasjoner utnytter grensesnittet mellom teknologiske nyvinninger og den mest kritiske faktor i ethvert aspekt ved krigføring – mennesket. Det finnes to kategorier av informasjonsoperasjoner: defensive og offensive, avhengig av hvilke tiltak som iverksettes. (Del B, pkt 8.2)

Integrering

Effektivt og funksjonelt samarbeid mellom militære avdelinger. Mer omfattende enn samvirke. (Del B, pkt 11.5.3)

Integrert styrke (*Integrated Forces*)

En task-organisert styrke eller kampenhet under OPCON, TACOM eller TACON, av en sjef. I nasjonal sammenheng betyr dette at styrken har et tilnærmet integrert K2S.

Intensjon

Sjefens overordnede vilje med operasjon og består av hensikt, metode og sluttsituasjon.

Interdiktoperasjoner (luft)

Ødelegge, avbryte, forsinke eller nøytralisere fiendens militære potensiale før det kan benyttes effektivt mot egne styrker. (Del B, pkt 14.3.4)

Interoperabilitet

Evnen et system, en enhet eller styrke har til å yte tjenester til og motta tjenester fra andre systemer, enheter eller styrker, og utnytte disse tjenester for å kunne operere mer effektivt sammen.

Isoler (*isolate*)

Begrense en motstanders operasjonsområde til et definert område gjennom bruk av ild eller trussel om dette. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Kampanje (*Campaign*)

En sekvensiell planlagt, ressursstyrt og utført militær operasjon som er utformet for å nå operative målsettinger innenfor en gitt tid og et gitt område.

Kommando- og kontrollkrigføring (*Command and Control Warfare (C2W)*)

Den integrerte bruk av alle militære kapasiteter, herunder operasjonsikkerhet (OPSEC), villedning, psykologiske operasjoner (PSYOPS), elektronisk krigføring (EK) og fysisk ødeleggelse for å påvirke, svekke, ødelegge eller nekte informasjon til en motstanders kommando, kontroll og informasjonssystem, og beskytte vårt eget mot tilsvarende virksomhet. C2W er den militære del av informasjonsoperasjoner og forefinnes på det operasjonelle nivå. (Del B, pkt 2.2, 8.2, 8.3 og 10.9.2)

Kontroller (*control*)

Sikring av et nærmere angitt område til egne operasjoner. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Kontrollspenn

Antall enheter det føres direkte kommando over. (Del B, pkt 10.9.4)

Krig

Et betydelig militært overfall mot eget eller alliert territorium, eller direkte mot vitale nasjonale interesser. (Del A, pkt 2.5)

Krise

En situasjon hvor det foreligger en trussel mot viktige nasjonale verdier, interesser eller mål, herunder nasjonal suverenitet og egne grunnleggende verdier og rettigheter. (Del A, pkt 2.5 og pkt 3.12.2. Del B, pkt 9.2)

Krisehåndtering

De tiltak Regjeringen iverksetter, herunder organisering, prosedyrer og strategier, for å kontrollere krisen samtidig som man forsøker å oppløse den, enten ved å stabilisere situasjonen uten å fjerne årsakene til den eller ved å forhandle frem en ny situasjon hvor noen eller alle kildene til spenningene er fjernet. (Del B, pkt 9.2)

Kritisk node

Et element, en posisjon eller et kommunikasjonssystem som, hvis det ødelegges, umiddelbart svekker en sjefs evne til å lede og dermed gjennomføre effektive operasjoner. (Del B, pkt 8.3.2)

Kritiske sårbarheter

Strukturelle svakheter i de militære styrkers organisasjon eller kapasiteter, eller svakheter som oppstår under en operasjon, og som kan utnyttes av en motstander.

Kulminasjonspunkt

Et kvalitativt vendepunkt hvor en oppadgående kurve (fremgang) plutselig begynner å flate ut eller å vende nedover (tilbakegang). Når en operasjon mister sitt momentum eller fremdrift. (Del A, pkt 2.12)

Kystnært område (*littoral area*)

Et dynamisk operasjonsområde som strekker seg fra sjøen og innover land, begrenset av leveringsavstander for våpen fra sjøen innover land og fra land utover sjøen. (Del B, pkt 13.2.2)

Ledelsesfilosofi

En grunnleggende ide om hvordan militære styrker skal ledes. Ledelsesfilosofien i manøverteorien bygger på oppdragsbasert ledelse. (Del A, pkt 2.15)

Logistikk

Den virksomhet som planlegger og gjennomfører flytting, understøttelse og vedlikehold av militære styrker. Logistikk omfatter tilveiebringelse og anvendelse av tjenester, materiell og forsyninger til støtte for militære operasjoner. (Del B, pkt 7.1)

Luftherredømme

En grad av luftoverlegenhet hvor motstanderens luftstridskrefter ikke er i stand til effektivt å forstyrre våre operasjoner. (Del B, pkt 14.3.3)

Luftkontroll (*freedom*)

Sikre gjennomføring av egne luftoperasjoner. (Del B, pkt 14.3.3)

Luftmakt

Militær bruk av systemer som opererer i, eller passerer gjennom luftrommet. Dette inkluderer bakke til luft våpen, bemannede og ubemannede fly, satellitter og romplattformer som er til støtte for militære operasjoner. (Del A, pkt 2.21 og del B, pkt 14.2.1)

Luftnektelse (*denial*)

Hindre en motstander å utnytte luftrommet til sin fordel. (Del B, pkt 14.3.3)

Luftoverlegenhet

En grad av dominans i luftrommet som muliggjør egne land-, sjø, og luftoperasjoner på et gitt tidspunkt og innenfor et gitt område, uten at motstanderens luftstridskrefter kan forstyrre på noen avgjørende måte. (Del B, pkt 14.3.3)

Maktprojeksjon

Bruk av militær makt inn i et operasjonsområde for å påvirke beslutningstagere. (Del B, pkt 13.2.3)

Manøverkrigføring

Operasjoner med formål å lamme en motstanders evne og vilje til å føre striden videre ved å angripe fra en fordelaktig posisjon. (Del A, pkt 2.13.2)

Manøverteori

En metode for bruk av militære, men også andre strategiske virkemidler for å oppnå de målsettinger som er satt for konkrete operasjoner. Den har prinsipielt gyldighet for operasjoner under fredsforhold, krise, væpnet konflikt og krig. (Del A, pkt 2.14.1)

Manøvrere/manøver

Det å foreta smarte trekk for å skape en gunstig eller fordelaktig situasjon. Formålet er å skape fysisk og psykologisk sammenbrudd eller lammelse hos motstanderen. En av tre operasjonsfaktorer. (Del A, pkt 2.14 og 2.14.2)

Militære mål

Konkrete objekter eller mindre geografiske områder som de taktiske operasjonene skal rettes mot. (Del B, pkt 10.9.1)

Militærstrategisk nivå

Deployering og anvendelse av en stat eller allianses militære ressurser innenfor et overordnet politisk rammeverk for å nå fastsatte politisk-strategiske målsettinger. I Norge er dette nivå representert ved Forsvarssjefen; i NATO ved de strategiske kommandoene. (Del A, pkt 2.8.2 og del B, pkt 10.4)

Militærteori

Militærhistoriske erfaringer og refleksjoner satt i system.

Mobilitet

Evnen til å forflytte seg samtidig som man er i stand til å løse primær-oppgaget sitt. For avdelinger innebærer dette å kunne forflytte seg som en kampklar formasjon fra et sted til et annet. (Del B, pkt 4.1 og 12.6.3)

Multinasjonal

Aktiviteter, operasjoner, organisasjoner osv hvor styrker eller aktører fra mer enn en nasjon deltar. Under anvendelse av militære styrker nyttes begrepet multinasjonal når en eller flere ikke-allierte nasjoner deltar.

Målbekjempelse (*targeting*)

Den praktiske bruk av operativ ildkraft for å påvirke motstanderens tyngdepunkt og vitale punkter. (Del B, pkt 10.11.8)

Målpunkter (*targets*)

De mest kritiske punkter i et tyngdepunkt eller vitalt punkt. (Del B, pkt 10.11.8)

Nekt (*denial*)

Hindre en motstander i å bruk et nærmere angitt område for å gjennomføre sine operasjoner. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Nærstøtteoperasjoner (luft)

Operasjoner mot fiendtlige mål i nærheten av egne styrker. (Del B, pkt 14.3.4)

Nøytraliser (*neutralise*)

Påvirkning som fører til lammelse slik at objektet ikke fungerer etter sin hensikt, uten at det er ødelagt rent fysisk. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Offensive kontraluftoperasjoner

Alle tiltak for å ødelegge, forstyrre eller begrense motstanderens luftmakt så nær kilden som mulig. (Del B, pkt 14.3.3)

Offensive operasjoner

Operasjoner der det primære formålet er å frata motstanderen vilje til fortsatt strid, og dermed tvinge ham til overgivelse eller tilbaketrekning. (Del B, pkt 12.5.1)

Operasjonelt nivå

Dette nivå utgjør forbindelsen mellom militærstrategiske målsettinger og taktiske deployeringer av enheter og avdelinger i et bestemt operasjonsområde. Det er fra dette nivå nasjonale og allierte fellesoperasjoner planlegges og ledes. Nasjonalt representeres nivået av forsvarskommandoene. (Del A, pkt 2.8.3 og del B, pkt 10.5)

Operasjonskonsept

En klar og kortfattet formulering av hvordan en militær sjef har tenkt å løse sitt oppdrag. (Del A, pkt 1.2.1 og del B pkt 1.3 og 10.10.8)

Operasjonslinjer (*Lines of Operation*)

Fysiske eller tenkte linjer som under en operasjon binder sammen de vitale punkter i tid og rom med tyngdepunktet. De anskueliggjør

en styrkes forankring eller forbindelse med sin eller sine operasjonsbaser og mål og delmål for operasjonen. (Del A, pkt 2.18 og del B, pkt 10.9.2)

Operasjonsområde (taktisk nivå) (*Area of Operations, AO*)

Et område tildelt av operativ sjef der den taktiske sjef (eller subregional sjef) løser sitt oppdrag. (Del B, pkt 10.9.6)

Operasjonsordre

Iverksetting av en operasjonsplan. (Del B, pkt 10.10.6)

Operasjonsplan

En formulert ide om hvordan et oppdrag eller oppgave skal løses. (Del B, pkt 10.10.6)

Operasjonssikkerhet (*OPSEC*)

Formålet er å redusere eller nekte en motstander informasjon om våre operasjoner, kapasiteter og intensjoner, og dekker tiltak som f eks informasjonsteknologisk sikkerhet. Et virkemiddel for kommando og kontrollkrigføring(C2W). (Del B, pkt 8.5.1)

Operasjonsskueplass (*Theater of Operations*)

Et geografisk område som tildeles operativ sjef fra strategisk nivå. Operativ sjef har innenfor gitte begrensninger fullmakter og myndighet til å gjennomføre kampanjen og må kontrollere alle operasjoner som støtter hans oppdrag.

Operativ mobilitet

Evnen til forflytning innenfor det operasjonelle nivå's operasjonsområde. (Del B, pkt 4.2.6)

Oppdragsbasert ledelse

Den undergitte handler innenfor en felles forstått målsetting formulert i den foresatte sjefs intensjon fremfor å bli detaljstyrt gjennom ordre og direktiver. Oppdragsbasert ledelse øker tempoet og fremmer initiativet i operasjonene. Desentralisert ledelse muliggjøres gjennom oppdragsbasert ledelse. (Del A, pkt 2.15)

Politisk-strategisk nivå

De politiske myndigheters fastsettelse av de forsvars- og sikkerhetspolitiske målsettinger for en nasjon eller allianse. Anvendelse av de samlede strategiske virkemidler, herunder de militære ressurser. Nivået er representert ved Regjeringen. (Del A, pkt 2.8.1 og del B, pkt 10.9 1)

Psykologiske operasjoner (PSYOPS)

Offensive PSYOPS har til formål å påvirke eller forme en motstanders, egne og nøytrales holdninger og atferd for å gjøre det lettere å oppnå egne politiske og militære målsettinger. Defensive PSYOPS har til formål å styrke vår egen psykologiske forsvarsberedskap og kampvilje. Et virkemiddel for kommando og kontrollkrigføring(C2W). (Del B, pkt 8.5.3)

Ramme

Den fysiske ødeleggelsen av motstanderen under en operasjon. (Del A, pkt 2.10). (En av tre operasjonsfaktorer).

Situasjonsbevissthet

Beskriver den tilstand hvor en person eller organisasjon både har oversikt og forståelse av en situasjon. Situasjonsbevissthet omfatter evne og mulighet til å kunne oppfatte situasjonen, forutse fremtidig utvikling og utnytte den. (Del A, pkt 2.15.4)

Sjøkontroll

Et ambisjonsnivå hvor vi skal sikre et sjøområde til egne operasjoner eller til egen virksomhet. (Del B, pkt 13.2.3)

Sjømakt

Militære styrker som primært gjennomfører eller støtter striden på sjøen, herunder også sjøheimevernet. (Del A, pkt 2.21 og del B, kap 13)

Sjønektelse

Et ambisjonsnivå hvor vi skal hindre en motstander i å bruke et sjøområde for å gjennomføre sine operasjoner. (Del B, pkt 13.2.3)

Skjerme

Beskyttelsen av egne avdelinger og virksomhet under gjennomføring av operasjoner. (Del A, pkt 2.10). (En av tre operasjonsfaktorer).

Slå (*defeat*)

Nedkjempe objektets vilje til å fungere etter sin hensikt uten at det nødvendigvis ødelegges fysisk. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Spesialoperasjoner

Militære aktiviteter utøvd av spesielt utpekte, organiserte, trenede og utstyrte styrker ved bruk av operasjonsteknikker og metoder som ikke er vanlige for regulære styrker. Disse aktivitetene utøves både i fred, krise, væpnet konflikt og krig uavhengig av eller koordinert med regulære styrker (ikke-spesialstyrker) for å oppnå militære, politiske, økonomiske eller psykologiske målsettinger. Politisk-militære hensyn kan kreve fordekte, skjulte eller diskre metoder og vilje til å akseptere en grad av fysisk og politisk risiko som ikke er forbundet med regulære operasjoner. (Del B, pkt 15.2)

Stans (*block, contain*)

Hindre en motstander i å rykke frem i en nærmere angitt retning. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Strategisk etterretning

Under fredsforhold er strategisk etterretning knyttet til opplysninger som har betydning eller konsekvenser for landets eller alliansens overordnede militære situasjon. I krig og under en væpnet konflikt er strategisk etterretning knyttet til opplysninger som kan forårsake en betydelig endring i betingelsene for pågående militære operasjoner. (Del B, pkt 6.2.1)

Strategisk mobilitet

Forflytning mellom landsdelene (i nasjonal sammenheng) eller mellom Norge og innsatsområdet utenlands (i alliansesammenheng). (Del B, pkt 4.2.5)

Strategisk nivå

Det høyeste nivå for anvendelse av militære styrker. Det strategiske nivå innedeles i politisk-strategisk nivå og militærstrategisk nivå.

Strategiske angrepsoperasjoner

Operasjoner for å ramme motstanderens strategiske tyngdepunkt og vitale punkter, slik som maktapparatet, kommandostrukturen, viktige militære kapasiteter, infrastruktur eller viktige forsknings- og produksjonsfasiliteter. (Del B, 14.3.4)

Styrkemultiplikator

Kapasiteter som når de tilføres organisasjonen gir en betydelig økt strids-effekt.

Styrkeproduksjon

Den totale prosess og aktivitet som bidrar til å stille styrker klare til innsats og omfatter utdanning og øvelse, personellforvaltning, utvikling av taktikk, organisering av styrker og anskaffelse av materiell. (Del A, pkt 3.12.1 og del B, pkt 16.2)

Synergi

Når militære styrker kan integrere og koordinere operasjoner slik at den samlede effekt blir større enn om de opererer hver for seg.

Sårbar node

Et element, en posisjon eller et kommunikasjonssystem som er utsatt for angrep, utnyttelse eller svekkelse. (Del B, pkt 8.3.2)

Ta (*size*)

Besette eller kontrollere et nærmere angitt område med kampenheter. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

Taktisk mobilitet

Mobilitet innenfor et taktisk nivå's operasjonsområde hvor avdelingen i hovedsak benytter egne ressurser, dvs organiske ressurser til å forflytte seg. (Del B, pkt 4.2.7)

Taktisk nivå

Anvendelse av militære styrker for å utføre oppdrag for å nå militære målsettinger. Nasjonalt representeres nivået av avdelinger under forsvarskommando.

Taktiske støtteavdelinger

Underavdelinger i divisjon og brigade som støtter kampavdelingene i deres løsning av oppdraget. De taktiske støtteavdelingene er artilleri, luftvern og ingeniør. (Del B, pkt 112.3)

Task-organiserte styrker

Avdelinger sammensatt for å kunne løse et konkret oppdrag eller en konkret type oppdrag. Task-organisering av maritime styrker deles inn i (1) task-styrker (*task forces, TF*), (2) task-grupper (*task groups, TG*), (3) task-enheter (*task units, TU*), (4) task-elementer (*task elements, TE*). (Del B, pkt 11.2.3 og 13.2.5)

Tempo

Relativ hurtighet over tid i forhold til en motstander. (Del A, pkt 2.19.1 og del B, pkt 2.8.2)

Tilstedeværelse (*fleet-in-being*)

Anvendelse av sjømakt for å øve politisk innflytelse gjennom sjøstridskrefters synlige eller erklærte nærvær, men uten direkte bruk av makt, eller uttalt trussel om bruk av makt. (Del B, pkt 13.2.3)

Tyngdepunkt (*Centre of Gravity*)

Et sentrum av kraft og bevegelse som alt avhenger av. Formålet med tyngdepunktbetragtningen er å avdekke hvorfra en motstander får sin handlefrihet, fysiske styrke eller vilje til motstand. (Del A, pkt 2.16.1 og del B, pkt 10.9.2)

Villedning

Virksomhet som har til formål å skape en feilaktig virkelighetsoppfatning hos motstanderen gjennom manipulasjon, forvrengning og forfalskning. Et virkemiddel for kommando og kontrollkrigføring (C2W). (Del B, pkt 8.5.2)

Vitale punkter (*Decisive Points*)

Fysiske, variable eller abstrakte punkter som hviler på eller beskytter tyngdepunktet. Gjennom å angripe de vitale punktene legges tyngdepunktet åpent for angrep eller undergraves. Et eller flere vitale punkter kan understøtte flere tyngdepunkter. (Del A, pkt 2.16.2 og del B, pkt 10.9.2)

Vurdering av effektoppnåelse (*Battle Damage Assessment, BDA*)

Vurdering om ønsket effekt i målpunktene ble oppnådd under målbejempelsen. (Del B, pkt 10.11.9)

Væpnet konflikt

Et voldelig sammenstøt mellom stater eller samfunnsgrupper knyttet til uoverenstemmelser mellom interesser, idéer, følelser, ressurser eller territorier med formål å forstyrre likevekten mellom partene. En konflikt med maktanvendelse som ikke, eller i meget begrenset omfatning, innebærer iverksettelse av beredskapslovgivningen. (Del A, pkt 2.3, 2.5 og 4.2.1)

Ødelegg (*destroy*)

Fysisk påvirkning i en så stor grad at objektet ikke fungerer etter sin hensikt uten at det gjenoppbygges. (Del B, pkt 10.10.9). (En av ti oppdragsformuleringer).

VEDLEGG C – BIBLIOGRAFI

Bellamy, Christopher, *Knights in White Armour*, London: Hutchinson 1995

Børresen, Jacob, *Kystvakt – skisse av en maritim strategi for Norge*, Europa-programmet, 1993

Clausewitz, Carl von, *Om Krig*, (3 bind), København: Rhodos 1986

Crevelde, Martin van, *The Transformation of War*, New York: The Free Press 1991

Delbrück, Hans, *History of the Art of War*, Volum I-IV, Lincoln and London: University of Nebraska Press 1990

Delmas, Philippe, *The Rosy Future of War*, New York: The Free Press 1997

Diesen, Sverre, *Militær strategi – en innføring i maktens logikk*, 2. utg., Cappelen, 2000

Gat, Azar, *Fascist and Liberal Visions of War*, Oxford: Clarendon Press

Handel Michael I., *Masters of War*, (2nd rev. and exp. ed.), London: Frank Cass & Co. Ltd. 1996

Kjølberg, Anders og Bull, Bernt (red.), *Sikkerhetspolitisk tenkning i en ny tid*, Europa-programmet 1998

Liddell Hart, B. H., *Strategy*, (2nd rev. ed.), A Meridan Book 1991 (1954, 1967)

Paret, Peter (ed.), *Makers of Modern Strategy*, Oxford: Clarendon Press 1986

Philips T. R. (ed.), *Roots of Strategy*, Book 1, 2 and 3, Harrisburg, PA: Stackpole Books 1985, 1987 and 1991

Sun Zi (Sun Tzu), *Kunsten å krige*, oversettelse av Harald Bøckman, Gyldendal Norsk Forlag ASA 1999